9
7-1
35
6
12 M
39
Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

6.12.M.33

HISTORIA PRINCIPUM LANGOBARDORUM

Quae continet antiqua aliquot opuſcula de rebus Langobardorum Beneventanae olim Provinciae quae modo Regnum fere eſt Neapolitanum.

CAMILLUS PEREGRINIUS

ALEX. FIL. CAMPANUS

Recenſuit atque carptim illuſtravit.

HAC NOVA EDITIONE

Notis, ineditis adhuc opuſculis, variiſque Diſſertationibus, atque Peregrinii vita auxit

FRANCISCUS MARIA PRATILLUS

TOM. I.

NEAPOLI, Ex Typographia Johannis de Simone MDCCXLIX,
Superiorum facultate.

Digitized by Google

Digitized by Google

EMINENTISSIMO, AC REVERENDISSIMO

PRINCIPI
DOMINICO PASSIONEI
S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO

FRANCISCUS MARIA PRATILLUS

Felicitatem.

ARduum ſane, ac difficile omnino hominum ingenio eſt iis praecellere virtutibus, quae illos e ceterorum grege eximunt, & ſummorum virorum coetibus adnumerent. Praeclare quippe ſecum actum cenſent, qui literarum peritia, ſeveriorum diſciplinarum cognitione, aliove inſi-

Digitized by Google

inſigni munere, ac virtute praeſtare ſategerint; at in pleriſque grandia haec coepta quandoque, ac animi magnitudo deſideratur. Verum ſi ad has egregias animi virtutes nonnihil humanitatis in alios, ac benevolentiae adceſſerit, eo magis in ſui admirationem omnium oculos, ac ora convertet, quo virtus in optimo quoque viro ineſſe cenſebitur. Virtus interdum, velut in terrae fodinis aurum, tenebris offuſa jacet. At quae hominum utilitati ſtudet, lucet magis, ac in dies creſcit, viretque. Haec omnia quanta in Te ſint, EMINENTISSIME PRINCEPS, norunt omnes. Humanitate tanta es, liberalitate, animique facilitate, ac conſtantia, ut omnium bono natus eſſe videare. At quid de ſcientiis, ac literarum peritia dicam? Vir profecto in iis adprime ſubactus, ac omnino excultus, ut inter Italiae eruditiſſimos Viros facile princeps merito adſciſcaris. Librorum multitudo, quos e variis regionibus, ac maxime Ultramontanis, optime excuſos, & paucitate inſignes ſummo ſtudio, ac ſumtu conquiſiſti, impenſum addiſcendi deſiderium, & ardorem praeſeferunt. Cui non mirum, quod librorum molem pene immenſam auxeris, ut inter celebres, praeſigneſque, quae

Ro-

Romae ſunt, bibliothecas tua merito cenſeatur? Tot igitur, tantiſque argumentis adductus a Camillo Peregrinio Cive Campano Langobardorum Hiſtoriam deſcriptam hac mea qualicunque animadverſione, additionibuſque elucubratam Em. Tuae dicatam volo; non quo merito tuo ſatis dignum cenſeatur, ſed uti animi mei gratum argumentum. Maximo ſiquidem beneficio me devinctum ſenſi, cum in pervolutandis ceteris meis elucubrationibus te ſummopere delectatum ſignificaſti. Huc accedit, quod quem in cudendo hoc novo Opere hortatorem, auctoremque cognovi, eidem ſumma benevolentia obſtrictus illud nuncuparem. Te auſpice, imbecillitati meae, & obtrectantium fortaſſe conviciis ſatis conſultum ſpero, quod & alii quoque, qui me ad hoc opus auxilium praeſtitere, conſulto auſpicati ſunt. Non eo igitur conſilio hoc Opus Tibi dicandum exiſtimavi, quo meritum tuum dignius augeretur, ſed ut grati animi perenne monumentum teſtarer. Eccui enim profecto latet tui nominis fama, ac nobiliſſimae familiae decus? Ipſe Urbini, ac Foroſempronii in Umbria nobili loco natus, adhuc juvenis a Clemente XI. olim Pontifice Max. Romam ad-

vcca-

vocatus, ut conventui, in quo de pace agebatur, adeſſes, ut finis tandem bellis, quae ineunte hoc ſeculo inter Chriſtianos exardebant Principes, imponeretur, ſingulari tum virtute ac prudentia enituiſti. Firmata tandem pace, ad Helvetiorum Rempubl. miſſus Nuntius. tuam in rebus agendis dexteritatem ac prudentiam, pro Catholicae Religionis bono zelum, pietatem, conſtantiam oſtendiſti; ac poſtmodum Viennam Auſtriae tranſgreſſus, ut Nuntii itidem munere ibi fungereris, nedum Sereniſſimo e Sabaudia Eugenio Principi Auguſtarum copiarum Duci (in cujus funere tibi naenias ceciniſſe datum fuit, tuamque orationem typis Patavii traditam omnium Cl. virorum admirationem conſecuta eſt) illiuſque Caeſareae Aulae Primoribus, ſed etiam ipſi Imp. Carolo VI. ejuſque conjugi Auguſtae acceptiſſimus fuiſti; ibique tuae virtutis tam eximia exempla praebuiſti, ut ii poſtea diſceſſione tua aegrius caruerint. In S.R.E. Cardinalium numerum a Clemente XII. ann. CIↃIↃCCXXXVIII. ſumma omnium expectatione, ac plauſu adſcitus, ab eodem ſtatim a Brevium ſecretis renuntiatus, gravem, honeſtamque demandatam provinciam maxima laude hactenus

obis

obis, omnibus carus, exoptatuſque.

Viget hactenus Majorum tuorum fama, & vigebit memoriâ ſeculorum ſempiternâ; quorum geſta, tropaea, illuſtres triumphos in faſtis deſcriptos ſummopere admiramur. Praemio virtutis allecti difficilem, nobilemque illius curſum aggreſſi ad ſupremos honores erecti fuere: & ſublimem gloriam adepti, poſterorum nunc laudibus praedicantur. Verum in tuis recenſendis honoribus, ac geſtis fruſtra tempus terere ſentio; cum ea per ſe ipſa profecto ſatis pateant, ut mea oratione magis obſcurari, quam illuſtrari videantur. Ac ſi in Te ornando, tuiſque laudibus celebrandis ampliſſima ſeges eſt, ut vel doctiſſimorum virorum eloquentia haud par eſſe ſit putanda; quomodo Te digna videri poteſt oratio mea, dum in tua laude ingenio meo ſenſum, voci vim dicendi deficere intelligo? Immo praeclariſſima illa, omniumque laudum inſtar modeſtia tua, quam ſemper unice dilexiſti os mihi, ut ne, vel hiſcere quidem iis poſſim, obſtruit, occluditque. At ſane immortale tuum decus, meritorumque tuorum fama ſatis eloquitur. Vivas igitur aeternum, PRINCEPS EMINENTISSIME, & hoc qualecunque munus

bene-

Digitized by Google

benevolus excipias ; dum ſacrae decus Purpurae in mei argumentum obſequii humilis, ſupplexque deoſculor .

Neapoli Kal. Maii MDCCXLIX.

Digitized by Google

Digitized by Google



Ferd. Serina Sacerd. Neap. Scul. 1749.

EMINENTISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO
BARBERINO
S.R.E. CARDINALI
ET VICECANCELLARIO.

REtum antiquarum ſtudiis per Te, Eminentiſſime Princeps Cardinalis, honorem maximum acceſſiſſe, ipſa quiſquis amat, hoc eſt univerſus bene literatorum Ordo & novit, & gaudet. Quem immenſis totius Reipublicae Chriſtianae curis, ſcientiarumque omnium, & liberalium Artium oblectamentis diſtentum, penitiores etiam Hiſtorias attente rimari, deque iis praeclaros diſſerentes audire viros, ac multiplici, indeſinentique favore eandem facultatem exaltare, eximie delectat. Quique ingentem librorum, nec niſi optimorum, Bibliothecam condens, aggregandos diſertiſſimis omnigenae doctri-

Digitized by Google

nae Auctoribus impolitiſſimos quoque; modo antiqua tractarent, tum alios undique conquiſitos, tum Scriptores duxiſti Hiſtoriae Langobardorum Beneventanae Provinciae, e vetuſto membranaceo Codice Vaticanae Bibliothecae optima fide, & accurata diligentia depromptos: ſic nempe ſummum animi Tui in omnem antiquitatem benemerendi amorem, quo dignam eam cenſes, praeſenti, & futuro eruditorum Orbi quamſolidiſſime conteſtatus. Haec eadem exercitia & ipſe, ſed juxta tenues mei ingenii, fortunarumque vires, cum per otium, quo a D.O.M. ſum donatus, ſectarer, magno meorum ſtudiorum emolumento (mihi inquam magno) doctiſſimum, atque ut omnem viri laudem ſane praeclaram unico verbo complectar, qua excultiſſimis moribus, qua omnigenis literis Tibi acceptiſſimum, Lucam Holſtenium, ſuſcepto prius beneficio, quam praeſentia, vel obſequio novi. Qui faciente Petro La Sena, aeque Tibi, dum in vivis agebat, noto, paribuſque artibus caro, & ſibi, & mihi amiciſſimo, complures Langobardorum, quos dixi, Auctorum locos in Papyraceis manu exaratis apud nos Codi-

Codicibus, & in Editis quoque depravatiſſimos ad fidem Vaticani exemplaris, ut petieram, recenſuit, recenſitoſque mecum perhumane communicavit; quo tempore Tuo ille parens imperio, Antigraphum inde exſcribendum curabat. Hoc ego praeſidio ſubfultus, virique longe peritiſſimi conſilio etiam animatus, noſtratium, quam exponere meditabar, & ad manus habebam, impenſius excolere coepi Hiſtoriam Langobardorum; ſed Deo non ſinente, ad conceptam animo maturitatem minime in hanc uſque diem eam perducere eſt datum. De qua perficienda cum deſperarem, viderémque literatos perplures viros talium depravatorum Codicum lectione deceptos aſſidue de eadem peſſime mereri, Opuſcula ſaltem iſthaec, quantum in praeſentiarum facultas fuit expolita, atque illuſtrata, foras dare non inutile futurum duxi; quibus, ni fallor, profligatae ceſſabunt tandem quammultae inter doctos receptiſſimae, altiuſque ſubnatae, ſed maleſanae de ejuſmodi Hiſtoria opiniones, deque harum rerum Langobardicarum ordine (ni admodum fallor) incipiet notitia luculentior haberi. Nec falſo inci-

piet; nam licet pauca adhuc alia ab antiquis de hujuſcemodi argumento deſcripta Commentaria edenda ſuperſint, in his tamen adeo obſcurus, atque implexus, & jejunus obſervatus reperitur character, ut poſſint plane, debeantque altiori cum profectu in multis ſuppleri, pluſquam in multis per annos dirigi, & in omnibus dilucidius explicari. Haec praeſtare, magna ſane auſus, olim deliberaveram, manetque etiamnum valida invalido quamvis in corpore mens, quae omnia non fuiſſent, niſi Tuo Ampliſſimo nomini, ambitioſe quidem, ſed juſtiſſime conſecranda: quoniam ipſa per ſe Tibi non injucunda, & deberi cognoveram, qui occaſionem a Te, Tuoque ab omine acceperam, in haec ſtudia intentius incumbendi. Interim autem debiles, ac rudes hos meos conatus prae Tuo in omnes literas amore, devotionemque una meam prae inſigni Tua humanitate, deprecor, ne dedigneris; apud quem noſter Campanus Archiepiſcopus Camillus Melzius a Patruo Tuo, ſummo, optimoque Pontifice URBANO VIII. & a Te ob incomparabiles ejus animi dotes meritiſſime in dies ad majora evectus;

Lega-

Legatuſque nunc nuper ad Caeſaream Majeſtatem deſignatus, benevolentia in me uſus ſingulari, fecit bene notum. Diu felix vivas, Eminentiſſime Princeps, ſub quo boni omnes felices ſe eſſe gaudent.

Eminentiae Tuae Reverendiſſimae

Humillimus, & Deditiſſimus Servus
Camillus Peregrinius Alex. F.

Digitized by Google

LECTORI

Langobardarum rerum ſtudioſo.

TE, Amice Lector (a), qui penitiſſimis noſtratium Langobardorum Hiſtoriis delectaris, illarumque ruditatem, ac barbariem non faſtidis, jure merito adloquor: quid namque modo mihi, & non hujus, ſive nullius omnino antiquitatis, ſed ſublimioris, politiorisve literaturae ſectatoribus, ac philomuſis, quos omnes ceteroqui veneror, & colo; illos tamen abſtinere ab hoc Libro vehementer cupio, & exhortor? Verum & Tu non iniquus ſis judex, rogo, conatui huic meo, quo gentis & magnitudine geſtorum, & imperii diuturnitate, atque amplitudine nobiliſſimae memorias obſcuritate pene obſitas promere adgredior, moremque tuis ſtudiis gerere vehementer affecto. Jam enim ſcrupulus aliquis mentem ſubiit meam, ne Te harum notitiarum amore flagrantem fruſtraſſe videar, qui ſiccos Chronologos, ac tenebricoſos, ceteraque Opuſcula praeſenti comprehenſa Libro in vulgus emittam nec ſpiſſis, nec plenis illuſtrata Notis, quas res ipſa, nec diffiteor, expoſcit, affectaſque habeo nonnullis abhinc annis. At ſiqua apud mortales adhuc viget fides, cur etiamnum ab illarum editione abſtineam, accipe. (b) Valetudo enim eſt in cauſa, quâ utor ſeptennio jam integro minus firma, quaeque adeo eſt labefactata, ut omnes prorſus vires diminutas valde, exileſque, ad angorem uſque animi, reliquas habeam; quas nec ſatis validas a rerum omnium parente acceperam natura. Qui igitur poſſem Commentaria primo impetu mentis ad multiplicem obſervationem congeſta ſecundis per otium recenſere curis, quibus parcere nec vellem, nec deberem; quando exiguo hoc ſiccioris anni tempore, quo melius habere ſoleo, vix disjectam mentem colli-

(a) *Abſtine a Libro, qui abſtinere nolis a maledictis.*

(b) *In me valetudinarium.*

colligere potis ſum ? (a) Cujus opportunitas ne mihi vel nunc depereat , pariterque depereant antiqua iſthaec non levi cura conquiſita , & expolita Opuſcula , ſatius eſſe duxi , typis ea committere properantius , Notiſque ſpoliata ſuis , quam ſub fruſtrata hactenus ſpe convaliturae valetudinis lectionem tuis ſtudiis non inutilem de die in diem , aegre quidem ferens , praeripere . Ipſa itaque omni remota fallacia , magnaque adhibita diligentia , tum ex ſuis Archetypis , tum ex melioris notae exemplaribus deprompta , libenti excipito animo ; de quibus meum ſimul judicium feram , ac variantes Lectiones , annoſque ad oram deſcribam : ut ſcilicet priorem hanc editionem , quatenus per morbum licet , reddam uberiorem ; atque agnoſcere hinc quoque , & expectare valeas , me in ſecundam , ſi Deus vitam reſtituet hilariorem , integras diſtuliſſe N·tas ; quibus nihilominus praeſens praeceſſiſſe opus , non erit omnino infructuoſum (b) . At haec pauca praefatus , ne Te conſueta ſalutatione non compellans , deſpexiſſe viderer , prolixiorem nunc non addam vel de Libro admonitionem , vel de me excuſationem ; ſiquidem apud vere amicum , & peritum Lectorem neutra eſſe opus reor : ſimulque nec ambitioſum , inutilemque Auctorum , quos citatum ibo , praeferam Indicem ; qui tamen ignores nolim , quotiens Leonem Hoſtienſem , vel Petrum Diac. Caſſinenſem abſque ulla diſtinctionis nota laudatos videris , totiens Chronici Caſſinenſis Neapolitanam editionem , quae uſu communior eſt , demonſtrari . Vale .

VITA

(a) *Inque opus feſtinatum , ſed ſincera fide , & attenta cura elucubratum .*

(b) *De quo amicum , peritumque Lectorem paucis , ſed ſatis monui .*

VITA
CAMILLI PEREGRINII.

EX illuſtri patricia *de Peregrinis* gente Bononienſi Campanorum Peregrinorum familia profecta eſt. (*a*) Cum enim Johannes Andreas Petri Nicolai filius Bononienſis uſque a ſeculo Aerae Chriſtianae XV. a Ferdinando Neapolitanorum rege (bellorum quippe furore latiſſime inſaniente tum Rex ille opprimebatur) vocatus fuiſſet, militaris gloriae avidus Bononiâ ſeceſſit, ac Neapolim venit. Ibi tum levis (*b*) armaturae (ſic equeſtris illa militia adpellabatur) *Conducterius* (ut patentium literarum utar vocabulo) ſeu Dux ſtatim creatus eſt, in eoque honore non minus virtute, quam prudentia clarus Regis familiaritatem ſibi comparavit. Arcis interim Brunduſinae primum Propraefecturam exercuit: deinde Caſtri Lapidum Capuae, quod hactenus nomen retinet, ibique conſpicere licet, praefecturam ſumma Campanorum voluptate adeptus eſt. Capuae dum degeret, ibi vel fortaſſe in aliqua finitima urbe (quod adhuc deſi-

(a) Pompejus Peregrinius, ejuſque fratres Bononienſis in nobilitatis album reſtituti ſunt ann. Aer. Chr. 1599. ut ex ſcriptura quadam in pergamena charta deſcripta manu Caroli Antonii de Manzolinis e Bononia, operâ illuſtrium dominorum Herculis de Peregrinis Octaviani Senatoris filii, & Pompeii quondam Sebaſtiani de Peregrinis licet. colligere. Anno deinde ſequenti Senatus Bononienſis ampliſſimo diplomate dato IX. Aug. 1600. deſcript. fol. 247. lib. priv. anni 1587. filios olim Pyrrhi de Peregrinis ex illis, qui Bononiam incolebant, ſtirpe eſſe declaravit; ſicque ipſius Senatus ornamentis, honoribuſque accipiendis adſcribendos juſſit. Quae autographa privilegia ab illuſtri Domino Gaſpare Peregrinio Capuae adſervantur. Alia hujus familiae acta legi poſſunt penes Notarium Petrum Paulum Vignarulum de Capua ſub annum 1523. & in proc. S. R. Conſilii Neap. ann. 1611.

(b) Proc. S. R. Conſ. penes Actuar. Carbone ann. 1599. & 1600. cujus tit. Acta inter heredes Pyrrhi de Peregrinis cum civitate Capuae,

deratur) uxorem duxit nobilem quamdam feminam, cujus nomen ac familia ignoratur. Poſt multorum annorum lapſum admodum ſenex obiit, ac ſuperſtitem filium Petrum Aloyſium bonorum ſuorum heredem reliquit; qui aucto ſuo patrimonio, Capuae ſedem fixit, ibique Agneti Pantulianae Capuanae non obſcuro loco natae nupſit, e qua Petrum Nicolaum, ac Pyrrhum filios ſuſcepit. Cumque eo tempore ob tandiu execratam, atque perpetuo execrandam Caeſaris Borgiae Valentini Ducis nuncupati proditionem Capua infando arderet incendio, & miſerandum in modum cives interficerentur IX. Kal. Aug. anno Ærae communis MDI. Petrus Nicolaus B. Virginis patrocinio, quam in vota vocavit, ex illa ſtrage incolumis ſervatus, votum, quo ſe obſtrinxerat, ſtatim reddidit, eidemque Deiparae ſacellum in Metropolitana Capuae Eccleſia prope antiqui Theſauri ſacrarium poſuit; qua in aede tabula iconem B. Virginis primigeniae labis immunis praeſeferens, ipſius Petri Nicolai voventis nomine ſignata uſque ad novi Archiepiſcopalis Templi inſtaurationem anno CIƆIƆCCXXIV. hactenus extabat. Idem inde ſacris initiatus, & Eccleſiae addictus, Metropolitani Collegii Decanus renunciatus fuit; germanus vero Johannes Andreas Loyſiam de Valle ex patricia tunc temporis Capuana familia Averſam urbem tum incolentem uxorem duxit; quo ex conjugio nati Pyrrhus, qui Laudomiae e Patricia familia de Junianis nupſit, Pompejus Decanus alter, & Camillus Metrop. ejusdem Eccleſiae Primicerius, cujus tam celebris extat memoria in Torquati Taſſi defenſionem, aliaque etiam inedita opera. A Pyrrho Alexander, Aloyſius item, Franciſcus, & Marius procreati. Ab Alexandro vero Pyrrhi primogenito, & Johanna Graſſulla, equeſtris ordinis, Capuae familiae Camillus noſter, & Pompejus juniores orti: ille clericali militiae nomen dedit adoleſcens, & Pompejo fratri bona ceſſit, qui Camillae Novelloniae ex patricia itidem familia nupſit, ex qua Decium, Andream, Alexandrum, III. Capuanae Eccleſiae Decanum, atque Johannem Bapti-

ptiſtam filios habuit: ex Aloyſio itidem Pyrrhi filio, atque Eleonora Salonia Caracciola conjuge Thomas, qui Catharinam Uvam de Vineis Matrimonio ſibi copulavit, Pyrrhus alter, & Caeſar Pompeii Decani coadjutor progeniti. Hactenus bifariam Peregrinorum gens dividebatur; at deinde alii inde rami producti. Decius enim, & Andreas germani Tereſiae, & Vincentiae Sampſoniae ſororibus nupſerunt, Deciuſque duntaxat filios procreavit, unuſque Alexander adhuc coelebs tantum ſuperſtes. Ex Johanne Baptiſta itidem, ejuſque uxore Eleonora de Aloys, ſeu de Algiſis (nobili genere familia Campana, nunc extincta) Peregrinorum ramus alter pullulavit, qui in duos alios e duobus illorum filiis Pompejo, & Nicolao inde ſectus eſt. E Pompejo ſiquidem Gaſpar manavit, e quo Iſabella de Caprio (*c*) ducta uxore, tam illuſtris familiae poſteri in numerum excrevere, diſſectis, ac pene extinctis ceteris ſurculis, in quos nobilis haec Peregrinorum familia tanquam arbor latiſsima ſeſe extendebat. Extremus quippe, qui a Thoma Peregrinio, & Jacobo ejus filio, cui Thereſia Umbriana nupſit, ramus propagarat, ſine liberis defuncto ejusdem Jacobi Nicolao unica ſobole, defectus eſt; & qui ex altero Nicolao, atque item Alexandro productus fuit, proxime decidendus cernitur; ſicq; tot florentes Peregrinorum palmites in uno deinceps ſtipite, a quo primum emerſerant, concludentur, atque vireſcent.

Verum quod ad junioris Camilli Peregrinii vitam attinet, ſermonem convertamus. Is Capuae ortus eſt, ut innui, anno Domini MDIIC. poſtridie Id. Januar. (*d*) poſtque biduum ſacro Baptiſmi fonte ablutus, eique Camilli, Leoiſii, Antonii nomen datum. Quinquennis primis

(*c*) Capriorum familia Capuae vetuſta aeque, ac nobilis habetur, ejuſque monumenta referunt antiquae ſcripturae, quae ibidem adſervantur.

(*d*) Errat vero Laurentius Craſſus in viror. illuſtrium elogiis, cum illum natum velit III. Kal. Octobres.

mis Grammaticae rudimentis a Johanne Antonio Savaſtano Eccleſiae S. Marcelli Majoris Capuae Cappellano imbutus, jam inde a pueritia mirum probitatis, ac ſcientiae, qua praecelleret, ſpecimen praeferebat. Singulari enim morum facilitate, ac diligentia in addiſcendis iis, quibus aetas illa informari ſolet, praeſtabat, ut ceteris ad diſcendum ſtimulos addere videretur. Sub Marſilio deinde Tebano Cajacenſi Presbytero, Capuaeq; celebri tum Grammaticae, Rhetoricaeq; praeceptore (e) plurimum profecit Camillus, quippe in inſtituendis adoleſcentulis maxime valebat Marſilius, & ingenium cujuſque optime norat, in uno Camillo erudiendo attentus operam omnem collocavit, & illius ingenii agrum fertiliſſimum ſibi colendum, ut ipſe dictitabat, libenter ſuſcepit, fructumque ſane uberrimum ex uno Camillo patriae ſuae expectandum pollicitus. Primis igitur Grammatices, Oratoriae, ac Poeticae artis ſub Tebano, ut diximus, & Johanne Carolo Morello, necnon Grecae linguae rudimentis ſub Pompejo Gariliano cumulatiſsime inſtructus Camilius aetatis ſuae ann. XVII. Neapolim miſſus eſt cum M. Antonio Laureo populari ſuo, viro doctiſsimo, Eccleſiae omnium Sanctorum tum Plebano, qui nepoti ſuo Neapoli item commoranti Camillum commendavit, quicum in ſtudiorum curſu decurrendo vitam tranſigeret. Ibi Dialecticam primum, Phyſicamq; diſciplinam in Collegio Patrum Societatis Jeſu addidicit, Mathematicis etiam ſtudiis, Ethicaeq; inſtitutionibus apprime inſtructus, Graecorum Scriptorum lectioni ſedulam operam navavit, quorum libris evolvendis eam curam adhibuit, ut in quotidiana lectionis exercitatione ſaepius dictitaret: *malle ſe ad totum diem a cibo, potuque abſtinere, quam ad unam duntaxat horae particulam Graecorum librorum lectionem intermittere*. Hinc priſcorum temporum hiſtoria cumu-

(e) De hoc in ſuo Campaniae opere ſumma cum laude meminit Peregrinius ipſe.

mulatiſsime inſtructus, quam ex Graecorum voluminum fontibus, & Romanarum rerum veteribus Scriptoribus hauſerat; ſicque ſummo ſtudio illorum auctorum libris comparandis nec ſumtibus, nec laboribus parcebat, & quoad poterat, illorum commentaria, Lexica, aliaq; id genus opera ad ſuam bibliothecam adornandam collegit; quorum librorum copia deinde ita excrevit, ut ad amplius mille ſelectiora volumina (praeter alios quampluri-mos manu exaratos codices, quos amicorum liberalitate comparaverat, aut ſua induſtria emtos, vel tranſcriptos in ſuis pluteis adſervabat) temporis lapſu numerarentur (*f*).

Clericali poſtmodum militiae addictus Camillus ad Juriſprudentiam, & Sacrorum Canonum leges addiſcendas animum adjecit; cumque ſitis diſcendi magis in dies augeretur, ut eam prorſus extingueret, Sacrae Theologiae curſum aggredi coepit, ratus fore opportunum ad illam comparandam, Civilium, Eccleſiaſticarumq; legum ſtudium, cui etiam Sanctorum Patrum, atque Conciliorum collationem adjungere ſatagebat. Quo tempore doctrina praeſtantes viros colebat, ac ſibi familiaritate conjunxerat; & cum diſcendi ſtudio vehementer inflammaretur, ſuae domi privatam *Academiolam* (ut ſuo utar loquendi more) inſtituit, in qua unica hebdomades die de humanis, vel ſeverioribus literis diſputabatur, ſicque aliis ſtimulos aemula virtus addebat. At nequid Camillo illaboratum, vel incognitum relinqueretur, naturalis etiam, ſeu quae experientia conſtat, Phyſicae biennium incubuit; per idque temporis ſpatium hortatu, ac diligentia cujuſdam viri, qui ex ſchola celeberrimi Philoſophi Johannis Baptiſtae Attenduli civis Campani prodierat, Platonis Philoſophiam attigit, ut ipſemet Peregrinius in quadam ſua

(f) Poſt ejus obitum heredes Bibliothecam vendidere Hadriano Sculptori diviti tunc, excultoque Librario, comparato pretio ſcutorum mille & quincentum. Multa in iis volumina a Peregrinio notis, atq. animadverſionibus ſignata.

ſua epiſtola ad Michaëlem Monachum Capuanae Metropolis Canonicum data apertiſsime fatetur. Haec Philoſophiae ſemina excoluit, dum adhuc adoleſceret Camillus, ſeverioribuſq; diſciplinis deinde animum intendens, deliteſcere aliquantulum paſſus eſt quaſi abſconditum, concupitum theſaurum, illaque prope ad ſenectutem revixere, ut infra dicetur, nova Neapoli *Inveſtigantium* nuncupata Philoſophorum inſtituta Academia, in quam ipſe adſcitus fuit, reluctantibus licet quibusdam Collegis Neapolitanis; quo odii aliquantum inter eos exarſit (quod vero ſtimulos adderet ad verum inveſtigandum, ſecus ad ferenda diſsidia, quibus amicorum mutua familiaritas disjungitur, & chriſtiana pietas offendi ſolet) quod citò evaneſcere paſſus eſt Camillus, qui inanem gloriam contemnens, quam ex ingenii ſui felicitate captare poterat, ſingularem modeſtiam, ac animi demiſsionem, in ſumma omnium admiratione, prae ſe tulit. Haec demiſſae ſuae indolis virtus, quo magis adoleſcebat Camillus, eo magis radices in animo firmabat. Quocirca, exacta juvenili aetate, & jam diffuſis undequaque ſuae doctrinae radiis, clariſsimis viris acceptiſsimus, de ſe ita demiſſe ſentiebat, ut nullum prorſus aut jactantiae faſtum, ac tumiditatem (ut in praeclaris quandoque doctis, ac eruditis viris accidit) aut leviſsimum ſui ingenii indicium praetulerit unquam, quamvis multoties injuriis affectus & contumeliis. Teſtis eſt ipſiuſmet epiſtola Neapoli, ubi degebat, data VI. Kal. Octobres, ann. MDCLI. familiari ſuo Michaëli Monacho, qui Capuae morabatur, in qua *Anonymi* ſe conviciis impetitum adfirmat, ac fatetur nihil ſibi optatius accidere potuiſſe, ne alii fortaſſe *homuncionem viliſſimum* (hoc ſeipſe nomine vocitabat) magnifacerent, cum injurias, ac contumelias, quarum libenter obliviſcebatur, & aequo animo conviciatoribus parcebat, imo his majora ſibi deberi ſcribit. Optimum ſane chriſtianae pietatis exemplum! Apoſtoli praeceptum ſecutus, inutilem fore hominum ſapientiam, ac inflare ſcientiam putabat, quae a chriſtianis moribus abhorreret. Peritos

iccir,

iccirco ſemper conſulebat in rebus dubiis ac difficilibus, & in iis etiam, quae ad animae ſalutem pertinebant, totus incumbebat. Notae famae virum ampliſsimum tum P. Antonium Glielmum (g) perilluſtris Congregationis Pa-

(g) Vir ſane hic omnium judicio, & vitae ſanctitate, & morum caſtimoniâ, virtutumque omnium ſplendore praeſtantiſſimus. Quippe obeundis omnibus pietatis officiis, quae in Congregatione Oratorii Neapolit. a D. Philippo Nerio inſtituta ſtatis diei horis exercentur, quotidiana nempe oratio, verbi Dei praedicatio, ac Sacramentorum Poenitentiae, & Euchariſtiae adminiſtratio, totus incumbebat. Quae profecto Chriſtianae Religionis officia potiſſima cenſentur, quaeque magis ad Fidelium utilitatem conducunt. Opus ſane Eccleſiaſtico viro dignum, quo mundi curis vacuus totum ſe Deo, ac proximorum ſaluti devovit; quos etiam ſumma liberalitate complectebatur, & in eorum egeſtatibus eleemoſynis quammaxime adjuvabat. Ea fuit in eo dicendi vis, ac ſtudium, ut cum multi ad divinum verbum audiendum ad eum ſtatis diebus confluerent, multoties ſtatim ad meliorem frugem fuerint revocati. Tot, ac tantis diſtentus curis, ut a neceſſario etiam ſomno plerumque illae eum avocarent, praeclarum Opus compoſuit inſcriptum: *Delle grandezze della SS. Trinità*, doctiſſimorum virorum judicio probatiſſimum: quod, quum adhuc is degeret, pluries praelo ſubdendum curavit, ut omnium deſiderio fieret ſatis. Immo variis in Tranſalpinis regionibus, vernaculâ illarum linguâ exſcriptum, editumque cunctos ſumma admiratione affecit. Quippe in explicandis rebus tam arduis, ac difficilibus tantam praeſefert lucem, ut doctrinam coelitus potius, quam ut hominis vires patiantur, vir ſane clariſſimus hauſiſſe videatur. Tomus alter, quem inſcripſerat: *Rifleſſi della SS. Trinità*, eruditus aeque, ac ſumma pietate refertus, nondum abſolutus (immatura ſiquidem mors illum abripuit anno vitae ſuae XLVIII. vix expleto, ann. Ær. Chriſt. MDCXLIV.) XL. duntaxat ex centum, quibus conſtare debebat Sermonibus, complectens, eo jam e vivis ſublato, typis datus. Epico itidem carmine duo ſacra poëmata edidit; alterum tomo I. praecit. Libri inſertum, de Diluvio Noëmi, quo peccatorum maculas aquis dilutas Auctor cecinit: alterum nondum abſolutum nuncupatum: *Il Calvario laureato*; quo Salvatoris noſtri triunphum extulit, qui ſuo ſanguine nocentium culpas abluit, daemonis imperium everſurus. In vigiliis, in laboribus, in aerumnis vir ſane admirabilis nunquam otio torpere mentem paſſus; immo etiam, dum morbo conflictaretur, hiſce poëticis vacabat oblectamentis. Vid. Marcianum in libro, cui titulus: *Memorie Iſtoriche della Congr. dell'Orat. di Napoli*: Tom. II. lib. IV. cap. IX.

Patrum Oratorii Neapolitani Sacerdotem, ac Sacrae Poenitentiae miniſtrum in ſuis confeſsionibus adhibebat. In rebus ad animae ſalutem pertinentibus ipſum aſſidue conſulebat, & ab ejus nutu, & conſilio, quippe ejus prudentiam, morumque ſanctitatem perſpectam habuerat, nunquam abhorrebat. Hinc illarum curarum, quae ad delectationem ceteros allicere ſolent, omnino vacuus, ſciendi ſemper ardenti deſiderio flagrabat; nec puduit multoties virum patricium, inſigni notum fama, exactâ jam adoleſcentiâ, jam annis ingraveſcentem, & parum valentem valetudine a ſua Caſapullenſi villa pedibus iter facere, ut Neapolim pergeret, (quod iter XIV. mill. paſſuum vulgo aeſtimatur) ut vel novi aliquid ſibi excogitatum cum amicis communicaret, eoſque probaturos ſperans tandem acquieſceret, vel libris volutandis inveniret quae excogitaverat, ut ſollicitudini, qua afflictabatur, finem imponeret. Dignus plane vir, ac vere Philoſophus, qui addiſcendi amore incenſus cuncta parvipendat, deſpiciatque!

Sed jam virtutis ſuae fulgentes radii extra patrios etiam lares, ac Regnum multipliciter emicabant. Siquidem Antonius Cardinalis Cajetanus, ejuſque nepos Aloyſius Roberti Cardinalis Bellarmini Capuanae cathedrae ſucceſſores, Camilli laudes Romae celebrare, ſuumq; decus, ac gloriam enixe conati ſunt promovere, ſtatimque eruditum adoleſcentem, ut illuc adiret, invitarunt; ſperabant enim fore aliquando, ut ſacris initiatus Ordinibus, & in Sacerdotum numerum cooptatus, ut novum lumen in Capuana Eccleſia tandem praeluceret. Verum Purpuratorum Principum, amicorumque votis haud acquievit Camillus; ajebat enim, *eſſe ſatis ſibi exploratam ſuam inſcitiam, & divino Altari ſe non ſatis dignum miniſtrum deputandum affirmabat.* Invitum tandem, ac prorſus reluctantem a Decano Metropolitanae Capuanae Eccleſiae patruo ſuo ad Urbem miſſum, equitique tunc magni nominis Caſſiano e Puteo commendatum pene ad redi-

ditum impulerunt honores, qui ſibi ſpondebantur, hominum plauſus, & encomia literatorum. Cum enim eam in urbem vix pedem tuliſſet, non inanibus adoleſcentiae cupiditatibus, quibus natura ipſa ſatis abundat, ſe capi paſſus fuit; ſed in laboribus plurimis ſe exercuit, ac vanae curioſitatis rejecta cura, totum ſe ſtudiis addixit. Quocirca Camilli ſcientia ſtatim praelucere coepit, & multorum in ſe ora vultuſque converterat; ac praecipue praefati equitis a Puteo, Lucae Holſtenii digniſſimi tum aulae Pontificiae Praeſulis, ac Bibliothecae Vaticanae Praefecti. Acceptus item fuit Leoni Allatio, Petro Laſenae Neapolitano, Johanni Matthaeo Caryophilo, & Franciſco Arcudio, qui Graecae nationis decus & ornamentum tum erant. A Pompejo Gariliano ſummopere expetitus, qui Capuae tunc Canonicatu ornatus, legatoque Caſtri Comiti Hiſpaniarum Regis Philippi *III.* ad Pontificem erat a ſecretis. Franciſco Salzillo etiam familiariter utebatur, in almo tunc ſapientiae Collegio ſeveriorum diſciplinarum lectore: Paulo item Æmilio Sanctorio, Julii Card. nepote (cujus vitam ille Peregrinio deſcribendam commiſit, huic Operi poſtmodum inſerendam) Salvatore Cuoci Ordinis Coeleſtinorum Generali Abbate; ac demum Franciſco Card. Barberino doctorum virorum Maecenati digniſſimo acceptiſſimus fuit, aliiſque Eminentiſsimis Patribus, & clariſsimis viris, qui in ejuſdem Card. Barberini Bibliotheca Academiam frequentes conveniebant, a quibus ſummis laudibus celebrabatur Camilli ſcientia, ac praecipua Graecae linguae peritia, qua tanquam patrio idiomate facillime loquebatur. Igitur his, aliiſq; Academiis, quae in eruditorum quorumdam domibus inſtitutae erant, nullus fere ſermo habebatur, niſi ad ſcientias pertinens, frequens aderat Peregrinius, pleraſque ibi eruditas diſſertationes recitabat, ingenjique ſui praeſtantiam in variis diſciplinis praeſeferebat; unamque ex tot a ſe deſcriptis lectionibus, typis Romae mandaſſe Holſtenium anno 1618. vix **XX.** aetatis Camilli exacto, fatetur

Fa-

Fabius Vecchionius Camilli familiaris, & amanuenſis, ex quo aliqua ejus vitae monumenta poſteris tradita prodiere ; Lectionem ſcil. in 54. Poſteriorum Ariſtotelis particulam, (quod & Laurentius Craſſus in ejus elogio confirmat) Quam tamen Lectionem nuſquam hactenus invenire contigit, licet operam omnem curamque adhibuerim. Romae dum degeret Camillus, quotidie Barberinam, Vaticanam, aliaſque percelebres Bibliothecas, & Muſea perluſtrabat, reconditaque ibi Manuſcripta in pluteis adſervata attente perlegebat. Qua de cauſa libido illi inceſſit maxima (quod a puero ſemper expetivit) patriae ſuae hiſtoriae adtexendae, quam jampridem parum felici omine deſcripſiſſe animadverterat Scipionem Sannellium Capuanum Juriſconſultum, qui ſuos autographos Capuae Annales indigeſtos doctis aliis civibus caſtigandos, perficiendoſque reliquerat. Gaſpari Attendulo viro doctiſſimo, Johannis Baptiſtae nepoti a Capuae decurionibus ea cura primum impoſita fuit, qui demandatam ſibi provinciam haud potuit conficere, imo ne aggreſſus quidem fuit; juvenem enim illum, qui ſummae expectationis erat, immatura mors abripuit; ſicque Sannelliani Annales ita adulterati hactenus circumferuntur, ut omnino ignoremus, utrum iidem ſint, qui a Scipione deſcripti fuere, an quos alii ſponte, inconditeque ſuppleverint. Hac de cauſa ad patriae ſuae famam illuſtrandam, illius hiſtoriam pluribus diſtinctam voluminibus deſcribendam ſuſcepit Camillus. Primum igitur opuſcula quaedam, quae Romae, Capuae, Beneventi, Salerni, Barii, Amalphi, Neapoli, in Caſinenſi Cœnobio, aliiſque hujus Regni pluteis adſervabantur, at pulvere conſperſa, ac pene obſita, tineiſque corroſa, quot poterat, collegit: ea item, quae in Neapolitano, Cavenſi, Averſano, aliiſque Caſſinenſium Monaſteriis, quae ad Longobardorum Principum, illiuſque aevi hiſtoriam elucidandam conducerent, comparavit, illaque eruditiſſimis ſuis diſſertationibus, ac notis ornata praelo ſubdenda curavit; tomuſque alter quem pollicitus fuerat, jam expeditus ad Langobardicae hiſtoriae complemen-

tum fato quodam, ut infra patebit, igne abſumtus fuit;

Quot tum itinera ſuſcipienda, quot labores perferendi, ſumtuſque Peregrinio faciendi pro amanuenſium ſtipendiis ſolvendis, Tabulariorum cuſtodibus, libris e longinquo vehendis, ceteriſque neceſſariis ſumtibus, quiſque perpendat. Unum duntaxat heic in medium afferam, ex quo id facillime licet conjicere. In quadam ad praefatum Fabium Vecchionium epiſtola Kal. Martiis anni MDCXXXVI. data, plane fatetur Peregrinius, bis centum nummos aureos a se expenſos pro Cavenſi, Stabienſi, ac Salernitano itinere rurſus confecto, alioſque xx. in multis Autographis ibidem, ac Neapoli poſt reditum exſcriptis conſumtos. Videſis quam in immenſum impendia ſuccreverint in tot aliis itineribus xxx. & amplius annorum ſpatio decurſis, ut Romam, Bariumque bis, ter in Cavenſe Monaſterium, quater Surrentum, Stabias, Amalphim, quinquies Beneventum, Calatiam, Aliſaſque, Caſſinum ſaepiſſime demigraret, nullis parcens laboribus, animique valetudini, vel quieti haud parumper indulgens. Tantae ſcilicet molis erat, ut Langobardorum, ac patriae ſuae hiſtoriam conderet Camillus.

At ad Peregrinii ingenio ſuo parta opuſcula ſermo redeat. Ut aptius, ac facilius Campanae Hiſtoriae molem digereret Camillus, Apparatum quendam conſulto edidit, quo quatuor Libris, ſive diſcurſibus, uti ipſe nuncupat, Italico ſermone exaravit, Campaniaeque noſtrae monumenta, Chorographiam, aliaque de ejus nomine, finibus, laudibus, urbium fundatoribus, agris, fluminibus, montibus, lacubus, conſularibus, privatiſque viis, denominationibus, bellis, deſolatis urbibus, ceteriſque ad cumulatiſſimam hujus Provinciae cognitionem neceſſario pertinentibus planiſſime explicavit, & ad ſatietatem uſque perduxit: Opus profecto ab omnibus tam Italiam, quam ultra montes incolentibus ſapientibus viris ſummopere expetitum, ac ſummis laudibus celebratum; quodque ob raritatem nunc uſque deſideratum, Deo auſpice, novis additionibus, notiſque auctum in lucem edendum curabimus,

bimus, ut literatorum tandem votis annueremus. *Apparatum* nempe *ad Campanam Hiſtoriam*, ſive *Capuae* Metropolis *antiquitatum proluſiones* cudendas curavit Peregrinius Alexandri filius Neapoli anno MDCLI. ejuſque Liber ſitim magis eruditorum accendere, quam extinguere viſus eſt: *quo enim plus* ab hydrope (liceat de ſtudioſis hoc uti vocabulo) *ſunt potae, plus ſitiuntur aquae.* Hinc amicorum turmae, quibus ipſe variis in provinciis incolentibus familiariſſime utebatur (utinam illorum tot familiares literae tribus tomis collectae, ut praecit. Vecchionius adfirmat, extarent hactenus! ex iis quidem tot Doctorum virorum paterent nomina) ad conficiendam Capuae Hiſtoriam perpetuo addebant ſtimulos, quam tribus ipſe jam tomis pene abſolverat; aliudque volumen *de Amphitheatro Campano libris III.* diſtinctum digeſſit, perraris aeque, ac illuſtribus antiquae eruditionis monumentis refertum (*). At neſcio quo fato volumen hoc, aliaque item opuſcula nobis erepta ſunt, ut dolendum potius; quam laetandum, jugiterque oblacrymandum foret.

Campanae tamen Hiſtoriae, quae ab uſque ſuae editionis initio communi latiſſime plauſu excepta fuit, a nonnullis critica quaedam, ceteroqui leviſſima, impacta eſt. Inter hos (ceteris minoris famae viris praetermiſſis, quorum difficultates jam evanuerunt) fuit Bernardus de Chriſtophoro diſertiſſimus tunc Neapolitani Fori Jureconſultus, Romanae, Graecaeque Hiſtoriae peritiſſimus, ac numeris omnibus abſolutus, qui Graecis literis ſatis inſtructus erat, quippe a Patre Neophyto Cyprio Baſiliano Monacho Neapoli, & a Leone Allacio Romae praeceptoribus eas illum accepiſſe ferunt. Hic quidem Camillo Peregrinio multis annis antea familiariſſime uſus erat, ſicque Campanae hujus Hiſtoriae occaſione literariam illi litem movere coepit, ac tria illius capita acerrime niti-

(*) Uti & *antiquum Campanae Eccleſiae Cathedralis Rituale* notis doctiſſimis illuſtratum, de quo ipſemet Peregrinius verba facit in caſtigat. ad Lup. Protoſp. nota 2. in fine.

tur impugnare ; primum ſcilicet , in quo Peregrinius *de Alicae* imperſcrutabili *confectione* , atque eſſentia pluribus verbis agit diſcurſu III. §. VII. Alterum, in quo diſcurſu IV. §. ult. *de Neapolitanorum cum Romanis foedere* diſputat , munuſque ab iis XL. paterarum aurearum vi ſacrae ſocietatis Romano Senatui poſt Traſymeni ab Duce Annibale factam caedem oblatarum , teſte Livio lib. XXII. producit. Id aeque , ac navium quarundem tributum Romae debitum , non unius ſocietatis , ac foederis notam, ſed ſubjectionis potius argumentum aliquod fuiſſe contenderat Scriptor noſter . Poſtremo de verborum Symmachi Epiſt. 27. ad Cenſorinum enodatione (ſunt verba Camilli loc. cit.) in queis *de Neapolitum Religione* quaedam innuit , ea quidem non ad Chriſtianam Religionem pertinere cenſuit .

Bernardus igitur in Peregrinium clamitans , Diſſertationem *de Alica* Latino ſermone deſcripſit , imperfectam tamen, lacuniſque quibuſdam poſteris ſupplendam. Alterum , qua Camillum impugnat , cujus titulus eſt : *Del vario modo delle confederazioni degli antichi* . Poſtremam , qua Symmachi verba expenduntur, apologeticumque pro Neapolitanorum Catholica Religione eodem ſermone compoſuit . Quae diſſertationes apud Cl. virum Scipionem de Chriſtophoro dudum mihi familiaritate conjunctiſſimum adſervantur ; eaſque in Avi ſui memoriam inſignem literariae Reip. bono , atque utilitati curis aliis literariis vacuus in lucem editurum ipſe ſpopondit .

His itaque difficultatibus Peregrinio ordine obviandum fuit , ut amico adverſario faceret ſatis . At a quonam haec monumenta expiſcabimur, cum nil aliud ab ejus vitae breviariis eruere licet,quam quod is jugiter adlaboraret ad elucubrandam Hiſtoriam , quam deſcribendam ſuſceperat , aut amicorum poſtulatis reſcribendo , aut in criminationibus diluendis tempus tereret ? Ea ſane doctorum hominum eſt fortuna , ut qui magis Reipublicae commoda comparare ſtudent , eo criminationibus magis , & criticae ſubjacere cernantur . Ea enim opera , quae nul-

lius

lius momenti ſunt, luce carere ea videmus, nec ab eruditis quidem inquiruntur, nec illa vel altero duntaxat oculo conſpiciuntur.

Tot, tantiſque laboribus exantlatis, quos in itineribus conficiendis, climatum, locorumque variis ſitibus diſcurrendis diu perpeſſus fuit Camillus, domeſticae etiam tum curae virum angebant, quippe parentes ſibi cariſſimos, fratrem exoptatum, familiares complures, Petrum Laſenam præſertim, Caſſianum a Puteo, Holſtenium divino fato ereptos ſenſit. At vir ſane Chriſtiana pietate ſatis inſtructus conſtans, ac imperturbato animo calamitates pertulit, Deoque rerum omnium auctori animi ſui moleſtiam acceptam referebat. Haec tandem ſtudia, moerorque animi quibus, aſſidue conficiebatur, morborum vim, ac copiam Peregrinio peperere; caput ſcilicet continuis doloribus afficiebatur, ac vertigines patiebatur; ſtomachi imbecillitatem, ac nauſeam experiebatur (quemlibet enim aut cibi, aut potus ſaporem abhorrebat) virium etiam laſſitudinem, & in tanta malorum copia, renum quoque dolore laborans, ex urinae impedimento acerbis dolorum convulſionibus torquebatur. Inter haec gravia, quibus continuo affliſtabatur tormentis, imperterritus Camillus Deo identidem gratias agebat, cujus in ore haec duntaxat verba reſonabant, ac frequens uſurpabat: *Benedictus Deus*. Hinc Jobi Librum ex ſacra Scriptura ſaepe pervolutabat, Thomae a Kempis etiam, S. Auguſtini meditationibus, ac B. Henrici Suſonis frequenti lectione recreabatur. Ita ſemper de se humiliter, ac demiſſe ſentiebat, ut ſe quocunque honore, ac munere indignum haberet. Eximia item in pauperes, egenoſque liberalitate fuit; ſicque bonorum, honorumque viliſſimus aeſtimator, cunctos patrimonii ſui redditus, oblatoſque toties honores, ac dignitates parvipendit ſolitus adfirmare: *non ſatis bene cum ſapientia divitias, honoreſque congruere, quae mentem obfuſcant, & animos extollant*. Saepe juxta lectum, aut infirmus ſuper illum, mente in Deum firma elevabatur; aut in Eccleſia, ubi quotidie

Sa-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Sacro aderat, ac feſtis diebus Divinis ſe Sacramentis muniebat, pluribuſque Sacrificiis genubus fere ſemper flexis, maxima cum pietate auditis, quietis, ac ſolitariae vitae gratia domum repetebat. Parentibus ſuis vita functis, hereditariam etiam domum, patriumque larem deſeruit Camillus, ac ſuis ſumtibus aliam intra Capuae ipſius moenia in ſalubriore ſitu, & aëre poſitam, emit; quo libros duntaxat, & authographa volumina, aliaque quae non decori, ſed commodo tantum inſervirent, tranſtulit, uno duntaxat famulo pene ſeneſcente contentus, ac famula, ut ſibi in neceſſariis uſibus miniſtrarent. Illuc nonniſi doctos ac eruditos viros advocabat, a quibus ſe accepturum ſperabat; neque, niſi perraro, hyemali tempore, (quo Capuae fere ſemper degebat) domo egrediebatur, cum ceteris anni temporibus in ſua villa in Caſapullae Pago manere conſueverit. Pagus hic tribus circiter mill. paſſib. e Capua diſtat, in plano, amoenoque loco ſitus; atque e radicibus Tiphatinorum collium parum abeſſe cernitur; quo ex loco amoenum uti theatrum villa haec proſpectatur, atque exhilarat, cujus coelum adeo ſalubre, ac perpetuo temperatum dignoſcitur, ut Peregrinius ſaepiſſime amicos ſuos invitaret, immo etiam cogeret ibi apud ſe diverſandum, quibus ſummopere eam villam commendabat. In hanc ipſe ſuam dicamne villam, an potius Muſeum, veterum Lapidum (quoſdam enim ex variis locis collegerat, quoſdam vero in noſtrae Provinciae urbibus, viciſque ac ſuburbiis repertos ſua manu exſcripſerat, eoſque eruditiſſimis animadverſionibus explanarat ferali igne abſumtos) ſtatuarum, Idolorum, numiſmatum, teſſellatorum, Hetruſcorumque vaſorum monumenta omnia transferre curavit. Sed quam peſſimo publico inde poſt mortem abierint haec omnia, argumento eſſe poteſt, quod vix etiamnum paucae priſcorum temporum inſcriptiones in hujus villae parietibus ſuperſint; aliaque peſſum ire coeperunt, iniquorum, indoctorumque non inſolenti pervicacia, negligentia, vel avaritia; quippe ab heredibus locatis aedibus, inquilinorum

nequi-

nequitia celebris Camilli Peregrinii nedum villa, quam inſigne illud antiquarum rerum Muſeum omnino conſumtum fuerit ac devaſtatum. At quid infandum renovare dolorem moror?

Quamvis vero, ut innui, morbo laboraret Camillus (totus enim ſtudiis deditus triſti ingenio, ac ſevero ſemper erat, ac raro vel moderata animi relaxatione, aut ocio recreabatur) ne infirma quidem valetudine a librorum lectione omnino abhorrebat, atque amanuenſium operâ, quos ſemper praeſto habebat, hiſtoriam, quam coeperat deſcribendam, haud intermiſit. Et quidem ex illorum grege praelaudatus Vecchionius pleraque ex Peregrini operibus licet incohata, ac minime abſoluta nobis reliquit. Famoſa tunc temporis Veſuviani montis ignivomi eruptio (tota noſtra provincia perculſa metu, & quae in ſummo diſcrimine verſabatur) anno MDCXXXI. menſe Decembri contigerat; quo tot praeſtantes, ac ſummo ingenio viri ad eam deſcribendam ſummo ſtudio contenderunt, ac philoſophicis rationibus ſua ſcripta exaggerarunt, Camillus quoque, arrepta occaſione, ad ſcribendum animum adjecit: ſuaſque *meditationes* addidit, & *phyſicis quibuſdam theſibus*, & argumentis confirmavit. Opus profecto quod e Philoſophis immortalitate dignis erutum, Jacobo Antonio, ſcilicet, Glorioſo, Leonardo e Capua, Paulo Bottonio, aliiſque clariſſimis viris teſtantibus confecit Camillus anno MDCXL. quodque cum aliis Romae, Neapoli, Capuae recitatis Lectionibus typis dare promiſerat; ex iis duas duntaxat *de Foſſilibus unam*, *de Campaniae Ignibus* alteram nuncupatas dedit poſtmodum praecit. Vecchionius; aliarum vero nedum tituli ſuperſunt. Nec exiguo in numero, ac parvi momenti fuiſſe Lectiones illae cenſendae ſunt, cum permultas is Romae toto quinquennio, quo ibi primum moratus fuit, *deſcripſerit*, quamplurimas etiam Neapoli in Academia *Inveſtigantium* nuncupata, multoque plures Capuae ſuae domi primum, in Carmelitarum inde Conventu, quo civitatis illius clariores viri undique conveniebant, habitas; e quo-

rum

rum numero aliqui ſolummodo hic nominantur, Pompejus videlicet Garilianus (*a*) Capuae Canonicus, Carolus ex illuſtri de Vineis familia, Alexander Sibilia, mox Epiſcopus Capritanus, Johannes Baptiſta Ventrilia, Epiſcopus poſtmodum Caſertanus, M. Antonius Granata (*b*), Franciſcus Antonius de (*c*) Thomaſio, Johannes Antonius (*d*) Vecchius, Epiſcopus deinde Iſclanus, Stephanus de Benedictis, Franciſcus Antonius (*), & Alexander de Iſa; omnes item Majoris Eccleſiae Canonici, Julius Caeſar Imbrianus (*e*) ſenior, Paulus Bottonius eximius patriae ſuae Philoſophus, Johannes Carolus (*f*) Morellius, RR. PP. D. Antonius Mancinus, & D. Julius Minutulus Ordinis Coeleſtinorum nuncupati Abbates: RR. PP. D. Germanus de Uva P. Benedicti optimi vatis nepos, & Benedictus Blancus Caſſinenſes: Fr. Albertus Straſolinus Carmelitarum Magiſter, Michaël (*g*) Monachus, ejuſque nepotes Franciſcus Antonius, & Silveſter Ajoſſa, FF. Thomas de Laurentiis, Thomas Morellius, & Ignatius Vaſtanus Ordinis Praedicatorum Magiſtri: P. Johannes Petrus Paſchalis, & Franciſcus de Natali Societ. Jeſu, omnes patriae ſuae decus & ornamentum; aliique quamplurimi tam Capuae, quam vicinarum civitatum praeſtantes ingenio viri, qui quovis menſe ſtatis diebus Capuam conveniebant, ibique in praefato PP. Carmelitarum Conventu aliqua primum Diſſertatio, inde ad poëſin ſpectans aut vernacula, aut Latina, vel Graeca linguà, ut libebat, recitabatur, quo Campani adoleſcentes inſtrue-

(a) Ejus opera publicae luci donata ſcientiam Gariliani oſtendunt.

(b) Canonicus Capuanus, vir doctrinâ, ac prudentiâ praeſtantiſſimus.

(c) Multa edidit, aliaque M. SS. reliquit.

(d) Qui Sacrae Scripturae Commentaria quaedam typis dedit.

(e) Optimus ſui temporis Jureconſultus. Varia ejus opera exſtant.

(f) In Latina poëſi valde notus.

(g) Sanctuarii Capuani aliorumque opuſculorum deſcriptor.

(*) Comaediarum ſcriptor ſub nomine Octavii ejus nepotis editarum.

ſtruerentur, & facilius ad emulationem provocarentur.

Hanc quidem Academiam *Raptorum* nomine a Camillo ſeniore patruo ſuo primum inſtitutam, poſtque illius mortem pene extinctam Peregrinius noſter ſub perſona *Impediti* nuncupatus rurſus inſtauravit, ejuſque, veluti parens, auctor habebatur. Cujus fama, nomenque cum jam pene totum per terrarum orbem diffuſum eſſet, in dies literati, clariſſimique viri nedum e Regno Neapolitano, ſed etiam ex tota Italia, & longinquis ultra montes regionibus ad illum inviſendm, audiendumque Capuam conveniebant. Omnes item, quibus Româ, aliiſque locis Neapolim iter faciendum erat, ſtatim ac Capuam adventarent, Camilli fama permoti ipſum adibant conſalutatum, & cum eo colloqui ſummopere exoptabant. Ipſe perhumaniter omnes excipiebat, erudita aliqua rerum antiquarum narratione ſolabatur, Muſei ſui theſauros illis recludebat, de rebus quae tum ab eo pertractabantur, faciebat certiores, ſuorumque abſentium familiarium illis literas libentiſſime perlegebat. A pleriſque fama tantum, aut per literas notus, ipſorum ſcripta, elucubrationes, edita volumina ad ſe miſſa variis e regionibus accipiebat: ac libri fere omnes, qui tunc temporis cudebantur, aut dono accepti, aut ſuis ſumtibus comparati, in ſua percelebri Bibliotheca adſervabantur. Ad illum undique epiſtolae mittebantur a clariſſimis viris, ut de locis difficillimis eum conſulerent, quippe veterum diplomatum, Manuſcriptorum, aliorumque venerandae antiquitatis monumentorum callentiſſimum noverant. Haec omnia titulo *Conſultationum eruditarum* in unum volumen digeſta acerbo fato ignis quoque abſumſit. Pluries a Campanis Decurionibus invitatus, ut in publicis vel feſtorum dierum dedicationibus, vel ſupremorum Principum parentalibus aut Poeana caneret, aut naenias excitaret; libenter illorum votis obſequebatur, & verſibus Latinis (poëſim enim Latinam potius, quam Italam excolebat Peregrinius) eruditas ἐπιγραφὰς, ſive inſcriptiones, epigrammata, idque genus alia elegantiſſime deſcribebat. *In obitu* vero *Philippi III.* Hiſpaniarum

Regis nunquam nec precibus adduci potuit ut *orationem* haberet; quam autem ſuo alumno Petro Melchiori Calatino, in majori Capuae Baſilica, ſummo omnium plauſu, & admiratione recitandam voluit; Camillus quippe Moralis Philoſophiae praeceptis uberrime informatus, quibus non tam mentem, quam animum quoque inſtruxerat, ſicuti beneficia in omnes liberaliſſime diſtribuebat, ita ſuimet largitoris manum libenter abſcondebat, ſicque a laudibus & plauſu hominum ita abhorrebat, ut ſaepiſſime a ſe elaboratum opus quod in Academiis, ceteriſque congreſſibus, ſuis alumnis, ac familiaribus recitandum foret, tanquam ab illis excogitatum, compoſitumque crederetur.

Quo ad Peregrinii ſobrietatem, ac prudentiam attinet, paucis nunc expediam. Victus illi non tam parcus ac levis, quam vilis fuit; *ciborum enim copia* (ut ipſe ajebat) *animus obtundi ſaepe ſolet, & mentis acies hebeſcit, & brutorum more homines ad delectationem impelluntur, & illorum ſimilitudinem induunt. Sapientis vero viri eſt, ciborum parſimonia delectari, ne mens ſtomachi ſaturitate obſuſcata, & pene obruta a ſtudiis excolendis abhorreat, & virtutis ſaporem faſtidiat*; quo enim ciborum ingluvies redundat magis, eo ingenii acumen perſtringitur, & quaſi quodam pondere mens oppreſſa nec in altum extolli, nec in rerum contemplatione exſpatiari unquam poteſt. Semel in dies, horâ circiter meridianâ, ſe reficiebat Camillus, mox antequam ſomnus laſſis membris obreperet, libelli alicujus fabellas, ac facetias interim animo, ac oculis excurrebat; ac tum denique breviſſimum quieti tempus inſumebat. Noctes pene inſomnes aeſtivo tempore ducebat, quippe tum ob aeſtus vehementiam in ſuburbanis ſuis agris morabatur, ut caloris moleſtiâ levaretur, ceteris anni temporibus ad ſex circiter horas dormiebat, ſummoque mane, ut ſtudio vacaret, evigilabat. Licet ex medicorum conſilio aliquando ei ad animi remiſſionem deambulandum foret, ne in novos morbos incideret, amicorum numero ſtipatus ſuburbana loca excurrebat, vel ad Vil-

lam

lam uſque Caſapullanam gradiebatur. Nec corporis duntaxat relaxatio haec erat, quin & animi quoque, cum ſociantes familiares eum ſaepe rogarent, ut de eruditis diſſertationibus loqueretur; quod profecto praeſtabat Camillus, cujuſdam priſcae inſcriptionis vel in aliquo lapide exculptae, vel numiſmate, explicandae occaſione arrepta; quodque multoties amicorum potius erat Academia quam Camilli relaxatio, ac levamen.

At gravior morbi vis Camillum a ſtudiis tandem omnino avocavit; anno, nanque MDCLV. Septembri menſe acuta febri perculſus, extremo quaſi morbo laboravit; ac licet autumno vis morbi remittere videretur, vehementius deinde brumali tempore augeri coepit, ut tabem minaretur, aut hydropem. Ineunte autem vere ſequentis anni MDCLVI. cum aliquantum ex eo valeret morbo, ut firmior eſſet, in ſuam villam ſe deportavit. Illic dum degeret Camillus, & a ſtudiis vacaret, audita contagione, quae Neapoli graſſabatur, exitiali illo morbo exterritus, rebus omnibus tum ad victum, tum ad luem arcendam neceſſariis, comparatis, ad ſuburbanae domus aditum cuſtodiendum duobos viris curâ demandatâ, ipſe cum amicis Sacerdotibus Fabio Vecchionio, & Julio Antonio de Sorbis duntaxat altiora domus cubicula incoluit. Ibi librorum lectioni, ſacris precibus recitandis ad ſeptem circiter menſes operam conſumſit; & cum vix gravi, diuturnoque morbo fuiſſet ereptus, voluntarium carcerem, licet ad tuendam ſalutem opportunum, pertulit. Heic animi ſui triſtitiâ vehementer exagitari coepit, atrabile, ac μελαγχολίᾳ conciri Camillus; vis enim morbi, quo affligtabatur, adeo illum accenderat, ac inflammarat, ut furentis in morem aliquando clamaret, & leonis rugitus imitari videretur. Tam gravi morbo tandem divino auxilio erutus nihil magis delectabatur, etiam cum glacialis hyems rigeret, quam apertioribus agris, altioribuſque Tiphatinis collibus, quos ſaepiſſime ad arcendam moleſtiam animi ſui, ſummo corporis labore petebat amicorum frequentia ſtipatus. Cum vero omnino convaleſcere deſperaret (in dies enim morbi

bi vis illum angebat , nec niſi ſummo labore , ac animi moleſtia ſtudiis, quod ſummopere expetebat , ipſe vacabat) ac extremum ſibi mortis agonem adeſſe putaret, ad animae ſalutem totus incumbere coepit; quippe frequentes malorum incurſus, renum dolores, urinae impedimentum, immoderati ſanguinis fluxus, humorumque affluentia, & altercatio Camillum ita angebant, ut difficilis reſpiratio ſuboriretur, ſupra modum alvus extumeſceret, & crebris opprimeretur malis, quae mortem vicinam praeſagire viderentur.

In majus ac periculoſius vitae diſcrimen adductus Peregrinius fuit prid. Idus Martias. (ex quadam animi ſui affectione ortum malum, auctumque) Tunc enim morbus, quo laborare conſueverat, ita furere coepit, ut ad exonerandam urinam, oſtio penitus occluſo, ſummo dolore afficeretur, donec ad poſtridie Idus menſis ejuſdem prae lotio cruor ſanie permixtus manaret, quo exulcerationem aliquam vel in veſica, vel in urinalibus venis factam medici opinabantur . Quo factum eſt , ut peſſimo totius literariae Reip. damno contigerit , ut Camilli Peregrinii opera, epiſtolae cl. virorum , patriae ſuae vetera monumenta, quae in Tabulariis adſervabantur, diplomata, inedita ſuorum amicorum analecta, totque graphicae templorum, imaginum, aedificiorum, urbium, arcuum, ceterarumque antiquarum rerum ſua manu deſcriptae paginae deperditae fuerint , ac omnino conſumtae . Ipſe enim ſicuti ſuorum Codicum cautiſſimus fuerat cuſtos, ita de inſtante ſibi morte admonitus , ac veritus , ne ab aliis raperentur, & in ſuo labore proficerent (nimia quippe aviditate quoſdam iis inhiare intellexerat) quamvis a ſuo Sacerdote commoneretur (publico quidem bono conſulebat) ut ſua ſcripta penes Capuani Antiſtitis Tabularium, vel Monialium aliquod Coenobium, vel tandem in Soc. Jeſu Patrum Collegium ſigno ſuo munita deponeret, quouſque e ſuis nepotibus quiſquam ea praelo ſubdere curaret, nihilominus cuidam ancillae ſuae jam ſeneſcenti, cui nomen Lucretia Spina (quae adhuc nos pungit, atque perpetuo pun-

ınctura illius extabit memoria) *ſecreto indixerat, ut poſtʼam de vita actum eſſe e medicis edidiciſſet* (verbis P. Joınnis Petri Paſchalis in ejus elogio utor) *quae apud ſe eſʼnt, cui ante tradiderat, exarata volumina, flammis aderet. Illico igitur mulier ea nocte, qua fato ceſſurum ʼdici edixerant, clam excitato fornacis incendio, quo de ʼre ad familiae ſubſtentacula ſingulis hebdomadis utebatur, ʼfando parricidio flammis tradidit digna immortali luce. ʼrvabantur inter haec quindecim digeſta per capita, triʼs tamen libris exarata, de Campano Amphitheatro perʼudita Tractatio*; Opus plene perfectum, cujus initio ıſdem topographia (autographus periculo ereptus apud ʼredes, nunc penes me eſt, ſicuti & quaedam aliae charʼlae in illa, in qua adſevabantur capſula, invenıae) ʼraeque ad illud ſpectantes deſcriptiones.

Tria de Capuae Hiſtoria volumina, hoc eſt, Apparaʼ ad eam, ſeu de Campaniae diſcurſibus germàna, ac ʼngobardicae Hiſtoriae adfinia. Primum, ab ejus Funʼtione uſque ad ejus ab Romanis defectionem, ſecundi ʼlli Punici tempore, quo Capua ſimplici Praefectura reʼbatur. Secundum, uſque ad Magni Conſtantini aetatem ʼtendebatur. Tertium, uſque ad Nortmannorum Prinʼum, ſive Regum extinctionem. Opus pene abſolutum, Vecchionius fatetur, illudque ſua ad uſque tempora ʼſequi cogitabat, quarto iis adjuncto volumine, niſi imʼtura mors Camillum abſorbuiſſet.

De omnibus adhuc excerptis inſculptis Lapidibus perʼſtris enucleatio, ſimulacrorum, aliorumque in iiſdem ʼıorum, ſive inſtrumentorum, notarum, aut iconum ʼphica exſcriptio, eruditae ampliſſimae enodationes.

Diſſertationum, ſive Lectionum variarum peculiaris ʼer, qui quadraginta, & amplius ex iis continebat.

De Veſuviana Hiſtoria, illiuſque montis perpetuo inʼdio, atque eruptionibus Liber.

Eruditarum Conſultationum amicis a Camillo Pereʼio miſſarum volumen, quo illorum mutuae Epiſtoʼad Camillum ſua manu ſcriptae, & ipſius Camilli ad

illo-

illorum quaeſita reſcripta exempla continebantur.

Pleraque item *Miſcellanea*, locorum, ſeu priſcorum Monaſteriorum hiſtoriolae, Chronica, Ritualia (quorum illud Capuae adſervatum praecipue a Camillo notis doctiſſimis illuſtratum, ut ipſemet fatetur in hac Langobardorum Principum Hiſtoria, ut ſup.) Necrologia, Diplomata, ac veterum chartarum collectiones recondebantur, ex quibus pauca admodum praecitato incendio ſuperfuerunt, quaedam alia apud familiarem ſuum amanuenſem Fabium Vecchionium ſervabantur, quae in hac Langobardorum Principum hiſtoria edenda curavimus.

Aliud novum Camilli opus nobis oſtendit Laurentius Craſſus ſup. laudatus, Tractatum ſcilicet de Regulis in titulis Poëmatum, Inſignium, Academicorum, praecipue Apologeticum in quoſdam, qui ſuae Capuanae Academiae Inſignia impugnaverant, quod etiam deperditum. Errat autem Scriptor hic, cum inter opera Junioris Camilli ea recenſeat, quae Senior Camillus vates pro ſe in Horatium Arioſtum ſcripſit pro Torquati Taſſi Poëmate, quod adhuc ſervatur, aliaque ejuſdem Camilli Senioris manuſcripta opera, quae lucem tandiu expectant.

Commiſſo itaque in Peregrinii opera nefando facinore ab incendiaria illa muliercula Epheſini Templi incendium aemulata, ut celebre ſibi nomen, licet invita, compararit, paululum convaluit Camillus, ſicque rogo ſuperfuit, ſuumque ſuper cinerem fruſtra lacrymas fudit. Mixta gemitibus ſuſpiria identidem exaudiebantur. *Me miſerum*! inquit: *ſtudiorum meorum labores, vigiliae, ſumtus quo tandem abiere? cuncta heu inconſulto perdidi*! oculoſque ad coelum attollens, ſubdebat: *ſuperbiam meam, Domine, merito confregiſti: ſit nomen tuum benedictum in perpetuum*.

Tandem a morbo aliquantum convaleſcere coepit, atque VI. Kal. Majas ann. MDCLXIII. ob coeli ſalubritatem Capuâ Neapolim profectus eſt. Ibi morbi vis aliquantiſper remiſit, ſed cum non omnino valeret, poſtridie Non. Junias, eodem anno currente, Capuam rediit. Quo tem-

tempore cum iiſdem veſicae doloribus vehementiſſime excruciaretur, ut priſtinae valetudini ſe reddendum omnino deſperaret, ex amiciſſimi ſui Leonardi e Capua medici; aliorumque conſilio, pharmacum quoddam recens invectum adhibuit, cujus frigiditate vehementes doloris ictus omnino fraenandos, aut ſaltem ab illa gravi moleſtia levandos ſperabat. At medicina in perniciem, majuſque damnum convertit. Uſu enim pharmaci illius, ob nimiam ejus frigiditatem, praeter modum alvus exonerari coepit; quod cum parum ſuae valetudini conducere medici cognoſcerent, prorſus inſanabilem morbum pronuntiarunt. Quod Camilli conſtantiam haudquaquam inflexit, ſed aequo animo divinae voluntati acquieſcendo laetus extremum agonem expectabat. Domeſticis igitur, amiciſque omnibus vale dicto, eorum precibus ſe commendavit. Tum, quae ad hereditatem, legata, ſepulturam pertinebant, rite inſtitutis, Eccleſiae Sacramentis maxima pietate munitus, Chriſti Domini in cruce fixi imaginem amplexus, oculiſque in eum intentis, ac divino illo oraculo ſaepius repetito: *Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum*; ſenſibus mox deſtitutus, ut qui dulci ſomno correptus, hora circiter vigeſima, die Veneris v. Idus Novembres ejuſdem anni animam efflavit Camillus. Vir plane ſumma dignus laude, numeriſque omnibus abſolutus, omnibus carus, ac ſummopere exoptatus, Reip. literariae adprime notus, magnoque in honore habitus. A ſummis viris, ſacriſque Praeſulibus, (praecipue ab Urbano VIII. Papa, qui *Virum digniſſimum* illum adpellavit in ſua in forma Brevis, Epiſtola Camillo data, ut quae pretioſa quaedam gemma adſervabatur, eaque etiam, ut Vecchionius teſtatur, ferali incendio conſumta) a Purpuratis Principibus, aliiſque Italiae Dynaſtis expetitus, ut variis Academiis adſcriptus votis omnium, atque expectationi maximopere reſponderit. Hinc cl. virorum elogiis cumulatus, atque excultus, quibus recenſendis non parum negotii eſſet, nec labor exiguus. At ad Peregrinii naenias redeamus:

Datis interim ſuorum, civiumque dolori induciis; ejuſ-

ejuſque corpore in gentilitio ſacello in Eccleſia Fratrum Minorum Conventualium digno tumulato ſepulcro, ſequentem in eo inſcriptionem Campani Decuriones aere publico ponendam curarunt, quam idem Camillus paulo ante obitum us compoſuerat. Sepulcralem hunc titulum Sacerdoti ſuo, quem in ſuis confeſſionibus adhibebat Camillus, poſt ejus mortem famula, quae cuncta alia dederat flammis, tradidit, fato, neſcio quo, fato quidem, ut Palladium incendio ereptum.

CAMILLVS PEREGRINIVS ALEX. FIL.
CAMPANVS
HEIC SITVS EST
MENTE DEVM PATRIAM STILO
OFFICIIS AMICOS
PVRE DISNE SANCTE COLUIT
VIXIT ANNIS LXV.
CONTENTVS VIXISSE
OBIIT ANNO DOMINI MDCLXIII.
HAVD MOLESTO SIBI FATO
HOSPES HAEC SATIS A SAXO. ABI.

Quam tamen a P. Johanne Petro Paſchali Soc. Jeſu Campano ejus amico, & ſuo a confeſſionibus Sacerdote Sexviris de Urbis regimine traditum, iidem in hanc formam redactum Civi benemerito inſequenti anno poſuere.

CAMIILLO PEREGRINIO
ALEX. FIL. CAMPANO
QVI
MENTE DEVM PATRIAM STILO
OFFICIIS AMICOS
PVRE DISNE SANCTE

CO-

COLVIT
VIX. ANNOS LXV.
CONTENTVS VIXISSE
OBIIT AN. DOM. MDCLXIII.
HAVD MOLESTO SIBI FATO
PATRIA
HANC MOLEM GRATI ANIMI MONUM.
AERE PVBLICO POSVIT.

„ Peregrinio noſtro, ſicuti in ejus elogiis idem Pa„ ſchalis, & Vecchionius tradunt, expanſae fronti imminuta ſuberat facies, colorque ſubniger, vultuſque ſeveritatem potius, quam amoenitatem praeſeferebat. Proceritate mediocri, obeſo tamen corpore, dorſoque non tam oppleto, quam pauliſper inflexo: praegrandibus oculis, ob luminum tamen imbecilitatem, ſtudiorumque aſſiduitatem jugiter uſus perſpicillo: gracili voce, ſed facilis, nec ſine argutiis aliquando, ac facete ad levandas amicorum curas, in diſſerendo, tum maxime, cum ad ſolatium deambulandum eſſet, verſabatur. Tumidos ingenio, ac inutili gloria inflatos homines, nihilominus, quam adulatorum peſtiferos ructus (ſic illorum laudes adpellandas putabat Camillus) paraſitorum, & mimorum quorundam vel inſipidos, vel illicitos ſales maledictorum loco habendos, ac probro omnino cenſebat; nec unquam cum ipſis, honeſto licet loco natis, vel honore aliquo inſignibus converſabatur; eoſque duntaxat excolebat, qui morum ſanctitate, facilitate, humanitate praeirent, excellerentque. Interdum iccirco viſendis comoediis in Capuae publico theatro agendis intererat, quas ab illius civitatis viris Iſa, Stellato, Valentino, Boventio praeclaris viris deſcriptas cognoſcebat. In iis mores hominum gravi arguebantur, neque inverecundum aliquod, vel inhoneſtum, quod virtuti contrarium eſſet, offendebatur. Non enim (adfirmabat Camillus) honeſto viro dignum eſſet, a ſtudiis, ceteriſque licitis curis, ac negotiis ani-

mum avocare, ac ne tantiſper quidem illicitis oblectationibus ac ſolatiis animum recreare.

Sunt qui Peregrinium expoſtulant, quod aſpero ſtilo ac injucundo loquatur, & minutias quaſdam expendendo paedagogum agere videatur. Verum pro ejus defenſione ſatis ſint, quae de illius exacta, ac elaborata critice, ſcriptorum aliquot vel rerum inconditarum correptione, vel interpretatione verborum, vel germani illorum textus verſione, cognitione, inſtauratione, admirabilique tot veterum monumentorum inventione, ac collectione alii dixere, qui uni Camillo Hiſtoriae Barbarae, ſeu medii aevi notitiam adſcribendam fatentur. Is quippe omnium primus tot Tabularia perveſtigavit, adyta magis abſcondita, ac impervia latibula penetravit, e quibus illa eruta ſuere, quae prius ignota, nunc primum reperta, & quae tot annorum intervallo nedum veluti terrae incluſos theſauros, quam tineis eroſa, carieque conſumta, in lucem eduxerit, illaque in meliorem formam, publico literariae Reip. bono, redegerit, ac in libertatem vindicarit. Stilo igitur parcendum eſt, ſiquae a noſtro Scriptore narrantur, nonnihil in iis barbariei irrepſit, cum tanto bono fruamur, uberrimoque fructu delectemur. Nec profecto ad praeteriti ſeculi non dicam uſum, ſed corruptelam, ſuaeque Hiſtoriae proprietatem (an potius immenſam dicam, ac tenebris omnino offuſam ſilvam?) Peregrinii ſtilus indecorus, aut inſolens videtur profecto, qui nares quaſdam nimium emunctas fortaſſe offendet. Nihil ibi obſcurum, ſed repetitum; nihil abſtruſum, ſed phraſi quadam duriuſcula expreſſum: nihil diſſonum, aut falſo relatum, immo germanae ſuae lectioni redditum. Nihil denique, quod is inſcitiae, negligentiae, nequitiae, convicii, quin minus pravi animi expoſtulari poſſit. At de Camilli Peregrinii ſcriptoris eximii vita ſatis hactenus. Cl. Virorum elogia in Peregrinium congeſta alibi (a) ad ſui nominis; familiae, Patriaeque decus, expendenda duxi.

PERE-

(a) In opere ſcil. Virorum Illuſtrium Veteris, novaeque Capuae, ſi Deo favente, tempus vacabit.

PEREGRINORUM STEMMA.

Johannes Andreas de Peregrinis Petri Nicolai fil. Bonon. Patric. Ferdinandi Reg. Neap. Milit. Dux.

Petrus Aloyſius filius.

Petrus Nicolaus Capuae Decan. & Joh. Andreas fil.

Pyrrhus, Pompejus Decan. & Camillus Primic. Capuae.

Alexander, Aloyſius, Franciſcus, & Marius.

Camillus Junior, & Pompejus Alex. filii.

Decius, Joh: Andreas, Alexander Decan. Cap. & Joh: Baptiſta.

Pompejus, & Petrus Nicolaus Joh. Baptiſtae filius.

Gaſpar Pompeji fil. qui adhuc vivit cum filiis permultis.

Digitized by Google

Elenchus eorum, quae in hoc I. Tomo continentur.

Vita Camilli Peregrinii.
Praefatio F. M. Pratilli.
Ad Pauli Diaconi Excerpta Proluſio ejuſdem.
Excerpta Pauli Diaconi cum Notis Horatii Blanci, & ejuſdem Pratilli.
Fax ad Erchempertum Cam. Peregrinii.
Hiſtoria Erchemperti cum Notis Fr. M. Pratilli.
Hiſtoria Ignoti Caſſinenſis cum Notis ejuſdem.
De Monaſterio Theanenſi Diſſertatio ejuſdem.

FRAN-

FRANCISCI MARIAE PRATILLI

PRAEFATIO.

CAmilli Peregrinii Junioris Hiſtoriam multis abhinc annis cum legerem, dolebam ſane neminem fuiſſe, qui ejus opera, quae extant, recudenda curaret, eaque animadverſionibus, noviſque additionibus augeret, quo hujus Auctoris dignitati, ac noſtrae Langobardicae hiſtoriae, quae mutila admodum, & diminuta ab eo deſcripta fuit, perſpicuitati ſatis conſultum foret. Animum tandem recreavi, ut primum nunciatum fuit, clariſſimorum Palatinorum quorundam Mediolanenſium ac ſociorum operâ, auctore ac duce Ludovico Antonio Muratorio Mutinenſis bibliothecae praefecto, viro omnigena eruditione referto, Italarum rerum Scriptores omnes, & M. SS. Codicum variis ex bibliothecarum tabulariis volumina evoluta in unum colligenda, pluresque in tomos digerenda, ac diſtribuenda. Quocirca Peregrinii ſaltem opus, quod ad Langobardorum pertinet hiſtoriam, abſolutum cudendum ſperabam; quod nec Grotius olim, neque Burmannus, aut quiſpiam alius ultra montes clariſſimus vir hactenus fecerat. At praeter expectationem accidit, quodque laetitiae argumentum fore ſperabam, id in cauſa fuit, ut omnino animo angerer. Vix enim tomo II. in lucem edito, ac anno MDCCXXIII. pervulgato, quo Hiſtoria Principum Langobardorum a Peregrinio noſtro condita continetur, dum avidus evolvi, in quo nedum ſuppletam illam, auctamque, ſed ne integram quidem, abſolutamque obſervare licuit; quidem primam tantummodo partem in eum digeſſerat Muratorius, alteram ſequentibus tomis collocandam pollicitus. Interim maximâ animi mei moleſtiâ biennii pene ſpatio excurſo, in lucem tandem tomus V. prodiit, qui reliquum Peregrinii opus cuſum complectitur. Illud vero nec aliqua ex parte auctum (praeter notas textui Falconii Beneventani, Ignoti Barenſis, aliorumque Scriptorum adjun-

Digitized by Google

adjunctas) nec animadverſione aliqua notatum cernitur: Immo tanquam irreligioſum fortaſſe ratus, Salernitani Anonymi textum interruptum literariae Reip. tradit Auctor ipſe, ab eoque partes VII. ſcindit, quas Peregrinius ſuis adnotationibus illuſtrarat. Huic tamen vulneri, aut ſaltem probro nova hac mea editione medendum curavi, integrum Salernitani textum recudens, notiſque tum Peregrinii, ipſiuſque Muratorii, tum meis quibuſdam utilibus animadverſionibus auctum cumulatumque, ut uno intuitu Lectoribus integra hujus Anonymi Hiſtoria repraeſentetur.

Quod igitur a Burmanno, vel Muratorio ſummopete expectabatur, continuandam ſcilicet ab iis Peregrinii Langobardorum Principum hiſtoriam; (& quidem jam adpromiſerat Burmannus) id ardenti ſtudio mihi conficiendum fore ſperabam. Quocirca enixo labore multorum Tabulariorum, Bibliothecarum M. SS. volumina, ac codices non deſtiti diligenter perveſtigare, amicorum conſilium, ac praeſidium demiſſe expetere. At ad tantum opus imparem me tandem agnovi, ac deſiderium vehemens ſpes fruſtrata eſt, quare ad alia oculos, animumque converti. Quod quidem antea illuſtres viri etiam tentarant Fabius Vecchionius Peregrinii ſocius, fiduſque amanuenſis, ac Silveſter Ajoſſa Michaëlis Monachi V. Cl. nepos Capuani Presbyteri: necnon RR. PP. Soc. Jeſu Johannes Petrus Paſchalis, qui plura e Peregrinio hauſerat, nec plagiarii nota excuſandus iis in opuſculis, quae typis poſt Peregrinii obitum incomte nimis donavit; Jacobus Natalis, & Proſper Cappella, qui varia quidem congerere conati ſunt ex iis, quae a Camillo ipſo, dum degeret, acceperant. At cum ii, quos habebant haud ſibi bene congruentes detritos lapides, aliaque ad hanc rem neceſſaria omnino deeſſent, illaboratum opus reliquerunt; lapideſque illi vel diſperſi, vel omnino protriti ſunt, ut difficili negotio res conficienda prorſus videatur.

Peregrinii interea Langobardica hiſtoria vel in Burmanni, vel Muratorii collectione ſtudioſae juventuti legenda

genda erat, quod admodum difficile illi videbatur, cum prae librorum mole, ac numero ingens ſumtus ad illos emendos neceſſarius foret, nec facile illi commodari ſoent, aut e publicis bibliothecis exportantur, nec ad eas, niſi ſtatis horis, adiri poſſit. Eo itaque ducta res erat, ut jam a quibuſdam noſtrae urbis eruditis, doctiſque adoleſcentibus Camilli Peregrinii editio utcunque curaretur, adnotationibus licet, aut auctariis ſpoliata. Hoc enim pacto literariae Reip. ſatis conſultum putabant, ne tanti viri addiſcendâ hiſtoriâ omnino privarentur. Quod quidem mihi ſummopere diſplicebat, illius ſcilicet hiſtoriam mutilam etiam, diminutamque cudendam; ſtatimque animum adjeci, ut quoquo modo illa ornata rurſus in lucem prodiret, ſicque ejus vitae acta, deperditorum operum ſaltem titulos, monumenta, aliaque erudita opuſcula in medium afferre cogitabam. Verum, quod optabam duntaxat, nedum operi manum admovere coepi, ſed ne tentandum quidem audebam. Amicorum tandem blandimentis, conſiliiſque allectus, illorum optatis, juſſiſque acquievi, licet ad hanc difficillimam ſpartam ornandam haud ſatis eſſem, & ad tantum onus ſuſtinendum imparem prorſus agnoſcerem. Demandatam provinciam ſuſcipiendam exorſus eo animo eram, ut magnopere vererer, ne, quod decori tanti Scriptoris eſſe debebat, probri loco, ignominiaeque mihi cederet.

Primum igitur Scriptores in collecta Peregrinii hiſtoria recenſitos, Capitularia, aliaque ab eo edita opuſcula accurate expendi, iiſque adnotationes, quae in priſca editione deſiderantur, adjunxi (ſicuti Peregrinius ipſe fecerat in legendis Hiſtoricis a P. Antonio Caracciolo olim Neapoli excuſis) quibus & obſcura illuſtrarentur, ac dubia ad trutinam revocarentur; quaeque vel probanda, vel improbanda forent. Tum quas ille adpromiſerat Diſſertationes, Chronicos Canones, aliaque, quae ex Tabulariorum ſedibus opuſcula invenire potui, in medium adferam. Haec utique primo animum ſubierat ſententia, ut adnotationes ſcilicet allatis a Peregrinio Opuſculis adtexerem;

rem; Diſſertationeſque, ac Chronicos Canones, quos ipſe pollicitus erat, ſupplerem; his enim additionibus Langobardica ejus hiſtoria licet haud integra, cumulata magis ſaltem prodire videretur. Verum cum plurimis abhinc annis capſulas quaſdam Fabii Vecchionii, & Franciſci Antonii Thomaſii (qui plures M. SS. analectorum codices reliquerunt) heredum conſenſu, ac voluntate pervolutaſſem, aliqua in iis ſcitu digna eorumdemmet manu deſcriptâ monumenta comperi: ac praecipue apud Johannem Baptiſtam Vecchionium Fabii pronepotem inter M.SS. Codicum plura volumina, Cinglenſe, ſive Aliphanum Gregorii Mon. Caſſin. breve Chronicon inveni a Peregrinio noſtro e ſuo autographo tunc apud Antonium Cajetanum de Aragonia Aliphiae Comitem, ac Laurentianae Ducem adſervato, exſcriptum anno Aer. Chr. MDCLIV. (quod profecto deperditum exiſtimo; nullibi enim autographum illud invenire potui) & apud Stephanum Ajoſſa Michaëlis Monachi heredem, multa quae ipſe congeſſerat diplomata, ac vetuſtiſſimum Monaſterii S. Benedicti Capuae Caſſinenſium Necrologium; necnon S. Johannis ſacrarum Virginum ejuſdem urbis Hiſtoriolam, quibus quidem τοῖς ἀνεκδότοις varia ad noſtrae Italiae hiſtoriam ſpectantia obſcura quaeque illuſtrantur, eaque praeſertim, quae ad Capuanorum Principum vel nativitatem, vel emortualem diem attinent. Haec itaque novae huic Peregrinii editioni adjicienda merito cenſui; Chronicon demum quoque Saraceno-Calabrum a viro cl. Johanne Bernardino Taſurio Neritonenſi patricio inventum; quo quidem Regni noſtri provincias Saracenorum toties excurſionibus devaſtatas planius explicat, Calabriaeque, ſeu Brutiorum urbes clarius diſtinguit.

Et quoniam de aliquibus Capuae Comitibus nec a Johanne Abbate in ſua Campanorum Comitum hiſtoriola, nec a Peregrinio poſtmodum aliquid omnino memoratum fuerat, eidem Johannis Abbatis opuſculo de prioribus Capuae Comitibus Diſſertationem praefigendam cenſui, qua multa quidem inedita illorum temporum monumenta proferen-

ferentur, ad eruditorum commodum, ac utilitatem. Innumeros etiam e Campanorum Principum ſanguine Comites ortos in toto Capuae Principatu, ac de Beneventi, Salernique Dynaſtis pro virili exponere ſatagam. Quo profecto palam fiet, quaſdam familias jamdudum extinctas e Langobardorum noſtrorum gente proculdubio manaſſe, ut quorundam Scriptorum opinionem omnino refellamus, qui ad aucupandam aliorum gratiam, quod ad hanc rem attinet, vana quamplurima, ac inepta retulere. Nec abſio eſſe putetur, & huic hiſtoriae minime conſentaneum, cum ad eam illuſtrandam ſummopere conducat; hoc enim pacto Langobardorum reliquias cognoſcemus, vetuſtiſque ab illis ortis familiis decus ac dignitas proculdubio accreſcet.

At ut inſtituti mei ratio in nova hac Camilli Peregrinii editione facilius intelligatur, hunc ordinem ſervandum putavi. Huic hiſtoriae ipſius Peregrinii vitam primum praefixi, quam magno quidem labore, ac ſtudio e variis M. SS. epiſtolarumque monumentis, ſeniorumque noſtrorum traditione erutam concinnavi. Ante Erchempertum, (e cujus hiſtoria initium cepit Camillus) excerpta aliqua e Pauli Diaconi libris VI. de Langob. Hiſtoria recudere curavi: quippe cum ſaepiſſime in rebus noſtris, Ducatus praecipue Beneventani inſtitutione, eorumque Ducum ſerie, ſive ſucceſſione, aliiſque Warnefridus citandus foret, ejus textum cum notis Horatii Blanci, meiſque aliquot animadverſionibus illuſtrandum cenſui, ut quiſque prae oculis textum haberet, & textum. Accedit etiam quod cum ante Erchemperti aetatem ſcripſerit Warnefridus, illoque uſus etiam fuerit Oſtienſis, dignum operae pretium fore existimavi, ab initio Langobardorum in Italiam adventus res eas continenter explicare. Qua etiam de cauſa in Praefatione ad Paul. Diac. de Ducatu Spoleti obiter pertractandum cenſui: quandoquidem & unus is erat e tribus majoribus Langobardorum Ducatibus, & cui pars aliqua Camp. Regni olim adtributa, eodemque in Ducatu x. Chriſti ſeculo Capuae Principes dominati. Quare eorum Du-

cum ſeriem ab inſtitutionis initio ad XI. uſque ſeculum ſuo ordine diſtributam exhibebo.

Subſequitur Erchempertus, quem notis etiam neceſſariis ditare oportuit ad Hiſtoriam, rerumque ordinem elucidandum: quod & in Hiſtoriola etiam Ignoti Caſſinenſis, aliiſque opuſculis factum animadvertitur: permulta enim in ſuis narrationibus obſcura, confuſa, mutilave erant, quae illuſtratione omnino indigebant.

Hos tomo altero ſequitur Anonymus Salernitanus, quem integrum, variiſque lectionibus, notationibuſque auctum dabimus; quod neque Peregrinius, partibus ab eo tantummodo VII. ſelectis, iiſque notis illuſtratis, ediderat; neque item Muratorius, qui ab iiſdem Peregrinii partibus ſejunctum recudit erroribus quamplurimis refertum, ſecundum exemplum ipſi a P. Euſtachio Caracciolo V. Cl. miſſum; cui tamen Scriptori notas quaſdam Muratorius idem addidit, ipſeque alias adjeci opportunioribus locis: Diſſertationemque de Conſtantiniana Capuae Baſilica, & S. Stephani Veteri Epiſcopali Sede, quas Eccleſias confundere Salernitanus Anon. atque Erchempertus viſi ſunt. Permultis, quibus Anonymus hic fabellis ſcatet, expenſis atque rejectis, quae majorem Erchemperto, aliiſque lucem praeſeferrent, accurate adverti; quo factum eſt, ut illius ſeculi monumenta plenius haberentur, Langobardorumque geſta ſuo quaeque ordine diſpoſita prorſus dignoſcerentur.

Capuae tum Comitum Hiſtoria ſuccedit, cui aliquae item meae notatiunculae ſubduntur, Beneventanorum praecipue Apologeticon de Ludovici Imperatoris captura, quos ab omnibus fere illius aevi Scriptoribus injuſte hujus criminis expoſtulatos vindicare conatus ſum. Quod iis pergratum fore, puto, quippequi in hac re Peregrinio noſtro lubenter adhaeſerim, meique in eos grati animi benevolentiam oſtenderim: ut qui ſocii olim, adjunctique Campanis fuere Beneventani, tum aemuli, ſemper tamen concordes, ac ſuae gloriae cupidi, patriae decus quaerere, atque enixe dilatare conati ſunt.

Capi-

Digitized by Google

Capitularia dehinc Langobardorum Dynaſtarum Chronologico quaeque ordine per Principum aetatem diſtribua dabo, ſinguliſque aut legum, aut nominum, aut verſorum notulae adjicientur aptiſſimae. Ea in unum collecta locum (quod Peregrinius nullatenus adverterat) licbit advertere: ſcilicet I. Capitulare Arechis primi Beneventanorum Principis ann. circ. DCCLXXV. Itemque ejuſdem Principis Pactum de Liburia cum Neapolitano Judice: Pactumque aliud Gregorii Neapolitani Ducis, ejuſq; epotis poſt ann. Chriſti CM. inita. II. Capitulare Sicardi Principis item Benev. ann. DCCCXXXVI. III. Aliud adelchiſii Principis ann. DCCCLI. IV. Et illud Adelnis, ſive Adelchiſii Principis anno circ. DCCCLX. Ac oſtremo Praeceptum Paldulphi IV. Capuae Principis ann. IXXXIV. duoſque Judiciorum Libellos ibi quoque adnecendos exiſtimayi, ut omnes ſimul Conſtitutiones conjunim haberentur.

Succedent Capitularibus Langobardorum Principum umuli, quibus alii Peregrinio ignoti ex M. SS. Vecchioi, Thomaſii, ac Monachi codicibus educti adtexuntur, iaeque illius aevi Inſcriptiones inſeruntur.

Scriptores deinde Caracciolanos (poſt Cinglenſem, ſi: Aliphanum, & Necrologium, quorum ſupra meminius) cum Peregrinii caſtigationibus (quas ipſe ſeparatim textu typis dederat in ſua Lang. Princ. Hiſtoria) meiſe perpaucis animadverſionibus auctas recudere curabo, quidem ordine, quo illos Muratorius in ſua Collectioedidit. Quibus accedunt S. Sophiae Beneventi, & venſis Monaſterii Chronica mutila a Muratorio edita ud Barenſe, Saracenico-Calabrum Tafurii, aliaque quae ctenus ſummo ſtudio a Cl. viris expecto, qui maxima igentia, & cura e tenebris eruta illa compererе.

De Beneventi Ducibus, ac Principibus, necnon etiam erni fuſius poſtmodum pertractabitur, cum eorum Chroon, quod Peregrinius in medium attulit, recudam; ibi: etiam de Capuanorum Principum origine, ſerie, eonque clariſſimo ſtemmate, ſive inſignibus, agendum erit:

 ubi

Digitized by Google

ubi de Langobardici Principatus Comitibus, ſeu ramuſculis ex illorum ſtipite productis ad majorem Hiſtoriae claritatem, integritatemque aliqua delibabimus.

Series poſt haec ſequitur Abbatum Caſſinenſium ab Authore noſtro ſummo labore diſtincta, e qua Dynaſtiae Langobardicae permulta, quae ad perfectam, abſolutamque pertinent Chronologiam, elucidantur, geſtarumque rerum illius temporis ordinem, veritatemque conciliant. Huic Caſs. Abbatum ſeriei aliqua adnotantur, quae ſuis locis adjungenda fore putavi, ne vel tantillum Peregrinii noſtri gloriae, ab invidis praeſertim, obtrectatum videatur.

Poſtremo Diſſertationes illae VII. ab eo editae de Ducatu Beneventano, quibuſdam commentariolis auctae, collocandae erunt; aliaeque VII. quas ipſe cudendas promiſerat, a me, aliiſque cl. viris compoſitae inſerentur. Ac ne quid ad integre Peregrinii opus abſolvendum deſit, Canones quoque Chronicos, quos ipſemet pollicitus erat, addendos curabo: Aliaſque omnino neceſſarias de Liburia, de Ducatu Neapolitano &c. Diſſertationes, quae ſuis locis aptiſſime diſponentur.

Quaedam demum in hujus calce operis Camilli opuſcula tam edita, quam hactenus haud excuſa, eruditaſque perpaucas epiſtolas a ferali igne ereptas, ut eruditi hujus Scriptoris in parvo quoque ratio habeatur, ſubnectendas cenſui. Quod iis legentibus haud injucundum profecto erit, qui hujus cl. viri laborum reliquias ſummopere colunt.

Quibuſdam tandem eruditorum virorum objectis occurrendum puto. In percurrendis ſiquidem, expediendiſque Capuae monumentis me nimium diligentem, vel fortaſſe etiam indulgentem expoſtulabunt, qui ceterarum urbium dignitatem, antiquitatemque in hac hiſtoria illuſtrandam quandoque praetermiſerim. At non abs re factum videbitur, ſi quid patriae ſuae quiſque debeat, animum intendant. Caſſianum de hac re loquentem audire licet: *Nimis*, inquit, *dulcis eſt patriae amor*, & *recordatio*. Quod utique ab Ovidio fortaſſe accepit in percelebri illo epigrammate: Ne-

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

nditus profecto non parentum noſtrorum tantummodo a-
nor eſt, ſed patriae, quibus aeque natura parem, for-
emque dilectionem infudit: Tullium teſtem voco, qui 11.
Off. haec habet: *Si contentio quaedam, & comparatio fiat, quibus plurimum officii tribuendum ſit, principes ſunt Patria, & Parentes, quorum beneficiis obligati ſumus*. Hinc nemo eſt, *qui Patriam diligat* (ſubdit Seneca de Rem. fort.) *quia magna, ſed quia ſua. Ulyſſes ad ſua Ithacae ſaxa properat, quemadmodum Agamemnon ad Mycenarum nobiles muros*. Haec ſatis pro me ſint, qui Capuam patriam, urbem antiquiſsimam, cunctiſque ſeculis celebrandam, illuſtrandam ſuſcepi.

Alii fortaſſe improbabunt, quod temere Peregrinii operi manum admoverim, quodque ingenio meo majorem provinciam tentandam ſuſceperim. At quid erat expectandum, exacto jam pene ſeculo, quum Peregrinius e vivis ceſsit, ut aliquid lucis ejus operi, quod ipſe minime abſolverat, afferretur? Nemo hactenus fuit, qui tam neceſſariam aevi hujus hiſtoriam illuſtrandam coeperit, quod ſummopere expectabatur. Fateor quidem me plus oneris ſtuliſſe, quam ferre me potuiſſe intelligebam; tamen quod ſuſcepi, quoad potero, Deo auſpice, perferendum confido. Aliorum votis, praeceptiſque obtemperandum erat; quare ſi meae laudi obtrectatum iri ſenſero, quod pro tanto noſtro benemerito cive ad ejus illuſtrandam hiſtoriam tantopere adlaborarim, aequo animo feram, cum literariae Reip. commodo vacarim.

Ad vana, ac futilia interdum me digreſſum plerique fortaſſe criminabuntur. Anne inutilia prorſus cenſeri debent tot allata diplomata, ac monumenta, quae ad elucidandam hanc hiſtoriam omnino neceſſaria videbantur? Inepta quae ad veterum Baſilicarum, Monaſteriorum, pontium, fluviorum, villarum cognitionem attinent, de quibus ſaepiſsime in Peregrinii hiſtoria mentio eſt? Item

omni-

omnino ſuperflua aliis fortaſſe videntur ea recudere, quae jam a Muratorio edita omnibus patebant; & nondum edita praeterire; quo parum, aut nihil novi omnino Langobardicae hiſtoriae adjungebatur, vel neceſsitati conſulebatur. Verum cui ignotum, Romana jam, Graecaque hiſtoria pleniſsime perſpecta, quanta cura, ac diligentia nunc eruditus quiſque appetit, animumque appellit, ut eam, quae medii aevi eſt, ſeu barbarorum ſeculorum, condiſcat & cognoſcat? Ad hoc profecto plurimum juvat, Diplomata, membranaceas chartas, papyros, inſcripta marmora, ſepultos codices, necrologia, picturas, gemmas, Principum conceſsiones, numiſmata, idque genus alia inquirere, ac perveſtigare. Haec profecto cl. virorum ſedula cura fuit, ac improbus labor in iis inveſtigandis, quae ad eam hiſtoriam fore neceſſaria putarunt; mox ad publicum commodum commentariis, ſcholiiſque aucta & locupletata cuderunt; ſicque quae primum in tenebris jacere vidimus, deinceps, doctorum virorum diligentia, reviviſcere, ac omnino patere conſpeximus. Ad idem conducit Baſilicarum priſcarum notitia, ac ceterorum ſacrorum locorum, caſtrorum, villarum, aliorumque id genus antiquorum monumentorum. Chronica dehinc jam edita, ac in elegantiorem formam redacta; quod licet ab aliis etiam factum animadvertimus, alia quidem iis adjecimus, quo magis illuſtranda videtur illorum temporum hiſtoria.

Alia nondum edita opuſcula, chartae, diplomata ſi nihil aliud utilitatis afferunt, novitatis certe praemium ab inveſtigantibus expectant. Quandoquidem in Tabulariis, bibliothecis, ſecretioribuſque adytis illa perquiri, inveſtigarique advertimus. Nec me triginta circiter annorum ſpatio in perluſtrandis tot Tabulariis Regni noſtri, ac bibliothecis, aliorumque praeſidio collectionibus hiſtoricis, Analectis, ac nondum editis codicibus evolvendis aliud impulit, niſi ut, ſi fors tuliſſet, Camilli deperdita monumenta expiſcarer, ſingulares quaſdam membranaceas, aut papyraceas chartas nondum cuſas invenirem, quae elucidandae huic hiſtoriae quammaxime inſervirent, & im-

ſmmortalitati ſui nominis maximopere conducerent. At vix duo, vel tria habebis, Lector, opuſcula, e ferali Peregrinii manuſcriptorum incendio erepta, operâ ſui familiaris Vecchionii unum, Michaëlis Monachi alterum, P. Joannis Petri Paſchalis tertium ſervatum. Ea fortaſſe paulo ante ejus obitum iis vel ad legendum commodata, vel ad exſcribendum; quorum credita autographa Camillo reſtituta ignis fortaſſe abſumſit, exemplum ſors auſpicato reſervavit. Utinam & hoc aliis opuſculis accidiſſet, ceteros illius M. SS. Codices nunc haberemus, quos fatalis flamma combuſſit!

Ea quae Peregrinii collegi monumenta, Eminentiſs. Dominis fel. record. Cardinalibus Nicolao Caracciolo Capuae olim Archiepiſcopo, & Petro Marcellino Corradino accepta refero, qui mihi ad hoc opus elucubrandum, vires, animumque addidere. Illis poſtmodum vita functis, iis diſtentus curis ab hac Langobardica hiſtoria animum im abalienavi. Ab aliis tandem invitatus ad haec ſtudia rurſus animum intendi. Inter quos praecipue numerantur P. Eraſmus Gattula olim Caſſinenſium Abbas, ejuſque ſocius P. Petrus Maria Juſtinianus Januenſis tum Epiſcopus Ventimilienſis in Corſica, PP. Euſtachius, & Nicolaus Caraccioſus, Paulusque Maria Paciaudus Cler. Reg. Theat. Johannes de Nicaſtro olim Benev. Archidiaconus, Epiſcopus Claudiopolitanus, Comes Matthaeus Aegiptius Regis noſtri Caroli Borbonii olim bibliothecarius, ejuſque ſgatarius Dominicus Ronchius, Alexius Symmachus Mazochius dudum Capuae Decanus, meuſque collega, nunc Neap. Canonicus, Bernardinus Tafurius Neritonenſis patricius, Joſephus de Capua Capycius, atque Octavius Raynaldus Capuani patricii, aliique, quibus omnibus ſummopere gratias ago; ſuique nominis perpetuitatem maxime opto.

En quod ad Peregrinium illuſtrandum adnotationibus, auctariis adjiciendis pro virili comparavi. Siquae arrident, lector, aequo animo accipito; ſin ſecus, quae improbas, lubenter fero. Sin minus laudem, obedientiae ſaltem

tem meritum conſequar. Si opus abſque obtrectationis nota probetur, Peregrinio laudem praereptam nolim, qui commentandi Langobardicos Scriptores facem praetulit; iiſque item cl. viris, qui animum, vireſque ſuppeditarunt. Siquae veritati minus conſentanea dicta videntur, aut a veriſimilitudine etiam abhorrere, haud pudet erraſſe; imbecillitati ſiquidem humani ingenii parcendum, quod quam in me ſit exiguum, haud inficior. Hoc pacto obtrectantium morſus effugiam, ſi Chriſtianae pietati ſatis conſultum velint.

IN

Digitized by Google

I N

PAULI DIACONI

EXCERPTA

FRANCISCI MARIAE PRATILLI

PROLUSIO.

MIrabitur fortaſſe Lector, me fruſtra Pauli Diac. excerptam Hiſtoriam huic operi praeinſertam rurſum edidiſſe. Verum non abs re factum putabit, ſi Camilli Peregrinii in hac ſua Langobardorum Hiſtoria ſuas in illum querelas expendat, qui modo falſitatis, ac mendacii, ſaepiſſime oſtentationis, atque inveriſimilitudinis expoſtulat; modo indiligentem appellat, vanum jactatorem, nimis credulum, atque ſomniatorem deſcribit: quod quidem & alii nuperi Scriptores vitium in ipſo agnovere. Ut igitur ea, quae a Diacono adferuntur ad trutinam revocentur, an veritati conſentanea ſint, hec ne, illa recudere opus fuit. Peregrinius vero ipſe multa quidem ex illius Hiſtoria excerpſit, ejuſque verba vix delibando in medium attulit; ibique ejus diligentiam quandoque laudat, ambigua quandoque explicat, aut quod alibi parum accurate ſcripſerat, de eadem re, cum ſermo incidit, vel conciliat, vel emendat. Neceſſarium igitur omnino erat ex ejuſdem VI. Hiſtoriae libris ea ſecernere, quae ad rem noſtram pertinere videbantur, ut ex eorum ſonte clarius veritas elliceretur, quo Hiſtoria magis eluceſceret, nec de ſenſus interruptione, aut de verborum detruncatione omnino dubitaretur. Cum igitur Paulus ibi de Inſtitutione Ducatus Beneventani, & Spoletani verba faciat, nemo profecto eſt, qui non videat quot ambages, gordiique nodi ſint exſolvendi. Quot item in everſionis Caſinenſis Monaſterii aera

conſtituenda, ejuſdem inſtaurationis per Abbatem Petronacem habitae; & vera vel Abbatum Caſſinenſium, vel Beneventi, aut Spoleti Ducum chronotaxi deſignanda. Quid item de parum digeſta nationum exterarum haec noſtra in litora, ſive Regiones appellentium diſtinctione loquar? Quid de confarcinato, confuſoque Conſtantii Imperatoris in Apuliam adventu, Beneventique obſidione ſub Grimoaldo Duce, aliiſque quae aut praeceſſere, aut illis ſucceſſere, omittendo, quae de Perſarum multitudine LX. mill. baptizatorum cum eorum Rege & Chaſana Regina prodit lib. VI. cap. pen. Quid denique de Dynaſtiarum ſucceſſione, de quibus tam varie toties Auctorem hunc locutum animadvertimus, quoties de Ducibus Regni Italiae, vel defunctis, vel ex ſuis Dynaſtiis exturbatis, vel alio translatis differere contigerit? Hoc igitur pacto e Paulo Warnefrido ea erant excerpenda, cudendaque, ut facilius dignoſci, inveſtigarique poſſint ea, quae ad has quaeſtiones diſcutiendas pertinent.

Illa quoque ratio adcedit, quae me ad haec breviter Pauli Diaconi excerpta praelo rurſus ſubdenda impulit, ut Peregrinium noſtrum a V. Cl. Horatii Blanci conviciis vindicarem. Is enim in Pauli adnotationibus illum (merito, an invido oculo, aliorum ſit judicium) ſaepius carpit. Ac quidem non ſatis tanto Viro digna ibi promit, ut nedum cenſura multoties notare, ſed riſu quoque ac dictis illum accipere audeat. Ut igitur Blanci conviciis, quae in Peregrinium congerit, occurrerem, ea in medium attuli, ut quam immerito illum dictis inceſſat, omnino dignoſcatur. Quod ſi ob haec etiam aliquis expoſtulabit, cenſurae lubenter adquieſco. Tandem ne legentium faſtidio ſit, oro, quod hic breviter de inſtitutione Spoletani Ducatus narrationem adtexam, cum nullo aptiore loco illa reponenda videbatur; quippe ex uno Paulo Diac. illa eruitur, quaeque ad illuſtrandam Langobardorum hiſtoriam omnino neceſſaria erat: cum Spoleti Dynaſtia partem aliquam Neapolitani hujus Regni olim occupaverit, illoſque quandoque Duces Principibus Beneventi, Salerni,

lerni, aut Capuae, vel adfinitate, vel ſolii negotio conjunctos novimus: ac poſtremo ut aliquando eum Ducatum penes Beneventanos, ac Capuanos Principes fuiſſe conſtet, quod in hujus hiſtoriae decurſu licet animadvertere.

Quam primum in Italia Langobardi occupavere, Regio fuit Foro-julienſis ſtatim ab Alboino Duce, inde Italiae Rege, ea in Ducatus formam redacta, ſuoque nepoti Giſulfo tradita, ut narrat Paul. lib. II. c. IX. ac latius quam in ceteris ſuae patriae Ducum ſeriem ab initio, eorum geſta, monumentaque deſcripſit: tametſi fines ejus, quod omnino neceſſarium foret, non deſignet. Quamobrem noſtri aevi Scriptores ex conjecturis dumtaxat judicare, vel ſaltem indicare potuerint ejus circumquaque fines quinam fuerint, aut Ducatus limites. Neque heic tantummodo Pauli in rebus enarratis confuſio, qui de Taurinenſis, ac Liguſtici etiam Ducatus (niſi Urbani ii fuerint) & inſtitutione, & extenſione vix pauca conjectura potius, quam verborum deſcriptione explicavit. Sed quod magis obſcurum, & prorſus inextricabile videtur, eſt, quod inſequenti cap. X. tam inepte Clotarii Francorum Regis mortem anno DLXI. diviſionem inter filios poſt quadriennium factam, & Benedicti I. Papae inaugurationem, quam anno DLXXIII. eveniſſe ſcimus, conſtituat. Alboini jam eo ipſo anno DLXXIII. defuncti tum geſta perſequitur, quae quidem prius accidiſſe fatendum eſt; neque ea, quae ad Clotarii mortem, filiorumque diviſionem ſpectant, cum Alboini Italica irruptione cohaerere poſſunt, cum eam haudquaquam ſub Alboino, ſed ſub Ducum Oligarchia accidiſſe planum omnino ſit, ut infra patebit. Is vero ſuſque deque omnia miſcendo confuſim protulit. Quod vero veritati conſentaneum eſt, ipſo teſte, illud eſt, poſt captum ſcilicet Forojulium, finitimaſque urbes ejus Ducatui adnexas, permultas alias ab Alboino ſubjugatas fuiſſe, ex Venetis nempe, Liguſticis, atque ex Subalpinis locis, quibus ſingulis Duces praeeſſe juſſit, quibus illarum cuſtodia, ſive Praefectura militaris mandabatur, ne hoſtibus aggre-

Digitized by Google

diendi, occupandive ſpes ulla daretur: qui Urbani Duces appellabantur, ab iis diverſi, qui Provinciales, quibus non una ſolummodo urbs, ſed plures committebantur, ſicuti Dux erat Forojulienſis, qui omnium primus ab Langobardis inſtitutus ex omnium ſententia fuit.

Difficultatis nodus potiſſimus quidem eſt in definiendo, quinam poſt Provincialem Ducatum Forojulienſem (cum Urbani Duces tot creati fuerint ab Alboino, quot ab illo celebriores occupatae Civitates fuerant, ut ſupra monuimus) anno DLXVIII. inſtitutum, primo erectus fuerit, Spoletanusne, an Beneventanus: cum ex Pauli Hiſtoria nil omnino certi aſſequi poſſit ad Epochae hujuſce explanationem? Paulo quidem credendum eſt, qui primum Beneventi Ducem Zotonem deſignat, Spoleti Faroaldum. At quemnam hiſce inſtitutionibus annum ille defigit? Hic nodus, hic ſcopulus. Ut veritas plenius eluceſcat, monendum primo eſt cum Cl. V. Abb. Bacchinio in Agnelli Ravenn. Not. Diſſ. in Petr. Jun. c. 3. duas Alboini epochas omnino diverſas neceſſario diſtinguendas eſſe; unam nempe ingreſſus Langobardorum in Italiam, Regni Alboini alteram, ideſt ejuſdem inaugurationem. Prior initium habet ab anno DLXVIII. menſe Aprili, quo Indictio I. decurrebat, in quam omnes conveniunt Scriptores: altera ab anno DLXIX. Decembri menſe, quo Ticinum Alboinus obſedit, ibique a ſuis Rex Italiae adpellatus, ut optime etiam adverterat Sigonius, immerito a Baronio, ac Peregrinio noſtro notatus. Cum enim Alboinus diem ſuum obierit anno tertio & dimidio Regni ſui, Junio menſe exeunte (ut idem Paulus, aliique adfirmant) Ticino jam a Langobardis ſubacto, Martio, aut Aprili menſe anni DLXXIII. Ind. VI. decurrente; patet utique Baronium aeque, ac Peregrinium hallucinatos fuiſſe, figentes ad ann. DLXXI. Alboini mortem, qui regnavit ann. III. & menſ. VI. quos Baron. numeravit ab ingreſſu ejuſdem in Italiam ann. DLXVIII. cum vere ab initio Regni, videl. a Decembri DLXIX. numerare debuiſſet. Hinc Scriptorum implicatio, ac confuſio fluxit, ut apud eundem Bacchinium

licet

licet animadvertere. Neque Pauli ſententiam ii rite aſſequuti ſunt. Is enim lib.II. c.XXV. habet, Alboinum Liguriam ingreſſum III. Non. Sept. Ind. III. quae indicat annum DLXIX. & ſtatim addit ſequenti cap. XXVI. *Ticinenſis eo tempore Civitas ultra tres annos obſidionem perferens ſe fortiter continuit*. Si igitur poſt Non. Septembr. Ticinum urbs obſideri coepit, ac per annos III. & menſes VI. obſidio illa duravit, ad Aprilem ſcilicet uſque anni DLXXIII. quo haud dubium, quin Alboinus adhuc degebat; quid eſt, quod Baronio, aliiſque adſtipulemur, qui emortualem Alboini annum fixere ad ann. DLXXI.? Alboinus igitur, quem in Regem Italiae evexerunt Langobardi Ticinenſis obſidionis initio, annis III. & menſ. VI. regnavit, nempe a die XXIX. Decemb. ann. DLXIX. ad XXVIII. Junii DLXXIII. cui ſucceſſit Clepho uſque ad finem anni DLXXV. quo ex tempore Regum imperio intermiſſo, Ducum incoepit Oligarchia, quae decennio integro perduravit, ut Paulus apertiſſime teſtatus eſt. Quo tempore regnavit Alboinus, Liguria poſt Forojulium ſubacta eſt anno DLXIX. quo etiam Ticinum obſeſſum: indeque anno DLXX. Thuſciam uſque Rex electis cum militibus omnia invaſit praeter *Romam, & Ravennam, vel aliqua, quae in litore maris Caſtella erant*, ut idem Warnefr. cap. XXV. & XXVI. Itaque ſi in hanc Alboini irruptionem Thuſciam accenſeamus, nec ne, omninò fatendum, Spoletanum Ducatum nedum ab Alboino ſubactum, ſed ne luſtratum quidem. Neque hanc in oram Langobardi appulere, niſi poſt annum DLXXV. quo utique complebatur annus ſeptimus ab ingreſſu Langobardorum, & a XXXVI. Ducibus, penes quos Langobardici Regni adminiſtratio erat, Italia tunc temporis vaſtata fuit ex eodem Paulo in fin. lib. II. & Agnello Ravennate, qui *Italiam maxima ex parte captam, atque ab illis ſubjugatam Romam uſque* fuiſſe teſtantur.

Quamombrem Spoleti Ducatus uſque ad ann. DLXXV. inſtitui neutiquam poterat, neque regnantibus (ut dictum eſt) Alboino, aut Clepho, qui vix Thuſciam porro aſpe-

xere.

xere. Sed quo tempore Ducum viguit Oligarchia, quum non tam aemulatione, ac virtute Duces illi tunc pugnarent, quam fortuna etiam proſpere comitaretur, Italiâ occupatâ, Tyberim amnem transjecere, atque Romam uſque irrumpentes Spoletanae Dynaſtiae fundamenta poſuere anno DLXXVII. vel inſequenti. Unde non ſeptennii ſpatio haec confecta fuiſſe, ut Paulus affirmavit, ſed ultra, ac prope decennium decurriſſe dicendum eſt: niſi fortaſſe ſeptennium poſt duorum Regum obitum, ab Oligarchia Ducum deſumendum ſit, ut Pauli ſententia vindicetur. Hinc quae etiam Flav. Blondus Reg. IV. & Sigonius de Duc. Spolet. inſtit. docuerunt, erronea prorſus eſſe demonſtrantur. Blondus namque Spoleti Dynaſtiam coepiſſe, ait, ſub Graecis Exarchis: *Spoletani Ducatus nomen primo ab Exarchis Ravennae eam habuit vim, ut a militari conſuetudine tractum dignitatem nunc referat, quae poſt Regiam eſt ſuprema*. Miror ſane, Blondum oſcitanter ibi effutiſſe, cum ipſemet Dec. I. Lib. VIII. haec habeat: *Longinus in Italiae adminiſtratione, & urbium ... hunc primus ſervavit morem, ut non Provinciae praeeſſet Praeſes, ſed ſingula oppida a ſingulis cuſtodirentur & regerentur Magiſtratibus, quos Duces appellavit*. Si igitur ex ejus teſtimonio quaelibet civitas Ducatus erat, cur Spoletum tot poſt ſecula Ducatus dignitatem prope Regiam ſervare adhuc debebat, & non idem de aliis quibuſque urbibus affirmetur? quod recte advertit Scriptor Tab. Chorogr. med. aevi ap. Murator. to. X. n. CXI.

Erravit & Sigonius ad ann. DLXXI. ac de Alboino Rege inquit: *Spoletum inprimis eſt occupatum . . . Alboinus receptam non ſolum conſervavit, ſed etiam Umbria in formam Ducatus redacta, ipſam Ducatus caput, Duce Faroaldo impoſito, fecit. Hinc Spoletanus Ducatus celebrari coepit*. Nam eo anno a Sigonio ſignato, neque Spoletum a Langobardis fuerat ſubjugatum, neque Umbria, ſed tantummodo pars Thuſciae, ut Paul. Lib. II. c. 26. & Agnell. Ravenn. ut ſupra: quod quidem eveniſſe teſtatur anno V. Juſtini II. Imp. qui etiam II. Regis Alboini fuit, ſcili-

ſcilicet ann. DLXXI. ut dictum eſt. Neque Thuſcia (ut gratis hoc Sigonio concedatur, quamvis immerito) tunc temporis devaſtata tota Langobardorum ditioni paruit; ſed ſuperior duntaxat pars illorum poteſtati ſubjecta fuit; inferior tamen altera Tyberim inter, & mare dexterâ penes Romanos fuit: Tyberim enim, aut Apennini juga Alboinus nunquam transjecit, e quibus per Exarchatum, & Pentapolim tranſeundo Spoletum adcederet. Hoc vero nullibi ſcriptum reperimus; quare omnino eſt adfirmandum, non ſub Rege Alboino Spoletum Longobardos occupaſſe, ſed circa ann. DLXXVII. aut ſequenti in illa generali irruptione ſub Ducum Oligarchia, eodem fortaſſe tempore, quo ſubacta Peruſia, aliiſque urbibus, plurimum ii Romam verſus Regnum Italiae protenderunt. Quae quidem urbes, Spoletio adjuncto, a Duce Faroaldo occupatae anſam fortaſſe praebuerunt Ducatus ibi Spoletani inſtituendi ad Romani Ducatus, & Exharcatus poteſtatem magis imminuendam; & illius I. Dux Faroaldus electus fuit ante ann. quidem DLXXIX. quo Paulus Diac. Lib. III. c. 13. hujuſce Ducis meminit, qui *Claſſem* (Ravennae) *invadens opulentam urbem ſpoliatam cunctis divitiis nudam reliquit.* Inde Ravennam obſediſſe, ait Rubeus Hiſt. Raven. Lib. IV. anno ſcil. DLXXXIII. & a Smaragdo Exarcha fugatum, trucidatumque fuiſſe, qui Smaragdus Longino ſucceſſerat ann. DLXXXII. Sigonio teſte.

Faroaldo igitur defuncto Ariulfus Dux II. Spoletano Ducatui ſucceſſit, idem Diac. Lib. IV. c. 17. eumque eſſe, quem Baronius Arnulfum appellavit ann. DXCII. n. 2. & DIIC. n. 3. cujuſque meminit pluries S. Gregorius M. in epiſt. Idem Dux etiam Camerino potitus eſt ann. DCIII. cui ſequenti anno vita functo Theudelapius Faroaldi I. filius ſuffectus fuit, ut infra in ſerie Duc. Spolet.

Ex hactenus delibatis plane quidem conſtat, Langobardos ad ann. uſque DLXXVII. nondum Tranſtyberinas Italiae urbes, multoque minus Neapolitanas adhuc regiones invaſiſſe. At quo pacto Neapolis obſidio ann. DLXXXI. figitur, quum Langobardi tunc temporis nondum Romam, Ty-

Tyberimque tranſmearant? Neapolis quidem obſidio paulo poſt accidiſſe credenda eſt ex teſtimonio Petri Notarii Neap. Eccleſiae, a quo, hortatu ac juſſu Reducis Epiſcopi a Beatiſſimo viro Pelagio Pontifice Max. ordinati, Eugipii Abbatis Lucullanenſis Collectanea e S. Auguſtini Libris conſcripta fuere: ibique extat ſubſcriptio, ſeu clauſula: *Sub die Iduum Decembrium Imp. Dn. noſtro Tiberio Conſtantinop. Aug. Anno VII. poſt Conſulatum ejuſdem Auguſti Anno III. Indict. XV. obſidentibus Langobardis Neapolitanam Civitatem*. Quam clauſulam habes in Analect. Mabillonii tom. II. p. XI. Et apud Pagium in ann. DLXXXI. qui Mabillonium carpit, quod perperam annum DLXXXII. deſignaverit. Pagium ipſum conſule loc. cit. quaeque etiam contra Pagium diſſerit Phil. a Turre Epiſc. Hadrienſis in peculiari diſſert. p. 162. En quam nobis reticuere Paulus Diac. aliiſque hucuſque editi Chronologi Neapol. urbis a Langobardis obſidionem ann. Dom. DLXXXI. Neque huic ſynchrono monumento contradicendum, aut de eo dubitandum autumo.

Videndum nunc, quo ſub Duce Langobardi Neapolim obſederint. Hîc aut cum Paulo Diac. aut Peregrinio conflictandum eſt, nec ſequeſter aliquis erit, qui litem dirimat. Si Paulo adſtipulemur, nihil omnino dubitandum, quin tempore Ducalis Oligarchiae, ſubacta jam Hetruria, Spoleto, Peruſia, Camerino, aliique urbibus, per quas Neapol. hujus Regni aditus ad Campaniam, Samnium, Marſiam, aut Apuliam invadendam patebat. Quamobrem Langobardi, e Ducatu Romano itinere arrepto, in Campaniam, & Marſiam irrumpere poterant, quâ Graeci copias ad limites, urbeſque ſuas cuſtodiendas nullatenus habebant. At ſi hujus argumenti, ſive conjecturae vim elidere velimus, Paulus ipſe pro Peregrinio pugnet, neceſſe eſt. Cum enim is aſſerat, tunc temporis primum Beneventi Ducem Zotonem dominari (per annos XX. Ducatui praefuiſſe, ait ab anno ſcil. DLXXI. ad ann. DXCI. quo obiit) ipſummet Neapolim obſediſſe oportuit; aut ſaltem auxiliaribus copiis adjunctis ab ſociis Oligarchiae

Duci,

ucibus ad eum tranſmiſſis Neapolim obſediſſe eo ipſo mpore, quo undique Graeci a Langobardis circumqua-.e oppreſſi extremam in dies Italici Regni everſionem pectabant. Peregrinius tamen, qui Pauli ſuſpectae ſibi ei patrocinium reſpuit, aliter, ſi hoc ſuos ob oculos ſſet Mabillonii Analectum, probaſſet, ac magis valido gumento fulciretur ad Langobardorum Beneventi longe :e ann. DLXXXI. dominatum comprobandum. Is enim 1 alio illuc tempore Langobardos appuliſſe credidit Pro-ii, & Porphyrog. teſtimonio, quam circa ann. DLX. t videre eſt in peculiari ſua Diſſ. de Inſtit. Ducat. Ben. loco to. III. inſerenda) quam opinionem validis quin conjecturis, nec futilibus revera argumentis adſerere iatus eſt. Cui ſi aſſentiendum exiſtimabimus, judicanm omnino erit, Zotonem jam Benev. Ducem ab anno .XXI. opportunitatem nactum Graeci Imperii in Itaevertendi, Neapolim obſediſſe: qua quidem urbe pois, totius Neap. Ducatus regionem comparare facilliſperabat, quippe caput tunc, & praecipua inter alias : Dynaſtiae urbes ſe eminentius extollebat. Fruſtra 1 a Langobardis Neapolis tentatam expugnationem, io dubitare audeat; immo longa eos fortaſſe obſidiopertaeſos inde abſceſſiſſe credo, quippe qui inutilem n fore putabant. Atque hac fortaſſe de cauſa illuc Auim Regem a Zotone advocatum fuiſſe ſuſpicor anno . DLXXXVI. Duci Benev. auxilio venturum ad Neap. atum ſubjugandum: quod cum difficile fore crederet ſſe namque maritima carebant Langobardi, ut ad opuna quotidie ſubſidia recipienda obſeſſos impedirent), paniae, Lucaniae, Calabriaeque loca invadens Rhe-i uſque penetraret, ut Paulus ipſe teſtatur.

Sed utcumque ſe res habeat, quae alibi opportunius actanda erit, ad propoſitam quaeſtionem redeamus. igitur, ut vidimus, Paulo Diac. fides adhibenda, aut grinio noſtro, annus inſtitutionis Ducatus Benev. ut nis aetas praeciſe deſignetur XX. annorum, clarior quam Spoletenſis; cum non tantummodo Faroaldi

ſe in unum conflati, ut ex Wolf. Latio Campellus Hiſt. Spol. Lib. XII. Poſt hunc

V. Traſemundus I. qui, Paulo teſte, dudum Capuae Comes fuerat, a Rege Grimoaldo electus anno DCLXIII. ut Lib. IV. c. 53. & Lib. V. c. 16. atque etiam in Chron. Farfenſi adnotatus. Vixit uſque ad ann. DCCII. Muratorius in Annal. Ital. habet ann. DCCIII. Cui

VI. Faroaldus II. ejus filius eodem anno patri ſuffectus eſt; Paul. Lib. VI. c. 30. Sigonius illi collegam adjunxit Volchilam ejus germanum, ſed teſtem non affert. Obiit Faroaldus ann. DCCXXVII. ex monumentis allatis a laudato Scriptore Tab. Chorogr. med. aevi. Tamen ann. DCCXXIV. ipſo Paulo teſte Lib. VI. c. 44. patre Faroaldo defecit, eumque depoſuit, qui Monachi habitum induit: tuncque Ducalem ipſe dignitatem occupavit.

VII. Traſemundus II. ejus filius, qui anno DCCXL. ab Italiae Rege deſcivit, ut notat Paul. VI. 5. Qua de re a Liutprando Rege, Traſemundo e Ducali Sede exturbato, ſubſtitutus eſt ejus nepos. (dubitant alii.)

VIII. Hildericus anno ipſo DCCXL. qui in Farfenſi Catalogo deficit. *Evolutis dehinc* (ait Paul. loc. cit) *aliquibus annis* (duobus ſcilicet) *Traſemundus, qui Romam fugerat, Spoletum rediens Hildericum extinxit, rurſumque contra Regem rebellavit*. Vide Anaſtaſ. Bibl. in Zacharia. Cauſa hujus fortaſſe excuſabilis defectionis Traſemundi Ducis decennio ante fuerat Liutprandus ipſe Rex, ut ex Anaſtaſ. in Gregor. II. apertiſſime oſtenditur: *Euthychius* (inquit) *Patricius* (Exarcha pro impio Leone III. Iconomacho anno DCCXXVIII.) *& Liutprandus Rex inierunt conſilium nefarium, ut congregatis exercitibus, Rex ſubjiceret Duces Spoletanum, & Beneventanum, & Exarchus Romam, & quae pridem de Pontificis* (occidendi) *Perſona juſſus fuerat, impleret*. In vindictam igitur tunc efferbuit Traſemundus; *cujus in loco*, ut ait Paulus loc. cit.

IX. *Agibrandum* (quem Anſprandum appellavit Sigon.)

Digitized by Google

ſuum neptem conſtituit Spol. Ducem Liutprandus Rex anno DCCXLII. Ejus nomen in Farfenſi Catalogo deeſt, quo tamen ſub anno DCCXLVI. deſcribitur

X. Lupus, cujus meminit charta donationis Ludovici Pii inſerta Chron. Vulturnenſi ap. Murator. to. I. par.II. p. 369. & 386. Dehinc

XI. Hunulfus memoratus in charta commutationis Cellae S. Viti Monachorum Caſſinenſium cum *Urſone de Caſtro S. Vincentii ad Vulturni Fontis cujuſdam ſilbe in loco Pectinaru territorio Sarnienſi* (Aeſernienſi) *ſub anno* DCCLIII. *Ind. VI. Marczi menſe die XI.* Cujus utique Spoleti Ducis uſque adhuc ignoti memoria habetur ab Aeſernienſis olim Eccleſiae Archidiacono Io: Vincentio Ciarlanti, qui eam ex ſuo autographo pergameno exſcripſit, ſuiſque in manuſcriptis cum aliis etiam quamplurimis chartis, atque diplomatis adſervabatur. Huic ſucceſſiſſe autumarem anno DCCLVII.

XII. Albuinum Ducem, qui in Farfenſi Serie adſcribitur; tum anno DCCLX. ex eadem Ducum Serie

XIII. Giſulſum, cujus etiam, uti & Hunulphi, & Albuini mentio nulla apud Sigonium. Neque ſuffecti Ducis anno DCCLXIII.

XIV. Theodicii ab Anaſtaſ. in Steph. IV. memorati; & *Theodorici* in Farf. Chron. appellati. A Deſiderio Rege Legatus mittitur ad Hadrianum Pontificem an. DCCLXXII. ut idem Anaſtaſ. teſtatus eſt. Pauloque poſt ſufficitur

XV. Hildebrandus, qui habetur in cit. Catal. Farf. & in Anaſtaſio, Sigonio, aliiſque. Qui Dux, antequam Deſiderius Rex cum exercitu ad Cluſas contra Carolum Francorum in Italiam adventantem pergeret, ut tranſitum prohiberet, ad Hadrianum Pontificem confugiens illi ſe tradidit. *Hinc Hadrianus conſtituit eis* (Spoletinis) *Ducem, quem ipſi propria auctoritate ſibi elegerunt, ſcilicet Hildebrandum nobiliſſimum &c.* Poſt Caroli in Italiam adventum, Langobardorumque Regni extinctionem, Spoletinus Ducatus Apoſtolicae Sedi adjudicatus eſt ſub jure & poteſtate B. Petri, ut aſſerit Anaſtaſ. lib. cit. & Sigon. illumque

Digitized by Google

que adminiſtraſſe etiam Hildebrandum legimus, qui Carolo Regi occurrit, munera detulit, & pro eo contra Graecos decertavit, ut in Ann. Bertin. anno DCCLXXIX. & DCCLXXXVIII. Inſequenti autem anno DCCLXXXIX. in cit. Farf. Catal. legitur

XVI. Guinichus Dux, a Sigonio *Vinegiſus*, ab aliis *Winichis*, *Winigis*, & *Vinechiſius* appellatus. De eodem meminit Anaſtaſ. in Leone III. cui *cum ſuo exercitu obviavit* (cum a Romanis male exceptus fuerit) *venerabiliter eum recipiens* (ann. DCCXCIX.) *Spoletum deduxit*. Dubitatur an idem ipſe ſit *Guinichiſus*, qui in Regiis Caroli M. expeditionibus fuerit ſaepiſſime occupatus, & anno DCCC. ab Erchemp. n. V. dicitur Benev. bello ſuis copiis auxilium praeſtitiſſe: Luceriae, Apuliae munitiſſimae urbi, praeſidio fuiſſe, & a Benev. Duce captus ann. DCCCII. ex Ann. Bertin. Quae pro Leone III. Pontifice in Romanos praeclara geſſerit facinora an. DCCCXV. habes a Baron. h. a. n. I. & Pagio, & Ann. Eginhardi. Quare ad ann. uſque DCCCXXII. aetatem ſuam produxiſſe, dubitantibus tamen quibuſdam Scriptoribus, credendum eſt: *Cum jam ſenio confectus* (Ann. Bertin.) *habitu ſeculari depoſito, Monaſticae converſationi ſe mancipavit*. Dubitandi anſam fortaſſe dedit Chronographus Farfenſis, qui anno DCCCVI.

XVII. Romanum Spoleti Ducem adnumerat; indeq; an. DCCCXIV. iterum Guinichum. Et ann. DCCCXVI.

XVIII. Geraldum. Aliique poſt hunc Scriptores adſcripſere

XIX. Heccideum Ducem.

At huic difficultati occurrit pluries laudatus Auctor Tab. Chorogr. validiſque rationibus probat, eundem Guinichum fuiſſe Ducem Spoletenſem ab an. DCCLXXXIX. ad DCCCXXII. quo Monachi habitum, ſenio confectus, induit. Cumque tot, tantiſque occupationibus Guinichus fuerit diſtentus, in varia etiam loca aut cum militaribus copiis, aut legationibus miſſus, opportunum fore putavit ad ſui Ducatus regimen ſuſtinendum aut filios tunc, aut fra-

fratres, alioſve, ſe abſente, ſubſtituiſſe. Fuerintne poſt Carolum M. Spoletani Duces ab Auguſtis pro tempore regnantibus conſtituti, vel a Spoletanis ipſis electi, tum ab Impp. confirmati, pugnant Scriptores. Conſule Pagium anno DCCCXV. n. I. Cantel. Hiſt. urb. Metr. Ital. p. II. c.7. Sigon. Ann. Bertin. an.DCCCXXII. alioſque ap. Script. Tab. Ch. n. 112. Mea quidem opinio, ut ex infra dicendis conſtabit, illis ſuffragatur, qui Ducatum Spoletanum communibus ſuffragiis creatum fuiſſe adſerunt poſt Caroli M. tempora, ab Impp. tamen, Italiaeque Regibus confirmandum, qui nec ſemel aut raro ab Augg. electi Spoletum regendum mittebantur. Utique poſt Guinichiſi ad clauſtra receſſum anno DCCCXXII. in Ann. Bertin. legimus: *in ejus locum Suppo Brixiae civitatis Comes conſtitutus eſt*.

XX. Suppo itaque, qui Guinichiſo ſucceſſit, in Farf. Cat. deſideratur, quod ſtatim fortaſſe defunctus, vix Ducalem Sedem aſcenderit. Nam ſequenti ann. DCCCXIII. in cit. Bertin. habetur: *Miſſus eſt in Italiam Adalhardus* XXI. *Comes Palatii, juſſumque ut Mauringum Brixiae Comitem* (Supponi Duci ſuffectum) *ſecum aſſumeret &c.* Et anno DCCCXXIV. Suppo Dux Spoleti deceſſiſſe XXII. nunciatur: eundemque Ducatum Adalchardo Comiti *commiſſum*. Qui cum vix quinque menſium ſpatio eodem honore affectus fuiſſet, febri laborans deceſſit; eique cum Moringus Brixiae Comes ſucceſſor electus eſſet, nuncio honoris ſibi deſignati accepto, decubuit. Ita biennio minus tres Spoleti Duces fato ceſſere, quos hanc forte ob cauſam e catalogo expunxit Farf. Chronologus; tametſi Sigonius eos agnoverit, adnumeraritque.

XXIII. Sico, qui licet Spoletinus tantummodo abſque Ducis titulo adnumeretur in Chron. Ducum, & Principum Beneventanorum, huic etiam operi Hiſt. Pr. Lang. a Peregrinio noſtro inſerto, Spoleti tamen Ducem fuiſſe conjicio poſt Moringum uſque ad ann. DCCCXXXII. Neque poſt Siconis deceſſum aliqua Ducum mentio apud Scriptores

res uſque ad ann. DCCCXXXVI. quo

XXIV. Berengarium meminit Farf. Chron. Poſt quem ab Erchemp. n. XVII. adnotatur

XXV. Guido I. *Dux Spolitenſium* Siconulphi Salerni Princ. cognatus, cui auxilium praeſtitit ann. DCCCXLIII. contra Radelchim Benev. Principem. Hic adhuc Thuſciae partem, & fortaſſe etiam Umbriae poſſidebat. Igne cremata Sicopoli, novaque extructa Capua ann. DCCCLVI. Guido cum univerſis Thuſcis paulo poſt eam obſedit; Erch. n. XXV. Hujus Guidonis frater fuiſſe creditur

XXVI. Lambertus I. qui ante ann. DCCCLXI. vel Guidoni ſuffectus, vel collega erat (quod Sigon. eveniſſe ait an. DCCCLXV. contra Erchemperti narrata n. XXIX. ab Ignoto Caſſ. n. XXII. & Oſtienſi confirmata) Guidonis Ducis. Ante ann. enim DCCCLXI. erat Dux Spoleti Lambertus I. ut ap. Erch. n. XXIX. n. XXXII. & XXXV. quo narrat, illum Imperatoris furorem metuentem, Beneventum ſe recepiſſe ann. DCCCLXXI. Ab Hadriano PP. II. an. DCCCLXVII. *anathemate percuſſus*, ut ait Anaſt. qui tamen illum non fratrem, ſed filium Widonis appellat. Tum ann. DCCCLXXVII. ſimul cum Pontifice Neapolim, & Salernum navigavit, ut ex Oſt. lib. I. c. 40. At non eundem credo fuiſſe Lambertum: Scriptores fortaſſe duos ejuſdem nominis confundunt Lambertos, unum nempe Widonis fratrem, filium alterum, ut infra.

XXVII. Lambertus II. cujus mentio ap. Oſt. loc. cit. qui cum fratre Widone II. vel potius nepote, ut infra, auxilium tulit Johanni PP. VIII. qui cum illis navigavit, ut ſup. Hic deinde in Pontificem arma vertit, ut ex epiſt. Johann. VIII. ann. DCCCLXXVIII. & DCCLXXX. quo Lambertus hic obiit, & hunc Lambertum II. fuiſſe exiſtimo, Lamberto I. ante hunc annum jam defuncto, vel alibi exule: cum poſt ann. DCCCLXXI. nondum aliam hujus Lamb. I. memoriam in Scriptoribus reperiamus; ſed tantum Lamberti II. Widonis filii. Erchemp. n. LXXIX. ait: *Defuncto Lamberto* (II. quidem) *filio Guidonis Senioris, filio ſuo, Spoletium reliquit. Quo etiam decedente,*

te, Guido Junior Spoletium, & Camerinum ſuſcipiens cum Saracinis pacem fecit &c. Filius quidem hujus Lamberti regnavit; at quia forte parum vixit, ideo ejus nomen poſteris ignotum. Conjiciendum puto, ſicuti Patri, & Avo nomen Guidonis, aut Lamberti adtributum, itemque & a poſteris aut Guidonem, aut Lambertum appellatos, ita etiam ignotum hunc Ducem alterutro vocatum fuiſſe nomine. Equidem in charta Monaſterii Cinglenſis, & S. Sophiae Benev. anni DCCCLXXXII. mentio habetur Lamberti; & Widonis Spolitenſium Ducum. Cum igitur tunc temporis Lambertus II. jam diem ſuum obiiſſet, credendum eſt, poſt Lamberti II. mortem, Lambertum III. qui paulo poſt deceſſit, Ducem Spoleti fuiſſe ſimul cum Guidone II. Juniore adpellato. Nemo fortaſſe erit, qui veriſimilem hanc meam conjecturam aſpernabitur.

XXVIII. Guido II. Lamberti II. filius, de quo Erchemp. loc. cit. & Peregrin. necnon Ep. Joh. PP. VIII. 279. ad Carolum Craſſum data ann. DCCCLXXXI. & Annal. Fuldenſ. ann. DCCCLXXXIII. qui Comitem quoque Thuſciae vocant, Italiae profugum, ac Saracenis foederatum. Tandem ann. DCCCLXXXV. Regiam dignitatem acquiſivit: non diu poſt in Galliam proficiſcitur, Regnum quaerit; at repellitur, Liutprand. Lib. I. c. 6. De Regno Italiae contendit cum Berengario, poſt victoriam Rex effectus ann. DCCCLXXXVIII. Et Imperator ann. DCCCIXC. Moritur ann. DCCCVIC. Oſt. Lib. I. c. 64. *cum annos ferme ſex Regnum obtinuiſſet, cruoris vomitu extinctus*, Regnum tradidit filio

XXIX. Lamberto III. (non autem II. ut putarunt aliqui) qui Dux Spoleti, Rex Italiae, atque Imperator patris conſors ab ann. DCCCLXXXXII. Liutprand. Lib. I. c. 10. Occiſus prope Tanarum amnem ab Hugone Mediolanenſi Comite, Arnulfo Rege mandante an. DCCCIIC. ut idem Liutpr. I. 12. Lamberto II. imperante; alter

XXX. Guido ejus frater, III. appellatus, Spoletium regebat, qui ann. DCCCVC. ex Oſtienſ. Anon. Salern. & Benev. & Lupo Protoſp. Graecos a Benevento expulit.

Hic

Digitized by Google

Hic frater erat Lamberti Imp. ex Anon. Benev. in ann. DCCCIVC. *Qui* (Guido) *Spoletium perrexit, Imperatorem Lambertum fratrem, ejuſque matrem Imperatricem* Ageltrudam) *cernere cupiens: ibant enim illi Romam ad Apoſtolorum limina*. Quo autem anno defunctus fuerit, gnoratur. Neque ad ann. uſque DCCCCXXII. ullius Duis mentio apud Scriptores. Imo ann. DCCCCXV. nulum fuiſſe ibi Ducem exiſtimant, cum in expeditione il-ı in Saracenos prope Lyrim amnem conſiſtentes, Johane PP. X. hortante, multi foederati Principes accurrerunt; uorum praecipuus Landulphus Capuae, & Benev. Prineps ita Pontificem apud Liutpr. Lib. II. c. 14. interpellat: *amerinos quoque, atque Spoletinos noſtrum ad auxilium ıvitato*: quibus ex verbis conjici poteſt, vel Spoletanum ucem alibi fuiſſe (nomen quidem nobis ignotum) vel oletani, redacto fortaſſe in formam Reip. eorum regiine, ad bellum a Pontifice advocati, *ut ſimul inirent, ıxiliante Deo, cum his* (Saracenis) *bellum*. Nec profeo heic eorum Dux taceretur, ſi illum habuiſſent; nec oletini, & Camerini *invitari* debuiſſent, ſed eorum Dux, ıi iiſdem praeeſſet. Anno Igitur DCCCCXXII. legitur ſummodo

XXXI. Bonifacius Dux, qui filius fuit Hubaldi ſtrenui ilitis pro Berengario in praeliis contra Widonem comiſſis, ex Liutpr. Lib. I. c. 7. *qui* (Bonifacius) *poſt noſtro mpore Spoletinorum, & Camerinorum extitit Marchio*: :r Rodulphum nempe Italiae Regem ann. CMXXII. utpr. II. 18. qui Waldradam etiam ſororem ſuam Bonicio conjugem dedit. De eo non meminit Farf. Index. uic Duci filius fuit

XXXII. Theobaldus, cujus idem Liutpr. IV. 4. & Farf. od. in quo ſimul adſcribuntur ann. CMXLVI. (anachroſmus corrigendus ann. CMXXXVI.) *Boneſatius, & Teoldus Duces*, ſicuti & in Chron. bis meminit, ſic: *Boneɛii & Tebaldi filii ejus*. Corrigit etiam errorem alterum rfenſis Codicis laudatus Tab. Chorogr. Scriptor n. 113. ponentis poſt Anſcharium Ducem ann. CMXLVI. *Bonifa-*

Digitized by Google

nifacium, & *Tebaldum*: quibus quidem demortuis, vel expulſis, Spoleto praefuit

XXXIII. Anſcharius, de quo Liutpr. Lib. V. c. 2. Illi Hugo Rex inſidias molitus eſt ann. DCCCCXL. per

XXXIV. Sarlionem *Burgundionum ex gente progenitum*, qui, Anſchario bis profligato, tandem occiſo, Ducatu potitus eſt, & *Rex Hugo gaudio immenſo afficitur*: qui fortaſſe ejus nepoti Teobaldi Ducis viduam matrimonio facillime Sarlioni copulavit, cum contra Anſcarium fortaſſe conjuraverit, ut ex eodem Liutpr. conjici poteſt. Hujus Ducis nullibi amplius mentio. Sigonius ejus Ducatus annos ad DCCCCLVII. producit: quo *Berengarius bellum Pontifici in Ducatu Spoletano commovit. Ejus belli haec*, ut opinor, *occaſio fuit. Sarlione, qui Anſcario Berengarii fratri ſuffectus Dux fuerat, ſive mortuo, ſive Berengario deturbato, Berengarius illam ſibi ditionem aſcivit.* A veriſimili quidem non abhorret, Berengarium in Italiam e Germania regreſſum anno CMLII. aut CMLIII. ut Contin. Rheginonis, Otho Friſ. aliique teſtantur de Spoletanis vindictam ſumſiſſe, eoque Ducatu potitum Paldolpho Capuae Principi conceſſiſſe. Quod utique patet ex Chron. Cinglenſi M. S. huic noſtro operi inferius inſerendo,

XXXV. in quo legitur: *Anno CMLIII. Paldolphus Princeps Spolitenſis Dux efficitur. Berengario ſubſidium donat. Karda Abbatiſſa placitum optinuit montis S. Eleterii in Aliphis*. Hujus *Placiti* autographum adſervari dixit in Monaſt. S. Mariae Monial. Capuae (in quod Cinglenſe paulo ante translatum fuerat, ut in praefatione ejudem Chronici dicam) Michael Monachus in ejus ſchedis, ab eoque tranſcriptum, ibi adjungendum putavi. Hic tantummodo dicam, hoc in *Placito* agi de reſtitutione ad favorem Mo-
„ naſterii Cinglenſis, inſtantibus Principibus Capuae Lan-
„ dolpho, & Paldolpho poſſeſſionis Montis Lauterii (S. E-
„ leutherii) a Rodulpho Comite Aliphano occupati cum
„ Caſa Cotila, & Tracunu, & piſcaria ribi, & ripuario,
„ aliiſque in Territorio Aliphano rebus ibi enumeratis:
„ contradicentibus etiam Caſinenſibus, atque Laurencio
„ Cin-

Digitized by Google

„ Cinglenſi olim Praepoſito. Diploma ſignatur cum data Spoleti die primo Septembris anno CMLIV. Ind. XIII. Anno Berengarii Regis, ejuſque filii Adhelperti V. Principatus glorioſorum Landolphi ann. XV. & XI. Paldolphi Capuanorum Principum, & Ducum Spoleti feliciter.

Hanc equidem chartam (& fortaſſe alias, quas non tantum Capuae, ſed in omnibus pene Regni noſtri locis deperditas fruſtra ploramus) & Chronicon legerat Peregrinius noſter, Tabulariorum omnium diligentiſſimus perſcrutator, quarum lectione judicavit, hos Capuae Principes, Landulphum ſcil. II. & Paldulphum I. Caputferreum cognominatum Spoleti Ducatum obtinuiſſe: quod Abbas Eraſmus Gattula Hiſt. Caſ. to. I. & Scriptor Tab. Chor. n. 114. ſicuti hanc rem aliunde ipſis ignotam, difficilemque fatentur, ita Peregrinium carpere aliquomodo moliuntur, qui eam aut minime veriſimilem, aut prorſus erroneam primus exhibuerit. Hinc contra Peregrinium hi Scriptores inferunt, falſum omnino eſſe, quod ipſe aſſerit, unum nempe Paldolphum, patre Landulpho II. demortuo ann. CMLXVIII. Ducem Spoleti appellatum fuiſſe. Landulphum namque patrem, & filium Caputferreum ab anno uſque CMLIV. Duces Spoleti extitiſſe haec edocent monumenta. Neque Duces tantummodo, aut Marchiones titulotenus appellatos, itaut dubitari poſſit quin Spoleti, aut Camerini, vel aliorum locorum Domini, ſed vere Spoletani Ducatus (& paulo poſt Camerinenſis quoque Marchiae) titulo, ac poſſeſſione a Berengario Italiae Rege fuerint inſigniti: quod ipſi foederati auxilium praeſtiterint, ut in aemulos, hoſteſque Regnum ſibi, filioque Adelperto ſervare poſſent. Rem tamen nodis, ſpiniſque obſitam explanandam, quoad potero, confirmandamque ſuſcipio, quam e quorumdam Scriptorum fragmentis eruendam curavi.

Berengarius quidem Romanae urbis Principem Albericum, qui Ducatum etiam Romanum, aliaſque regiones ſuo parere imperio obſtrinxerat, bello adortus, primo impetu Spoleti Ducatum ſubegit, cujus Dux pro Alberico

fortaſſe erat, ut ex ſuperius dictis, & ex Sigonio conjici poteſt. Landulphus interea Capuae Princeps, his in Italiae excitatis procellis, ſibi ſuaeque utilitati conſulendum ratus, loca illa, quae Ducatui Spoletano Capuano Principatui finitima erant, ſenſim ſubmittere conatus eſt, ut ex variis eo tempore chartis apertiſſime oſtenditur, adſentientibus Capuae Dynaſtis, ea quidem loca, quae Spletano primum Ducatui adnexa erant, non autem Capuano Principatui ſubjecta. Dum inde Berengarius Spoleto potitus eſſet, timens Landulphus, ne in ipſum etiam Rex arma verteret, cum Berengario ſocietatem init, opes ſuppeditat, auxiliumque ſpondet, ab eoque poſtulat, ut quae ad Ducatum Spoletanum loca in Samnio, Marſia, atque alibi ipſe acquiſierat, ſibi confirmare dignaretur, cui Berengarius utique poſtulationi benigne annuit, Duciſque duntaxat titulo decoravit. Qua de cauſa (niſi mea me fallit opinio) nuſquam Dux Spoleti Berengarius legitur, neque filius Adelpertus, qui Landulphum Capuae Principem eo ipſo titulo decorarunt. Cum inde ipſomet anno, contra Octavianum filium Alberici Romanae urbis Principis ſeu Tyranni arma vertenda conſtituiſſet Berengarius, ut Sanctae Sedis Romanae libertati conſuleret, Landulphum ad illam expeditionem deputavit, ut in praecitato Codice legitur, illincque cum Spoletum remigraſſet, reliqui Spoletani fortaſſe Ducatus partem obtinuit, Pontifice tamen, Spoletaniſque reluctantibus. Quod quidem cauſae fortaſſe fuit, ut Johannes XII. Alberici filius in Romana Cathedra, quamvis adoleſcens evectus anno DCCCCLV. (ut contra Baronii ſententiam probant Pagius & Papebrochius in Con. Chron.) in Pandulphum ſurrexerit, ac Campaniae regionem aggredi tentarit anno inſequenti, ut affirmat Baronius, eique ad hoc bellum ſocios fuiſſe Spoletanos, & Camerinos, qui Langobardum Principem oderant, illique mala potius irrogare, quam parere malebant, ex Hiſt. Lang. a cit. Baron. ann. CMLVII. n. 1. clare patet. Spoletini enim, Camerinique jam a Berengario ſubacti, ac divexati, excuſſo jugo, in Reipublicae formam fortaſſe ci-

vita-

vitatem redegerant, ſuiſque auxiliariis copiis Pontifici adhaeſerunt, & contra infenſum Capuae Principem ſua quoque arma vertiſſe non dubitarunt. Otho Magnus eo temporis Italiae ſupremo jure dominabatur, & Berengarii Regis opes fregerat: tuncque verum eſſet quod cit. Scriptor conjicit, Capuae nempe Principem partem ſolummodo Ducatus Spoletani poſſediſſe, quam in Samnii, ac Marſiae Comitatibus Duces illi jamdiu obtinuerant, non autem Spoletum, & Camerinum, quibus tunc in urbibus dominari debuerat Hubertus Salicus Spoleti Dux (de quo fuſius infra) qui obiit anno DCCCCLXI. ut apud pluries laud. Scriptorem Tab. Chor. habes, cui hanc Ducum deſcriptam ſeriem debemus, etſi ex parte a me inſtauratam, ſuppletamque.

At ut ad inſtitutam quaeſtionem deſcendamus, praemittendum puto (Liutpran. Lib. V. c. 2.) Hugonem Italiae Regem in Anſcarium Spoleti Ducem miſſo Sarlione, ita loquutum: *Camerinorum, & Spoletinorum hominum non eſt mihi fides incognita: eſt enim calamo ſimilis, cui ſi innixus fuerit homo perforabit manum ſuam. Vade itaque accepta a me pecunia, mentes eorum corrumpe, ab Anſcarii dilectione eos amove . . . Profectus itaque eſt, & ſicut Rex praedixerat populus egit*. Haec contigiſſe circa ann. DCCCCXL. haud dubium eſt. Paucos poſt annos, Sarlione deturbato, a Berengario vindicta de fratre Anſcario ſumta eſt, Spoletanoque tunc Ducatu potitus fuit. Cur igitur non ille, nec filius Adelpertus Spoleti Duces unquam appellari permiſerunt, neque Ducatus partem, quae in Aprutio, Marſiaque ſita erat, ſibi vindicare noluerunt, cum Capuae Principes nullo pacto ejus armis obſiſtere potuiſſent, ſubjectoſque ſe noſcerent Italiae Regibus? Scio quidem, Hubertum Spoleti Ducem, qui dudum ipſe pulſus fuerat ab Othone I. reſtitutum fuiſſe ann. circ. CMLX. At cum parum Spoleti Hubertus reſederit, diemque ſuum ann. CMLXI. clauſerit, ignoramus an vere Spoletanam Dynaſtiam pleno tunc jure obtinuerit, vel potius Capuae Principes. Siquidem ann. CMLXIV. extat
„ con-

„ confirmatio bonorum Eccleſiae Capuanae ad preces Pan-
„ dolphi & Landolphi *Capuae Principum*, *Ducumque Spo-*
„ *litenſium* ab Othone Aug. conceſſa ſub dat. Romae ann.
„ CMLXIV. Imperii ejuſdem anno tercio, Ind. VII. Ma-
„ dio menſe die VII. „ Dicendum igitur vel ab anno, ut
diximus CMLIV. nuſquam Capuanos Principes Ducatum
Spoleti amiſiſſe, vel vix ab Huberto obtentum, Othonis
M. beneficentia iiſdem fuiſſe Principibus confirmatum.

Neque obſtant, quae idem Tab. Chor. Scriptor in Peregrinium argumenta congerit, nempe I. Anon. Salern. apud eundem Peregr. par. VII. n. 5. qui bellum Beneventanorum in Graecos deſcribens ann. CMLXX. *Siconem* tunc *Spoleti Comitem* ibi adfuiſſe affirmat. Nam vere ex hac narratione Paldulphi Spoletini Ducatus poſſeſſio confirmatur, cum Spoletini non Comitum, ſed Ducum titulo decorati perpetuo fuerint, quod clariſſimum eſt; ac ſi ibi Sico Comes fuerit aliquando, is Ducis vices gerebat, militiaeque tunc Spoletinorum praeerat, quod nemo in dubium revocare audeat. II. cum Anonymus idem Salernitanus Landulpho ſuam hiſtoriam nuncupet, de unione Salernitani, & Beneventani duntaxat Principatus mentionem facit. Quod quidem verum eſt; at unde ab adverſario Peregrinii eruitur, illum de Ducatu Spoletano, & Camerino haud meminiſſe? Ex his fortaſſe verbis:

Tempore praeterito tellus diviſa maligne
Unitur tuo ecce tuente Deo?

At ubinam de ſola Dynaſtiarum Beneventi, atque Capuae unione accipi verba poterunt, nec de Gaſtaldatu Theatenſi, Marſia, aliiſque locis a Beneventana olim Dynaſtia divulſis, atque a Carolo M. aliiſque Auguſtis Ducatui Spoletano adtributis, quod ab Erchemperto, aliiſque Langobardicis Scriptoribus eruitur? Jam vero uſque ad medium fere ſeculum X. his in regionibus nuſquam Capuae, aut Beneventi Principes dominatos legimus, quod quidem hoc tempore de Paldulpho Caputferreo adfirmatur. Nonne igitur & praeter Beneventi, Salerni, Capuaeque unionem adnexa quoque Paldulpho fuit & Marſia, & Theate, aliae-

aliaeque in Samnio Marchiae, quae Spoletino prius parebant Ducatui? Sed ultra progrediendum in hujus Anon. Salern. Paneg. Carminis interpretatione. Ait ille:

Aurea nam Capua ſine Principe deſiit eſſe,
Ticinum geminum *heu viduata manes;*

Ticinum illud *geminum* Peregrinius noſter intelligit Beneventum, quam etiam ſententiam ſecutus eſt Murator. in not. ad Anon. Salern. At pace tantorum virorum, non Beneventum ibi ſolummodo intelligendum eſt, ſed & Spoletum. Beneventum quidem illius Dynaſtiae Principes Ticinum appellari expetebant, ut Langobardorum Regum majeſtatem adfectarent: quod utique non minus Spoletenſium Duces eodem pacto exoptare poterant, cum utriuſque hujus Dynaſtiae Domini Regale pene faſtigium attingerent, paribuſque fortaſſe opibus praeſtarent eo ſaltem tempore, quo ex Beneventano Ducatu pars illa fuerit diminuta, quae Salernitano Principi poſtmodum, atque Spoleti Duci ſub Francorum imperio adcrevit. Hinc illud *geminum Ticinum* non Beneventum tantummodo deſignari poſſe puto, ſed Spoletum etiam, a quibus, ſimul cum *Aurea Capua*, urbibus abſentia hujus magni Principis Salerni demorantis exaggeratur. Neque certum exiſtimo, quod Peregrinius noſter credidit, ideo ſcilicet Beneventum urbem Ticinum alterum vocitatam, quod haec Dynaſtia nominis abuſione *Langobardia minor* fuerit adpellata. Aut enim ita a Scriptoribus dicta fuit, quod Langobardis ea parebat, cur Spoletio etiam, qua in urbe iidem dominabantur, non idem nomen adtributum? aut ſi Beneventanae duntaxat Dynaſtiae nomen hoc inditum, quare ceteris Beneventano Principi ſubjectis regionibus illud denegatum adfirmatur?

Sed profecto quod Camillus adſerit de Beneventi nomenclatura, latius extendendum videtur. Nam praetermiſſis aliis, quae a laudato Script. Tab. Ch. congeruntur n. 138. *Langobardia minor* non ſolius Apuliae terminos includebat; ſed ultra etiam extenſa, Campaniam integre, Lucaniam, Aprutium, Romam uſque fines ſuos protendebat.

bat. Hoc ex Lupo Protoſp. ex Curopalate, Cedreno, aliiſque clare habetur. Cum enim *Saraceni ad Italiae eam partem, quae Langobardia hodie dicitur, navigantes Barim Caſtrum occupant*, jam exinde fit, ut Apuliae *Langobardiae minoris* nomen indiderint, quae Calabria prius appellabatur, hoc ad Brutiorum regionem tunc nomine translato, quae Graecorum ditioni patebat, ut veteris Calabriae jacturam populis obtegerent. At poſtmodum ultra Apuliam Langobardorum ditione diffuſa, Graeci Imperatores *Strategum Langobardiae* has in regiones mittebant, tamquam unius Provinciae Langobardiae ab iiſdem vocitatae, Rectores ſeu Praeſides, ut ex Chron. Vulturn. habemus *Georgium Stratigum Langobardiae*, & Leon. Oſt. Lib. I. c. 49. in quo memoratur *Simbaticius Patricius Stratigus Calabriae & Langobardiae*. Quod Samnium quoque Langobardia minor includeret, patet ex eodem Vulturn. Chr. an. CMXXVII. in quo S. Vincentii Monaſterium dicitur *adjacere in Graecorum Themate Langobardiae*, cui Romanus Conſtantinus Aug. Diploma impertiit, quo tum Graecis, tum Langobardis Monaſterium, ejuſque res commendat tanquam ſibi ſubjectis Magiſtratibus. Videatur Caruſius in Coll. Sicul. Praef. ad Chron. Cantabr. ubi Campaniam, Ducatum Benev. & finitimas regiones, quae ante Romanorum adventum in Italiam Langobardis Principibus parebant, *Langobardia* dici validis rationibus comprobat. Tandem quod *Langobardiam* Romam uſque X. & XI. ſeculo extenderetur docuit Curopalat. pag. 40. edit. Venet. Aſſerit enim: Agarenos Capto Bario *tota Langobardia uſque ad ipſam fere glorioſiſſimam Romam potiti ſunt*: quod quidem confirmat Porphyrog. de Adm. Imp. c. 49. *Capto Bario Soldanus Langobardiam omnem Romam uſque tenuit*; & Lupus Protoſp. qui Italiam omnem Ciſtyberinam *pro Langobardia* accipit ann. MXXXIII. Igitur ex hactenus delibatis ſatis evincitur, Langobardiam minorem poſt medium ſeculum X. nedum Ducatum Beneventanum dumtaxat, aut Apuliam, & Campaniam; ſed Samnium quoque, Ducatumque integrum Spoletanum Ro-

mam uſque comprehendiſſe. Non eſt igitur quod pro *Ticino gemino* Beneventum duntaxat intelligatur, imo Spoletum quoque: utraque enim civitas Regiam Ticini Sedem, majeſtatemque aemulabatur. Ceterum eo tunc temporis, quo ſuum Anonymus Carmen Caputferreo nuncupavit, nihil dubii eſt, quin Spoleti Dux eſſet Pandulphus. Ac licet in eo Spoletenſis dominatus haud meminerit Anonymus, non ex eo dubitandi locus relinquitur, cum Beneventum quoque reticuit, ac Capuam duntaxat expreſſit, ubi Princeps morabatur, vatis libertate uſus, qua ceteras eidem Principi ſubjectas urbes Beneventum ſcilicet, Salernum, Spoletum, Camerinum haud expreſſe memorat.

Altera nobis difficultas enodanda proponitur; quam a cit. Scriptore Tab. Chorogr. eruit Gattula Hiſt. Caſs. to. I. p. 124. Is enim non ultra aetatem Pandulphi Caputferrei (qui anno quidem CMLXXXI. diem clauſit extremum, ut Peregrinius claris argumentis oſtendit) Ducatum Spoletanum Capuano Principatui adnexum adfirmat, itaut neque Caputferrei filius Landulphus, nec alii inpoſterum ex ejus progenie orti nepotes, Duces unquam Spoleti fuerint adpellati. Quod etiam probare nititur teſtimonio S. Petri Damiani lib. VII. ep. 12. ad Gothofredum ann. CMLXXXIX. qui, ut ipſe ait, apertiſſime Hugonem Spoletenſium Ducem affirmat, cum eadem aetate vixerit; additque laudatus Gattula (mihi olim, dum degeret, amicitia conjunctiſſimus) ex eodem Damiano, Hugonem obiiſſe ann. MII. ſi Baronio, aut MI. ſi Pagio n. 3. credere malimus.

At pace Cl. Viri, ac optime de me meriti, ea quae in medium affert, omnino inveriſimilia ſunt, ac veritati prorſus abſona, cum Hugonem Spoleti Ducem fuiſſe adſerat, qui deinde cum ſe regendo Ducatu imparem agnoſceret, ac propter ſubditorum improbitatem ſponte ſe eo abdicaſſe praedicet. Is quidem Petri Damiani teſtimonium male interpretatur; ac ſi per aliquod temporis ſpatium Hugonem Ducatum illum obtinuiſſe dicamus, id quidem exi-

guum fuit; ac in ea pueri aetate, ut prorſus incredibile videatur verum fuiſſe, quod & poſtea Ducatu ſe abdicarit, ut ex mox dicendis clare patebit. Ac profecto Hugo Humbertum patrem habuit Thuſciae Marchionem, qui in Italiae factionibus cum partes Lotharii, & Hugonis Regum ſecutus fuiſſet, Berengarium hoſtem habuit. Hic Italiae Regno potitus Humbertum quidem expoliavit (quod a vero non abludit niſi anno DCCCCLIV. defunctus fortaſſe fuerit, Humbertus vero anno DCCCCLXI.) & Landulphum, ejuſque filium Pandulphum Caputferreum ſibi familiaritate conjunctos Ducatu Spoleti, & Camerini inſignivit. Indignationem Berengarii Humbertum incurriſſe, Scriptores fatentur, nec quidem contendunt. Berengarium Spoletum occupaſſe, ſuperius innuimus. Annus quo Humbertus obierit, tametſi incertus, non ultra tamen anno DCCCCLX. certe protenſus, ut probat Muratorius. Quare uti corruit adverſariorum fundamentum in anno emortuali Humberti, qui illum affigunt ann. DCCCCLXIX. ita & alia everti neceſſe eſt. Hugo namque puerulus (natus quippe ann. CMXLIX. circ.) patre in Germaniam transfuga, nec regere poterat uſque ad ann. CMLX. eo minus Ducatu ſe abdicare. Unde magis mea confirmatur opinio. ann. nempe CMLIV. Humberto jam exule, filioque adhuc puero, a Rege Berengario Pandulphum Capuae Principem Ducatum Spoleti, & Camerini obtinuiſſe, Hugone Hetruriae tantummodo Marchionatum poſſidente: cui fortaſſe ob patris Humberti jus alias ſibi adquiſitum titulum Spoleti Ducis, & Camerini Marchionis fortaſſe retinuit; inde eo abdicaſſe, ne Berengarii & Adelperti inimicitias ſubiret, quod utique ex diplomate eorumdem apud Puccinellum in Chron. Florent. v. Hugonis p. II. ante ann. CMLVI. dato eruitur: *interventu, ac petitione Hugonis Marchionis Thuſciae noſtri dilecti Fidelis*, nondum vero fidelem experti fuerant, ſed ſummum ejus amorem reſpexerant, fatendum eſt. Hugo igitur nonniſi poſt mortem Aloarae, & Landenolphi Capuae Principis, ideſt poſt ann. CMLXXXXII. (quo Capuae Principatus ob ejus Princi-

pis

pis infandam ſane occiſionem multas perpeſſus eſt calamitates, ut alibi patebit) Ducatum Spoletenſem fortaſſe obtinuit uſque ad ann. MI. quo fatis tandem ceſſit. Neque majus in iſtis tam obſcuris tenebris, atque Scriptorum inopia, lumen perquirere datum eſt.

Igitur omnino certum eſt, quod ſupra innuimus, devicto Berengario ab Othone Magno, partem tum ſaltem hujus Ducatus Spoletini Othonis ipſius beneficientia Pandulpho adtributam; temporis poſtea lapſu integram illam Dynaſtiam adquiſitam fuiſſe: quod ex chartis, & ſculptis numiſmatis liquido apparet. Quin etiam eodemmet anno CMLXIX. in epiſt. quam habes apud Labbaeum to. IX. (tametſi aliqui eam in dubium revocent) Viperam, Sarnellium, Ughellium, alioſque Johannis PP. XIII. alibi minutim expendenda, Landulpho Benev. Archiep. in ſuae Metrop. Eccleſiae erectione (non autem Capuanae, ut ex errore Tab. Chorogr. Scriptor. p. 245. n. 114. in fine) indubie legitur: *Intervenientibus Pandulpho Beneventanae, & Capuanae urbium Principe, Spoleti, & Camerini Ducatus Marchione, & Duce &c.* Ex his igitur ſatis conſtat, Pandulphum Ducatu Spoletino decoratum a Berengario primum, deinde ab Othone M. in eo confirmatum. Quo etiam Peregrinii ſententia refellitur, qui poſt abdicatum ab Hugone Ducatum Pandulphum ſucceſſiſſe adfirmat.

Videndum nunc, an Pandulphi Caputferrei filii Duces quoque Spoleti vocati ſint. Chartam producimus „ CMLXXXXII. a Landulpho, ejuſque matre Aloara conceſſam Eccleſiae Cajacenſi, qua terras quaſdam confirmat praefatae Eccleſiae, quae in territorio Capuano erant „ prope Villam de Sarczanu . . . prope ſilice betere, „ & Caſtanetu de Morialdiſcu &c. Data ann. CMLXXXXII. „ X. Principatus Glorioſiſſimi Landenulphi Capuanorum „ Principis . . . & Spolltenſium Ducis: necnon Aloare „ ejus glorioſe Genetrici Nonis poſt Aprelis Ind. V. Actu „ Capuae feliciter. En Landenulphus Pandulphi I. filius Capuae Princeps, Spoletiq; Dux uſq; ad an. CMLXXXXII. Quid ad haec adverſarii? Mortua paulo poſt Aloara, cui, filio-

filioque Landenulpho ab Othone Aug. Principatus Capuae confirmatus: nec multo poſt, cceiſo etiam Landenulpho, facillimum puto, Ducatum Spoleti ab alio Dynaſta, Othonis beneficentia fuiſſe obtentum, nec ab an. DCCCCLIV. ad DCCCCVIIC. alios quidem, quam Capuae Principes Spoleto fuiſse dominatos.

Denique ſiquid reliqui quod ad Spoleti Ducatum pertineat, deſideret Lector, ſeriemque ipſorum Ducum fuſiorem, laudatum Anon. Scriptorem Tab. Chorogr. adeat, cujus diligentiſſimam, eruditamque Diſſertationem omnes aeque noſtrae aetatis docti Viri admirantur, & magnifaciunt. Ab eo mihi (fateri haud piget) potiſſima fax reluxit, ac libenter illius opinionibus adſtipulari placuit in iis, quae veritati conſentanea viſa ſunt. Quod vero a veritate abhorrere intellexi, aliorum ſum ſententiam ſecutus: quippe eorum argumenta ad veritatem aperiendam magis idonea videbantur. Haec pro ingenio meo ſatis dixiſſe puto, quo eruditorum votis annuerem, qui priſcarum rerum cognitione ſummopere delectantur. Pro viribus ad illuſtrandam veritatem niſus ſum; eruditorum cenſurae lubenter ſubſcribo.

STEM-

Digitized by Google

EXCERPTA AB HISTORIA
PAULI WARNEFRIDI

Diaconi Forojulienſis de Geſtis Langobardorum cum Adnotationibus Horatii Blanci Romani apud Muratorium in Collect. Ital. Script. Tom. I. Par. I. Cum animadverſionibus Franciſci Mariae Pratilli.

Notae numericae indicant adnotationes Blanci in praecitata Collectione Muratorii ad ipſam Pauli Hiſtoriam adjectas; literae vero alphabeti, vel ſigna * ✝ *ipſius Pratilli animadverſiones.*

L I B. III. C A P. XXXI.

Quomodo Rex Authari Beneventum perrexit.

CIrca haec tempora putatur eſſe factum quod de Authari rege refertur. Fama eſt enim tunc eundem regem per Spoletium Beneventum perveniſſe, eandemque regionem cepiſſe, & uſque etiam Rhegium extremam Italiae civitatem vicinam Siciliae perambulaſſe. Et quia ibidem intra maris undas columna quaedam eſſe poſita dicitur uſque ad eam equo ſedens acceſſiſſe, eamque de haſtae ſuae cuſpide tetigiſſe dicens: Uſque hic erunt Langobardorum fines. Quae columna uſque hodie dicitur perſiſtere, & columna Authari appellari. (209)

(209) Ad haec Cam. Peregrin. in diſſ. *Quando Ducatus Beneventanus ſit inſtitutus*, ait. *Et quidem non eſt, qui neſciat Scriptores, ſi quando res parum, aut nil ſibi exploratas enarrare contingat, famae*

Digitized by Google

CAPUT XXXII.

De Zotone primo Beneventanorum Duce.

FUit autem primus Langobardorum Dux in Benevento nomine Zotto, qui in ea principatus eſt per curri-

tunc illas tribuere, ſuamque ſolere deponere fidem: quem morem a Paulo ſervatum baud difficili divino conjectura; certo enim certius noluit ille conſtanti ſententia adfirmare, quod de columna Autharis vulgo blaterabant Beneventani figmentum, quae quovis alio caſu, ſive a Regis, ſive ab alterius viri nomine cum tale obtinuiſſet cognomen, ejuſmodi fabulam ſomniarunt, anſam nacti opportunam, quoniam Langobardi univerſam fere poſſidentes Italiam, ultra fretum non trajecerunt unquam, atque ſuarum Dynaſtiarum terminos defixis demonſtrarunt columnis, aliquandoque ad Rhegium poſita columna fines praſcripſit regionis. At haec utcumque optimi judicii minime Paulo fidem abrogant; quinimmo ex ipſo Autharis tempore frequentiores poſtmodum Langobardis marchas repeterem. (*a*)

(*a*) Immerito ſane carpit heic Camillum Peregrinium V. CL. Blancus, nec valent ipſius argumenta, quibus eum petere nititur. Nemo enim eſt, qui ignoret in Rhegienſi litore jamdiu a Romanae Reip. aevo *Columnam* eo loco defixam ſpectari, quo in Siciliam trajiciebatur: eaque de cauſa via illa *Conſularis* apud Scriptores, & ob vetera itinera celebris, quae *Mediolano Rhegium* ducebat, Italiamque interſecabat, *Via ad Columnam* vulgo appellata. Haec ſiquidem Langobardis Beneventanis anſam fortaſſe dedit, ut crederent, illam Autharis columnam vocitatam fuiſſe, quod ab Authari Rege ſuae haſtae cuſpide tacta fuerit. An eo Rex idem pervenerit, vel Paulo ipſo teſte, haud dubium, quin a veritate omnino abhorreat, idcirco ipſi minime adſentiendum. At eſto illuc Rex acceſſerit, figmentum prorſus eſſe fateor, quod Paulus ſubjicit de columna a Rege haſtae cuſpide percuſſa, de praeſagio Langobardici imperii, deque Autharicae hac de cauſa columnae hujus denominatione. Columna namque tunc extans *Terminalis itineris*, atque *Viae* indicium erat; nec Autharis ea dici poterat, quod eam proinde tetigiſſet: cum illic eam Rex ipſe non poſuerit, ſed jam poſitam invenerit. Verum ſcenam aliquando aperiamus. Ut Paulus ſuae nationis dominium brevi Rhegium uſque protractum fuiſſe enarraret, ea propter ab columnae illius, quae falſo proditur hiſtoria, fabulam cecinit, ut Langobardorum genio indulgeret. Neque illic unquam a Langobardis poſitam columnam aliquam ad regionis illius fines praeſcribendos autumo, ut Peregrinius ajebat: cum columna illa, ut ita dicam, *Itineraria*, ſeu *Terminalis*, adhuc ibi extare poterat iis temporibus, a qua ipſi finium regundorum fortaſſe limen praeſcribere inde coeperint cum Graecorum Imperio, de quo alibi.

curricula viginti annorum. (211)

LIB.

(211) Nullus in Paulo locus occurrit, qui gravius literatis viris negotium dederit, quam praeſentis cap. Ex eo enim inveſtigantes initium Beneventani Ducatus in diverſas quique ſententias abierunt. Primus qui ſibi quaeſtionem propoſuerit, Antonius Caracciolus in ſuo Propyleo ad IV. Chronol. nactus dubitandi occaſionem ab Erchemperto in Catal. Ducum Beneventi, qui aperte tradit ab ipſo anno 568. quo Langobardi cum Alboino Rege Italiam ſunt ingreſſi, Zotonis Ducatum initium habuiſſe, & Leone Oſtienſi lib. 1. Chr. Caſ. c. 48. qui cum narret Urbem eam a Symbaticio Graecorum patricio captam anno 891. addit Ducatum Beneventanum duraſſe annis 320. Unde iis detractis de 891. ad 571. revolvebatur, eamque opinionem firmat argumento potiſſimum epiſt. D. Greg. M. ad Joann. Ravenn. Epiſc. Ind. X. quae deſignat annum 592. cumque in ea Aroges ſive Arichis, Zotonis in Ducatu ſucceſſor nominetur, & ex Paulo conſtet, eundem a Rege Agilulpho, ut eſt illius conjectura, *non multo poſtquam ille regnum iniit, videlicet eodem anno* 591. *vel ſummum anno ſeq.* 592. concludit, *non poſſe dari, uti ſane dandi ſunt, Zotoni ann.* 20. *niſi ab anno* 592. *retrocedendo deveniamus ad ann.* 571. Non placuit haec ratio Cam. Peregrinio Diſſert. ut ſup. utque Caracc. fundamenta everteret, Leonis potiſſimum Oſt. lectionem ex MS. Caſinenſi dubiam fecit, aſſeruitque in MS. Cod. non 320. nec 318. ſed 330. legi, ut in Veneta, & Pariſ. edit. Hinc allatis Conſtantini Porphyrog. verbis l. de Adm. Imp. C. 27. longius excurrit, atque Ducatus inſtitutionem ante adventum Alboini in Italiam vix audet affirmare, primos illos Langobardos Romanorum in exercitu Narſetis ſocios a Procopio memoratos auctores indicans. Eamque conjecturam viro acerrimi judicii miror tantum impoſuiſſe, cum ex ipſo Procopio exiguus illorum numerus appareat, & quod magis eſt, idem auctor eſt, extra Italiam ab ipſo Narſete ſub honoris ſpecie fuiſſe amandatos, ne in ſociorum res ulterius irrumperent. Utcumque tamen ſe res habeat, inclinat animus ad Caraccioli argumentum ex epiſt. D. Greg. illius aevi ſcriptoris, quaecunque fuerit Oſt. lectio; neque urgent ea, quae addit V. Cl. ad Chron. Duc. Benev. in ſua comparat. annorum Ducum cum aera Chriſt. quippe nodos omnes jam ante ſolvit Bacchinius in Pont. Ravenn. Diſſ. de aetate Petri Senioris &c. ſua nova comparatione cum Cam. Peregr. quam vide. Inclinat etiam animus cum Caracc. argumento Neap. obſidionis, Tiberio Caeſare imperante, qua cognoſcimus, Langobardos in Transtyberinam Italiam excurriſſe longe prius, quam Paulus Diac. ex vulgi rumore ſibi perſuaſerit. (*b*)

(*b*) Ne crambes recoquatur, alibi haec ſatius diſceptabimus, cum de initio Ducatus Beneventani Diſſertatio dabitur to. III. hujus operis.

LIB. IV. CAP. XVII.

De morte Ariulſi Ducis Spoletani, & Ducatu Theudelapii.

SEquenti anno Ariulfus Dux, qui (*c*) Faroaldo apud Spoletum ſucceſſerat, moritur . . . . . Ariulfus vero cum adhuc eſſet gentilis. (*d*) Tunc intellectum eſt B. Martyrem Sabinum eidem in praelio adjutorium contuliſſe. Igitur, mortuo Ariulfo, duo filii Faroaldi ſuperioris Ducis inter ſe propter Ducatum decertantes (*e*), unus ex ipſis, qui cum victoriam adeptus eſſet, nomine Theudelapius, Ducatum ſuſcepit. (*f*)

CAP. XVIII.

De praedatione facta a Langobardis in Coenobio S. Benedicti.

CIrca haec tempora Coenobium B. Benedicti patris, quod in Caſtro Caſsino ſitum eſt, a Langobardis noctu

(*c*) Faroaldus hic (*Farrald*, & *Ferroald* alii legunt) primus Spoleti Dux a Paulo nominatur ſub fine ſexti hujus Chriſti ſaeculi. Quare conjici poſſe exiſtimo tunc temporis Ducatum Spoletanum fuiſſe inſtitutum, ut ſuperius dictum eſt: cujus Ducum ſeriem ab eodem memoratam tribus hiſce poſterioribus libris ſuis quibuſque capitibus exponemus, ut Erchemperti quoque, aliorumque Chronologorum eorumdem Ducum ſeriem ſuppleamus.

(*d*) Ariulfus Dux Spoleti II. qui Faroaldo ſucceſſerat, defunctus eſt circa annum DCIV. Erat is adhuc ethnicus: nec dubitandum eſt, quin eo tunc temporis, ac diu poſt etiam Langobardorum plerique aut idololatrae fuerint, aut ſaltem Arianiſmi partes ſectati. Nec S. Sabini Spoletani miraculum, quod heic Paulus refert, ſatis fuiſſe ad illius Regis converſionem idem hiſtoricus celavit. Magnum ſane veritatis argumentum, cum nationis potius religionem, pietatemque adſectare debuiſſet!

(*e*) Quomodo Ariulfus Dux Faroaldo ſucceſſerit, an electione, vel ſucceſſionis ordine; quive hic Dux fuerit, Paulus non meminit. Cum autem ob ejus mortem Faroaldi filii pro ſucceſſione decertarent, conjectandum puto, Ariulfum Faroaldi germanum fuiſſe, qui, illo adhuc degente, Ducatum adminiſtraverit, cuique nepotes jure fortaſſe haereditario, Regiſque aſſenſu ſuccedere debuerant Langobardico jure. Alii aptius nodum exſolvant, qui Langobardorum leges plenius evolvere, atque advertere planius potuere.

(*f*) Quiſnam fuerit alter ex ipſis, cui a germano devictus Ducatui ceſſerit, ab Hiſtorico noſtro reticetur. Theudelapius quidem, parta victoria, III. fuit Spoleti Dux.

ctu invaditur. (g) Qui univerſa diripientes, ne unum quidem de Monachis tenere potuerunt, ut prophetia venerabilis Benedicti patris, quam longe ante praeviderat, compleretur... Fugientes quoque Monachi ex eodem loco Romam petierunt, ſecum Codicem ſanctae Regulae, & quaedam alia ſcripta, & quicquid ex ſupellectili ſubripere poterant, deferentes. Ceterum poſt B. Benedictum Conſtantinus, poſt hunc Simplicius, poſt quem Vitalis, ad extremum Bonitus Congregationem ipſam rexit, ſub quo haec deſtructio facta eſt. (h)

C A P. XIX.

De morte Zottonis, & Ducatu Arichis.

Mortuo igitur Zottone (i) Beneventanorum Duce, Arigis (64) in loco ipſius a Rege Agilulfo miſſus ſucceſſit

(64) Ex ſubſequenti Beneventani Ducis ſucceſſione hic etiam firmatur chronotaxis annorum inſtituti Ducatus Beneventani, quam ſupra lib. III. c.32. cum Caracciolo exhibui; nam ſi *Zoto principatus eſt Beneventi per curricula annorum viginti*, & ſucceſſorem habuit Arichim; (al. *Arogem*, ut Greg.M.) jam liquido conſtat ex epiſt. dicti S. P. ad Joannem Ep. Ravenn. Ind. X anno ſcilicet Dom. 591. quo data eſt, Arichim ad Principatum Beneventanum jam elatum fuiſſe, atque Neapolitanae Civitati cum Ariulpho (*) alio Duce inſidias paraſſe: cumque Paulus noſter Agilulphi Regis beneficio principatum accepiſſe ſcribat, neceſſario dicendum, paulo poſt Regis inaugurationem id accidiſſe: unde ſi retro num. XX. annorum duxeris, jam ad Caraccioli tempora venies, quantum licet in tanta rerum caligine: neque turbant ea, quae doctiſſ. Peregrinius ex recentioribus Chronologis opponit: major enim ejuſdem aevi ſcriptoribus habenda fides, nec argumentum ab ipſo Pau-

(g) De Coenobii Caſinenſis invaſione alibi plura.

(h) Hujus ſucceſſionis Caſinenſium Abbatum ordinem a Peregrinio habebis infra: quaeque ille omiſerat, adjicere atque elucidare ſtudebimus.

(i) Quae hoc loco de Zotonis obitu, atque Arichis ſucceſſione dicenda eſſent, alio transferenda duxi, ut ſup. innui.

(*) Ariulfus, idem qui Spoleti Dux, cujus ſupra meminit Cap. XVII.

ceſsit, (*k*) qui ortus in Forojulii fuerat, & Giſulfi Forojuliani Ducis filios educarat, eidemque Giſulfo conſanguineus erat. Ad hunc Arigis extat epiſtola B. Gregorii Papae in hunc modum directa. (Indict. V.) (*l*) „ Gregorius „ Arigis Duci. Quia ſic de gloria veſtra, ſicut revera de „ filio noſtro confidimus, petere a vobis aliqua fiducialiter „ provocamur, arbitrantes quod minime nos patiamini con„ triſtare, maxime in tali re, unde veſtra anima multum „ poterit adjuvari. Indicamus autem propter Eccleſias Bea„ torum Petri ac Pauli aliquantas nobis trabes neceſſarias „ eſſe; & ideo Sabino Subdiacono noſtro injunximus, de par„ tibus Briccorum (*m*) aliquantas incidere, & ut uſque ad „ mare in locum aptum trahere debeat. Et quia in hac re „ ſolatiis indiget ſalutantes gloriam veſtram paterna cari„ tate

Paulo noſtro deductum, nempe Zotonis Ducatus initia ex tempore Autharii Regis eſſe revocanda, quia noſter hujus Regis acta narrans, de Zotone verba facit: frequentiſſimum illi quippe fuit multa *per anticipationem* referre, ut ipſe non uno in loco profeſſus eſt. (†)

(*k*) Ex hoc Pauli loco quaeſtio moveri coepit: An Beneventi Duces jure haereditario, vel Principum ſupremorum, aut populi electione, ſuccederent. Hanc ſpeciatim Diſſertationem promiſerat in II. par. to. II. Peregrinius noſter, ſed quae ſato flammis data ſuo loco ſupplebitur.

(*l*) Argumento haec S. Gregorii M. epiſtola eſſe poterit, Arichim Beneventi Ducem Catholica Romana fide jam imbutum fuiſſe, cui S. Pontiſex *Patrem* ſe eſſe confitetur; eique Sabinum S. R. Eccleſiæ Subdiaconum miſit, ut trabes pro Eccleſiis Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli concedere dignaretur. Eadem epiſtola eſt anno Dom. DCI. exarata, quo Indictio V. decurrebat, ejuſdemque Pontificis annus XI.

(*m*) Lege omnino: *de partibus Brutiorum*. In Brutiis nempe, nec longe a Conſentia, nunc ejuſdem regionis principe urbe, Praeſidumque Provincialium reſidentia mons extat rigidiſſimus, cui *Sila* nomen, altiſſimas, magnaſque pinus alens, quae trabium uſui inſervire poterant. Eas deinde ad picem extrahendam Neapolis Reges locarunt, e quibus multa quotannis Regali aerario centena nummum cumulantur.

(†) Hanc ob cauſam toties Paulum Peregrinius carpit. At pro ejus patrocinio notandum eſt, vitium hoc ſaeculi fuiſſe Langobardici, ut in Erchemperto, aliiſque chronologis paſſim evincitur: non enim ii aliud quidquam ſatis eſſe exiſtimabant, quam vera referre, quae audiverant, aut viderant; de chronotaxi autem, aut ordine hiſtoriae parum, aut nihil eorum intererat. Inculti ſane aevi mentibus parcendum eſt.

Digitized by Google

„ tate petimus, ut actionariis veſtris, qui in loco ſunt deputetis, ut homines, qui ſub eis ſunt, cum bobus ſuis in ejus tranſmittere ſolatium debeant, quatinus vobis concurrentibus melius, quod ei injunximus, poſſit perficere. Nos enim promittimus, quia dum res perfecta fuerit, dignum vobis (*n*) xenium, quod non ſit injurioſum, tranſmittemus. Nam ſcimus nos conſiderare & filiis noſtris, qui bonam nobis voluntatem exhibent, reſpondere, unde iterum petimus, glorioſe fili, ut ita facere debeatis, ut & nos poſsimus vobis eſſe pro praeſtito beneficio debitores; & vos mercedem (*o*) pro ſanctorum Eccleſiis habeatis.

C A P. XLI.

De Graſulfo Duce Forojuliano, & de adventu Radoaldi, & Grimoaldi in Beneventum.

His ita peremptis, (al. *peractis*) dux Forojulianus Graſulfus Giſulfi germanus (*p*) conſtituitur. Rodoaldus vero, & Grimoaldus deſpectui ducentes ſub patrui ſui Graſulfi poteſtate degere, cum eſſent jam prope juvenilem aetatem, aſcenſa navicula remigantes ad Beneventi fines (*) perveniunt. Exinde ad Arichim Beneventanorum Ducem,

(*n*) Piiſſimus Pontifex ut pro oblato ſibi dono gratiam Principi referret, eidem aliud retribuere ſpondet, ut amor Arichis Ducis Apoſtolicae dilectionis, gratique ejus animi mutuo compenſetur teſtimonio.

(*o*) Ideſt Sanctorum Apoſtolorum interceſſionem pro animae ſalute, aliiſque corporis indigentiis habeatis in poſterum: quod etiam initio ſuae epiſtolae indicavit S. Pontifex illis verbis: *Unde veſtra anima multum poterit adjuvari*.

(*p*) En aliud ſucceſſionis exemplum, ut ſup. Cap. XVII. notatum eſt. Giſulfo Foro Julj Duci defuncto Graſulfus ejus germanus frater ſucceſſit, & quidem cum nepotibus Rodoaldo, & Grimoaldo Giſulfi filiis, qui deſpectui ducentes ſub patrui poteſtate degere, Beneventum ad Arichim Ducem perrexere, in ejus potius poteſtate vivere, quam patrui, contenti.

(*) In Adriaticum nempe litus, quod Forojulienſem Ducatum proſpiciebat.

Digitized by Google

cem, ſuum quondam paedagogum, (*q*) properantes, ab eo gratiſsime ſuſcepti, & filiorum loco ſunt habiti. Hiis temporibus, mortuo Taſsilone Duce Bajoariorum, filius ejus Garibaldus, in Magunti (*r*) a Sclavis devictus eſt, & Bajoariorum termini depraedantur.

C A P. XLIV.

De morte Arialdi, & Regno Rothari, & quia Dux Arichis filium ſuum Ajonem ad Regem direxit.

IGitur Arioaldus poſtquam ſuper Langobardos duodecim annis regnum tenuit, ab hac luce ſubtractus eſt. Langobardorum regnum Rothari genere Arodus (222) ſuſcepit. (223) Fuit autem viribus fortis, & juſtitiæ tramitem ſequens, ſed tamen fidei Chriſtianae non rectam lineam tenens, Arrianae haereſeos perfidia maculatus eſt.

... Erat

(222) Arodum ſe dicit etiam ipſe Rotharis in ſuo Legum prooemio, ubi majores etiam ſuos recenſet. Vide lib. I. cap. XIV. (*ſ*)

(223) Annos XII. Regni Arioaldi, non ab Aladoaldi morte, ſed ab ipſius acclamatione, vivo adhuc Aladoaldo, Paulum noſtrum numeraſſe puto, itaut ab anno XL. Clotharii, quo Aladoaldus veneno mentis uſum amiſerat ad ann. Chr. DCXXXVI. deſcendamus, cui Regni Rotharis initium eſt alligandum, ipſius teſtimonio; quippe cum in ſuo Legum prologo profiteatur eas edidiſſe anno Regni ſui VIII. Ind. II. anno poſt adventum Alboini LXXVI. manifeſte annus Chr. DCXLIV. indicatur, quo II. Ind. decurrebat, & ab anno DLXVIII. quo Langobardi in Italiam venerant, ſeptuageſimus ſextus numerabatur, non vero LXXVII. ut librariorum vitio in hoc Capite legitur, quod emendo lectione ipſius Edicti tam noſtra, quam codicis Monaſt. Cavenſis, ut no-

(*q*) Paedagogum heic accipit Paulus pro educatore, ut ſuperius etiam cap. XIX. Atque id quidem cauſae fuit, ut rurſus eundem Ducem convenerint, quicum familiaritatem quamdam, conſuetudinemque iniere Principes juvenes.

(*r*) Lege, *Maguntia*.

(*ſ*) Arodus fortaſſe ab Arodia, ſive Aroeſia Suecorum urbe, qua ex provincia, proximaque Scandinavia, aliiſque locis Langobardi in Germaniae primum, ac Franciae, inde Italiae regiones devenere. Vide Eccard ad Leibnitium de origine Franc. p. 253.

Digitized by Google

... Erat autem jam ex quo Langobardi in Italiam venerant, annus ſeptuageſimus ſeptimus, ſicut idem Rex in ſui Edicti prologo.

C A P. XLV.

De morte Arichis Beneventani Ducis, & Ducatu Ajonis.

AD hunc Regem Arichis Dux Beneventi filium ſuum Ajonem direxit. Qui cum Ravennam veniſſet, Ticinum pergens, ibi ei Romanorum malitia talis potio data eſt, quae eum mente excedere faceret: atque ex eo tempore numquam pleni, ſanique ſenſus fuit. Igitur cum dux Arichis jam maturus annis ad diem ultimum propinquaſſet, ſciens filium ſuum Ajonem non recti eſſe ſenſus, Radoaldum, & Grimoaldum (229) jam florem juventutis haben-

notavit Cam. Peregrinius in App. ad Lib. I. Hiſt. Pr. Lang. p. 229. immo vel ipſa calculi ratione, nam LXXVII. non incidit in Ind. II. Octo igitur annos de DCXLIV. deducens, ad DCXXXVI. redeunt; nec eorum ſententia placet, qui vitium irrepſiſſe in numeris annorum Regni Rotharis arbitrantur, alios ingenio ſuo reponentes: nam conſtans eſt MSS. editorumque lectio, atque ſi tantum liceret, jam in antiquum chaos revolutis, tertia quaque linea in hiſtoriis calami nobis erit uſus. Scio neque Sigebertum, neque alios chronotaxi meae convenire; at mihi praeſtant ſemper ejuſdem aevi teſtimonia, e quibus, niſi cauſa cognita, diſceſſero.

(229) Turbant equidem, quae doctiſs. Peregrinius Paulo noſtro ad hunc locum opponit, ſcribens: *Ipſe viderit Paulus, quo pacto hic Arichis, antequam eſſet Dux, paedagogus fuit Radoaldi, & Grimoaldi: cumque in Ducatu vixiſſet annos L. illos florem juventutis habentes ſibi & filio Ducatus ſucceſſores inſtituit, ut tradit Cap. ſequ.* Niſi eadem ſignificatione id Paulo dictum credamus, qua Peregrinius ipſe Erchemperto provectioris aetatis juveni *pueri* appellationem convenire potuiſſe putat, argumento lapidis ſui Caſapullani: HIC EST POSITUS SECUNDUS PUER Q. VIXIT ANN. XXII. (*)

(*) Miror virum ceteroqui doctiſſimum Blancum, ut Peregrinium injuſte carperet, lapidem Caſapullanum Secundi Pueri ſibi tanquam ſcan-

dali

habentes, quaſi proprios filios Langobardis, qui aderant, commendavit; eiſque dixit, quod melius eos regere iſti, quam Ajo filius ſuus poſſet.

CAP.

dali petram propoſuiſſe. Sed quid, amabo, ad rem lapis ille a Blanco projectus eſt, quem nihil ipſi prodeſſe agnoſcunt omnes? Difficultatis nodus profecto non *in flore juventutis* Radoaldi, Grimoaldive, aut *in paedagogia* Beneventani Ducis vertitur; ſed in aetate Arichis, ac Grimoaldi conſtituenda, atque tempore etiam, quo illhaec paedagogia acta fuerit. Aut enim ille Paulum defendere, aut Peregrinium offendere voluit. Sed ad haec quid exemplum ſecundi pueri? Ut difficultatem Blancus feliciter enodaret, conſiderare primum operae pretium erat, an e Pauli verbis vere, quae Peregrinius dixerat, eruantur (niſi ſibi ipſi contrarium affirmaverimus) Arichim ſcilicet, antequam Beneventi ſolio inſediſſet, paedagogum fuiſſe Foro-Julienſis Ducis filiorum, vel potius a patre Giſulfo Beneventum eos miſſos, ut ibi a Duce ſibi conſanguineo educarentur: Quo admiſſo, nihil ſane Pauli adſertioni contrarium foret. Poterant namque germani ii fratres a Giſulfo ad Arichim mitti *nondum florem juventutis habentes*, ideſt adhuc pueri, nec in ſenſu Caſapullani lapidis, ſed vere aut paulo ſupra, vel infra decennium, ab eoque plurium annorum curriculo enutriri, & deinde Foro-Julium revertiſſe, Giſulfo adhuc in vivis agente: quod & ipſe etiam fecerat Arichis, qui filium Ajonem in Regia Aula Ticinenſi educatum miſerat, cujuſque rei permulta apud eundem Hiſtoricum, aliosque exempla eſt invenire. Qui fratres, Giſulfo parente paulo poſt fortaſſe defuncto, ne ſub patrui poteſtate, & ab ejuſdem vel vivendi licentia, vel morum feritate abhorrentes, degere cogerentur, Beneventum iterum commigrarunt, ibique ab Arechi tanquam propria proles exculta; atque morti proximus idem Dux, filio Ajone parum ad regimen apto, hunc ſimul cum Radoaldo, & Grimoaldo ſuis optimatibus commendavit, quippe qui regendis aptius populis ſatis erant, *cum jam florem juventutis haberent*, aetatis circa annum trigeſimum degentes. Quo caſu verus eſſet Pauli calculus annorum L. Ducatus Arechis, ejus paedagogia in Beneventi Aula exercita, Forum Julii alumnorum Principum regreſſus, poſtque patris mortem ad Arechim reditus, mora, indeque Beneventani ab eiſdem Ducatus adquiſitio. Quae ceteroqui omnia ſpatio annorum circiter viginti contingere potuerunt, ſine ulla Pauli noſtri offenſione. Etenim verba illa Cap. XLI. ſuperius relata: *ad ſuum quondam paedagogum* (Arichim) *properantes* licite, & abſque ullo metus periculo recte intelligi poſſunt de tempore, quo Arichis Beneventum regebat. Neque aliqua Dux ille dedecoris nota ſignabatur paedagogi miniſterio; cum non auctoritatis ſolummodo hoc officium erat, ut ſupremi ejus ſolii nitor, pene obſcurari videretur; ſed quod debiti quoddam ſanguini amoris tributum eſſe putaret, nepotibus regnandi prudentiam, legum peritiam, militarem ſcientiam, aliaſque ad Principatum adminiſtrandum virtutes ſenſim inſpirare, & communicare. Urgent tamen qui Blanci patrocinium ſuſcipiunt, Paulum Cap. XIX. teſtatum fuiſſe, tunc ad Beneventanae civitatis regimen a Rege Agilulfo Arichim Ducem electum, cum *jam Giſulfi filios ille educaverit*. Suis ipſe rationibus Blancus evincat, ſuiſque aſſeclis ſilentium imponat. Immemor erit fortaſſe Blancus ſuaemet in Paulum

C A P. XLVI.

De Morte Ajonis, & de Ducatu Radoaldi.

DEfunƈto ergo Arichis, qui Ducatum L. tenuerat annis, Ajo ejus filius Samnitum duƈtor effeƈtus eſt, (231) cui tamen Radoaldus, & Grimoaldus, ſicut ſeniori fratri & domino per omnia paruerunt (232). Qui Ajo, cum anno & menſibus quinque Beneventanum Ducatum regeret, venientes Sclavi cum multitudine navium longe

(231) Zotonis I. Benev. Ducis mortem cum anno Aerae Chriſt. DCXI. ſupra cap. XIX. num. 64. conjunxi, atque illinc annos quinquaginta, quibus Arichis illius ſucceſſor principatum tenuerat ducens ad DCLXI. cum ipſo Cam. Peregrinio accedo.

(232) Participes attamen Principatus, ut non obſcure hic indicat noſter.

lum accuſationis ſive excuſationis, qua Scriptorem hunc criminatus eſt quod vel *per anticipationem*, vel per *poſtpoſitionem* multa ſaepius retulerit? Hanc excuſationem etiam nunc Paulo tribuere mihi permittatur. Sciverat ipſe quidem Arichis paedagogiam pro Giſulfi filiis obitam: quae tamen cum poſtea quam ad Ducatus honorem Arichis proveheretur, exercita fuerit, ante illud tempus eam peraƈtam fuiſſe aut credidit, aut invitus, nulla habita temporis ratione, aut circumſtantiae ſcripſit oſcitanter; quare nec ſibimet contrarium eſſe cognovit, itaque rerum ordinem turbavit, veritatemque in dubium revocare auſus eſt. Quae conjeƈtura ſi Cl. Blanco ſtomachum moverit, minime video, qua ille via Paulo auxilium ferre poſſit, cum aut germanorum fratrum ab Arechi peraƈta paedagogia in cinerem abeat, aut falſitatis crimine accuſandus ſit, cum dicat, eos in Arichis obitu *jam florem juventutis habentes*. Arichis fere oƈtogenarius defunƈtus eſt, & Radoald, Grimoalduſque ſexageſimum ſaltem annum exegerant. Immo, quod aeque notandum eſt; Grimoaldum natu minorem uſque ad decrepitam ſeneƈtutem, aevo illo inſuetam, vixiſſe fatendum eſt: cum, ſublatis annis, quibus ille cum fratre ſub paedagogi diſciplina degere coaƈtus eſt, annos LXXXII. (ſcilicet L. Ducatus Arichis, Ajonis I. & mens V., Radoaldi ann. V. & Grimoaldi XXV.) vixit; quibus ſi X. ſaltem aut XII. addas, quo tandem pervenies? Ipſe ſibi judex ſit Blancus, quique hanc legerit adnotationem. Haec quidem, ut Pauli cauſam in Peregrinium rite patrocinaretur, a V. Cl. Blanco conſideranda omnino erant, ne Scriptori tam illuſtri perridiculi notam impingeret, Caſapullano produƈto lapide, & abſque ullo vel ne levi quidem argumento, aut notatione aliqua eruta, quibus aut ad Pauli tutelam, aut in Peregrinii criticen ſuas exponetet ad Leƈtoris inſtruƈtionem rationes, vel conjeƈturas.

ge (233) a civitate Seponto caſtra poſuerunt: Qui occultas foveas circa ſua caſtra facientes, cum Ajo ſuper eos, abſentibus Radoaldo, & Grimoaldo veniſſet, eoſque debellare vellet, equus ejus in unam de eiſdem foveis cecidit (234), atque irruentibus ſuper eum Sclavis, ſimul cum aliquantis viris extinctus eſt. Quod cum Radoaldo nunciatum fuiſſet, cito veniens, eiſdem Sclavis propria illorum linguâ locutus eſt (236). Cumque propter hoc ſegniores ad bellum reddidiſſet, mox ſuper eos irruens, magnaque ſtrage eos proſternens, & Ajonis mortem ultus eſt, & de illis finibus eos, qui remanſerant, hoſtes fugam petere coegit.

CAP. XLVII.

De civitatibus, quas Rothari cepit.

APud Beneventum vero, mortuo Radoaldo Duce, qui qui Ducatum quinque rexerat annis, Grimoaldus ejus germanus Dux effectus eſt, gubernavitque Ducatum Samnitium annis XXV. (*t*). Hic de captiva puella, ſed tamen nobili, cujus nomen Itta fuit, Romualdum filium, & duas filias genuit. Qui cum eſſet vir bellicoſiſsimus, & ubi-

(233) Fortaſſis legendum *non longe*: quippe cum ad mare fuerit Adriaticum antiqua urbs Apuliae Sipontum, facile Sclavi de Venetiarum finibus ſolventes ad eandem appulerunt.

(234) Al. legitur: *in unam foveam cecidit, ubi a Slavis interemtus periit. Superveniens autem Radoaldus cum uno de eiſdem Slavis propria illorum lingua locutus eſt. Cumque eos propter hoc facinus ſaeviores ad bellum vidiſſet, mox ſuper eos &c.* Lindeb.

(236) Vicini etenim Sclavis olim in Forojulienſi Ducatu, unde Beneventum venerant Radoaldus, & Grimoaldus, ipſorum linguam ab ipſa puerili aetate didiciſſe potuerant.

(*t*) Si annis XXV. ut dictum eſt, regnavit Grimoaldus, profecto nonagenario major obire debuit, ni Paulus oleam oleo confuderit.

& ubique inſignis , venientibus eo tempore Graecis , (*u*) (245) ut oraculum Sancti Michaelis Archangeli in Monte Gargano ſitum depraedarentur, Grimoaldus ſuper eos cum exercitu veniens, ultima eos caede proſtravit. (246)

CAP.

(245) Al. legitur : *Sarracenis* Lind. , & ita Mod.

(246) Ad hunc Pauli locum Camillus Peregrinius in ſua diſſert. fi nium Ducatus Beneventani ad Septentrionem : *Graecis* , ait , *ſacrilegia iſta cum adſcribat , vereor ne imponat nobis Paulus ſuſpectae mihi ſemper fidei auctor in his , quae ſuorum Langobardorum afficere poſſunt decori ; cur enim potius non credam talia ab iis commiſſa , quos conſtat Caſſinenſe Monaſterium ſuperioribus annis diripuiſſe , ac idololatriam , ſive Arianam haereſim (nam diſcrepant de hoc auctores) ad annum uſque* 663. *fuiſſe ſectatos , nempe Langobardos Ducatus Beneventani ? Cum ceterum ſit manifeſtum, Graecos ex antiquo ritu impenſo ſtudio Sancti Michaelis nomen coluiſſe .* Et infra : *Credam igitur , vere tunc Graecos cum Langobardis ad Garganum pro ejus loci poſſeſſione*

(*u*) Vereor ne Paulus tranſmarinas aliquas barbarorum , ſive exterorum acies (an eorumdem Sclavorum iterum Sipontinas in oras appellentium, de quibus ſup. cap. locutus erat?) in Apuliam adventantes, eas Graecorum oſcitanter vocitaverit, cum alio quam e Graeciae litore diſceſſerint. Unde ſcriptorum poſtea certamen ſecutum de Divi Archangeli Michaelis Templi direptione; quod quidem a Peregrinio Langobardis, ab aliis, Neapolitibus, aut Saracenis, Graeciſve adtributum. At immerito quidem hi tanto ſcelere notandi fortaſſe videntur, cum vel Sclavi iidem , vel alterius tranſmarinae regionis turmae tunc Italiae optatiſſimum ſolum inhiantes , Apuliae litora appulerint, Graecique appellati , qui aut Graecis Imperatoribus ſubeſſent, aut Graeciae contermini e ſuis plagis erumpentes huc ſe tranſtulere . Fateor quidem , me nec Peregrinio, neque aliis, qui hujus delicti reos aut Langobardos, aut Graecos, aut Neapolitanos credunt, inhaerere : cum eo tempore Sipontini Templi decus aeque Graeci , ac Langobardi magnifecerint , atque excoluerint . Neque iis ceteroqui cauſa ulla dabatur ad illud invadendum, diripiendumque. Fundamentum rationis, quo Peregrinius innititur, Caſſinenſe nempe Coenobium a Langobardis direptum aſſerendo, facillime convellitur; cum prioribus Langobardorum annis major illorum pars vel idololatrae, vel Ariani erant: non ita ſane poſt annos pene C. quo annorum ſpatio mores Langobardorum exculti in melius fuerant, & Chriſtianam Legem complures jam opera , ac ſtudio piorum Antiſtitum , aliorumque Eccleſiae Miniſtrorum ſedula cura, ac diligentia profitebantur. Neque mirum alicui videatur, ſi Paulus Graecos hujus execrandi criminis faciat auctores , quod tentatum duntaxat vult, haudquaquam commiſſum; cum aemulae, inviſaeque illius Gentis honorem aeque ac dedecus in medium protulit , ut populum ſuum celebraret, poſteriſque commendabilem redderet.

ne , ſicut pro aliis alibi frequenter . conflixiſſe , atque hos victoria potitos ſacram Archangeli ſpecum diripuiſſe . Firmat conjecturam ſuam acer ingenio vir pluribus argumentis , & potiſſimum lectione actorum S. Barbati Epiſcopi , quae in celebratiſſimam collectionem ſuam contulerunt Bollandus , Henſcheniuſque . In iis legitur : *Poſt diſceſſum Conſtantii Imp. ab urbe Benevento , de quo infra , Romualdum Ducem S. Pontifici , cujus precibus illaeſi contra hoſtes Beneventani ſteterant , ingentia munera offerentem , haec ab eodem audiviſſe : Si munus tuae ſalutis vis offerre , ſtude unum impendere Sacrificium , ut B. Michaelis Domum , quae in Gargano ſita eſt , & omnia , quae ſub ditione Sipontini Epiſcopatus ſunt , ſedi Beatiſſimae Genitricis Dei , cui nunc indigne praeſum , in omnibus ſubdas ; & quoniam abſque cultoribus omnia depravantur , unde nec ſedulum illic Sacrificium perſolvi poteſt , melius a nobis diſpoſita tibi proficiant in ſalutem .* Cumque in iiſdem actis apertiſſime de Langobardorum idololatria conſtet ad ea uſque tempora , quibus S. Barbati monitis viperae , coriique de arbore pendentis cultum exuerant , ſubodorat Peregrinius ab eis Sacrae Cryptae deſolationem patratam , addens teſtimonia Anonymi Caſſinenſis , & Erchemperti , quibus Campanorum , hoc eſt Langobardorum victoria ann. 860. de Neapolitis , qui & Graecorum appellatione venerant , comparatur cum altera , *qua olim in Gargano cum B. Michaeli Archangelo ageretur feſtivitas , corruerunt* ; unde ſibi perſuadet victoribus potius , quam victis praedae occaſionem fuiſſe . Utcumque tamen ſe res habeat , mea quidem ſententia , illius argumenta non adeo rem aperiunt , ut Paulum noſtrum erroris evincamus , praeſertim cum ipſe minime ſcribat Graecos id facinus commiſiſſe , verum unice tentaſſe , idque etiam ſibi fortaſſe perſuaſerant ex vulgi rumore Langobardi Sipontini ceteris religione praeſtantiores , quibus in maxima erat veneratione Sacra Crypta jam ante ſolemni ritu conſecrata ; unde Graecorum adventum in deteriorem cauſam verterant partium ſtudio aemulos criminaturi . Ceterum jam ante Romualdi converſionem plures in Italia Transtyberina Langob. Chriſtianos , eoſque Catholicos fuiſſe vel unica S. Gregorii Epiſtola ad Arichim Ducem evincit , illum quippe *Filii* adpellatione donat , & *futuram boni operis gratiam pollicetur* , quod utique homini Ariano , aut ethnico minime ſcripſiſſet . Nodos omnes reſcinderet Modoetienſis , aliorumque Codicum lectio , quae pro *Graecis* hoc loco habet *Saracenis* ; At mihi non diſpar labor : ex aliis (*) Hiſtoricis hoc tempore in Apuliam Saracenorum adventum repetere .

(*) Superius notavi *τὸ Graecis* aliam fortaſſe nationem deſignare potuiſſe , ac fortaſſe *Sclavos* , quos cum non diſtinxiſſet antiquitas , Saracenos alii , aut Graecos dixerunt , qui Langobardis infenſi erant . Ceterum ſi victor Grimoaldus haec a ſuis agi permiſiſſet , ut Peregrinius innuit , Grimoaldus Beneventi Dux non Catholicus Princeps , ſicuti revera erat , ſed adhuc idololatra fuiſſe credendus erit , quod ſacram B Michaelis cryptam mandaverit depraedandam , nullam aliam ob cauſam ,

quam

C A P. LII.

CIrca haec tempora, mortuo Graſulfo Duce Forojulienſi, Ducatum Ajo regendum ſuſcepit (*x*). Apud Spoletum quoque Theudelapio defuncto, Atto eidem civitati ductor efficitur.

C A P. LIII.

De morte Ariperti, & Godeperti filii ejus, & Regno Grimoaldi.

IGitur Aripertus, poſtquam apud Ticinum per annos novem Langobardos rexerat, diem obiens, Regnum duobus filiis ſuis adhuc adoleſcentibus Bertarido, & Godeberto regendum reliquit (271). Et Godepertus quidem Tici-

(271) Sigebertus in Chronico ad annum DCLX. *Ariperth Langobardorum Rege defuncto, Godebertus, & Bertharith filii ejus annum agunt, non tam in Regno componendo, quam de Regno contendendo*; atque anno ſequenti *Grimoaldus Dux Taurinatium Godebertum filium Ariperth Regis Langobardorum dolo perimit, & ejus Regnum abripit*. Conſentanea rerum ordini narratarum a Paulo poſt mortem Ariperti haec unius anni mora, antequam Grimoaldus rerum potiretur, quumque vix dubitandi ſit locus in ſtatuendo initio Regni Grimoaldi, quum ipſe profiteatur in ſuo legum edicto menſe Julio Indictionis undecimae annum Regni ſui ſextum currere, iſque Chriſti Domini erat DCLXVIII. hinc retrocedendo ad DCLXI. quo mors Ariperti eſt adſignanda, veniemus. Non animadvertit haec Peregrinius, nullaque interpoſita mora inter mortem Ariperti, & initium Regni Grimoaldi, quod ſerius in ſua Comparatione ſtatuit, Paulum non bene prochroniſmi arguit in cit. ſua differtat. fin. Ducat. Beneventani ad ſeptentrionem. (*)

quam ut efferatae militiae libertati anſam daret, quod utique incredibile exiſtimandum erit.

(*x*) Mortuo Theudelapio Atto Spoleti Dux IV. ſufficitur. Silentio tamen itidem Paulus praeterit, quiſnam hic fuerit, & quo ille jure ſucceſſerit, an a Rege Italiae electus. Hoc vero inferius lib. V. cap. XVI. innuere videtur, cum poſt hujus Attonis mortem a Rege Grimoaldo Traſemundum olim Capuae Comitem eidem ſubſtitutum affirmet.

(*) At haec alibi melius expendenda, cum verba Peregrinii referenda ſuo loco erunt.

Digitized by Google

Ticini ſedem Regni habuit, Bertaridus vero in civitate Mediolanenſi: inter quos fratres, facientibus malignis hominibus, diſcordiae & odiorum ſomes ſurrexit, in tantum, ut alter alterius Regnum invadere conaretur. Qua de re Godepertus Garibaldum Taurinenſium Ducem ad Grimoaldum Beneventanorum ſtrenuum tunc Ductorem direxit; invitans eum, ut quantocius veniret, & ſibi adverſus germanum ſuum Bertaridum auxilium ferret, Regiſque filiam ſuam germanam ei ſe daturum promittens. Sed legatus ipſe fraudulenter contra ſuum dominum agens, Grimoaldum exhortatus eſt, ut veniret, & Langobardorum Regnum, quod adoleſcentes germani diſsipabant, ipſe abriperet, qui aetate maturus, conſilio providus, & viribus fortis exiſteret. Grimoaldus haec audiens mox animum ad Regnum Langobardorum obtinendum, erexit, ordinatoque apud Beneventum Romualdo ſuo filio Duce, ipſe cum electa manu Ticinum profecturus iter abripuit, ac per omnes civitates, quas obviam habuit, ſibi amicos, & adjutores ad Regnum percipiendum adſcivit. Traſemundnm vero Comitem (y) Capuanum per Spoletum, & Tuſciam direxit, ut per eas regiones Langobardos ſuo conſortio coaptaret.

LIB. V. CAP. VI.

Quomodo Conſtans Auguſtus Italiam veniens Beneventum obſedit.

His diebus Conſtantinus Auguſtus, qui & Conſtans, eſt adpellatus, Italiam de Langobardorum manu eruere cupiens (28) Conſtantinopoli egreſſus per litoralia iter

(28) Jam enim animo conceperat de Conſtantinopoli Romam Imperii ſedem

(y) Treſemundus quo aevo vixerit, habebis infra in Diſſert. de prioribus Capuae Comitibus & Gaſtaldis. Ipſe e toto ſuo Comitatu, qui Beneventano Dynaſtae ſuberat, copias adſcivit, & ſe Duce, per Aprutii

iter habens, Athenas venit, indeque mare tranſgreſſus, Tarentum adplicuit.

C A P. VII.

Quomodo Grimoaldus invitatus a filio ſuo Romoaldo Beneventum advenit.

IGitur quum, ut diximus, Conſtans Auguſtus Tarentum veniſſet, egreſſus exinde Beneventanorum fines invaſit (*), omneſque pene, per quas venerat Langobardorum civitates, cepit. Luceriam quoque opulentam Apuliae civitatem expugnatam fortius invadens diruit, & ad ſolum uſque proſtravit. Acerentiam ſane propter munitiſſimam loci poſitionem capere minime potuit. Deinde cum omni ſuo exercitu Beneventum circumdedit, & cum

ſedem transferre, quippe ſe inviſum eſſe civibus cernebat ob caeſum fratrem Theodoſium, commiſſa in S. Papam Martinum, & Maximum facinora, & Monothelitarum haereſim, ut Zonaras, Theophanes, Cedrenus, aliique Graeci Scriptores adfirmant, utcumque in iis de ſequenti Langobardico bello mentio nulla occurrat, neque in Anaſtaſio Bibliothecario; at ſubodorare licet ex ipſa neceſſitate ſi translationem imperii de Graecia in Italiam deſtinaverat, quam, niſi de medio ſublatis Langobardis, exſequi potuiſſet. Servatam hanc rerum ſeriem Paulo noſtro debemus ex infra citandis Latinorum teſtimoniis firmatam. Ceterum acta haec anno decedente DCLXI. cognoſcimus ex cit. Anaſtaſio Bibliothecario, qui adveniſſe Imperatorem in Italiam adſerit per indictionem ſextam, S. Vitaliano Pontifice; & poſtmodum quinta die menſis Julii fer. 4. indictione ſupraſcripta Romam ingreſſum fuiſſe, qui utique characteres anno DCLXIII. conveniunt, & cum ſtatuta Regni Grimoaldi epocha bene conveniunt.

prutii fines Spoletum adiit, atque Tuſciae Dynaſtas ad ineundum cum ipſo foedus, & copias jungendas compulit.

(*) Ex hoc utique Pauli loco ſtatui ſine dubio poteſt, Beneventani Ducatus fines Orientem verſus uſque ad Tarentinae urbis fines propagatos, nec ultra Tarentum Langobardos eo tempore dominium extendiſſe ſuum. Ideoque & Uria, & Brundiſium, & Licium, Neritum, Gallipolis, Ugentum, Alexanum ad Leucas uſque Graecorum Imperio paruiſſe, ut alibi opportunius.

eum vehementer expugnare coepit, ubi tunc Romoaldus Grimoaldi filius adhuc juvenculus Ducatum tenebat. Qui ſtatim ut Imperatoris adventum cognovit, nutricium ſuum nomine Seſualdum ad patrem Grimoaldum trans Padum direxit, obſecrans, ut quantocius veniret, filioque ſuo, ac Beneventanis, quos ipſe nutrierat, potenter ſuccurreret. Quod Grimoaldus Rex audiens, ſtatim cum exercitu, filio laturus auxilium, Beneventum pergere coepit, quem plures ex Langobardis in itinere relinquentes ad propria remearunt, dicentes: quia expoliaſſet Palatium (*), & jam non reverſurus repeteret Beneventum. Interim Imperatoris exercitus Beneventum diverſis machinis vehementer expugnabat; e contra Romoaldus cum Langobardis fortiter reſiſtebat: qui quamvis cum tanta multitudine congredi manu ad manum, propter paucitatem (†) exercitus non auderet, frequenter tamen cum expeditis juvenibus hoſtium caſtra irrumpens, magnas eiſdem inferebat undique clades; Grimoaldus ejus pater, quum jam jamque properaret, eundem nutricium ejus, de quo praemiſimus, ad filium miſit, qui ei ſuum adventum nunciaret. Qui quum prope Beneventum veniſſet, a Graecis captus Imperatori delatus eſt. Qui ab eo, unde veniret, requirens; ille ſe a Grimoaldo Rege venire, eundemque Regem citius adventare nunciavit; ſtatimque Imperator exterritus conſilium cum ſuis iniit, quatinus cum Romoaldo paciſceretur, ut Neapolim poſſet reverti.

CAP. VIII.

Quomodo Imperator, accepta obſide Romoaldi ſorore, a Benevento diſceſſit.

ACcepta ita obſide Romoaldi ſorore, cui nomen Giſa fuit, cum eodem pacem fecit, ejus vero nutricium

(*) Scilicet Ticinenſe, qua in urbe Regum tunc reſidentia.

(†) *Deſ. ſui.*

cium Seſualdum ad muros duci praecepit, mortem eidem minatus, ſi aliquid Romoaldo, aut civibus de Grimoaldi adventu nunciaret, ſed potius affeveraret, eundem minime venire poſſe. Quod ille ita ſe facturum, ut ei praecipiebatur, promiſit; ſed quum prope muros adveniſſet, velle ſe Romoaldum videre dixit; qui Romoaldus quum citius adveniſſet, ſic ad eum locutus eſt: „ Conſtans eſto, „ Domine Romoald, & habens fiduciam noli turbari, quia „ tuus genitor citius tibi auxilium praebiturus aderit: nam „ ſcias eum hac nocte juxta (z) Sangrum fluvium cum va„ lido exercitu manere; tantum obſecro, ut miſericordiam „ exhibeas meae uxori, & filiis, quia gens iſta perfida me „ vivere non ſinet. „ Cumque hoc dixiſſet, juſſu Imperatoris caput ejus abſciſſum eſt, atque cum belli machina, quam *Petrariam (a)* vocant, in urbem projectum eſt. Quod caput Romoaldus ſibi deferri juſſit, idque lacrymans oſculatus eſt, dignoque in loculo tumulari praecipit. (40)

CAP.

(40) Pugnantia haec invicem ſibi notat Peregrinius in cit. diſſert. de finib. Princip. Benev. traditam nempe a Duce Romualdo Imperatori obſidem Giſam poſt acceptum nuncium praeſto jam ſibi adeſſe cum valido exercitu patrem, Regemque Grimoaldum; at non bene Pauli men-

(z) Sangrus fluvius (a quo Caſtrum Sangri appellatum eſt, quodque huic de Sangro illuſtri, antiquiſſimaeque familiae omen nomenque dedit, de quo alibi fuſe prodibit ſermo) Aprutii citerioris regionem praeterlabitur. Unde patet, Grimoaldum Regem, ut quam citiſſime filio ſubveniret, per Spoletanum Ducatum perrexiſſe, perque Sangrum fluvium Beneventum recta per Bovianenſis, ac Teleſini Gaſtaldatus fines iter peregiſſe, nullis laborum, arduique itineris difficultatibus parcens.

(a) Machinam hanc, quam *Petrariam* vocat Paulus, ea fuiſſe videtur, qua lapides in obſeſſam urbem, aut in hoſtium exercitum jaciebantur; imo nulli dubium, quam etiam Ugutio, Wilelm. Tyr. Anaſtaſ. in Greg. IV. aliique memorant. eam ſic Guil. App. l. 2. de Geſt. Norm. deſcribit: ... Turrim fabricat, quae lignea muris

Prominet, ac juxta de quaque Petraria parte
Ponit, & adjuncto muros, quo evertere poſſit
Diverſi generis tormento. Vid.

Ducang. & P. Car. de Aquino in Lex. Milit. v. *Petraria*, quam *Lithobolam*, ideſt, ſaxa excutientem adpellat.

CAP. IX.

Quomodo Imperatoris exercitum Mitola Capuanus Comes afflixit.

METuens igitur Imperator ſubitum Grimoaldi Regis adventum, dimiſſa Beneventi obſidione, Neapolim proficiſcitur. Cujus tamen exercitum *Mitola Capuanus* (*) Comes

mentem vir doctiſſimus eſt aſsecutus. E contra etenim noſter poſt datam obſidem narrat, Seſualdum, qui a Rege praemiſſus fuerat, ut illius adventum nunciaret, ad moenia ductum fuiſſe, ut Romualdo ſpem auxilii tolleret: ſubodoro enim ita inter Graecos, & Langobardos pactum initum fuiſſe, ut niſi poſt certum tempus Grimoaldus opem ferret, ſe ſuoſque daret Romoaldus; ideoque Graeci, qui Seſualdum ceperant, ſolita fraude mortem minati, virum ad moenia duxerunt, ut ſuis notus aſſeveraret, Regem minime venire poſſe, quod mirabili virtutis exemplo aeterna dignus laude Seſualdus facere recuſavit. (*b*)

(*) Traſemundus, qui Capuae Comes fuerat, alterius interim Dynaſtiae locum occupare debuit, cum illi Mitolam, ſive Mictulam ſubſtituerit Romoaldus, aut ejus fortaſſe pater Grimoaldus. Conjiciendum hinc poſſe autumo, Capuae Comitatum adſignare Beneventi Regulos iis Optimatibus, qui militia praecellerent; nec alio tunc munere, ſive dignitate Comites praefulſiſſe, quam militaris Praefecti, ſeu Gaſtaldi nomine, qui etiam Comites praecelſioris tituli honore inſigniti erant, de quo alibi opportunius.

(*b*) Tametſi pro noſtri Hiſtorici apologia iterum Peregrinium offendere tentaverit Blancus, non video tamen, qua ſe ratione muniat. Conjectio, quam ipſe in medium protulit, probatione profecto, atque exemplo aliquo confirmari indigebat: nec illa quidem aetate, quod nunc moris eſt, urbium, aut caſtrorum deditionem ſub praeſcripta illa dierum conditione obſidentes accipiebant, ſcilicet niſi ab amicis, aut foedere ſibi junctis auxilium aliquod afferretur, ut ipſe aſſerit. Fortaſſe ad rem propius attingendam, dicere mallem, Giſam Imperatori obſidem traditam fuiſſe, nondum aliis expletis, aut obfirmatis pacis conditionibus; quae quoniam ab Auguſto aut nimis rigidae, aut Beneventano Duci indecorae praeſcriptae fuerant, adhuc indeciſae in Seſualdi adventu erant: atque ut Romoaldus licet invitus eas acceptare cogeretur, ſpem auxilii ei nullam fuiſſe a Seſualdo ſibi expectandam occultari curavit Imperator. Aut dicendum, Giſam fortaſſe tradidit, tempori conſulens, quo expectatum auxilium ei praeſtari poſſet, inducias interim hoſtilibus Graecorum aggreſſionibus praebendo, quibus & praeſentibus occurrere malis poſſet, ac futuris. Quae ſi vera etiam, aut ſaltem veriſimilia fore dixerimus, adhuc Paulus aſſerens *pacem jam peractam* Graecos inter & Langobardos, aut mendacii reus habendus erit, aut ſal-

Comes juxta fluenta Caloris (46) fluminis, in loco, qui uſque hodie *Pugna* dicitur, vehementer attrivit.

C A P. X.

Quomodo Romoaldus Saburrum ab Imperatore miſſum cum viginti millibus vicit.

POſtquam vero Imperator Neapolim pervenit, unus ex ejus Optimatibus, cui nomen Saburrus erat, ab Auguſto, ut fertur, viginti millia militum expetiit, ſeque cum Romoaldo pugnaturum, victoremque ſpopondit. Qui cum accepto exercitu, ad locum, cui Forinus (c) nomen eſt, adveniſſet, ibique caſtra poſuiſſet, Grimoaldus, qui jam Beneventum advenerat, haec audiens, contra eum proficiſci voluit. Cui filius Romoaldus: „ Non eſt opus, inquit, ſed tantum partem nobis de exercitu veſtro tribuite. Ego, Deo favente, cum eo pugnabo, & cum vicero,

(46) Ad hunc Pauli locum Camill. Peregr. loco cit. fluvium Calorem *a Paulo pro Sabato dictum non dubita; quem prope Petrus Diaconus in Auct. ad Oſtienſem lib. 4. cap.* 16. agnoſcit hunc locum appellatum *Pugna*. Laudabili ſane argumento: nimis acri tamen cenſura haec addit: ſed eo Conſtantium recta, & feſtinato, ut Paulus perhibet, Neapolim recedentem e recta via divertiſſe, locorum, & geſtorum conſueta eſt confuſio. Praecipitem ſane hunc Imperatoris receſſum, rectumque iter Neapolim verſus non video, unde arguere potuerit Peregrinius niſi ex propria conjectura, quam probabilem licet, tanti non fecerim, ut Paulo fidem ſit abrogatura, notata potiſſimum utriuſque fluminis poſitione, ut praeſens olim aſpexi, ob quam nemo dixerit, Conſtantem Benevento Neapolim recedentem enormiter divertiſſe. (*) ſaltem, memoriae lapſu, ſibi contradicit; non enim bene congruit, quod ipſe Giſam hoſti obſidem datam affirmat in pacis concluſione cum iis, quae hoc capite idem Paulus addit, ut recte Peregrinius adverterat male a Cl. Blanco impetitus.

(c) Forinus Caſtrum Salernum inter, atque Avellinum, nec nimium a Nuceria, Sarnoque urbibus diſtans: hunc etiam *Forino* adpellatum.

(*) Divertiſſe nil dubium eſt; at Peregrinii in Paulum Diac. non inſolens accuſatio etiam heic patet; illam tamen minime arguere valeo, ut Blancus vellet.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

„ ro, major utique gloria veſtrae potentiae adſcribetur. Factumque eſt; & accepta aliqua parte de patris exercitu, pariterque cum ſuis hominibus contra Saburrum proficiſcitur, qui prius quam bellum cum eo iniret, a quatuor partibus tubas inſonare praecepit, moxque ſuper eos audenter irruit. Cumque utraeque acies forti intentione pugnarent, tunc unus de exercitu Regis nomine Amalongus, qui Regium (*d*) *contum* ferre erat ſolitus, quendam Graeculum eodem *conto* utriſque manibus fortiter percuſſit.

CAP. XVI.

Quomodo Rex Grimoaldus Traſemundum Ducem apud Spoletum ordinavit, eique ſuam filiam in matrimonium tradidit.

At vero Grimoaldus, ereptis Beneventanis, & eorum Provinciis a Graecis, apud Ticinum ad Palatium ſuum repedare diſponens, Traſemundum, qui dudum Capuae Comes fuerat, & ei ad percipiendum Regnum ſtrenuiſſime paruerat, data ei in matrimonium ſua filia, Romoaldi altera ſorore, eum poſt Attonem (*e*), de quo ſuperius diximus, apud Spoletum ductorem fecit, indeque Ticinum reverſus eſt.

CAP.

(*d*) Conti nomine, de quo infra pluries occurret ſermo, nihil aliud heic deſignari puto, quam Regalem haſtam, ut apud ſcriptores fere communiter cenſetur; cum Amalongus utraque illud manu elevare ad percutiendum debuerit. Neque video, cur Regalis haſta a milite gregario, dum pugna effervеſcit, deferri potius debeat, quam a Principe? Vereor ne diverſimode *contum* accipiendum ſit, & heic pro Regali potius ſigno, ſive vexillo habendum ſit, vel altero ſimili militari inſtrumento. Lexicographos conſule, alioſque medii aevi ſcriptores. Nos alibi.

(*e*) Traſemundum hunc olim Capuae Comitem, ſtrenuiſſimumque Langobardici exercitus Ducem Grimoaldus Rex grati animi ſui teſtimonio Ducem Spoleti V. Attoni ſubſtituit; cui etiam propriam filiam conjugem dedit ad majus praemii, dignitatiſque ſuae argumentum.

Digitized by Google

CAP. XXV.

Quomodo Grimoaldus filiam Lupi Ducis Romoaldo ſuo filio ſociavit.

MOrtuo igitur, ut diximus, Lupo Duce, Grimoaldus Rex filiam ejus nomine Theuderadam ſuo filio Romoaldo, qui Beneventum regebat, in matrimonium tradidit (105). Ex qua tres filios, hoc eſt Grimoaldum, Giſulſum, necnon & Arichis genuit.

CAP. XXIX.

De Bulgarorum Duce Alzecone, & quomodo in Benevento cum ſuis ordinatus eſt.

PEr haec tempora Bulgarorum Dux Alzecone nomine, incertum quam ob cauſam (*) a ſua gente digreſſus, Italiam

(105) Auctor vitae S. Barbati Epiſcopi apud Bollandum Theodoradam Romualdo Beneventano Duci jam ante adventum Conſtantis traditam fuiſſe ſcribit, eamque, hortante S. Epiſcopo, cum Beneventum ab Imperatore obſideretur, marito idola ſubripuiſſe, quae cum noſtro minime conveniunt, anno ſaltem obſidionem ſubſequenti matrimonium contractum affirmante. Auctori vitae S. Barbati adſtipulari videtur alter Anonymus vitae S. Sabini VIII. ſeculo ſcriptae apud eundem Bollandum die 9. Februarii: Scribit iſte cap. V. *Eodem quoque tempore Langobardorum Regni gubernacula ſubſtinebat Grimoald; qui filium ſuum Romoald Beneventi Principem inſtituit, eique Lupo, qui ex nobili proſapia extiterat, filiam nomine Theodoradam, quam modo meminimus, in matrimonium dedit. Romoalt defunctus eam ad regendum Samnitum populum cum parvo filio reliquit.* Ex quibus facile colligi poteſt, quo Grimoaldus filium ſuum Beneventanorum Ducem inſtituit, eidem & uxorem tradidiſſe. Ceterum laudatur Theodoradae pietas, quae in honorem S. Canuſini Epiſcopi viſione, ac miraculo monita templum erexit, ejuſque corpus marmoreo condidit ſepulcro, altaris tegmina auro, gemmiſque decoravit. (†)

(*) Quam etenim ob aliam cauſam, niſi ob Italiae delicias, ubertatemque, quibus eadem affluebat Provincia, exteros ad eam ſaltem inviſendam impellebat? Non is quidem ab aliis invitatus fuerat, ſed meliorem ſequi fortunam nactus eſt

(†) Et hic etiam, ut vides, Pauli ſcopulus!

Digitized by Google

Italiam pacifice introiens cum omni ſui Ducatus exercitu ad Regem Grimoaldum venit, & ſe ſerviturum, atque in ejus patria habitaturum promittens. Quem ille ad Romoaldum filium ſuum Beneventum dirigens, ut ei cum ſuo populo loca ad habitandum concedere deberet, praecepit: quos Romoaldus gratanter excipiens, eidem ſpatioſa ad habitandum loca, quae uſque ad illud tempus deſerta (*) erant, contribuit, ſcilicet Saepianum, Bovianum, & Iſerniam, & alias cum ſuis territoriis civitates (118) ipſumque Alzeconem, mutato dignitatis nomine de Duce

(118) Optime notavit Camillus Peregrinius de Bulgarorum in Italiam adventu non convenire Hiſtoriam Miſcellam cum Paulo noſtro. Haec in ea libro XIX. leguntur. *Temporibus autem Conſtantini, qui in Occidente regnavit, cum orbatus dominus jam dictae Regionis Bulgariae, ſeu Contragorum vitam commutaret, ac filios quinque relinqueret, & teſtatus eſt, ne ullo modo a mutua cohabitatione ſepararentur, ipſique nulli alteri nationi ſervirent. Poſt breve autem mortis illius in diviſionem venientes quinque filii ejus altrinſecus ſequeſtrati ſunt, una cum populo, quem unuſquiſque ditibni ſuae ſubjectum habebat; & primus quidem filius ejus, qui dicebatur Bathajas, mandatum proprii cuſtodiens patris in progenitorum ſuorum terra permanſit.* Enumeratis inde ceteris quatuor, eorumque migrationibus, de quinto, cujus nomen retinuit, haec habet; *Alter vero haud procul ab urbe Ravenna in Pentapolim veniens ſub Chriſtianorum imperio factus eſt.* Paulo adſtipulatur Ignotus Caſſinenſis ab eodem Peregrinio editus, qui continenti ſerie plures hiſtorias narrans n. 111. haec ſcribit. *Alzecus Vulgarius (*) cum hominibus ad habitandum ſuſcipitur; Graecorum Romanorumque Langobardi Gentes ſuperantes totam ſimul Beneventi poſſident patriam.* Suſpicatur ex iis Peregrinius, cum Ignotus Auctor in unum locum contulerit Alzeconis adventum, & Langobardorum de Graecis, atque Romanis ingentem victoriam, qua ſcilicet Beneventanam regionem latiſſime obtinuerunt, Conſtantis nempe

(*) Quomodo haec Paulus deſerta loca nuncuparit, me penitus ignoraſſe fateor. Certiſſimum quippe eſt, tunc urbes Bovianum, Saepinum, Aeſerniam ſuas incolas habuiſſe, quibus Gaſtaldi praeerant. At pro Pauli defenſione credere mallem, loca illum deſerta intellexiſſe, eorum ſcil. agros, qui quidem ſilvis, aſperiſque montibus abundabant: a quibus aeque camporum fertilitas, ac vitae commodum excludebatur; aſperaque proinde, ac deſerta loca hoc tantummodo ſenſu adpellari poterant.

(*) Ideſt, Bulgarus, ſive Bulgaricus.

Duce Caſtaldium (119) vocitari praecepit, qui uſque hodie

nempe tempore, ut apertiſſime noſter aſſerit, ſuſpicatur inquam, a Beneventano Duce, atque illius patre Rege Grimoaldo contra Graecos in ſubſidium arceſſitos fuiſſe; imo a Ravennae agris, in quibus primum hoſpitio accepti fuerant, ad novas ſedes abductos ibi regia beneficentia conſediſſe. Non receſſerim ego nihilominus a noſtro parum fidens Ignoto. res multas, longoque tempore diſſitas, in unum velut faſciculum colligenti, utcunque placeat conjectura de Ravenna in Beneventanorum Regionem Bulgaros migraſſe, deſolatam fortaſſe Graecorum furore Regionem iterum reſtauraturos.

(119) Al. pro Duce Gaſtaldum &c. quid ſit, jam ab aliis notatum legitur ſaepe in legibus Langobardorum Lindebr. Accuratius prae ceteris laudatus Peregrinius in diſſertat. duc. Beneventanus in antiquas Provincias an tributus, ubi explicata civili Gaſtaldorum poteſtate de militari differens, Jacobum Cujacium libr. 1. de feudis §. ſi vero Gaſtaldi urbes a noſtro memoratas Alzeconi jure Gaſtaldiae, non perpetuo, & proprie in Feudum; ſed temporarie, ac quaſi Actoris loco datas aſſerentem ita caſtigat: Haud, inquam, viro ſane doctiſſimo conſen- „ tiam, nam minime ſimplex, & una duntaxat, ſed multiplex, ac miſta, „ ut dictum eſt, fuit Gaſtaldorum praerogativa. Et inſuper nec Alzecus, „ ſicut Ducis dignitatem, & nomen depoſuerat, ita vel acceptas ad in- „ colendum urbes, & oppida, vel ſuae gentis, tranſacto ſui Gaſtaldatus „ anno dimiſiſſe videtur curam, cum Paulus aperte adfirmet, Bulgaros „ ſuſceptas ſedes ad ſuam uſque aetatem incoluiſſe, qui in iis locis habi- „ tantes, quamquam etiam latine loquerentur, linguae tamen propriae „ uſum minime amiſerunt; nec amiſerunt (ego addam: peculiarem ha- „ bere ex propria gente Gaſtaldum.) Renuit itaque, me arbitro, Rex „ Grimoaldus nomen Ducis permittere Alzeco, non quod perpetuum ei „ nollet dare Gaſtaldatum, ſed quod ille ſub Beneventano Duce conſti- „ tuendus primitivam retinere non poſſet dignitatem; qui namque „ quum eſſet advena, temporaneam in locis perpetuo ſibi ſuiſque inhabi- „ tandis accipere debuiſſet Dynaſtiam? Ego vero etſi a Cujacio minime diſceſſerim in iis, quae pertinent ad jura Gaſtaldatus ejus generis, de quibus ſermonem habuit, Alzeconis variam fuiſſe ſpeciem opinor, nihilque illi commune cum ceteris Gaſtaldis praeter nomen, *eunque revera jure perpetuo feudum habuiſſe*, depoſito Ducis nomine, ne par Romoaldo domino ſuo, a quo beneficium acceperat, haberi poſſet. (*)

(*) Hujus quaeſtionis redibit ſermo in diſſertatione to. 11. de prioribus Capuae Comitibus & Gaſtaldis, quo loco plura hac ſuper re examinanda erunt.

die in iis , ut diximus , locis habitantes , quamquam & latine loquantur , linguae tamen propriae uſum minime amiſerunt . (*)

LIB. VI. CAP. I.

Quomodo Romoaldus Tarentum cepit , & quomodo Theuderada Monaſterium S. Petri aedificavit .

DUm iſta apud Langobardos trans Padum geruntur , Romoaldus Beneventanorum Dux , congregata exercitus multitudine , Tarentum expugnavit , (*f*) & cepit ; parique modo Brunduſium , & omnem illam , quae in circuitu eſt , latiſſimam Regionem ſuae ditioni ſubjugavit . Conjux quoque ejus Theuderada eodem tempore foras muros Beneventanae civitatis Baſilicam in honorem Beati Petri Apoſtoli conſtruxit , quo in loco multarum ancillarum Dei Coenobium inſtituit .

CAP. II.

De morte Romoaldi , & quomodo corpus B. Benedicti ad Gallias delatum eſt .

ROmoaldus quoque poſtquam ſexdecim annos Ducatum geſſit , ab hac luce ſubtractus eſt (4) , poſt quem ejus

(4) *Hi vero anni* (bene ſcribit Bollandus in commentar. praevio ad vitam

(*) Hanc propriam Bulgarorum linguam , tametſi aliquo modo corruptam , illam eſſe conjicerem , qua nunc exteri illi , ſeu profugi , quos Zingaros & Cinganos vulgo appellamus , loquuntur , a ſuis ſolummodo percepta ; quaeque noſtrarum Provinciarum Regni Neapolitani multiformi dialecto prorſus diſſimilis , incognita , intellectuque pene impoſſibilis reputatur : itaut in proverbium iis , qui nova quadam dialecto , aut balbutienti fortaſſe lingua verba emittunt , dicatur ; ut Cinganus loquitur .

(*f*) Uſque ad hoc tempus Tarentum , Brundiſium , aliaeque ulterioris Apuliae urbes ad Leucas uſque , ut alibi aptius , Graecis parebant : exinde ex iis aliquae Langobardis . Hoc ſane contigit circa ann. Dom. DCLXXX.

Digitized by Google

ejus filius Grimoaldus tribus annis Samnitum populos rexit (5). Huic in conjugio ſociata fuit Wigilinda ſoror Cuniberti, filia Berthari di Regis. Defunctoque Grimoaldo, Giſulfus ejus germanus Ductor effectus eſt, praefuitque Benevento annis decem & ſeptem (8); huic ſociata fuit Winiberta, quae ei Romoaldum peperit.

C A P. XXVII.

De Giſulfo Beneventanorum Duce, quomodo Suram, & alia Caſtra invaſit.

HAc denique aetate, Giſulfus Beneventanorum Ductor Suram Romanorum Civitatem, Hirpinos, atque Arcem pari modo oppida cepit (111). Qui Giſulfus

vitam S. Sabini Epiſcopi Canuſini) *a morte patris, non a tempore, quo is Regnum invaſit, numerandi videntur. Nam ſi anno demum DCIXIV. aut DCLXV. poſt Graecos a Beneventi obſidione depulſos, caeſum Hunnorum opera Lupum, hos ipſos Foro-Julii ejectos, data Romoaldo eſt conjux, ſecundum jam, aut tertium in Principatu annum agenti, qui fiet veriſimile, filio, qui nonniſi triennium patri ſuperſtes fuit, junctam matrimonio Wigilindam filiam Berthari di adhuc pene puero (ut infra narrat Paulus) Deinde ſequentium Ducum chronologia optime conſtabit, ſi Romoaldi exordium anno DCLXXI. quo mortuus eſt pater, vel DCLXXII. ſtatuamus, alias vacillatura. Succeſſit itaque Grimoaldo vita functo anno Chriſti DCLXXI. imperavitque annis XVI.*

(5) Sequitur laudatus Bollandus: *Ei* (nempe Romualdo) *ſubrogatus anno DCLXXXVII. Grimoaldus filius adhuc adoleſcens ſub cura Theodoradae matris, ut in vita S. Sabini cap.5. num. 16. dicitur &c.* cumque triennio in Ducatu vixerit, ejus obitus anno DCXC. eſt alligandus.

(8) Grimoaldo Grimoaldi Regis nepoti Giſulfus defuncti Ducis frater ſucceſſit anno dicto DCXC. Congruitque firmata per Bollandum chronotaxis cum iis, quae de ipſo Giſulfo ſcribit Anaſtaſius in Johanne VI. & noſter infra cap. XXVII. Unde illius obitus poſt decem, & ſeptem Ducatus annos in DCCVII. incidit; atque haec ideo diſtinctius notavi, ut ſubſequentium rerum chronologia clarius emergat.

(111) Reſtituit Baronius vitiatam horum nominum lectionem, ac

ſus, tempore Johannis Papae, cum omni ſua virtute Campaniam (*) venit, incendia, & depraedationes faciens, multos captivorum cepit, & uſque in locum, qui Horrea (†) dicitur, caſtrametatus eſt, nulluſque ei reſiſtere potuit. Ad hunc Pontifex, miſſis Sacerdotibus cum Apoſtolicis donariis, univerſos captivos de eorum manibus redemit, ipſumque Ducem cum ſuo exercitu ad propria repedare fecit.

C A P. XXX.

De morte Traſemundi Spoletani Ducis, & Ducatu filii ejus Faroaldi.

IGitur, defuncto Traſemundo Duce Spoletanorum, Faroaldus ejus filius in loco patris eſt ſubſtitutus. Denique Wachilabus germanus fuit Traſemundi, & cum fratre

pro Sura, Soram; pro Hirpinos, Arpinum, & Arcem reponit: Loca, ut ipſe patria Soranus ait, parum inter ſe diſtantia, & adhuc notiſſima. De hac Giſulfi Ducis depraedatione Anaſtaſius in Johanne VI. *Giſulfus Dux Gentis Langobardorum Beneventi cum in omni ſua virtute in Campaniam veniret, incendia, & depraedationes multas exerceret: cumque captivos non paucos cepiſſet, & uſque ad locum, qui Horrea dicitur, foſſatum feciſſet, nulluſque extitiſſet, qui ei potuiſſet reſiſtere: denominatus Pontifex, miſſis Sacerdotibus cum Apoſtolicis donariis, univerſos captivos de eorum manibus redemit, & illum cum ſuo ſtolo ad propria repedare fecit.* Acta haec laudatus Card. anno DCCII. putavit; nec ego illius chronotaxim, quoad hanc Giſulfi excurſionem, loco movere auſim ex continenti Anaſtaſii narratione. (*.*)

(*) Campaniam heic Paulus Romanam intelligit, qui Terracinam uſque protendebatur, ac Soram.

(†) Nec Peregrinio, neque aliis obſto, qui Horrea, ſeu Horea, & inde Morrea locum trans Lirim, & Soram poſitum eſſe conſtituunt. Quo quidem loco Ducatus tunc Beneventani finis, & Romani initium alibi ex noſtro Peregrinio explicatum habebimus.

(*.*) Probabilius tamen an. DCCIII. aut DCCIV. haec contigiſſe puto, cum vix anno DCCII. Johannes VI. Pontificatum inierit; nec eadem tam brevi intervallo coepta, completaque eſſe potuere, ut Baronius putavit.

Digitized by Google

fratre pariter eundem rexit Ducatum. *(g)*

CAP. XXXIX.

De morte Giſulſi Ducis Beneventani, & Ducatus filii ejus Romoaldi.

DEfuncto itaque Giſulfo Beneventanorum Duce, Samnitum populus Romoaldum ejus filium ad regendum ſe ſublimavit. (155)

CAP. XL.

Quomodo Beatus Petronax Monaſterium S. Patris Benedicti apud Caſſinum reparavit.

CIrca haec tempora Petronax civis Brexianae (*) urbis divino amore compunctus Romam venit, hortatuque Gre-

(155) Am. & Mod. *populum Romoaldus ejus filius regendum ſuſcipit*. Lindeb. al. legit: *ſuſcepit* pro *ſublimavit*. Revocanda in hunc locum ſunt, quae Paulus de Giſulfo I. ſcripſit cap. II. hujus libri, annos Ducatus ejus enumerans; qui ſi poſt Grimoaldi triennium initium habuerunt ab anno DCXC. ſunt deducendi uſque ad DCCVII. itaut Liutprandum Regem Giſulfus non viderit. Turbat ordo hiſtoriae Pauli, in qua cum rebus a Liutprando geſtis obitus Giſulfi allegatur; ſed pluries id in ejus hiſtoria quiſque notaverit (†). Non itaque Peregrinii in Paulum iniqua adverſitas, cum is tot errores ſatis abundeque cognoverit. Blancus idem hic, alibique ſaſſus eſt; at Peregrinium, ſpicula ſemper in eum jacturus, exagitat.

(g) Faroaldum patri Traſemundo hereditario jure (Regis tamen, ut puto, aſſenſu) ſucceſſiſſe, opinari poſſumus. At ex hiſtoriae contextu non patris ſucceſſorem fuiſſe, ſed illi ſubſtitutum a Langobardorum Rege datum. Fuitque hic Faroaldus VI. Spoleti Dux, qui ſolus regnare debuit, Wachilabo ejus patruo jam praemortuo. Nec adhuc, eo degente, ille regnare poterat, ſed aut ſolus, aut cum nepote regnaſſet Wachilabus, ut ſupra notavi.

(*) Brexianae urbis, ſeu Brixiae, nunc *Breſcia*, in ſtatu Veneto ſita.

(†) Cum dicat Paulus: *Populus Romoaldum ad regendum ſe ſublimavit*, conjici poſſe videtur electio populi ſuffragio effecta heredem patri ſufficiens.

Gregorii Apoſtolicae Sedis Papae Caſſinum Caſtrum petiit, atque ad ſacrum corpus B. Patris Benedicti perveniens, ibi cum aliquibus ſimplicibus viris, jam ante reſidentibus, habitare coepit. Qui eundem venerabilem virum Petronacem ſibi ſeniorem ſtatuerunt. Hic non poſt multum temporis, cooperante miſericordia, & ſuffragantibus meritis B. Benedicti, jamque evolutis centum & decem annis (160), ex quo locus ille habitatione hominum deſtitutus erat, multorum ibi Monachorum (*h*) nobilium, & mediocrium ad ſe concurrentium Pater effectus ſub ſancto regulae jugo, & Beati Benedicti inſtitutione reparatis habitaculis vivere coepit, atque hoc ſanctum Coenobium in ſtatum, quo nunc cernitur, erexit. Huic venerabili viro

(160) Numerum CX. annorum legit Nucaeus etiam in MS. Codic. Leonis Oſtienſis lit. B. Breviorem etiam numerum notarunt Adrevaldus Floriacenſis de mir. S. Ben. lib. I. cap. 113. & Abb. Uſpergenſis in Chronico, Leonis Codex alter ſignatus A. & editio Veneta, ipſaque Pariſienſis Nucaei habet CXXX. Regeſtum Petri ab ipſo citatum CXX. At in omnibus cum Mabillonio reponendi ad minimum CXXXV. Bacchinius loco cit. Paulum parachroniſmi excuſare tentat, ſed & ipſe ſibi parum fidens in aliorum venit ſententiam. (*i*)

(*h*) Tempus, quo Petronax Brixienſis Romam adiverit, anno quidem fuit DCCXVI. cum Gregorius II. Rom. Pontifex electus fuerit anno DCCXV. non autem ann. DCCXIV. ut contra Baronii opinionem clariſſime evincit Carolus Cointius in Annal. Franc. ad ann. DCCXV. num. 54. & ſeqq. An vero Petronax Monachus eo tempore fuerit, vel diu poſt monaſticum induerit habitum, incertum eſt. Cum autem ſtatim anno DCCXVIII. Abbas Caſinenſis inauguratus fuerit, affirmativam potius, quam negativam amplectendam ſententiam exiſtimarem. At textus obſtare videtur, cum dicat: *ad Caſinum perveniens, ibi cum aliquibus ſimplicibus viris, jam ante reſidentibus habitare coepit*. Ipſe igitur qui Brixia Romam venit, non ibi habitu adhuc monaſtico indutus erat, nec ibi moram agens ſuſcepit; ſed Caſinum pergens cum aliis ibi viris degebat, qui cum poſtea ſeniorem elegerunt, tanquam idoneum, ac digniorem, quippe loci illius reſtitutorem, ſcilicet an. Dom. DCCXVIII. quo anno ejus Praefecturae initium deſumendum omnino eſt.

(*i*) Mabillonii ſententiam ipſe lubens amplector, quemque ſequi neceſſe eſt, cum Petronax inſtaurationem Coenobii Caſinenſis inſtituerit anno aut DCCXVI. aut inſequenti: everſio autem accidit ex tutiore Auctorum opinione circa ann. DLXXX. ut alibi opportunius. Erravit igitur Paulus teſtando poſt annos CX. ejuſdem Coenobii reſtitutionem accidiſſe; ſaltem CXXXVI. eam initam dicere oportuiſſet.

ro (*k*) Petronaci in ſequenti tempore Sacerdotum praecipuus, & Deo dilectus Pontifex Zacharias plura adjutoria contulit, libros ſcilicet Sacrae Scripturae, & alia quoque ad Monaſterii utilitatem pertinentia: inſuper & regulam, quam B. Pater Benedictus ſuis ſanctis manibus conſcripſit, paterna pietate conceſſit. Monaſterium vero B. Vincentii martyris, quod juxta Volturni fluminis fontem ſitum eſt, & nunc magna Congregatione refulget, a tribus nobilibus Fratribus, hoc eſt Tato, Taſo, & Paldo jam tunc aedificatum, ſicut viri eruditiſſimi Autberti ejuſdem Monaſterii Abbatis, in volumine, quod de hac re compoſuit, ſcripta ſignificant. Superſtite ſane adhuc B. Papa Gregorio Romanae Sedis, Cumanum (*) Caſtrum a Langobardis Beneventanis pervaſum eſt; ſed a Duce Neapolitano noctu ſuperveniente quidam peremti ſunt: Caſtrum quoque ipſum a Romanis eſt receptum. Pro cujus Caſtri redemptione Pontifex 70. libras auri, ſicut primitus promiſerat, dedit. (165)

CAP. L.

De Romoaldo Beneventano Duce, & Giſulfo filio ejus.

ROmoaldus denique Dux Beneventi uxorem ſortitus eſt, Guntbergam nomine, quae fuit filia Auronae, Liutprandi Regis ſororis: de qua filium genuit, quem nomine ſui patris Giſulſum adpellavit. Habuit rurſum poſt hanc, & aliam conjugem nomine Ravigundam filiam Gaidoaldi Brexiani Ducis.

CAP.

(165) Vide Anaſtaſium in S. Gregorio II. & Baronium ad ann. DCCXV.

(*) Cumanum Caſtrum Neapolitano Ducatui incluſum fuiſſe non eſt ambigendum. Cur inde illud Pontifici Romano Graeci ceſſerint, non eſt hic diſceptandi locus.

(*k*) Caſinenſe exciſum Coenobium Monachorum incolatu deſtitutum eſt: non eſt tamen ita accipiendum, quod nul-

tem paterna pietate erudiens, ei Conibergam nobili ortam progenie in matrimonium junxit. Ipſe Rex eo tempore in languorem decidens morti approximavit. Quem Langobardi vita excedere exiſtimantes, ejus nepotem Hildebrandum foras civitatis muros ad Sanctae Dei Genitricis Eccleſiam, quae ad Perticas *(m)* dicitur, in Regem levaverunt (227), cui dum Contum, *(n)* ſicut moris eſt, traderent, in ejus

Conti

(227) Annum quo Hildeprandus in Regni conſortium cum Liutprando eſt vocatus, deſignat inſtrumentum in Archivio Lucenſi a Florentinio in comment. de rebus ad Comitiſſam Matildam ſpect. lib. 13. Ughellio in Italia Sacra, aliiſque relatum iis chronologicis notis: *Regnante Domino Liutprando excellentiſſimo Rege Regni ejus vigeſimo quarto, & excellentiſſimo nepote ejus Domino Hilprando Rege anno primo menſe Martio, indictione quarta*, quae Chriſti anno DCCXXXVI. in curſu fuit. Mabillonius in Muſaeo Italico, & tom. 2. Saec. Bened. exhibet ejuſdem Hildeprandi Regis diploma actum Ticini in Palatio *ſub die II. Kal. Aprilis anno felicis regni noſtro IX.* per indictionem XII. hoc eſt anno DCCXLIV. quo Liutprandus e vivis exceſſit. Ex concordia iſtarum notarum nil haeſitandum puto, quin Paulum, confuſo temporum ordine, plura tradidiſſe dicamus. Nam Liutprandi morbus, & Hildebrandi conſortium in Regno praeceſſerant Traſemundi rebellionem, cum qua praeſenti Capite cuncta copulavit. In illius tamen excuſationem ejus mentem ita interpretor, ut ubi praeſenti Capite de Romualdo Beneventano verba facit, ad priora tempora illius retrahenda ſit oratio, quod & indicat ipſe in fine iis verbis: *Evolutis dehinc aliquot annis Traſemundus* &c. iiſque ad continuationem inceptae hiſtoriae iterum redit, ac poſtmodum Cap. LVII. abſolvit, ab Anaſtaſii tempore minime recedens; nam utrique Traſemundi finis paulo ante obitum Liutprandi.

(m) *Ad perticas* facillime ita iſthaec Eccleſia dicebatur, quod ea prope ſepulchra Langobardorum extabat. Solebant enim hi perticas in terra defigere in ſignum ſepulturae, in cujus vertice aves quandoque, animantia, aut alia id genus, quae illuſtres viri, dum in vivis agebant, ſuper galeam tanquam gentilitia fortaſſe inſignia deferebant. Ceterum de perticis ſepulchralibus pluries locutus eſt Paulus noſter; cui adjungendum duxi, tam prope veteris Capuae dirutos ſeptentrionem verſus muros, quam Beneventi pone Sabatum fluvium agros extare adhuc, qui *ad Perticatas* vulgo adpellantur, quibus in urbibus tanquam Langobardicae ditionis praecipuis, propria ad eorum ſepulchra loca deſignari debuerant.

(n) Hoc loco *Contum* pro ſceptro, ſeu Regali haſta accipi videtur; attamen ſignum quoddam ſeu militare vexillum praeſignare poſſe, quo Regi ſuprema traderetur poteſtas neoelecto Dynaſtae conjicerem. Argumen-

E

Conti ſummitate, Cuculus avis volitando veniens inſedit (228). Tunc aliquibus prudentibus hoc portento viſum eſt, ſignificari ejus principatum inutilem fore. Rex autem Liutprandus quum hoc cognoviſſet non aequo animo accepit: tamen de infirmitate convaleſcens eum Regni ſui conſortem habuit. Evolutis dehinc aliquot annis, Traſemundus, qui Romam fugerat, Spoletum rediens, Hildericum extinxit, rurſumque contra Regem rebellionis audaciam ſumpſit.

C A P. LVI.

Quia, mortuo, Gregorio, Gotbſchalcus in Benevento Dux factus eſt: & quomodo Rex Liutprandus bellum in Pentapoli geſſit.

AT vero Gregorius dum apud Beneventum annis ſeptem Ducatum geſſiſſet, vita exemptus eſt. Poſt cujus obitum Godeſchalcus Dux effectus annis tribus Beneven-

(228) Haſta, ſive conto, de quo hic ſermo, traditi Langobardici Regni veteribus ſigno pugnant acerrime, qui Modoetienſis coronae vetuſtatem a Gregorianis temporibus, ejuſque Langobardorum Regibus impoſitionem ante Caroli Magni ſucceſſores impetunt, inaugurationem Regiam per ſolam haſtae traditionem ex hoc loco indicantes. Penitioris antiquitatis theſauros diſſertationibus ſuis in alterutram partem de hac re in medium adduxerunt V. Cl. Muratorius noſter Tom. 2. Anecdotorum, & Fontaninius peculiari *libello*, Blondi, Sigonii, Cointii, Mabillonii, aliorumque judicia expendentes. Non eſt locus hic eorum argumenta repetere, neque animus in partem venire. In gratiam eruditorum imaginem lapidis in eadem Modoetienſi Baſilica poſiti e poſteriori parte ambonis vulgandam curavi: in eo ſedentis Regis coronatio repraeſentatur, adſtantibus clericis, & proceribus gentis.

gumento meae eſſe poſſet conjecturae haec ſuper contum avis volitatio: quomodo enim ſub ſceptro, ſive haſta (niſi fabulam luſiſſet Paulus) inſediſſe poterat cuculus, quod manibus Principi geſtandum erat? In vexillo autem, quod in altum elevaretur, facilius ſane poterat avis volitare, ibique in ejus vertice conſiſtere. Haec tamen alibi in Erchemperti notis melius expendenda.

neventanis praefuit; (230) cui in conjugio uxor ſociata nomine Anna fuit. Rex ergo Liutprandus talia de Spoleto, ſive Benevento audiens, rurſum cum exercitu Spoletum petiit. Qui Pentapolim veniens dum a Fano civitate Forum Sempronii pergeret, in ſilvam, quae in medio eſt, Spoletani ſe cum Romanis ſociantes, magna incommoda Regis exercitui intulerunt. (o)

C A P. LVII.

Liutprandus quid Spoleti egerit. Godeſchalcus audiens adventum ejus Beneventum, fugiens a Beneventanis extinctus eſt.

At vero Liutprandus Spoletum perveniens Traſemundum Ducatu expulit, eumque Clericum fecit. Cujus in loco Agibrandum ſuum nepotem conſtituit. (*)

CAP.

(230) Godeſchalci hujus Beneventani Ducis, qui ſucceſſorem habuit Giſulfum II. meminit etiam Leo Oſtienſis lib. I. cap. 5. eumque ſequenti cap. 8. inter Gregorium, dictumque Giſulfum non recenſuit, cum extremos tantum Pontifices, & Duces eo loco notaverit, ut bene animadvertit ibidem Nucaeus. Hujus tamen rationem temporis, quo Duces iſti Beneventanis praefuerunt, minime probo. Cumque Romualdi initium ann. DCCVII. alligaverim, ejuſdem annos XXVI. numerans ad DCCXXXIII. venio, quo Giſulfum II. aetate adhuc puerili e Ducatu exturbatum puto. Inde Gregorii ſeptem annis numeratis, ut noſter habet, initium Godeſchalci ann. DCXL. tribuo, ejuſque, triennio expleto, reſtitutionem Giſulfi II. paulo ante DCCXLIV. repono, quo Liutprandus Rex e vivis exceſſit; meamque rationem ob id potiſſimum cum Paulo convenire puto, quod is reſtitutionem Giſulfi extremis Liutprandi temporibus narret.

(o) Traſemundus, qui Romam aufugerat, ſocios ibi, foederatoſque Dynaſtas ſibi copulavit, qui junctis inde militum copiis, contra Regium exercitum moverunt arma, eique damna intulere. Quod cauſae fuit, ut Liutprandus Rex Traſemundi Ducis pervicacia ſuccenſus, Spoletum pergeret, eumque Ducatu exturbaret, ut ſequenti cap. Paulus teſtatus eſt.

(*) Agebrandus igitur VIII. Spoleti Dux.

CAP. LVIII.

Idem quid Beneventi egerit. De Baodolino mirae ſanctitatis viro &c.

TUnc Rex Liutprandus Beneventum perveniens, Giſulſum ſuum nepotem iterum in loco *(p)* proprio Ducem conſtituit. Rebuſque ita compoſitis, ad ſuum Palatium remeavit *(q)*. Hic glorioſiſſimus Rex multas in Chriſti honore per ſingula loca, ubi degere ſolebat, Baſilicas conſtruxit.

FINIS.

DE

(p) Notandum heic, Regem Liutprandum Giſulfo puerulo Gregorium ejus nepotem ſuffeciſſe; inde illum jam adultum, atque ad regimen aptum ad Beneventi ſolium evexiſſe. Quare affirmandum videtur, nec hereditario jure, nec populi, Comitumque, aut Optimatum ſuffragiis Beneventanos Duces electos fuiſſe, ſed ſupremorum ſolummodo Principum, ſeu Langobardorum Regum voluntate, qua, quod magis Regno opportunum videbatur, ipſi conſtituebant; & ſic filios quandoque patribus ſuccedere, quandoque exturbari malebant.

(q) Ticinum ſcilicet, qua in urbe Regalis Aula, Regumque Langobardorum ſedes extabat, quae Palatium dicebatur antonomaſtice.

Digitized by Google

DE POSTREMORUM

LANGOBARDORUM REGUM

DESCRIPTIONE.

NUllo Hiſtoriae noſtratium Langobardorum damno praeterire potuiſſem hanc Regum Langobardorum Deſcriptionem, qua Beneventanae Dynaſtiae res enarrantur nullae (a). *Ea vero cum ſit hactenus exiſtimata pars Hiſtoriae Erchemperti, cui in ſcriptis Codicibus, pariterque in jam olim* (1) *edito praefixa habetur, huic uni bono eam recudendam curavi; ut ſcilicet quae inter utramque manifeſta diſtinctio intercedit, agnoſci valeat, nulla ſuperſtite ambiguitate* (b). *Et ſane multa licet occurrant mihi in edito illo Erchemperto, quae mirer, atque recenſeam, quod jactantia omni declinata praeſtabo, hoc tamen unum primo ſe offert loco non ſine aliqua exprobratione caſtigandum; quandoquidem in ſcriptis Codicibus veſtigium etſi nullum hujus inſit diſcriminis, res tamen ipſa manifeſto ſe prodit, ſi paulo intentius Erchemperti Hiſtoriae incumbimus; quae licet barbarie referta ſit pluriformi, auctoris, & ſeculi vitio; non tamen credendum eo perveniſſe hominis imperitiam, ut ille ex abrupto Hiſtoriam orſus ſuam,* (c) *congeminato poſtmodum errore, praefatus fuerit loco non ſuo, quod editus olim Codex repraeſentat. In quo eſt quoque magis peccatum, inductis eo loci nonnullis, quae ab ſcriptis exemplaribus longe abſunt; idque factum eſt, ut quae alioqui adparebat ſciſſura, & pro indiculo eſſe poterat disjunctorum operum, continenti ora-*

Franciſci Mariae Pratilli Notae per numeros diſtributae.

(1) Scilicet a P. D. Antonio Caracciolo.

(a) *Deſcriptio haec Regum inutilis ad rem noſtram.*

(b) *Reculitur tamen.*

(c) *Ut Erchempertus a calumnia vindicetur.*

oratione conſolidaretur . Habe igitur a me deſcriptionem hanc poſtremorum Regum Langobardorum , quam Paulus Diaconus ſuae Langobardorum Hiſtoriae ſubnectere noluit, callido uſus conſilio , ne videlicet lugubre Langobardici Regni excidium , propriaeque gentis ignominiam literis conſignaret ; hanc , inquam , ab eodem plane Erchemperto ex Romano Pontificali , hoc eſt ex Anaſtaſii Bibliothecarii libro de Vitis Romanorum (d) *Pontificum , quem is recenter exaraverat , excerptam fuiſſe , & ex parte ad verbum exſcriptam ; at non eo animo , ut a ſe inſtitutae Hiſtoriae prior eadem , ac continens eſſet pars : ſed ut disjuncto iſto centunculo , compendioſaque iſta narratione integra haberetur Regum Langobardorum a Paulo producta ſeries ad Deſiderii captivitatem , & Regni uſque excidium ,* (2) *a quo eadem , ac ille uſus fuerat calliditate , ſuam conceperat ſcriptionem exordiri , pariterque renuebat par ad res Dynaſtarum Beneventi praeſtare ſupplementum , licet ex profeſſo eas enarrandas ſuſcepiſſet ,* (e) *quas nec Paulus , quo ad valuerat , produxerat ; namque nullam ſibi nectendam eſſe moram in his , quae ad Regni caſum attinebant , conſilio perviderat ſuo ; cujus plane ſcriptiunculae claro indicio auctorem ſe prodit num. 2. ſuaemet Hiſtoriae , inquiens Regis Deſiderii pridem meminiſſe , quod non alibi , niſi hoc fecerat loco . Ceterum ſemel moneo Epigraphes fere omnes , quas Opuſculis iſtis praefixi , meo arbitrio me efformaſſe , quia ſcripta exemplaria nullas exhibebant* (3).

ER-

(2) Quod plenius vel ab eodem Paulo , vel alio quopiam antiquo ſcriptore deſcriptum , ad integrioris hiſtoriae cognitionem heic adnectendum cenſui .

(3) Variantes lectiones ex aliis ſcriptis Codicibus hoc ſigno *, vel ✝ , aliove notantur ſicuti & notulae quaedam meae .

(d) *Qui ejus fuit Auctor .*

(e) *Callido quodam uſus conſilio .*

Digitized by Google

ERCHEMPERTI
BREVIS DESCRIPTIO
DE POSTREMIS QUINQUE REGIBUS
LANGOBARDORUM ITALIAE

Excerpta ex Romano Pontificali.

I. Liitprandus Rex XVI. (4) cum per XXXII. annos feliciter (*f*) regnaret in Italia, inter cetera, quae geſſit magnifica, (*g*) etiam omnes urbes, & oppida juxta maris ora Thyrreni ſita a Tuſcia, & uſque ad (*h*) Arelatenſem urbem praeliis (5) cepit, & (*i*) ſuo Regno copulavit.

II. Poſt

Prat. (4) Anno Dom. DCCXII. Regnum Liutprandus (ſic enim ejus nomen legendum eſt, ut in omnibus antiquiſſimis rerum Langobardicarum ſcriptoribus legitur, ejuſque numiſmatibus, ac ſubſcriptionibus, quod Peregrinius utique non adverterat) ſuum iniit, ut conſtat ex edictis ejuſdem in Cod. Langob. Regnavit autem annis XXXI. & menſ. VII. ut probat Manſi ad Annal. Baron. anno 744. n. 6.

(5) Fallitur Auctor, quiſquis ille fuerit, qui Arelatem a Rege Liutprando ſubjugatam aſſeruit. Quinimmo in Pontificali Romano verba haec non inveniuntur. Neque urbs Arelatenſis, quam olim Gothi ſubegerant, Langobardis inde unquam ſubjecta fuit; ſed ab illis poſtmodum Germanis, ſive Francis conceſſa, Juſtiniano tunc temporis Imperatore annuente, ut ait Procopius l. 2. 34. qui Maſſiliam praeſertim, Arelatemque Francorum imperio paruiſſe oſtendit. Hac urbe Francos nuſquam fuiſſe exſpoliatos comperimus: & ſeculo Chr. VII. ad Regnum Neuſtriae ea ſpectare dignoſcitur, ut ex Beda Hiſt. Eccl. 4. 1. advertit V. Cl. P. Berretta in Tab. Chorogr. Med. Aevi to. X. Coll. Ital. Muratorii. Nec Saraceni ex Hiſpania in Franciam Sec. VIII.

(quo

Ejuſdem Peregrinii notulae alphabeti literis diſtinctae.

(f) Uſque ad menſem Julium anni 743. **Potius ad Januarium 744.*

(g) *&*

(h) *Arletenſem.*

(i) *In ſuo.*

Digitized by Google

II. Poſt cujus obitum Hilpran nepos Luitprandi Regis praefuit Langobardis menſibus (*k*) ſeptem, qui jam cum Luitprando octo regnaverat annos. (6)

III. Poſt hunc (*l*) Ratchis (*m*) regnavit annos quatuor, & menſes novem. (7) Hujus (*n*) temporibus Karlomannus filius Karli Francorum Regis pro amore coeleſtis Regni terrenum relinquens Regnum, Romam adiit, (8) & a Zacharia Papa factus eſt Monachus. Et poſt aliquantum

(quo Liutprandus regnavit) irrumpentes, Arelatem expugnare potuere, licet ejus agros devaſtarint. Eorum cladem anno Dom. DCCXXXII.(ut Pagius contra Baronii ſententiam probat)accidiſſe deſcribit Paulus Diac. *l. 6. c.* 46. & Anaſtaſius. Arelatem tamen Saraceni obſedere ann. DCCXXXIX. neque tunc temporis Langobardorum urbs illa, ſed Francorum juris erat, ut ex Auct. contin. hiſt. Fredegarii in 1. *App. n.* 109. *p.* 677. clariſſime evincitur. Imo ex eodemmet Paulo oculari teſte habetur *l. 6. c.* 54. *Sarraceni iterato Gallorum fines ingreſſi uſque ad Provinciam venerunt, & capta Arelate, omnia circumquaque demoliti ſunt. Tunc Karolus* (Martellus) *Legatos ad Liutprandum Regem mittens, ab eo contra Sarracenos auxilium popoſcit. Qui nihil moratus, cum omni Langobardorum exercitu in ejus adjutorium properavit: quo comperto, gens Sarracenorum mox ab illis Regionibus aufugit, Lindprandus vero cum omni ſuo exercitu ad Italiam rediit*. Hinc falſum omnino eſſe colligitur quod praecitatus ſcriptor adfirmat, Liutprandum Langobardorum nempe Regem, qui Arelati auxilio venerat, eam ſubegiſſe anno DCCIXL. ſuoque imperio adjunxiſſe, cum Paulus teſtetur, illum, devictis Saracenis, cum omni ſuo exercitu in Italiam regreſſum.

(6) Hilpran, ſeu Hildebrandus menſ. VII. circiter regnavit, ſcilicet ab Januario anni DCCXLIV. ad Julium menſem, aut Auguſtum. Corrigendus Peregrinius, qui illum ad annum ineuntem 744. vixiſſe autumavit.

(7) Ratchis regnavit annos V. & menſ. VII. ſcilicet uſque ad Martium DCCIL. ut videre eſt apud Baron. novae edit. in anno 750. *num.* 1. *& ſeqq.* ubi notae Pagii, & Manſi. Errat Peregrinius, qui ejus Regni finem prorogat ad 750.

(8) Carolomannus filius Caroli Martelli a Gallia diſceſſit Romam

(k) Ad annum 744. ineuntem.
(l) *Rachis. Rathis.*
(m) Ad 750.
(n) Vide Baron. ad ann. 748. * *Non hunc ſed annum* 746. *num.* 5. *&* 747. *n.* 1.

tum temporis ad B. Benedicti, quod Aquinenſium finibus ſitum eſt, profectus eſt Monaſterium: Ratchis vero ad capiendam Peruſinam urbem, ſicut cetera Pentapoleos oppida, vehementi profectus eſt cum indignatione; quam & circumdans, fortiter expugnabat. Cui occurrit Zacharias Papa, & datis multis muneribus, multaque cum prece ab obſidione ipſius civitatis (*) amovit (†). Cum non multum poſt idem Ratchis divino inſtinctu Regalem relinquens dignitatem, devote cum uxore, & filiis ad B. Petri Principis Apoſtolorum (o) perrexit (*) limina, clericuſque effectus, Monachico (* *) indutus eſt ſchemate (9) cum uxore, & filiis. Et ille quidem cum filiis ad B. Benedicti Coenobium profectus eſt, ubi ſub arctiſſima vitae diſtrictione vitam finivit. Uxor vero ejus, (p) Taſia nomine, cum (q) Raptruda prole (†*) ſua ſimiliter mutato habitu ex propriis ſumptibus Monaſterium puellarum in Plumbariola (10) conſtruxerunt, multiſque ditarunt opibus, ibique ſub magna diſtrictione vitam ducentes, diem clauſerunt extremum.

IV. Aſtulfus (*†*) frater Ratchis ſuperioris Regis (r) re-

nam profecturus medium circiter annum DCCXLVII. (non autem DCCXLVIII. ut Peregrinius credidit) *ibique mutato habitu in Caſſinum ſecedit*. ut habent ann. Franc. & Auctor continuationis hiſtoriae Fredegarii; quicquid in contrarium Baronius adferat *loc. cit. n. 2.* qui Peregrinio facem praetulit.

(9) Schemate, a Graeca voce σχῆμα, quod veſtem, ſive habitum ſignat. Scaliger apud Voſſium in etym. Penulae ſervilis genus fuiſſe ſchema comprobat ex Theocrito, & ex Plauto in Ampn. *prol. v.*117. quem conſule.

(10) Plumbariola, locus prope Caſſinum, cujus monaſterii paſſim ſcriptores, ac diplomata Caſſinenſium meminerunt.

(*) *Al. receſſit.*
(†) *Ann.* 749.
(o) *Conjunxit.*
(*) *Al. pervenit.*
(* *) *Monaſtico.*
(p) *Taxia, Taſſia.*
(q) *Ratrruda, Reptruda.*
(†*) *Filia.*
(*†*) *Aiſtulfus.*
(r) Ad ann. 756.

regnavit annos ſeptem, & menſes quinque (11). Hic multas, & graviſſimas perſecutiones populo excitavit Romano, ita ut Urbem niteretur invadere, obſidione (ſ) circundatam; & ex omni populo per unumquemque ſingulos aureos expetebat (12). Pro qua ſcilicet perſecutione Stephanus II. Papa (13) Abbates Sanctorum Benedicti, & Vincentii ad eundem Regem deſtinavit, (t) ut obſecrando a coepta perſecutione ceſſaret. Qui nihil proficientes per aliud iter ad propria reverſi ſunt Monaſteria. Hic autem Papa & Miſſos Pipini Regis Francorum, & Legatos Imperiales miſit ad eundem Regem pro ablatis (u) urbibus; & dum nihil proficerent, ipſe cum ſupra-

(11) Confer Baron. Nov. Edit. *fol.* 559. *&* 633. *to.* 12. ubi fuſe de Aiſtulfi morte. Nec verum eſt ann. VII. & menſ. V. regnaſſe, ſed vix ſeptennium implevit.

(12) Hujus in capita, ſeu per capita contributionis mentio apud Jureconſultos. Hanc etiam *capitationem* medii aevi ſcriptores aliquando dixerunt: in tributum videlicet, ne agri circumcirca ferro, ignique traderentur.

(13) Stephanus II. a noſtro Scriptore adpellatus vere fuit Stephanus III. qui II. ſucceſſit anno DCCLII. Hiſtorici paſſim hunc Stephanum III. cum anteceſſore confundunt, cum paucis ipſe diebus ſediſſet. Vide Panvin. Baron. Pagium ad *h. a.n.* 13. qui hunc e catalogo Pontificio expungit, quod nunquam ordinatus fuerit: Panviniumque carpit, qui primus hanc multiplicationem invexit. Videant eruditi.

Abbates SS. Benedicti, & Vincentii: in al. legitur: *Attonem Abbatem S. Vincentii, & Optatum S. Benedicti ad eundem Regem &c.* In Chron. Vulturnenſi *lib.* 1. mentio habetur hujus Attonis Abbatis illius Coenobii, cujus verba ſunt: *Et quoniam his temporibus Roma a Langobardis obſidebatur*, (hoc utique evenit ann. 755.) *praefatum venerabilem virum Attonem, & Optatum Abbatem S. Benedicti, qui poſt Petronacem ſucceſſerat, Stephanus Papa pro neceſſariis rebus Sedis Apoſtolicae ſibi familiariſſimos habebat.* Abbas Atto electus eſt anno 739. poſt mortem Taſonis menſe Decembri uſque ad finem anni 760. quo diem ſuum clauſit extremum. Optatus ſedit in Caſſinenſi Coenobio ab anno 751. ad annum eundem 760.

(ſ) *Circumdata.*

(t) Deeſt *ut*.

(u) *Urbis.*

pradictis Francorum Miſſis per Papiam ad Galliam (x) profectus eſt, & in S. Dionyſii Monaſterio Pipinus cum duobus filiis ſuis Reges ſunt (y) ab eo uncti. Pipinus autem cum exercitu ſuper (z) Papiam advenit, & obſedit; ac ſacramentis a Langobardis acceptis pro reddendis urbibus ablatis, Galliam repedavit.

Poſt haec Aſtulfus (†), ſacramento dirupto, nihil de rebus, & ſtatutis adimplere voluit. Cum enim ſupradictus Papa in Galliam degeret, Aſtulfus Carolomannum germanum Pipini, quem ſuperius Monachum memoratus ſum, ad Galliam miſit (*) adverſari parti Reipublicae; qui retentus illuc a fratre, (a) vitam finivit. Cujus in locello (14) aureo gemmato corpus ab eodem germano cum aliis muneribus ad dictum Monaſterium in (b) Caſſino remiſſum eſt. Aſtulfus autem deinde omnes urbes Ravennatium undique circumdans, fortiter obſedit. Tunc marino itinere id nunciatum eſt Pipino Regi Francorum, qui ſine mora Ticinum obſedit, donec daret idem Aſtulfus (15) Miſſos ſuos cum Miſſis Pipini, qui redderent univerſas urbes Petri Beati Vicario; quod & factum eſt (16). Pipinus vero via, qua venerat, rediit. Aſtulfus

(14) Al. *loculo inaurato, & gemmato*. Scilicet urna fortaſſe lignea ad modum capſulae auro circumquaque contecta, gemmiſque aliquibus etiam interſepta, atque diſtincta. Tempus obitus Carolomanni ex recentiorum criticorum recenſione deſignatur ann. 754.

(15) *Miſſos ſuos*, videlicet Legatos Aiſtulfi Regis, quibus praecipiebatur traditio, ſeu reſtitutio urbium omnium Exarchatus Ravennatis Romano Pontifici.

(16) Pipinus Francorum Rex antequam ex Italia proficiſceretur, Fulradum Abbatem S. Dionyſii ejus ibi legatum reliquit, ut initae pacis foedera cum urbium reſtitutione a dominio Eccleſiae per Aiſtulfum Regem ablatarum componeret: quod utique completum anno 756. ſic-

(x) Ann. 753.
(y) Deeſt *ab eo*.
(z) Ann. 754.
(†) *Aiſtulfus*.
(*) Ann. 754.
(a) Ann. 755.
(b) *Caſino*.

ſus autem poſt haec in venatione ſagitta percuſſus (c) mortuus eſt. (17)

V. Deſiderius autem cum (d) Adelgiſo filio regnavit (e) annis XIX. (18). Hic cum diverſas perſecutiones faceret Reipublicae, & nollet Romano (f) Pontifici ablatas urbes reddere, & juſtitiam facere; vel quia filios Karlimanni fratris Karli cum matre illorum (g) a ſe fugientes ſuſcepit, ſuper Papiam Carolus Rex advenit tempore Adriani Papae (19). Si quis autem hoc noſſe deſiderat, legat Epiſcopale (h) Romanum, (i) illic diſcere poterit. (20)

Tandem aut ejuſdem Pauli Diaconi, ut credit Muratorius to. 1. p. 2. fol. 184. aut alterius cujuſcumque, ut Pagius aſſeveranter putat, ſit fragmentum illud Langobardicae Hiſtoriae, quod Paulo fuit attributum, & a Marquardo Frehero in corp. Franc. Hiſt. editum pag. 178. dignum fore exiſtimavi, etiam ex hoc excerpendum eſſe, quod de poſtremo Langobardorum Rege Deſiderio, ejuſque Regni excidio narrat.

Hic vero (*Deſiderius*) confirmato Regno, cum jam per annos plures regnaſſet, imitator factus Aiſtulphi, abſtulit civitatem Faventinam, & Ducatum Ferrariae, ſeu Comachium de Exarchatu Ravennate. Ad quem Adrianus Papa ſaepius ſuos miſſos direxit, & obſecratorias literas miſit, deprecans eum, ut a tantis malis reſipiſceret

ſicque Pipini Regis virtute obtinuit Rom. Pontifex Campaniam Romanam, quae modo *S. Petri Patrimonium* adpellatur.

(17) Aiſtulphus non ſagitta percuſſus, ſed equo inſidens in praeceps lapſus interiit ann. 756. Auctor fortaſſe ſagittam divinae ultionis intelligit in poenam ſuae contra Eccleſiam pervicaciae. Ann. Metenſ. hoc, a. allique Pagium.

(18) Annis XIX. nondum tamen exactis.

(19) Ideſt Hadriani PP. I.

(20) Videlicet Pontificale, quod ſub nomine Damaſi circumfertur.

(c) Ann. 756.
(d) *Ardechiſo, & Adelchiſio.*
(e) Ad ann. 774.
(f) *Populo.*
(g) *Ad ſe.*
(h) *Romanorum.*
(i) *Illinc.*

ret, & eas, quas abſtulerat, ad ſedem Apoſtolicam redderet civitates. Sed nequaquam ejus cor lapideum potuit emolliri. Et .... neceſſitate compulſus direxit ſuos miſſos marino itinere cum Apoſtolicis literis ad Carolum Regem Francorum, deprecans ejus excellentiam, ut ſicut genitor ejus, ita & ipſe S. R. Eccleſiaę ſubveniret. Quo confeſtim idem mitiſſimus Carolus Francorum Rex direxit eidem Deſiderio ſuos miſſos, deprecans, ut eaſdem B. Petro Apoſtolo, quas abſtulerat, pacifice redderet civitates, promittens inſuper ei dare quatuordecim millia ſolidorum. Sed neque deprecationibus, neque muneribus ejus ferociſſimum cor flectere valuit. Sed magis cum omni apparatu Langobardorum ad reſiſtendum ei armatus occurrit. At vero Carolus Alpes tranſiens, cum Italiam ingredi coepiſſet, Langobardi cum Rege ſuo, dimiſſis propriis tentoriis, fugam omnes generaliter, nemine eos perſequente, arripiunt. Ipſe vero Deſiderius velociori curſu fugiens Papiam, ſe muniens clauſit. Quem Carolus perſecutus eandem civitatem ex omni parte circumdans vallavit, poſitiſque cuſtodibus, ad perſequendum Adelciſum Deſiderii Regis filium Veronam venit. Qui tanti Regis adventum metuens, poſt aliquos dies clam fugiens, in portu Piſano navale iter arripiens Conſtantinopolim non reverſurus migravit. Carolus igitur Papiam reverſus, cum jam per ſex menſium ſpatia ibidem moraretur, (*) relicta ibi exercitus multitudine, ipſe magnum habens deſiderium orationis, voto Romam ad limina B. Petri Apoſtoli devotiſſimus venit. Reverſuſque Papiam, ipſamque obſidens, fortiterque debellans, eandem civitatem, ſimulque & Deſiderium Langobardorum Regem, atque cunctos, qui cum eo erant, comprehendit, ſuaeque poteſtati ſubjugavit, dominans Italiam, anno Domin. Incarnat. (21) DCCLXXIII. praefatum vero Deſiderium,

(21) Annum poſtponit; cum revera Deſiderius devictus fuerit, vinculiſque traditus anno DCCLXXIV. ut alibi opportunius.

(*) Ann. 774.

derium; & ejus conjugem ad Franciam miſit. Finitumque eſt Regnum Langobardorum, quod manſit per annos CCVI. poſtquam ipſi Italiam intraverunt.

DE ERCHEMPERTO

Et ejus Hiſtoria.

S*Ola ad humanae vitae incommoda natus eſt noſter hic Erchempertus, quem vel viventem, vel demortuum nunquam non perpetua exagitarunt mala* (l). *Is patre genitus Langobardo, ſicut inſitus illi amor gentis planius prae aliis indiculis declarat, proindeque viro Patricio, quod Leo Oſtienſis lib.* 1. *cap.* 47. *confirmat, nomine adpellans Adelgarium, ceterum ignota eſt eductus patria. Nec ſuae primordia vitae clariora nobis remanſere* (m), *quae nec ſine aerumnis tranſegit; ipſe enim hac in Hiſtoria num.* 44. *enarrat bonorum ſe amiſſionem anno* 881. *captivitatemque perpeſſum, quae, niſi idem me fallit, & fallitur Oſtienſis, ſibi adhuc puerulo infortunia contigerunt, ut mox planius conſtabit. Illud interim non eſt diſſimulandum, videri cuivis poſſe Pilanum illud* (22) *Caſtrum (non admodum certae mihi poſitionis nomen)* (n) *ad quod captus*

(22) Pilanum Caſtrum Peregrinio ignotum Angelus a Nuce in Chron. Caſſ. notis, in agro Comitatus Theanenſis fuiſſe probat; cujus rei argumenta idem Scriptor adfert in *lib.* 1. *cap.* 47. quorum potiſſimum eſt, Adelgarium patrem Erchemperti nobilem illius Comitatus virum fuiſſe, in cujus finibus Caſtrum illud ſitum erat, & a puero ſaepe ibi ſe incoluiſſe, ipſemet Auctor narrat *num.* 44. Argumentis in praecitato loco a Nucaeo propoſitis addam verba cujuſdam ſcripturae, ex quibus idipſum colligitur, & ſitus cujuſdam loci dono datus anno 1093. Monialibus Monaſterii S. Mariae Theani, a Pandulfo Comite, ſub

(l) *Ejus pater, & genus Sed patria haud nota.*

(m) *Pueritia aerumnoſa.*

(n) Non firme dixerim illud eſſe, de quo Oſtienſis lib. 3. cap. 19.

captus eſt, natale eidem, vel pronioris incolatus extitiſſe ſolum, qui exinde dicat exulem ſe Capuam advectum, boniſque tunc omnibus a pueritia adquiſitis exutum. Verum hoc utcunque ſe habeat, quinquennio poſt iſta tranſacto: anno nempe 886. in alterum ille, dum Capuam adiret, incidit damnum, quod legere eſt in hac pariter Hiſtoria num. 61. idemque apud Oſtienſem loco jam producto. Sed cum hoc illi novum evenit malum coctui jam aggregatus erat (o) B. Benedicti, quod ex temporum collatione, quibus paulo poſt in alias idem ille impegit adverſitates, ſat conſtat, & ex ejuſdem aſſertione elicitur, cum dicit, quod tunc una cum praeceptore ſuo Capuam repetebat digreſſus ab Angelario (p) Abb. Caſſinenſi, qui tunc temporis Monaſterii a Saracenis anno 884. diruti (tempora nunc non examino) reſtitutioni incumbebat. Et ſane de hoc nullus ſupereſſe videtur locus dubitandi, quandoquidem laudatus auctor Oſtienſis diſerte rem firmat, paraphraſi quadam Erchemperti enarrationem explanans, ac dicens praecedenti temporis momento, illum a patre Adelgario fuiſſe oblatum B. Benedicto, puerum adhuc, docilique ingenio praeditum; ut jam illud quoque, quod praedixeram, verum eſſe pernoſcas, ex Oſtienſis ſcilicet adſertione in Pilano Caſtro captum agentem tunc non firmam valde aetatem; cui ſubſcribit, quod hoc de impubere Erchemperto Monachis tradito, Petrus Diac. Caſſ. libro non dum edito de Illuſtribus viris ejuſdem Coenobii ibidem in Bibliotheca adſervato, ſignatoque numero 361. Illi autem me-

ſub Oderiſio Abbate Caſſinenſi *ejus Thio* deſcribitur. *Item a parte ribi* (ideſt rivi) *mons, qui dicitur* Pileani, *qui deſcendit uſque ad ribum, & vadit ad Caſtru Concha per caſtanetu Aliprand Judicis, & inde per ſerram dicti Caſtri ab Oriente &c.* In territorio igitur Theanenſi, nec longe a Caſtro Conca dicto ſeptentrionem verſus, Pilanum ſitum fuit, ibique vulgo adhuc *a monte piano* adpellatur, ſub quo veteris veſtigia Arcis cernuntur.

(o) *Monachatus non felicior.* *ſinenſi certe contigit.*
(p) *Qui ſub Angelario Abb. Caſ-*

memoria utique lapſo, ac dicenti Monachatum contigiſſe ſub Abb. Ragemprando, qui poſt Angelarium ſedit per tempora, ad quae Erchempertus nec vita, ut reor, nec certe Hiſtoria pervenit, deneganda ceteroqui eſt fides. Et plane Monachum ſe ſub Angelario docet ille hac in Hiſtoria num. 69. ſed lapſus utique talis condonandus eſt Oſtienſi. Eundem tamen nollem in alterum impegiſſe ſcopulum, naufragioque ſuo nobis ſinceram actorum Erchemperti hiſtoriam deperiiſſe, ſive in perpetua incertitudine fluctuabundam remanſiſſe; (q) *namque videri alicui poſſet, quod ſub primo illo ad Pilanum infortunio, ne dum ſub hoc poſteriori, Erchempertus pueritiae annos jam tranſegerat, qui* omnibus bonis a pueritia adquiſitis *ſe tunc exutum adfirmat. Nec plane pueri vocabulo Erchempertum aetate provectiorem demonſtratum quis dixerit, acceptione alioqui non infrequenti, qua eſt quoque in vetuſto lapide in meo ſuburbano Caſapullae ſic:*

HIC EST POSITVS SECVNDVS
PVER Q. VIXIT
ANNOS XXII. (23)

res namque, de qua modo agitur, talem non vide-

(23) Explicationem *Secundi Pueri* a Peregrinio heic allatam abs re eſſe profecto norunt omnes. Ac quidem Erchempertum, ipſe adfirmat, puerum fuiſſe oblatum a patre in Coenobio Theanenſi; ſed voce *pueri* ſane abutitur, cum in tenella aetate illum oblatum nequaquam velit. Licet enim negari nequeat vocabulum *puer* priſcis auctoribus uſurpatum perſaepe fuiſſe pro adulta aetate, ut Cicero Octavianum *puerum* adpellat; atque Apulejus in Apol. *Pudentem privignum puerum* vocitavit, qui *jam curatorem haberet, non tutorem*, ut videre eſt apud *V ſſ. etym. verbo Puer.* quo loco etymon quoque hujus nominis ab eo explicatur; tamen heic non adoleſcentiam Erchemperti, ut tenet Peregrinius, ſed teneram illius aetatem deſignat. Ceterum per additionem vocis *pueri* in praecit. inſcriptione nedum *Secundi* aetas, ſed ejus ſervilis conditio deſignari poterat. *Pueros* enim veteres ſcriptores adpellarunt ſervos, ut bene advertit Laurenbergius in Antiquar. Varro in Eum. *Vix vulgus confluit non furiarum, ſed puerorum, & ancillarum.* Terentius in Andr. Plautus, & Cic. ad Q. Fratrem; & paſſim in Ep. fam. *Por* ſiquidem apud antiquos, ut notat Voſſ. loc. cit. pro *puer* uſurpatum

(q) *At non adeo clarum, qua viri aetate.*

videtur admittere interpretationem ; ſiquidem valde illi opponuntur iſta : a patre nempe fuiſſe oblatum , quod de vere puerulis contigit tunc ex communi uſu fieri ; & traditionis tempore indolem praeſagiviſſe commendandam , utpote qui aetate tener , ex ſaeculi pariter more , in Monaſterii ſcholis primo erudiendus fuerit , & mox inter Monachos cooptandus : quae , ni fallor , apud antiquitatis peritos antiquorum conteſtatione non egent . (a) *Verumtamen de anno Monachatus Erchemperti adhuc aliquis ſupereſſe poterit in aſſertione Oſtienſis ſcrupulus , licet ſub Abb. Angelario id actum ultro concederetur . Sed de hoc priuſquam dicam , nonnihil de reliquis ejuſdem , vel actis , vel paſſis praeloqui me oportet .* (b) *Capuam igitur ille poſtquam exul fuit ductus anno* 881. *in eadem pariter urbe nonnullos tranſegit annos , quod tria nos docere poſſunt indicia . Primum , quia Capuam repetebat , quando quinquennio poſt in novum incidit malum . Secundum , quia ibidem , jam B. Benedicto militans ,* (c) *Cellam ab Abb. Angelario ſibi traditam , hoc eſt Eccleſiam , Monaſteriumque , ſive Caſam juris Coenobii Caſſinenſis cum adtributis praediis regebat in anno* 887. *ſicut ipſe de ſe dicit num.* 69. *Tertium , quia Campanorum res adeo affatim , ac minutim deſcribit , reliquorum noſtratium Langobardorum quaſi per tranſcurſum tantummodo libatis , ut eas noviſſe , niſi praeſentem credere nullo valeam modo . Quartum quoque adderem , quod nempe Campanis ex longo incolatu animo jam factus propenſior , iſtorum damnis ſaepe ſaepius videatur triſtari ; & eorundem victoriis aſſurgere ; ſed jam initio ſubindicavi motum illum in hos animi affectus fuiſſe amore potius univerſae Langobardorum gentis , quam Campano-*

patum ; unde *Quinctipor, Marcipor,* ac alia id genus , Quincti puer &c. ſive ſervus intelligebatur ; ſervis quidem interdum dominorum ſuorum nomina adjungebantur , ut paſſim apud Latinos .

(a) *De quo nil modo diffinitur.*
(b) *Is tamen Capuae tunc manſit.*
(c) *Cellam Monaſt. Caſſinenſis adminiſtrans.*

panorum; *quod in ipſo ſuae Hiſtoriae veſtibulo* , & *num.* 74. *manifeſto demonſtrat*. *Sed attende*, *quae tunc quoque virum novae exagitarunt aerumnae*. (*a*) *Miſſus a ſuo Abb. Angelario fuerat ad Romanum Pontificem Stephanum*, *a quo plena obtinuerat poſtulata*; *ſed quia legatione illa animum offenderat Atenolfi Campani tunc Comitis*, *is commiſſam Erchemperto Cellam vi abſtulit* , *ſicut videre eſt in praecitato num.* 69. *idque eodem ſignato anno* 887. *indubitata res eſt contigiſſe*. *Qualis vero vis illata illi fuerit*, *non ibi adſcribitur* ; *ſed aerumnoſis illis temporibus viri ſaeculo potentes indiſcrete religioſos exagitare conſueviſſe viros* , *reſque eorum* , *innumera docent nos exempla* , *ſitque ſit tibi*, *quod idem Erchempertus ſuppeditat num.* 13. *ſcribens de Caſſinenſe Abbate Deus dedit nomine*, *quem Princeps Beneventi Sicardus* a Paſtorali Monaſterio Monachorum, ſaeculari magis potentia , quam congrua ratione, depoſuit, ac cuſtodiae mancipavit. *Atenolfo autem non obſtitit Angelarius* , *etſi favore fretus Summi Pontificis valuiſſet*; *ſed majora*, *ut opinor*, *meditans* , *obſecundare maluit* , *vel imperanti* , *vel expetenti* ; *ſicque munere ſuo exutus eſt Erchempertus*. *At de illo quid poſtmodum actum ſit* , *firmiter ſatis* , *nec rei geſtae deſcriptio* , *nec ſuggerit conjectura* . *Hoc unum tamen opinari haud diſplicet* , *illum aequo animo tunc iſta ferentem* , *vel Capuae remanſiſſe* , *vel Teanum ad confratres ibidem degentes commigraſſe*; *alterutroque in loco anno* 889. *occubuiſſe* , *qui exeuntem annum* 888. *viderat* , *deſcripſeratque*, *nec ulterius Hiſtoriam produxerat ſuam*; *quam ſe producturum promiſerat* , *ſicuti altera jam vice ad num.* 79. *depoſuerat* , *ſed tribus poſtremis numeris reſumpſerat* . *Alii alio iſta* , *fortaſſe* , *ducent* , *conjecturamque hanc meam aſpernabuntur* ; & *ſane non latet me potuiſſe Erchempertum non hac producta cauſa a ſcribendo abſtinere* ; *ſed promptior iſta viſa eſt occaſio* , *quam*

(a) *Legatione ad Roman. Pontificem quoque functus*.

quam dedi, & ab omni divinatione remotior. Verum quod hunc diſtuli locum modo reſumam: tempus ſcilicet (a) *Monachatus Erchemperti aetate tenelli non videri contigiſſe ſub Abb. Angelario, qui non ante annum* 884. *Abbatiam fuit indeptus, ſed ante ſane quam multo. Nam eſto primo illius praeſulatus anno oblatus a patre fuiſſet, ſat cito, ne dum ſacrorum librorum lectione decurſa, eorumdem phraſim, ac ſententias, ut praeſefert, percalluiſſet; verum ad apices munerum ſui Ordinis convolaſſet, aetateque tenera iis impar; hoc eſt anno* 887. *curam Cellae adminiſtrans, ac Legatum ad Summum agens Pontificem, qui anno jam praecedenti fuerat ſub Grammatices, Monaſticaeque regulae praeceptore. Quocirca proclive magis eſſet credere Monachum induiſſe Erchempertum ſub Abb. Berthario, qui ante* 28. *prope annos fuerat Abbas renunciatus, puerum tunc plane illum, ac ad Pilanum rebus a pueritia adquiſitis nondum exutum;* (b) *Cum ceteroqui videri poſſit Oſtienſem in hoc pariter memoria excidiſſe* (24), *quod*

(24) Carpit heic Oſtienſem Peregrinius. Ab Angelo Nucaeo loc.cit. Peregrinius ipſe notatur. At quam longe a veritate uterque abhorreat, mox profecto planum fiet. Erchempertus quidem (quicquid hi ſcriptores in ſubſidium ſuae ſententiae in medium attulerint) nec puer erat anno 881. nec ſub Abbate aut Ragemprando, quod ridiculum ſane foret, aut Angelario oblatus fuit a patre, ſed ſub ejus anteceſſore Berthario anno circiter 860. (ne multae in unum congerantur inter ſe pugnantes, & a vero abhorrentes auctorum opiniones) illum *Adelgarius nobilis de Theano obtulit*, verba ſunt Oſtienſis, *B. Benedicto apud Theanum docilis ingenii* puerum. Nec ad *puerum* juxta allatum modo Peregrinii ſenſum fuiſſe dicendum eſt; ſed vere puerum infra decennium aetatis ſuae. Uterque fortaſſe ſcriptor hoc accidiſſe putat ſub Angelario Abbate, ea ducti ratione, quod tunc temporis Caſſinenſi Monaſterio a Saracenis pene deſtructo, Theani Coenobium Caſſinenſi ſubjectum Abbas ipſe Caſſinenſis, ceterique Monachi incolerent. At pace horum Cl. virorum, non abs re eſt opinari, illum a patre Adelgario fuiſſe oblatum Berthario Abbati, (aut Theanenſi Praepoſito) dum

(a) *Iterum de tempore Monachatus, deque aetate viri.*

(b) *Oſtienſis infirmum teſtimonium.*

quod Monachatum , & damnum prope Capuam acceptum ſub uno , eodemque Abbate contigiſſe affirmet , perindeque ſub Angelario ; quoniam ſemel de hoc damni illati tempore , deque Monachatu ſub Ragemprando manifeſti ſit convictus erroris . Monachus igitur non inepte reputabitur factus ſub Berthario , & annis aliquot antequam 881. *evolutus eſſet , omni de reliquo ceſſante repugnantia , maxima-*

dum Theani moraretur in Monaſterio illo ſibi fortaſſe ad incolendum aptiore & commodiore , multo ante quam Caſſinenſe Monaſterium a Saracenis flammis abſumeretur . Percelebre ſane tunc erat Theani Monaſterium (tametſi *Cellae* nomine vocitatum) multoſque alebat Monachos , ita ut Guaiferius Salerni Princeps , ſuſcepto illius Ordinis habitu , cum in Caſſinenſe Monaſterium ſe transferre vellet , & ob Saracenorum per Campanam provinciam incurſiones impediretur , vita functus , ibi in Theanenſi Monaſterio tanquam ſatis nobili ſepulcro tumulatus fuerit ; ut narrat Oſtienſis *lib.*1.*cap.*42. qui ejuſdem Coenobii Praepoſitos pluries memorat , atque commendat , palamque fit ex Petri Diac. Reg. apud Gattulam Hiſt. Caſſ. Bertharius quidem anno circiter 878. Theani fortaſſe moratus eſt , cum Romam una cum Leone ejus urbis Epiſcopo profecturus , ut Romanum Pontificem pro Capuanae Eccleſiae ſchiſmate componendo ſimul adirent , cum eodem Epiſcopo , Capuaniſque Proceribus diu fortaſſe de rebus tanti momenti communicare debuit, ut ex cit.Oſtienſi *lib.*1.*cap.*41. Peregrinius igitur , qui aetatem Erchemperti multo ſerius , quam revera fuit , ſtatuere conatus eſt , tametſi ſub Berthario ejus Monachatus initia approbaverit , fruſtra tamen , ni fallor , in aliis ſubſequentibus laboravit . Nam ſi circa annum 860. ut innuit , vitae ejus initium ponit , ejuſdemque mortem an. 889. integer ejus vitae curſus ad annos 30. foret deducendus , quod omnino incongruum videtur , atque inveriſimile . Quomodo enim Erchempertus tam brevi temporis ſpatio ſcientias excolere potuit , quibus optime pro ſeculi barbarie imbutus fuerat , legationem gerere , hiſtoriam deſcribere , ſuaeque Regulae miniſteria ſedulo obire, atque annos agens ferme 30. diem clauſiſſe ſuum anno 889. Veriſimilius eſt ſub initio Praeſulatus Bertharii , videlicet , ante ann. 860. oblatum fuiſſe Theanenſi in Monaſterio, patri , ob vicinitatem Pilani Caſtri , opportuniori : neque erraſſe Oſtienſem , ut Nucaeus advertit , ſed amanuenſium potius tranſpoſitione , quod pluribus in locis hujus ſcriptoris animadvertitur , ipſo etiam Peregrinio , aliiſque teſtibus , hoc contigiſſe fatendum eſt . Ita ſane ſatis commode , quae poſterius de Erchemperto narrantur , de ejus ſcilicet captura , legatione ad Stephanum Papam , praefectura , aliarumque ab eo geſtarum re-

rum

Digitized by Google

xlmaque accedente rerum, quae poſtea ſunt ſecutae, concordia; in anno enim 887. proceſſiſſe potuerat ad maturiorem aetatem, congeminatiſque muneribus congruam ſane, magiſque conſentaneam. Nec producta modo caſtigatio contrarietate impeditur ulla: quinimmo ipſiuſmet Erchemperti teſtimonio videtur poſſe conſolidari, qui num. 21. praeſentem ſe conſpexiſſe mala affirmat, quae Campani

ni

rum monumenta vera eſſe poterunt, alias prorſus inextricabilia.

At nec Peregrinio, neque ejus anteſignano Caracciolo, aliiſque, qui illorum ex fontibus hauſerunt, diem emortualem Erchemperti accidiſſe anno 889. lubenter adſentio. Hi enim Petri Diaconi auctoritatem nulla argumentorum vi dejicere conantur. Concedit utique Peregrinius, illum ſub Imp. Ludovico vixiſſe, ſed de Ludovico II. Petrum locutum adfirmat, cum Erchemperti obitam mortem anno 889. contigiſſe contendat: non alio ſane ductus argumento, quod ſuam Erchempertus hiſtoriam ad annum 888. produxerit, quam ultra proſecuturum adpromiſerat. At unde conſtat, illum adpromiſſam hiſtoriam non perſecutum? Quid quod illam jam deſcriptam deperditam adfirmemus? At ſane innumeri ſunt Codices, quos fato ereptos in tenebris jacere cognoſcimus; ac praeſertim quod ad ipſius Erchemperti opera attinet, quae Petrus Diaconus enumerat, revera ab eo compoſita videntur, utpote digniora ſcitu memoriae poſterorum tradenda, ante quam fuſiorem Langobardorum hiſtoriam attexeret, quam poſtmodum abſolviſſe cenſendus eſt Erchempertus. Ceterum fabulam ceciniſſe Peregrinium noſtrum puto, cum adfirmet, paucorum duntaxat menſium ſpatio hiſtoriam ſuam Erchempertum compilaſſe; quod argumento eſſe poſſe, ait, illum monumenta omnia facillime noviſſe, quod adhuc fortaſſe illorum teſtes locupletiſſimi extarent, degerentque. Neque abſonum veritati videtur, Petrum Diaconum, qui in Caſſinenſi Monaſterio tunc temporis vitam agebat, ibique hiſtoriam ſuam bibliothecae illius codicibus ſatis inſtructus deſcribebat, ea quae Erchempertus opera ediderat, ignoraſſe; cum alia quoque antiquiora, nunc vero aut mutila, aut deperdita, aut ſaltem interpolata, & inſtaurata, prae oculis habuerit, & in ordinem digeſſerit. Sed eſto Erchempertus ſuam hiſtoriam non abſolverit, quid ad rem? argumento ne id eſſe cenſendum erit, illum tunc temporis certo obiiſſe? Adpromiſerat ſane ſe hiſtoriam perſecuturum; morbo fortaſſe deinceps, impeditus, aliave occupatione diſtentus illam imperfectam, & minime abſolutam reliquit. Ad priora tandem redeat ſermo. Sub Berthario oblatum fuiſſe Erchempertum anno circit. 860. ultro concedimus; illum vero puerum fuiſſe, cum Pilani Caſtri bona omnia hoſtes diripuerant, omni-

ni Epiſcopi , & Comitis Landulfi factioſis operibus provenere, illeque diem obierat ſuum menſe Martio anni 879. *Ita ut inde colligi clare poſſit , Erchempertum ſatis ſibi conſtare, vereque biennio poſt, in anno videlicet* 881. *cum ad Pilanum eſt captus, pueritiae annos jam exceſſiſſe; eademque de cauſa Hiſtoriam ſuam a novae Capuae reparatione dediſſe pinguiorem, hoc eſt ab anno* 850. *utpote vere ſibi* Hiſtoriam, *hoc eſt*, (a) Spectaculum *atque praeſentem. Quibus omnibus mire , & clare favet Petrus Diac. in praecitato libro de Viris Illuſtribus , dicens Erchempertum vixiſſe ſub Imp. Ludovico, hoc eſt, Lotharii filio, qui obiit anno* 874. *Verum enim vero, qui meus in illum de Capua optime meritum amor voluit , ut non perfunctorie acta, ſcriptaque ejus, qua elucidatum, quave expurgatum item, idem impellit ille, ut Leonis Oſtienſis Cardina-*

omnino negandum. Illic enim jam Monachus immorari debuit, qui a puero intra Clauſtri ſepta degebat; bonaque omnia ſui incolatus ibi, quae amiſerat, adquiſiviſſe dicendus erit, non vero patrimonialia; ea duntaxat ſcilicet, quae ipſe ſua opera ſcientiarum ope comparaverat. Nec ea quae ulterius de ſeipſo narrat Chronologus noſter, aetatem minus quam maturiorem deſignant, quandoquidem ejus ad PP. Stephanum legatio, praepoſitura, hiſtoriae exaratio hominem jam excultum, probatumque expoſcebant, non adoleſcentem. Qua de re conjiciendum potius exiſtimo, Erchempertum ſub Ludovico II. ortum habuiſſe, obitum vero ſub Ludovico III. Auguſtis, ut Petri Diaconi auctoritas a falſitatis, aut incuriae nota vindicetur, veritaſque clarius pateat, illum non tam brevi vixiſſe, quam alii uſquemodo crediderint. Aut ſi anno 890. circ. (ut Peregrinio manus demus) defunctus ille credendus ſit, ſub initio Imperii Ludovici II. lucem aſpexiſſe omnino fatendum, anno nempe 850. circ. aut 849. ut quidam opinantur, qui annos Imperii vel a tempore, quo a patre ejus collega electus eſt, vel quo Romae coronam adeptus, non autem anno 855. quo Lothario ipſe patri ſucceſſit, ut aetas ſaltem annorum quadraginta Chronologo noſtro adſignetur, quod mihi quidem parum probatur; ſed potius ad annum uſque quinquageſimum vitam deduxiſſe, & circa annum 900. ſub III. Ludovico obiiſſe. Quae tamen argumenta ſi eruditus Lector adprobare noluerit, neutiquam pro meis hiſce conjectionibus reclamabo.

(a) Suidas hoc verbo.

nalis ampliſſimi patrocinium ſuſcipiam , licet ponderoſius ; quam vires ferant meae , dum utriuſque merita in patriam imparia non ſunt meam. (a) *Et plane illius aſſertio ab inflicta cenſura vindicari poſſe arbitror, ſi germana quadam explanatione excipiatur , qua Erchempertum puerum dictum fuiſſe opinemur , non quod quinquennis , ſexenniſque fuerit tunc puer, ſed quod non ſe ipſo , nec* per capillos capitis ſui (*ut cum eodem loquar Oſtienſe lib.* 1. *cap.* 45.) *tradiderit ſe B. Benedicto, verum aetate aliquanto provectior fuerit traditus a patre Adelgario, ut ceteri tenelli tradi conſueverant . Qui ingenii , qua pollebat, acritate, exiguo temporis ſpatio , & prae rudi illo ſaeculo ad miraculum uſque Grammaticam , Poeticam , Rhetoricamque utcumque aſſecutus , Cellam continuo adminiſtravit , legationiſque munus exercuit , ut hoc quoque ſupra aetatem miraculum mundus ille admiratus fuerit ; & eopſe miraculo legatus electus , legatioque ejus carior , acceptiorque Romano fuerit Pontifici . Nec tamen ob id crediderim illum , ut ſummum attigiſſe tunc annum viceſimum quintum, quem nec exceſſiſſe oportet opinari , ſi vera ſunt , quae de ejus dixi exceſſu mox a depoſita Hiſtoria ſecuto in anno* 889. *quod veriſſimum eſſe confirmat eadem ignea illius mentis vis ; quae nullatenus , ſi advixiſſet, ſilentio concluſa valuiſſet contineri . Vitam igitur Erchempertus (natura ſic ſemper exuberando deficiente) praepropere maturavit , qui praecoci fuerat praeditus ingenio . At quod de ejuſdem tempeſtiva ſacrarum literarum ſcientia praepoſueram mirum eſſe non debet , cui novum quoque non ſit, olim in ſcholis ſacros potiſſimum admiſſos fuiſſe libros , & apud pleroſque alios nullos. Nec pariter demiremur , quod is dicat praeſentia ſe vidiſſe mala , quae Landulfi Epiſcopi opera contigere ; namque damna ſignificare voluit ea , quorum ipſe pars quoque fuit , & quae Epiſcopi mortem fuerunt ſubſecuta* (25), *ut, ſi locus extremi*

num.

(25) Judicet Lector , an hic oſcitaverit Peregrinius ?

(a) *Conſolidatur.*

num. 31. *cum dicto num.* 21. *conferatur , palam faciet . Teſtimonium vero Petri Diac. quanti in hoc ſit faciendum, ex infra notandis manifeſtabitur ; qui ſi Erchemperti Hiſtoriam libaſſet , non ſub Ludovico , ſed ſub Carolo III. illum vixiſſe agnoviſſet : imperavit enim Carolus ab anno* 881. *ad annum* 888. *quo plane annorum decurſu tota Erchemperti , quatenus innotuit , vita fuerat peracta . Sed de his hactenus .*

Quae vero eidem poſt mortem , (a) ut praemonebam , alia nova acceſſerint infortunia , illaque , quod in defunctum illata , numero damnoque majora , ac tempore diuturniora , non erit qui neſciat , dummodo ejus Hiſtoriae facies , vel in ſcriptis Codicibus , qui in Chartis plures habentur , vel in Edito inſpiciatur . Nec mihi majore improprietate Erchemperti Hiſtoria abſolute dicitur Erchempertus , quam ſi cadaver illius eodem appellarem nomine . In illam , inquam , tot , tamque alta chartaceis in Codicibus a librariis fuere inflicta vulnera , ut Antonius Caracciolus Clericus Regularis , (b) clariſſimi , eruditiſſimique viri nomen , integrae ſanitati multa licet reddiderit , plurima tamen ſua in editione incurata reliquit , prae taedio , ut puto , ad majora converſus ſtudia , quae ſectabatur magno literariae Reipublicae emolumento . Sed vulnera iſta curatum modo , non deploratum imus ; ſique fruſtra ierimus , attentus , peritusque judicabit Lector : omnis alius praejudicabit . Tempus idcirco in his non abſumam ; & quae de Erchemperti modo Hiſtoria ſunt congrue ad hunc locum adnotanda , paucis abſolvam . (c) Aggreſſus illam eſt , ut opinor , noſter poſt partam inſignem ab Atenolfo Campano Comite de Neapolitanis victoriam , quae contigit aeſtate non dum tranſgreſſa anni 888. *nec ſuo ſolius arbitrio , ſed , ut ipſe praefatur , hortatu Algelgiſi nobilis , ſapientiſque viri , quem Campanum , vel Campanis*

(a) *Erchemperti Hiſtoria male habita a librariis .*

(b) *Primum recenſita ab Anton. Carace. V. C.*

(c) *Cur , & quando illam aggreſſus noſter .*

nis animo propenſum ex petitione eadem ſua, reque ab Erchemperto praeſtita agnoſco, totus enim in Campanorum rebus laborat. Non auſim tamen ſatis firmiter affirmare, an iſte ille idem fuerit Alciſus, de quo habetur num. 63. quique eidem Atenolfo Capuam fratribus praeripienti non adſtitit, ſed contra Neapolitanum Epiſcopum, ac Ducem belligeranti adſtitiſſe arduum non eſt divinare. Et ſane quod Erchempertus ſe tunc dederit huic Hiſtoriae, inferri ex hoc poſſe perſuadeor, quod in Praefatione conſuetudinem illam ab Hiſtoriographis retineri impoſuit, ut ea tantummodo retexere ſoleant, quae ad laudem gentis pertinere noſcuntur; *in quo Pauli Diaconi conſilium laudat, & ſe dicit deſcripturum Langobardorum damna, & improperia. Cur igitur non abſtinuit; immo prudens, idemque nobilis vir Algelgiſus cupide id expetivit? Scies, ſi quae olim longo aevo inter Campanos, Neapolitanoſque interceſſere bella, ad mentem revoces, quibus utrorumque invicem odia ſic efferbuere, ut videre mihi videar illos partam tunc victoriam tanti feciſſe, quia Neapolitani moenibus concluſi ſuis palantes ſinebant omnia pervadere hoſtes, ut unam illum omnibus praeteritis damnis vel illatis, vel paſſis maxime praeferrent. Quibus pariter Algelgiſus rebus elatus proſperis Erchemperto inſtitit, ut occaſione continuandae Hiſtoriae Pauli Diaconi, quod nullus hactenus attigerat, ſuum inſtitueret Auctarium, quod ſine adeo memorando, ac Campanae genti decoro concluderet. Illeque haud plane invitus, immo privato etiam odio Neapolitanis infenſus. ut ex num. 44. & 61. colligi poteſt, petenti ultro obſecundavit; proindeque ingenti de victoria illa tripudians exultatione conſpicitur num. 74.* (26) *Hac ergo occa-*

(26) Peregrinii de Adelgiſio conjectura acuta ſane eſt, & veritati conſona. Verum addendum puto, nomen Adelgiſii, (al. *Agelgiſii*, ſive *Algiſii*) ad nobilem olim Capuae familiam effluxiſſe. Siquidem in hujus urbis Theſauro charta quaedam conceſſionis adſervatur anni 1123. ab Eccleſia S. Johannis de Turrepaldo, ſeu Nobilium Hominum, in qua *finis* cujuſdam domus deſignatur prope *Arcum Algiſii*, qui

occaſione Erchempertum , credam , Hiſtoriam adgreſſum , quum abſolviſſe opus eſt paucis decurſis menſibus ; namque ut conſtat ex num. 79. & 82. finem eidem impoſuit eodem anno 888. *nondum exacto* . (a) *Nec improbabile cuiquam ſit tam cito Avorum memorias ex centum retroactis annis perveſtigare potuiſſe ; etenim illas non ex libris excerpere neceſſe habuit , quippe qui* viſa ſe , & audita (b) *deſcripturum praeloquatur , non autem ſcripta , quae iis de rebus adhuc nulla exarata fuiſſe ob id ipſum opinor , ſed ex facili cum familiaribus collocutione hauſit ; ceteque Langobardi res , & genealogias ſuas , immo leges omnes prompta memoria retinere conſueverant ; praeterquam quod Erchempertus ſummatim adnotavit ; quae Principem Radelchim praeceſſere , hoc eſt annum* 839. *utpote aetate remotiora , & viventibus tunc ſenioribus minus nota , qui reliqua ab illius Principis aevo potuerunt omnia probe noſſe .*

Ceterum haec Hiſtoria ab Oſtienſis fere tempore , (c) *qui in primo ſui Chroniti libro ea fuerat uſus , hoc eſt ab anno circiter* 1100. *diu neglecta , obſcuraque manſerat ; ejuſ-*

qui adhuc extat , & nomen Arcus Algiſii hactenus retinet ; ac proxima Paroecia ſub eodem Arcu extructa vetuſto ſane tempore ad Arcum Algiſii nuncupatur . Ceterum de Adelgiſo Capuae Judice meminit charta quaedam anni 1059. a Jordano Principe Monaſterio S. Vincentii dono data ; in qua Adelgiſius Judex dicitur filius Adelgiſi Judicis ; eidemque chartae ſubſcribit alius Adelgiſus teſtis . Paſſim inde de Adelgiſiis , ſive Algiſiis in veteribus Capuae chartis mentio ; quo planum profecto fit , celebres ea in urbe fuiſſe Adelgiſios , e quibus Algiſiorum profecto familia facile manavit . Illuſtrior deinceps fieri coepit ſeculo Chr. XIV. novumque illi decus addidere Petrus,& Johannes, vel Jannoctus de Algiſiis fratres militaribus ornamentis decorati ; ut & cujuſdam ſcripturae certo monumento ann. 1312. in Archivio S. Laurentii Averſanae urbis colligitur . Optime ſane conjicit Peregrinius , Adelgiſium illum , qui Erchemperto in deſcribenda hiſtoria auctor fuit , Capuanum fuiſſe , cui lubenter adſentio .

(a) *Qua diligentia , ac ſinceritate in ea uſus .*

(b) Vide infra, ubi de Anonymo Salern. num. 6.

(c) *Eademque quando iterum innotuit , & quo auctore .*

ejuſdemque exemplar nullum nobis niſi unum in membranis ſcriptum remanſerat, quod apud Salernitanos delitescebat, operaque tandem Marini Frecciae J.C. innotuit, qui Stabiis autumnalibus feriis commorans, exemplum inde ſua excripſit manu, operi inſiſtens a die 29. Auguſti anni 1560. ad diem 16. Octobris ejuſdem anni, ut ipſe de ſe fatetur in libro de Subfeudis 1. Cap. de Provin. & Civit. Regni, nu. 36. & ad finem novi a ſe exarati Codicis, ex quo in dies plurimi, qui modo Papyracei habentur, effluxere, pleriſque recentiores literati viri utiliter in operibus ſunt uſi ſuis, licet corruptiſſimis. Exemplar autem illud in Vaticanam poſtmodum inductum fuit Bibliothecam, ut indicium, quo eſt praeſignatum, commonſtrat; ſiquidem habet ad oram nonnullas Gloſſas, ſive Adnotamenta ex eadem Hiſtoria excerpta, eaque non admodum novitia manu conſcripta, quae prorſus eadem ex Frecciano oborti Codd. retinent multi, ac vulgo ab eodem Freccia exarata creduntur; ſed ipſamet illa, me judice, Salernitanum civem probant habuiſſe auctorem, Freccia ſane integro ad minus ſaeculo antiquiorem, (a) ut opportuniori loco de hoc, & de ceteris, quae ad notitiam ſpectant horum Codicum, qui circumferuntur, fuſe dicam, & alibi quoque in Notis, quo pariter loco reddetur mihi ratio Epigraphes, quam huic Hiſtoriae adfixi, ibidemque complurium Scriptorum teſtimonia de Erchemperto prolata ſeriatim dabo; namque ſatis longum, & alienum eſſe duxi diutius hic immorari. (b) Unum tamen non differam, mirari ſcilicet me, quod Petrus Diac. libr. de Vir. Illuſtr. alias laudato, duo alia, quae non extant, opera adnotarit a noſtro Erchemperto fuiſſe ſcripta, ſic dicens. De Deſtructione, & Renovatione Caſſinenſis Coenobii: Nec non de Iſmaelitarum incurſione Hiſtoriam ſatis neceſſariam compoſuit. *Nec una in Hiſtoria ſignificare ille voluerit utramque deſcriptam fuiſſe cladem, quam utique Hiſtoriam alteram ab hac credere nullus recuſa-*

(a) Ubi de Anonymo Salernit. *ſcripta, illi aſſerenda.*

(b) *Nec alia, proſa oratione con-*

cuſabit; qui recuſare quoque velit Petrum oſcitanter iſta adnotaſſe. Sed eum ab hac culpa defendat, qui volet: ego plane, eodem conſentiente Erchemperto num. 31. *novi a ſe non modo praeſentem exaratam Hiſtoriam, ſed Carmina quoque de Landolfo Campano Epiſcopo, & Comite, deque aliis alia, quorum fragmenta reputo verſus, qui habentur num.* 6. 9. & 21. *nec tamen illa Petrus adnumeravit; quod plane feciſſet, ſi praeſentem ſaltem percurriſſet Hiſtoriam, ſicut paulo ante monebam.* (a) *Ni, forte, praetereunda cenſuerit, quod tam his metris, quam proſa illa eadem fere haberentur deſcripta Langobardorum geſta; quam equidem de utriſque, nec ſine divinatione, opinionem habeo, ſed ſuffragantibus mihi indicatis fragmentis, & ſaeculi more non reclamante, cujus exemplum habeo in tumulo filiorum Principis Landulfi Capuae poſiti infra una cum aliis adſcribendo.*

De mea vero recenſione hoc addo, (b) *quod cum operi me primum dederam, parae innitens conjecturae, & collatione utens Auctorum, qui editi, ineditique eadem tradiderant, uno adjuvabar ſcripto chartaceo Codice, quam Hieronymus de Barone Patricius Campanus, & Dux Friſae exſcribi curaverat e Fracciano exemplari manu librarii conductitii, ac plane ineruditi, quibus adjutus adminiculis graviora plurima reformaveram errata, nunnullis exceptis diligentiorem curam exquirentibus. Poſtmodum illuxit mihi amor Lucae Holſtenii V.C. qui & ipſe amor literatorum, ac delicium: an dicam quoque norma? favorem conciliante Petro La Sena, eheu, viri nomen eruditiſſimi, ſanctiſſimique, ac mei amantiſſimi, nec unquam ſine luctu recordandum. Magnuſque vir ille meis precibus, jam enim diem obierat La Sena, editum Codicem Erchemperti cum ſcripto membranaceo, qui in Vaticana Bibliotheca adſervatur, numero ſignatus* 5001. *contulit, varianteſque lectiones ſua manu ad oram editi libri adnotavit, conjectura, ut monuit, & ipſe*

(a) *Sed metro quidem, ejuſdemque argumenti.*

(b) *Recenſionis meae ratio.*

& ipſe quandoque uſus, mihique librum notulis, hoc eſt margaritis, exornatum tranſmiſit perhumaniſſime. Quo adjumento omnis propemodum mea in Erchempertum caſtigatio conſolidata remanſit, deſperatuque illa fere omnia medicinam accepere, & ſanitatem. Tandem nactus ſum alterum Codicem, & ipſum papyraceum, qui eſt Andreae Marcheſii Campani quoque Patricii, Principis Montis Marani, & in hoc Regno Regii Conſiliarii, ejuſque lectione impoſita eſt mihi ultima labori manus. Nam iſte in iis, in quibus primus ille Codex a Vaticano diſcrepat, ut plurimum eidem, multoties huic concordans, quandoque autem utroque melior, pejor quandoque, ut in Notis manifeſtabitur, omnem ſedavit meam anxietatem alios perquirendi; quos plane multos chartaceos, tum Neapoli haberi, tum alibi certo ſcio. Remanſit tamen, nec celaverim, locus unus, vel alter, aut mancus, aut ſuſpectus, & ob id aſteriſco ſignatus; quibus nec mea conjectura quidquam firmi auxilii ſuppeditavit, nec excerptae ex Vaticano lectiones ulli fuere ſubſidio: nihil enim inibi exhibebant; quandoquidem minutiora multa poſtea, ut reputo, daturus erat a majoribus tunc ſtudiis, curiſque revocatus Holſtenius, & graviora nonnulla feſtinantem praeterierant. Quocirca nil mihi fidens, integrum Lectori ſervare volui judicium, cui integrum pariter ex me erit de ceteris omnibus judicare; modo & ipſe papyraceos inſpiciat, excutiatque Codices, & cum vocibus luctetur, qua multis, qua depravatis, qua ſciſſis, qua denique omnigena foeditate refertiſſimis. Quarum nihilominus ſpecimen ad libri oram multoties repraeſentavi, ut qui Antigrapha talia adire abhorruerit, ex pauculis illis argumentari valeat, an admodum plana, expeditaque haec mihi ceſſerit recenſio. (a) Et quidem non alio conſilio eam ſuſcepi, niſi ut Hiſtoria, qua poſtremorum Campanorum Comitum res ex propoſito enarrantur, aliis haud haberetur, quam innatis impedita tricis; longeque a me abfuit mens

(a) *Et conſilium.*

mens priorem inſectandi editionem; quinimmo ne talis unquam exoriretur opinio, non ſemel ejus lectiones malui retinere, contentus variantes indicaſse, hac licet ad Erchemperti ſtylum, (*) & aetatem accederent magis. Verumtamen, Lector, ſi ſcriptos Codd. ipſemet experiri volueris (idque facias iterum rogo) comperies me in uno tantummodo falſum, quod non ex exemplarium fide, ſed meo arbitratu continentem Hiſtoriae textum in ſectiones diviſerim, quibus numerales adſcripſerim Notas: id autem an tuae ceſiurum ſit fraudi, ipſe dijudices, qui ſcias pariter volo, idem me commiſiſse in his fere omnibus Opuſculis.

FRANCISCI MARIAE PRATILLI

AD ERCHEMPERTI HISTORIAM

PRAELUDIUM.

PLuries lucem adſpexerat Erchempertus, nec citra tantum, ſed ultra montes; poſteaquam Cl. V. Antonius Caracciolus ejus Hiſtoriam, tametſi aliquanto depravatam ediderit Neapoli anno 1626. quam denuo anno 1643. Camillus Peregrinius Campanus in meliorem formam redactam, ſuaeque verae lectioni, quoad potuit atque nitori reſtitutam ibidem protulit. Illam inde a Petro Burmanno editam habuit Hollandia, & a praeclariſſimo Ludovico Antonio Muratorio iterum recuſam vidit Italia. Cum vero nemo unquam fuerit, quoad ſciam, qui animum induxerit ad excolendam hujus inculti ſane, barbarique Scriptoris hiſtoriam, adnotationes aliquas illi ſubnectendo; in nova iccirco hujus Langobardicae hiſtoriae editione operae pretium duxi animadverſiones aliquas adjungere, quae illi aliquantum lucis adferrent, & confuſionem quandoque, aut nomi-

(*) *Vid. P. Caracc. in Propyl.*

nominum amphibologiam, aut dictionum obſcuritatem; vel quae contradictionis fortaſſe periculo ſubeſſe poſſent, facilius explanarent. Item quae ad Erchemperti vitam, cognitionemque ſpectabant, tam Petrus Diaconus, quam ejus adnotator Jo: Baptiſta Marus (qui a Caraccioli Propylaeis omnia excerpſerat) ac Peregrinius idem deſcripſerant, huic Chronologo praemittere in animo fuit, ut ejus acta, ſcripta, ſtilus, aliaque, quae ad ejus pleniorem notitiam conferrent, agnoſcerentur: omniumque etiam Langobardorum Regum ſeriem (non illam duntaxat paulo ante allatam *poſtremorum quinque*, quam Caracciolus immerito Erchemperti Hiſtoriae praefixit; Peregrinius vero ab eo ſeparatim in lucem dedit) e Pauli Diaconi Hiſtoria excerptam priori mea adnotatione breviſsime retexere volui; eo ductus conſilio, ut quae *excerptis* ejuſdem Scriptoris de noſtrarum Regionum Langobardis omiſeram, heic inſerta cernerentur, totiuſque pene Pauli hiſtoriae libri prae oculis haberentur ad accuratam Langobardorum Hiſtoriae cognitionem. Variantes aliquas lectiones, quae forte Peregrinio noſtro exciderant, vel conſulto praetermiſſa fuerant, ſuis quibuſque locis ſignis notatas reponere ſtudui lacunaſque etiam aliquas ſupplere ex aliis M.S. Codd.; quaeque de Erchemperti aetate Peregrinius ipſe dudum dixerat, plenius declarare, aut corrigere, ubi opus fuerat, meis pro viribus niſus ſum. Quod ſi forte haud nimis accurate fieri contigerit, Lectoris humaniſsimi cenſuram minime improbo; & quod imbecillitatis ingenii mei argumentum eſt, ſuae laudi vertat; nec irrideat, ſed excuſet potius, & ſanum ſaltem propoſiti mei conſilium commendet.

PE-

PETRI DIACONI

In Opuſculo de Viris Illuſtribus Caſſinenſium.

CAPUT XIV.

De Erchemperto.

ERchempertus Diaconus, parvulus & ipſe B. Benedicto oblatus, de deſtructione & renovatione Caſinenſis Coenobii, necnon de Iſmaelitarum incurſione Hiſtoriam neceſſariam ſatis compoſuit. Fuit vero tempore Ludovici Imperatoris.

EPI-

Johan. Baptiſtae Mari Adnotatio.

Erchempertus ab aliis Herempertus, ſeu Herembertus, e Langobardorum illuſtri ſtirpe, genus ſumens e Beneventanis Ducibus, pater ejus Radelgarius, abavus Radoalt, patruus Radolphus vocabatur. Vir fuit ſanguinis ſplendore, & doctrina non ignobilis, hiſtoriaeque ſcientiſſimus; ad humanae tamen vitae incommoda ſolum natus. Scripſit Chronicon, ſive Hiſtoriam Langobardorum. cujus prototypon putatur periiſſe. Tempore tamen Deſiderii Abbatis Caſin. qui poſtea fuit Victor Papa III. exſcriptum fuiſſe, ita ipſo mandante, teſtatur noſter Petrus in Auctar. Chron. Caſin. lib. III. cap. LXII. edit. Venet. Fuſioris enim hujus Hiſtoriae epitomen, ſeu potius auctarium Pauli Diaconi de Geſt. Langob. ann. DCCCLXXXVIII. ab ipſomet Erchemperto confectum, ut creditur, Vir Cl. Antonius Caracciolus ex Ord. Cler. Reg. primum ex MMSS. Codice Vaticano edidit, notiſque illuſtravit, & typis Neapoli anno 1626. in 4. publicavit una cum Chron. Lupi Protoſpatae, Falconis Beneventani, aliorumque. Verum poſtremo loco eruditiſſimus Camillus Peregrinius ſuae Langob. hiſt. praedictum Chron. ſeu Epitomen ſcholiis ornatum ſolita diligentia, ac eruditione attexuit: unde qui plura volet, apparatum, notaſque ejuſdem conſulere poterit. Vide etiam Philippum Labbeum in nova Bibl. MSS. librorum par. I. pag. 10. & 366. Scripſit inſuper Erchempertus Carmen de vita Landulphi Epiſcopi Capuani, de quo vide Sanctuar. Capuan. Michaelis Monachi, ac etiam praenotatum Peregrinium in praefat. ad dictam Hiſt. pag. 15.

Ab

Digitized by Google

EPITOME
HISTORIAE ERCHEMPERTI

Sive Fax ad illius partem quae ſpectat Comites Capuae.

NOn integram Erchemperti Hiſtoriam hac Epitome explanandam ſuſcipio, ſed eam dumtaxat partem, quae prae omni opere eſt maxime implexa, tum Auctoris culpa, tum affinitate nominum virorum, qui in ea enarrantur. Utrique autem incommodo hoc Breviario, & adjecto ſtemmate Comitum Capuae occurro, dum id praeſtare haud morbus ſinit integro, & pleno Commentariolo. Tu confer invicem pares praenotatos numeros ad Epitomen, & ad Genealogiam; unaque ſubnotatas Notatiunculas; quod cedet

Ab eodem pariter Erchemperto literis conſignata putantur Acta Translationis S. Matthaei Apoſtoli, & ea fortaſſe cenſentur, quae edidit Columna Archiep. Salernitanus; verum praedicta Acta, quae MSS. penes nos ſunt, praeferunt nomen Paulini Legionenſis ſive Londinenſis Epiſcopi in Britannia: initium eſt: *Matthaeus Evangeli a, & Apoſtolus cum primum in Judaeam &c.* Obſervandum etiam eſt, non extare opuſcula, quibus noſter Petrus titulum fecit de deſtruct. & renovat. Caſin. Coenobii; necnon de Iſmaëlitarum incurſione: niſi velimus dicere, in praedicto Chronico ſive Hiſtoria utramque deſcriptam fuiſſe cladem. Adi V. Cl. Voſſium de Hiſt. Lat. lib. 5. Denique Leo Oſtienſ. in Chron. Caſſ. ſaepe meminit Erchemperti, e quo plurima deſumpſiſſe videtur, ut lib. 1. c. 9. & 19. 46. Et Card. Baronium ex Erchemperti Hiſtoria multa pariter hauſiſſe, atque in ſuos Annales inſeruiſſe, facile videre eſt. Lege ipſum ad ann. 871. 872. 874. & 912.

Quoto autem ſignate anno Erchempertus mortalis corporis depoſuerit pondus, ignoratur: licet quidem opinari anno 889. dum exeuntem annum 888. viderat, deſcripſeratque, nec ulterius Hiſtoriam produxerat ſuam, quam ſe producturum promiſerat; & ſic noſtrum Petrum non libaſſe Hiſtoriam Erchemperti ſuſpicatur praefatus Peregrinius, dum claruiſſe refert ſub Ludovico Imp. cum illum vixiſſe ſub Carolo M. compertum habeamus: Carolus enim imperavit ab anno 881. ad ann. 898.

cedet, ni fallor, hujus tricoſae Hiſtoriae faciliori explanationi.

I. Landulfus nobiliſſimi hujus generis (a) caput, & origo; N. 21. ſtirpe Langobardus, N. 53. vir ad bella promptiſſimus Neapolitanos vexat; (b) ſuiſque peremptis adfinibus rebellat a Principe Beneventi, & Capuam, *ejuſque ditionem* (c) *ſolus* obtinet; ſeque Sicopoli (munitiſſima in urbe N. 24.) tuetur N. 15. Somnium (d) uxoris interpretans dira vaticinatur de filio Landulfo Epiſc. N. 21. liberos ſuos peſſime monens obiit; N. 22.

II. Pando (e) Marepahis fil. Landulfi Suram, *hoc eſt Soram*, adminiſtrat; N. 21. qui, & ejus fratres Pandulfo conſanguineo Sueſſulam callide adimunt; N. 23. In Ademarium Pr. Salerni indefinenter bella movet ad vindicandum cognatum filium Marini Amalfitani (f) *Comitis*, qui ab illo captus, & traditus fuerat Sergio Magiſtro Mil. *& Duci Neapolis*: idemque Marinus ab eodem Sergio in vinculis detinebatur; N. 26. Sed parta a nepote Landone clara de Neapolitanis victoria, captivos Amalfitanos libertati reſtituit, N. 27. & Ademarium Pr. (g) carceri curat mancipandum, Guaiferiumque (h) *virum Landelaicbae neptis ſuae ex fratre Landone*, ſponte, *& proprio arbitrio* Salerni Principem conſtituit: his in omnibus germano Landulfo Capuae Epiſcopo ſibi conſentiente, & opitulante, quo pariter ſociatus a Guaiferio non multo poſt rebellat; N. 26. unaque ambo Capua exturbant nepotes, Landonem, & fratres ejus, filios praemortui ſenioris Landonis, ſola (i) Gaſtaldatus cupiditate accenſi, *hoc eſt adminiſtrationis Campanae Dynaſtiae*. Pando autem invaſas a nepotibus Caſamirtam, & Cajatiam recipit, atque

(a) *Ign. Caſſ. N. 16.*
(b) *Ign. Caſs. N. 8.*
(c) *Id Athanaſius indicabat Atenulfo. N. 52.*
(d) Filiae Ro[illegible]it *Anon. Sal. par. 3. num. 1. quem vide* P. 2. *n.* 2.
(e) *Ign. Caſs. N. 16.*
(f) *Praeſides Amalfitanos ſic primo adpellatos Anon. Sal. ineditus auctor eſt.*
(g) *Qui & oculis tunc orbatus. Ign. Caſs. N. 23. & Anon. Sal. ineditus.*
(h) *Anon. Sal. ineditus.*
(i) *Chr. Com. Cap. N. 3. & 4.*

que hanc vaſtat; Num. 30. eoſdemque una cum fratre Epiſcopo, ac trium ſuorum filiorum praeſidio bello inſequitur; N. 28. In praelio tandem confoſſus (*a*) occubuit; N. 28. & 30. Ejus filios habes N. 28. 30. 36. & 40.

III. Lando filius (*b*) Landulfi; N. 21. munere, & aetate Senior. N. 28. vir ſingularis, & praeſtantiſſimus; N. 53. Capuam poſt patris obitum (*c*) obtinet, & adminiſtrat: ***hoc eſt, loca ad Dynaſtiam Campanam ſpectantia: (d) urbs namque in cinerem a Saracenis verſa fuerat, & Campani Sicopolim confugerant, quam incolebant***. Idem curat ordinandum Epiſcopum Landulfum fratrem; N. 22. Ludovicum Lotharii fil. advocat in Saracenos; N. 19. Novam urbem a fratribus aedificari coeptam irridet; N. 24. Sed mox mire (*e*) perficit. (*f*) *Quam legibus inſtruit*, atque tum primum habitatam tuetur (*g*) adverſus Guidonem *Ducem Spoletii*, cui nolebat ſubjici, N. 25. Paralyſi laborat anno integro, quo temporis decurſu Lando filius ejus in Neapolitanos inſigni victoria potitur; N. 27. Fratres quoque, ſe inſcio, conjurant in Ademarium Pr. Salerni; N. 26. quibus, fato decedens, filium commendat, N. 28. ejus filios (*h*) habes N. 28. 30. 40. 41. 42. 44. 45. 47. 49. 53. & 64.

IV. Landonulfus filius Landulfi; N. 21. ob aetatem dictus ſenior; N. 40. Teanum (*i*) adminiſtrat; N. 21. perpetuo (*k*) refragatur Siconulfo Pr. Salerni, & ejus filio, cui invitus dat filiam obſidem; N. 22. Capuam ad Pontem Caſulini una cum fratre Landulfo Epiſcopo (*l*) coepit aedificare; N. 24. quam recuſat ſubjici (*m*) Guidoni *Duci*

(a) *Ign. Caſs. N. 31.*
(b) *Ign. Caſs. N. 16.*
(c) *Chr. Com. Cap. N. 2.*
(d) *Oſtien. l. 1. c. 24. & 20.*
(e) *Ign Caſs. N. 16 Oſt. l 1. c. 20.*
(f) *Diſco ex menſura paſsus ab eo definita, qua Campanos uſus in agrorum modiis metiendis antiquae Char. docent.*
(g) *Anon. Sal. inedit. dicit* adverſus Pr Sal. *utrumq. verum Ign Caſs. N. 23.*
(h) *Uxorem arul Ign. Caſs. N. 21.*
(i) Gaſtald *dicit Ign Caſs N. 16.*
(k) *Sed vide, an de illo Oſt. l. 1. c. 25.*
(l) *Oſt. l. 1. c. 30. tacet de Landonulfo.*
(m) *Ign. Caſs. N. 23.*

Duci Spoletii, ideoque Suram, & confinia oppida (*quae a fratre Pandone quo pacto ad ſe tranſierint ignotum*) amittit, atque ex animi moerore obiit; N. 25. ejus filios (*a*) habes N. 40. 41. 47. 49. & 53.

V. Landulfus poſtremus (*b*) filius Landulfi, cujus futura dira opera praemonſtrantur ſymbolica matris ejus viſione. patre orbatus, atque aetate tener domi manet nullo inſignitus munere; N. 21. Landonis fratris favore ordinatur Epiſcopus Capuae poſt deceſſum Paulini ſanctitate clari; N. 22. ſiſtit ſe vice fratrum coram Ludovico Lotharii fil. N. 20. urbem conſtruit ad Pontem Caſulini cum fratre Landonulfo; N. 24. quam renuit ſubjici Guidoni *Duci Spoletii*; N. 25. ex ea nepotem Landonem, Landonis fratris filium, quem ab illo commendatum ſuſceperat, poſt ejus obitum ejicit, conſentiente ſibi germano Pandone, belloque inſequitur; N. 28. Pandone fratre in dimicatione perempto, ejuſque filiis Capua ſecedentibus, urbem, (*c*) *ut ſubindicatur*, adminiſtrat: homo verſutus, elatus, petulans, & inreligioſus; N. 30. & 31. ejus calliditatem fruſtratur Ludovicus Imp. qui Capuam obſidet, & obtinet, ſuiſque Judicibus, *ſeu Primatibus* ſingulis fere menſibus regendam, atque in praedam (*d*) tradit; N. 32. *Sed is nil animo deſtitutus*, in amicitiam Imperatoris ſe inſinuat, a quo auxilia in Saracenos petit, & obtinet, eoſque bello delet: (*e*) bonum hoc unum in vita operatus; N. 35. conſtituitur in ejus Regno tertius, ac temporis opportunitate uſus, ſe Primatem fieri, & Campanam Eccleſiam ſuper omnes CisTyberinas exaltari, Guaiferium Pr. Saler. dejici ſtudet: nil adſequitur. mortuo Imperatore, & a ſuis nepotibus bello fatigatus, rerum viciſſitudini deſervit, ejuſdemque Principis in eos advocat auxilia, qui-

(a) *Uxorem. An. Sal. P. 5. n. 3. cum vide P. 2. n. 2.*

(b) *Ign. Caſs. N. 16.*

(c) *Equidem Erchempertus non propalat; adfirmant tamen Ign. Caſs. N.* 32. & *Chr.* Com. Cap. N. 5.

(d) *Vide* Chronol. Com. Cap. N. 5. *par.* 3. & 16.

(e) *Alias quoque vir frugi eſt Joanni VIII. Ep.* 9. 25. 29. 36. 56. & 69.

quibus mox concordat ; N. 36. Obiit tandem pene impoenitens ; N. 40. injuſta , ſive imprudenti diviſione oppida Campanae ditionis nepotibus diſpertitus ; N. 31.

VI. Landulfus filius Pandonis, mortuo patre, ſecedit Capua una cum fratribus , & Caſamirtam , *Campanae Dynaſtiae oppidum* , ſe recipit. &c. N. 30. *Hujus proles ignota*.

VII. Pandonulfus fil. Pandonis, mortuo patre, ſuffectus eſt Comes Capuae a patruo Landulfo Epiſcopo , a quo mox diſcrepat , ac volens urbe abit : *(a)* Sueſſulam intrat, adjacentia Capuae loca cum fratribus vaſtat; patruelibus , filiis Landonis , & Landonulfo patruo concordat, ab utriſque diſcedit , deque hoc apud Imperatorem conqueſtus, Capuam redire recuſat ; N. 30. Patruo Landulfo vita functo , & Campana ditione concordi omnium patruelium voluntate trifariam diſpertita (*ad inſtar ſ. trium filiorum ſenioris Landulfi, ex quibus filii remanſerant*) ipſi, & fratribus obtigit urbs Teanenſis, & Caſamirta ; N. 40. *(b) Capua communi omnium juri, & domicilio adjudicata, cujus Gaſtaldatum, ſive adminiſtrationem unus obtinet, iſque idem Pandonulfus, ſicut ex (c) ſubſequentibus conſtat*. Ille vero ejuſque fratres cupiditate accenſi , & Calvi oppidi conſtructione offenſi, duos filios ſenioris Landonulfi captivos faciunt, quibus Cajatiam quoque adimunt ; N. 40. & 45. ablata pariter Sueſſa filiis Landonis ſenioris ; N. 45. eodemque tempore patruelem Landulfum electum Capuae Epiſcopum Pandonulfus e Clauſtro, *hoc eſt ex aedibus, & domicilio Epiſcopo, & Canonicis communi*, ejicit, & Landonulfum fratrem loco ejus inſtituit. &c. N. 46. quem conſecrari obtinet *(d)* a Joanne Papa VIII. *(e)* quia Capuam eidem ſubjecerat ; N. 47. ſaeva inde civi-

(a) *An* Sueſſam , *ſicut apud Ign. Caſs. N. 31. quo iterum ſe recepit ? N. 60.*

(b) *Hoc, ut puto, improbabat Erchempertus N. 31. fine.*

(c) *Et ex Chr. Com. Cap. N. 6. & ex Oſt. l. 1. c. 42.*

(d) *Ejus vide Epiſt. 168. 169. & 215.*

(e) *Oſt. l. 1. c. 42.*

civilia exorta bella; N. 41. 42. 43. 46. & 47. quae Pandonulfus Athanaſio Epiſcopo Neapolis, & Magiſtro Militum ſociatus dire in utroſque patrueles exercet; N. 44. & 45. Nobiliſſimam veteris Capuae Eccleſiam *a* (*a*) *Conſtantino Magno Apoſtolis extructam* exuri per Saracenos mandat; N. 47. Ei ſociatur Gaideris Pr. Beneventi; N. 48. quem Athanaſius deſerit, ac intra Capuae moenia obſidet. Advocat ille cognatum Radelgiſum noviter inſtitutum Principem Beneventi; N. 49. ſed tandem concordat patruelibus, quos (*b*) intra urbem recipit (de hoc enim diffidebant, N. 42. & 43.) ſed fraude ab illis captus Neapolim cum filiis relegatur; N. 50. Ab Athanaſio dein ſolutus Sueſſam ſe transfert, & Capuae agros populatur; N. 60. *Nec de illo, deque ejus filiis alia tradita habentur*.

IIX. Landonulfus fil. Pandonis, mortuo patre, ſecedit Capua una cum fratribus, atque Cajatiam *Campanae Dynaſtiae oppidum* ſe recipit, &c. N. 30. (*c*) Licet conjugatus, & recenter clericali ordine initiatus Pandonulfi fratris factione ordinatur Epiſcopus Capuae, cujus Epiſcopatum dimidium obtinet, ſic ſchiſmate componente (*d*) Joanne Papa VIII. N. 46. & 47. Fraude captus a patruelibus, Neapolim relegatur; N. 50. *Hujus proles ignota; neſcioque an idem ſit ille, de quo Formoſus Papa in Epiſt ad Stilianum, obtinueritque iterum Epiſcopatum, ſive nudum nomen ſervaverit*.

IX. N.N. feminini ſexus filiae Landonis ſenioris, quarum (*e*) una conjux Guaiferii; qui factione patruorum uxoris factus eſt Princeps Sal. N. 26. & adſtitit cognatis contra Landonulfum Epiſc. N. 28. & contra Pandonulfum Comitem Capuae; N. 41. 42. & 43. Ex his duos dat ille pro ſe obſides Imperatori; N. 36.

X. Lan-

(a) *Vide Anno. Sal. Par.* 1. *N. ult. & ibi Notas*.

(b) *Chr. Com. Cap. N.* 6.

(c) *Chr. Com. Cap. N.* 6. *Oſt. l.* 1. *c.* 40.

(d) *Illum vide Ep.* 248. 270. *Chr. Com. Cap. N.* 6. *& Oſt. l.* 1. *c.* 40.

(e) *Dicitur* Landelaicha *Anonymo Sal. ined. quam* oculo glaucoſam *deſcribit, ſed ob præſtantes mores a Guaiferio expetitam, & ſorori prælatam.*

X. Landulfus fil. Landonis ſenioris gener Sergii Magiſtri Mil. cujus ope Sueſſulam *e fratrum, & patruelium indiviſa ditione, atque e Campani Comitatus Dynaſtia divulſam*, ſibi ſoli *praeter morem* vindicat, quam nunquam dimiſit; N. 23. eidem Sergio adſtat contra patrem, & fratrem Landones; N. 26. Fratres a patruis Capua expulſos commiſeratus Sueſſulae recipit; N. 28. *Verum hic Landulfus ſit ne idem ille, qui Caſamirtam cepit; N. 28. & a Guaiferio Pr. datus ſit obſes Imperat.; N. 36. an frater alter cognominis: ſive ſecundus hic Landulfus ſit* (a) *Landonulfus, ita ut textus* (b) *vel uterque, vel alter cenſendus ſit depravatus, non dijudico. Ab eodem tamen Principe, ut reor, obtinuit prior ille Landulfus Caſtrum Abellanum*, in quo obſeſſus ab Athanaſio Epiſc. & Mag. Mil. (c) etſi nepote uxoris ſuae, proditus ab oppidanis capitur; N. 67. ejus filii. Ibid.

XI. Lando (d) fil. Landonis ſenioris ob aetatem dictus junior; N. 27. qua procedente adpellatus ſenior; N. 56. Ingentem victoriam obtinet de Neapolitanis; N. 27. *Sed ibi Pando dicitur ejus* Avunculus *minus proprie, qui dicendus erat* Patruus, *ni de altero ignoto Pandone eſt ſermo*. A patre vita decedente commendatur patruis, a quibus (e) Gaſtaldatu exutus, Capua extruditur una cum fratribus. Cajatiam occupat: mox amittit, & ad fratrem Landulfum Sueſſulanum ſe recipit; cui Guaiferius Pr. (ejus cognatus, N. 36.) armis favet: N. 28. illumque & fratrem dat pro ſe obſides *Angelbergae* Auguſtae *uxori Imp. Ludovici*. Illi vero paulo poſt dimiſſi conjurant cum patruelibus, fil. Pandonis, in damna patrui Landulfi Epiſc. Sed tandem omnes eidem Landulfo concordant opera Guaiferii, N. 36. Epiſcopo defuncto & Campana Dynaſtia in tres partes diſſecta, Landoni huic, & fratribus ceſſit (*f*) Bere-

(a) *De quo hic inf. N. 12.*
(b) *Et apud Anon. Sal. Par. 5. N. 2.*
(c) *Vide Stemma Ducum Neap.*
(d) *Joannes VIII. Epiſt. 205.*
(e) *Chr. Com. Cap. N. 2.*

(f) *Nomine hujus loci certe nobilioris loca veniunt veteris Capuae tunc non prorſus deſerta, in quae urbs abierat jam olim a Vandalis incenſa.*

Berelais, atque Sueſſa, N. 40. quibus Pandonulfus Sueſſam adimit, N. 45. illique ſociantur patruelibus aliis, fil. Landonulfi ſenioris, & in illum advocant Guaiferium Pr. unde damna utrinque inlata, & excepta: N. 41. 42. & 43. conveniunt pro componendo Campano ſchiſmate, N. 47. Commorantes, *ac tuentes ſe* in Coloſſo, *tanquam in munitiſſima Arce, hoc eſt in lapideo Amphitheatro antiquae urbis* a Pandonulfo obſidentur, & devicti pacem obtinent, N. 44. ab eodem Capuae ſuo damno recepti: N. 50. At Lando *annis gravis, & altero advivente Landone aetate* ſenior ſero nubit (*a*) nepti Athanaſii Epiſc. Neap. N. 53. Apoplexiae morbo *a patre ſibi haereditario* obiit N. 56. *Hujus proles ignota*.

XII. Landonulfus fil. Landonis ſenioris, Capua digreſſis patruelibus, ſolus ibi relinquitur; N. 63. quo tempore Atenulfus patruelis Gaſtaldatum invadit, eumque & fratrem, & (*b*) Guaiferium nepotem ejus inde expellit, qui Teanum ad patruelem Landonem ſe recipiunt; N. 64. *Hic an ſit Landulfus, qui Caſamirtam cepit*, N. 28. *& obſes datus eſt Imperatrici*; N. 36. *indefinitum manſit ſup.* N. 10. *Si vero idem eſt ille, certe* (*c*) *exul obiit Salerni, ubi genus manſiſſe oportet ſuum*.

XIII. Pando fil. Landonis ſenioris cum fratre Landonulfo, & nepote Guaiferio Teanum Capua expulſus ſecedit; N. 64. (*d*) *cum fratre exul manet Salerni*. &c.

XIV. Lando fil. Landonulfi ſenioris una cum fratribus obtinet Calinium, & Cajatiam. Natura ſegnis, (*e*) filium electum Epiſc. Capuae haud urget mox conſecrari. captis fratribus Atenulfo, & Landonulfo, itemque Caſtro Cajatiae a patruele Pandonulfo; N. 40. ſociatur patruelibus, filiis Landonis ſenioris, & Guaiferium Pr. advocat; N. 41. Calvum

(a) *Quam dicit* Lactentem *ob annorum imparitatem*.

(b) *Sic dictum e nomine Guaiferii Pr. qui* cognatus *erat Landonulfi: ſed obſcurum cujus ille filius*.

(c) *Anon. Sal. P. 5. n. 2.*

(d) *Anon. Sal. Par. 5. n. 2.*

(e) *Joannes VIII. epiſt. 289. Chr. Com. Cap. N. 7.*

Calvum oppidum a fratre Atenulſo conſtrui coeptum *intra fines ditionis Calinii incurrentes in fines Capuae*, N.[illegible]0. perficit N.45. Recuſat Pandonulſum ſubdi Gaideri Pr.Ben. ſuo cognato *conditionibus pacis* offenſus; N.42. a quo Principe deſertus, illum in ordinem redigi curat; N.48. Calvum contra Pandonulſum tuetur, & incenſum reparat; N.45. copulatur Athanaſio Epiſc. Neap. cum fratribus, & patruelibus, filiis Landonis ſenioris; N. 49. Pandonulſo patrueli concordat, eodem Athanaſio auctore, eumque Capua ejicit, N. 50. conſtituitur (*a*) Gaſtald. a fratribus; N. 62. Saracenos conterit; N. 55. Spoletium adit; indeque regreſſus Neapolitanis occurrit &c. N. 60. contradicit fratri Atenulſo; N. 62. infirmus Teanum ſecedit, & conſpirationem ejuſdem Atenulſi parvipendet; N. 63. Teani manens, creditur a patruelibus, *fil.* Landonis ſenioris, adſtare Capuae in diſcidio excitato ab Atenulſo, quos amicabiliter excipit; N. 64. Capuam conatur, ſed fruſtra, recuperare, & ad (*b*) propria redit; N. 68. *ejus proles obſcura*.

XV. Landonulſus, (*c*) ſive Landulſus fil. Landonulſi ſenioris carceri mancipatur una cum fratre Atenulſo a patruele Pandonulſo, N. 40. unitus fratribus, & patruelibus, filiis Landonis ſenioris, auxilia petit Guaiferii Pr. Saler. N. 41. liber redditur &c. N. 42. Iiſdem ſociatus foederatur cum Athanaſio Epiſc. Neap. & Pandonulſum Capuae obſidet, ſecumque habet Amalfitanos; N. 49. Landone fratre aegrotante, & Teanum recedente, Capuae manet, (*d*) *ejuſque vice Gaſtaldatum adminiſtrat.* Atenulſum una cum fratribus adloquitur. Teanum pergit ad inviſendum fratrem Landonem; (*e*) N. 63. *ejus proles ignota*.

XVI.

(a) *Chr. Com. Cap. N. 7.*

(b) *An* Teanum? *non negaverim: licet urbs illa, & Caſamirta ceſſiſſent Pandonulſo, qui ab Athan. dimiſſus, neutrobi ſe recepit: amiſerat n. illas. Sed Teanum & hic Lando poſtea amiſit, ut alibi dicam.*

(c) *Vide me in Chronol. Com. Cap. N. 8.*

(d) *Chr. Com. Cap. N. 8. vide me ibi.*

(e) *Varians lectio hunc appellat* Landulſum. *Sicut Auctarium ad Ign. Caſſ. N. 32. Sed & Joannes VIII. epiſt. 205. meminit* Landulſi filii Landonulſi.

XVI. (*a*) Atenulfus fil. Landonulfi ſenioris coepit aedificare Caſtrum in Calvo *intra fines Calinii*, quod oppidum ſibi, & fratribus in partem obvenerat, *ſed in confinio Capuae*. De quo oſtenſi patrueles, filii Pandonis, illum, & fratrem ejus carceri tradunt; N. 40. & 45. liber redditur; N. 42. cum fratribus, & patruelibus ſociatur Athanaſio contra patruelem Pandonulfum; N. 49. cui concordat, ſed fraude; N. 50. Ab eodem Athanaſio ad conloquium invitatur; N. 53. adit Guidonem Ducem Spoletii, eumque Capuam venientem comitatur; N. 59. & 79. vult Gaſtaldatum Capuae ſibi adherere, ſed repellitur; Athanaſii opem implorat; N. 62. redarguitur a fratribus; N. 63. occupat tandem; N. 64. (*b*) *Cetera de hoc Atenulſo clara ſunt, ipſeque clariſſimus. Cujus poſteri Beneventi Principat.* (*c*) *tenuere perpetuis annis* 177.

XVII. N. feminini ſexus fil. Landonulfi ſenioris, a patre obſes data filio Siconulfi Pr. Sal. N. 22.

XIIX.) Filii, & filiae, Pandonulfi Com. & Lando-
XIX) nulfi Epiſc. exules cum patribus Neapolim
XX.) miſſi; N. 50. Ex filiis Pandonulfi una uxor
) filii Gaideris Princ. Ben. N. 48.

XXI. Lando fil. Landulfi Sueſſulani; N. 67.

XXII. N. fil. junior Landulfi Sueſſulani; N. 67.

XXIII. Landulfus (*d*) fil. Landonis ſegnis, aetate adoleſcens, electus Epiſc. Capuae; N. 40. A Pandonulſo patruele ſibi timens, urbe ſecedit &c. N. 46. concordat cum Landonulfo Epiſc. contra ſe inſtituto; N 47. obtinet (*e*) integrum Epiſcopatum; N. 50. pergit Spoletium; N. 60. carceri traditur ab Atenulfo patruo; N. 68. & 78.

XXIV. Landulfus) fil. Atenulfi. De his iterum alibi.
XXV. Atenulfus)

ER-

(a) *De hoc Joannes VIII. Epiſt.* 289.
(b) *Mater in Anon. Sal. Par* 5. *n.* 3.
(c) *Oſt. l.* 1. *c.* 50. *primae Edit. & ipſum Auth. Caſſ.*
(d) *Joann. VII. epiſt.* 205. 206. 207. 208. 214. 248. 270. *&* 289. *Chr. Com. Cap. N.* 6. *&* 7.
(e) *Chr. Com. Cap. N.* 6. *Oſt. l.* 1. *c.* 40.
(f) *Chr. Com. Cap. N.* 6.

ERCHEMPERTI
HISTORIA
LANGOBARDORUM BENEVENTI
POST PAULUM DIACONUM

Hoc eſt

DOMNI ERCHEMPERTI

Monachi Caſſinenſis

AUCTARIUM

Ad Hiſtoriam Pauli Diaconi de geſtis Langobardorum uſque ad Annum DCCCLXXXVIII.

Cum Notis Franciſci Mariae Pratilli.

I. Langobardorum ſeriem, egreſſum, ſitumque Regni, hoc eſt originem eorum, vel quomodo de Scandivia (*) *Inſula* egreſſi ad Pannoniam, & iterum a Pannonia ad Italiam tranſmigraverunt, Regnumque ſuſceperunt, Paulus vir valde peritus, compendioſa licet brevitate, ſed prudenti compoſuit ratione, extendens nihilominus a Gammara, & duobus liberis ejus Hiſtoriam Ratchis (**) pene uſque (1) Regnum. *(a)* In his autem non

(1) Quae innuit heic Erchempertus noſter a Paulo Warnefrido, ſive Diacono plenius dicta de Longobardorum origine, ac progreſſu; deque militaribus illorum expeditionibus, ac victoriis, quibus quam citiſ-

(*) Scandinavia.
(**) Adelchis.

(a) Al. add. *ſive Arichis* copulative pro. &.

non fruſtra excluſit aetas loquendi, quoniam in eis Langobardorum defecit Regnum: mos etenim Hiſtoriographi Do-

citiſſime Italia potiti ſunt; non inutile profecto, aut injucundum legentibus fore puto heic breviter attingere. Quo tempore ſub Totila Gothorum Rege gravi ſervitutis jugo tenebatur Italia, & Conſtantinopolitani Impp. ad recuperandam hanc opimam ſane, nobiliſſimamq; Provinciam totis viribus ſummopere eniterentur; Narſes Juſtiniani Auguſti ſupremus in Italia Dux, Langobardis jam antea foederatus eosdem ſibi auxiliares adſcivit, quos tum prae ceteris nationibus opibus valere conſtabat. Nec ſua quidem Narſetem fefellit opinio; junctis enim copiis, quas ab Alboino Langobardorum Rege in Italiam miſſas acceperat, commiſſo praelio, Totilas devictus fuit, Gothique omnino profligati. Spoliorum opima praeda onuſti ſocii Langobardi ad ſuas, quas tum incolebant ſedes, laeti remearunt (a). Annus Ærae Chr. DLII. tunc erat, ſed jamdiu Langobardi (Winili primum vocitati (b), a longa, quae in iis prominebat barba, *lang baert* patrio idiomate, ut creditur, adpellata, nomen ducentes, e Germanorum populis oriundi, e Balthici maris inſula, quae *Scandinavia* dicitur, proficiſcentes, novarum ſedium quaerendarum gratia (jam enim in numerum ita excreverant, ut ſuis in locis haud commode conſiſterent) pro libertatis gloria acerrime decertantes de Vandalis primum victoriam referunt. Rege deinde Algimundo Ajonis Ducis filio creato (c), Bulgares noctu improviſo Langobardos adorti multos caedunt, novoq; eorum Rege interfecto, ejus unicam filiam captivam abripiunt. Lamiſſionem Regem defuncto Algimundo ſufficiunt, & Bulgarum injurias ulturi (d), comparato exercitu, copias educunt, & certamen cum illis committunt. Principio pugnae exterriti Langobardi hoſti terga vertunt, verum praeſentis Regis acri cohortatione inflammati rurſus praelium ineuntes magna clade hoſtes afficiunt, victoreſq; ex illo certamine abeunt.

Tot, tantiſq; victoriis aucti majora aggredi coepere Langobardi. Suis opibus freti Herulorum poſthac Regnum cum invaſiſſent, (e) primis praeliis totam Provinciam ſubegerunt. Inde in Pannoniam profecti parvo labore illa potiti anno ferme DXXVI. Paulo ipſo teſte *lib. I. cap 22. & lib. II. cap. 7.* cui adſtipulantur Sigebertus in Chron. & Procopius *lib. III. cap.* 33. Regnum deinde (f) Gepidarum anno DLI. ex cit. Procop. *lib. III. cap.* 34. *& lib. IV. cap.* 18. ſub Alboino Alduini filio X. Langobardorum Rege, ab iiſdem occupatum fuit, ac omnino deletum, Re-

(a) *Paul. Diac. lib. II. cap. 1.*
(b) *Id. lib. I. cap. 9.*
(c) *Lib. 1. cap. 14.*
(d) *Lib. I. cap. 17.*
(e) *Lib. I. cap. 20.*
(f) *Lib. II. cap. 3.*

Digitized by Google

Doctoris eſt, maxime de ſua ſtirpe diſputantis, ea tantummodo retexere, quae ad laudis cumulum pertinere noſcun-

Rege Cunimundo interfecto, cujus filiam Roſimundam captivam victor Rex duxit uxorem (g), ſed quod poſtea in malum Regni ſui omen ceſſit. Alboinus interim tot victoriis elatus cum Narſete foedus iniit (h), junctiſque opibus Gothos, Hunnoſque profligavit, uſque ad Italiae regiones eos perſecutus. Id cauſae fuit, ut Narſes Eunuchus opimis hoſtium ſpoliis locupletatus Romanorum (i) invidiam ſubierit, Juſtino, & Sophia Augg. imperantibus. Quare Caeſar ipſe, Narſete revocato, Longinum Praefectum Italiae ſuffecit; & Sophia Eunuchum deridens, inquit, *ut lanam per penſionem in gyneceo divideret* (utar verbis Andreae Presbyteri in Chron.ap.Murator. to.1. diſs.) Sicq; praeclariſſimum Ducem eo compulerunt, ut acceptam ulturus injuriam, Langobardis, qui jam Italiae opulentiam, ubertatem, commoda, deliciaſque praeguſtaverant, ejuſdem potiundae ſpem certiſſimam dederit.

Alacres igitur Langobardi cum uxoribus, & familiis e Pannonia (k) egreſſi menſe Aprili, Indict. I. die altero poſt Paſch. ann. Aer. Chr. DLXVII. & ſub Alboino Rege, ac Duce per Forum-julii Italiam ingreſſi, brevi illam pene totam occuparunt, variis in urbibus Ducibus ad eas regendas conſtitutis, & ut fines tutarentur; quibus deinde Ducibus creandorum Regum poteſtas facta. Alboinus interea, Venetiarum urbibus (l) cunctis ſuo imperio ſubactis, Mediolano, totaque ferme Liguria, Ticinoque longa obſidione ad deditionem coactis, aliiſque minoris famae urbibus Thuſciam uſque captis ac ſubjugatis, Roſimundae uxoris inſidiis, vix Regni ſui triennio, & ſex menſibus expletis, interficitur (m). Huic Clepho ſucceſſit, poſtque (n) annum, & ſex circiter menſes jugulatus fuit. Decennio inde ferme integro decurſo, Regem non habuere (o) Langobardi, qui tunc Ducibus tanquam ſenioribus, aut Conſulibus inſtar Reip. paruere. At cum hac ratione regiminis in militari gloria nihil ſe proficere cognoſcerent, utilius fore rati, ſi rurſus Reges crearentur, Autharim Regem conſalutarunt (p), qui Teudelindam Garibaldi Bajoariorum Regis filiam lectiſſimam aeque, ac ſanctiſſimam feminam duxit. Haec ſuorum populorum animos tanto amore ſibi devinxerat, ut, viro vita functo, illi quem conjugem acciperet, in Regem deligendum optionem dederint. Agilulfo ipſa nu-

(g) *Lib.I. cap.23.& ult.*
(h) *Lib.II.cap.1.*
(i) *Lib.II. cap.5.*
(k) *Lib II.cap.7.& 8.*
(l) *Lib.II.cap.9.& 10.*
(m) *Lib.II. cap.28.*
(n) *Lib.II.cap.31.*
(o) *Cap. ult.*
(p) *Lib.III.cap.16.27.29.*

Digitized by Google

noſcuntur. Ultimo autem compulſus a compluribus ego Erchem-

nupſit (q) Taurinenſium Duci, cui filius Adolovaldus ſucceſſit (r), qui matris pietatem, virtutemque haudquaquam imitatus, decennio poſt e Regno exactus fuit, in ejuſque locum Arioaldus ſuffectus (s), huic deinde Rotharis, qui Leges Langobardis ſcripſit, Regnumque plurimum propagavit, moriensque Radoaldo filio reliquit (t); qui cum patris mores, atq; exempla flagitiorum omnium colluvie foedaſſet, interemtus eſt. Ejus ſedem cum Aripertus (u) occupaſſet, filiis ſuis Bertarido, & Gudiperto inter ſe minime (x) conſentientibus, diſcordiae fomitem potius, quam Regni poſſeſſionem heredibus reliquit.

Cum id aegre ferrent Langobardi (y); Grimoaldum Beneventi V. Ducem Ticinum advocarunt, qui ut primum in Langobardiam perveniſſet, Gudipertum interfecit, fratremque Bertaridum fugavit. Hic, mortuo poſt novem annos Grimoaldo, Regni clavum rurſus adripuit (z). Cunibertus Bertaridi filius Regni ſolio adſumtus, quamplurimas de tyrannis, aliiſque hoſtibus victorias pietate magis, quam armis reportavit, Luitpertumque filium (a) ſucceſſorem habuit; cui Aripertus (b), inde brevi temporis ſpatio Anſprandus (c), ac Liutprandus, hujus filius ſucceſſere (d). Liutprandus tum ſapientia, clementia; tum ardenti in Deum pietate, & in ſubditos caritate praeſtitit: bonorum in pauperes, aeque ac juſtitiae integerrimus diſtributor fuit: Langobardicarum Legum vindicator acerrimus, atque propagator, quas ſuo tam celebri Edicti corpore explanavit. Liutprando vita functo, Ratchis electus eſt; poſt cujus obitum germanus Aiſtulphus, uterque non tam generis nobilitate, ac juſtitiae decore, quam armis, & bellica virtute ornatiſſimus. Deſiderio Regnum reliquit Aiſtulphus, & ipſe filium Adelchim, ſive Adelgiſium conſenſu Langobardorum poſt ſe Regem conſtituit, quorum aetate pax aliquantum effulſit; Ejus filia Luiperga, & Deſiderata (uti aliqui volunt, alii verius Theodoram adpellant inde ut adulteram repudiatam Epiſcoporum ſuffragio) in matrimonium Taxiloni Bajoariorum Regi, & Caroli Pipini Francorum Regis filio datae ſunt: hoc matrimonium, quo revera rota Langobardica aliquantum extolli poſſe videbatur, evertit potius, ac peſſum omnino dedit. Carolus, Leone III. Pont. Max. animum Regis rite impellente, contra Langobardorum invaſiones, violentias, duriſſimaſque oppreſſionum

(q) *Lib.III.cap. ult.*
(r) *Lib.IV.cap.28. 31. 43.*
(s) *Lib.IV.cap.44.*
(t) *Lib.IV.cap.49.*
(u) *Lib.IV.cap.50.*
(x) *Cap. ult.*
(y) *Lib.V.cap.1. 2.*
(z) *Lib.VI.cap.33.35. & ſeqq.*
(a) *Lib.VI.cap.17.*
(b) *Cap.19.*
(c) *Cap.22.21. 25.*
(d) *Cap.36.39.*

Erchempertus (*a*) quaſi ab ortu, praecipueque ab (2) Aldelgiſo (*) inſigni, ſagacique viro Hiſtoriolam condere Langobardorum Beneventi degentium, de quibus a (*b*) noſtris diebus nihil dignum, ac laudabile reperitur, quod veraci valeat ſtilo exarari, idcirco non Regnum eorum, ſed excidium; non felicitatem, ſed miſeriam; non triumphum, ſed perniciem; non quemadmodum (*c*) profecerunt, ſed qualiter defecerunt; non quomodo alios ſuperaverint, ſed quomodo ſuperati ab aliis, ac devicti fuerint, ex intimo corde ducens ſuſpiria ad poſteritatis exemplum, ſuccincto licet, & inerti proſequar calamo. Hac quoque flagitatione devictus, non tantum ea, quae oculis, ſed magis, quae auribus hauſi, narrare me fateor, imitatus ex parte dumtaxat Marci, Lucaeque Evangeliſtarum praeconia, qui auditu potius, quam viſu Evangelia deſcripſerunt.

II. Igi-

num anguſtias arma vertens, Italiam ingreſſus eſt, anno Chriſti DLXXIII. divinoque potius judicio, quam ſua virtute hoc opus confecit anno Regni Deſiderii Regis XVIII. & Adelchis ſive Adelgiſii XV. Deſiderius Ticino urbe munitiſſima incluſus, ſequenti anno, urbe capta, in Gallias abductus eſt. Adelgiſius filius Conſtantinopolim fugiens, a Conſtantino Copronymo Patriciatus honore decoratus, non multo poſt obiit, ſicuti & ejus pater in Galliis. Ita poſt annorum CCVI. ſpatium (eodem Paulo teſte *lib. VI. c. ult.*) Langobardorum Regnum in Italia extinctum eſt ſub Caroli Magni imperio, qui ſibi Regnum adrogavit, idque filio ejus Pipino regendum tradidit, ac patri moriens ſuperſtiti invitus reſtituit, ejuſdemque Regni Bernardum Pipini filium Regem deſignavit, cui Hermengarda deinde Ludovici Pii Imperatoris conjux e manibus ſceptrum, e fronte oculos evellit.

Langobardorum igitur initia, progreſſuſque, ad eorum uſque interitum breviter curavimus attingenda, ut tanquam nova Erchemperti noſtri facula legentibus lux afferatur, uti idem Scriptor innuerat.

(2) Adelgiſii hujus, quo auctore & impulſore ſuam Erchempertus ſcripſit hiſtoriam, ſatis ſupra meminit Peregrinius, ibique alia etiam a me notatu digniora ſunt deſcripta.

(a) *Herempertus*. * Heribertus.
(*) Adelgiſio Alegiſio.
(b) *A nis diebus*.
(c) *praefecerunt*.

II. Igitur capta, ac (*a*) ſubjugata (*b*) Carolus Italia (3) Pipinum filium ſuum illic Regem (*c*) conſtituit. (4) Tunc ille ſtipatus innumerabili exercituum agmine, crebrius Beneventum adiit capeſſendum. Quo tempore (*d*) Arichis gener *jam fati Deſiderii*, (4) vir Chriſtianiſſimus, & valde (*e*) illuſtriſſimus, atque in rebus bellicis ſtrenuiſſimus Beneventi Ducatum regebat, qui audiens eos ſuper ſe adventare, Neapolitibus, qui a Langobardis diutina oppreſſione fatigati erant, pacem ceſſit, eiſque diaria in (*f*) Liburia, (6) & Cemiterio per incolas ſancita diſpenſione (*) miſericordiae vice diſtribuit; titubans, ut conjici valet, ne

(3) Carolus M. anno Dom. DCCLXXIII. in Italiam deſcendit Deſiderium Regem debellaturus, qui Stephano PP. Romanae Sedis urbes eidem a Pipino Rege donatas abſtulerat; ad Caroli preces reſtituere minime curaverat. Hinc pro Eccleſiae juribus vindicandis exercitum in eum admovit, Ticinoque potitus, Regem, uxoremque in Franciam captivos abduxit anno DCCLXXIV. ut ſup. dictum eſt. Carolus inde Romam digreſſus, in qua veluti triumphator atque Patricius acceptus fuit. Is poſtquam Romanae Eccleſiae genitoris ſui Pipini donationem confirmaſſet *pro luminariorum continuationibus*, *atque alimoniis pauperum*, eidem Ducatum Spoletinum, atque Beneventanum, necnon Exarchatum Ravennae Patriciatus titulo adjunxit, aliaque, ut apud Anaſt. Bibl. legi poſſunt in Hadriano I. ex quo tempore, excuſſo a Romanis Graecorum Impp. jugo, Pontifici Maximo tanquam Principi parere caeperunt.

(4) Anno DCCLXXXI. Carolus iterum Italiam adveniens cum uxore, filiiſque Ludovico, ac Carlomanno, qui baptiſmo Romae initiatus ab Hadriano PP. Pipini nomen adeptus eſt, ei Regnum Italiae commiſit: Regnum Aquitaniae Ludovico: Sedique Apoſtolicae territorium Sabinenſe dono dedit. Baron. Pagius, aliique.

(5) Non quod de Rege Deſiderio verba ſuperius in hiſtoria ſua fecerit, ſed quod in exordio, ex Pontificali Damaſi hujus aeque, ac poſtremorum Regum Langobardorum pauca delibaverit, ut ibi notatum.

(6) Dietas pro Diaria legit Bolvitus. Multipliciter verba haec acci- pi

(a) Ann. 774.
(b) *A Carolo*.
(c) Ann. 781.
(d) *Arrichis*, alii aliter.
(e) *Illuſtris*.
(f) *Liguria*, nec unquam aliter in Papp. Cod.
(*) Diſpenſatione.

ne ab eorum verſutiis Franci aditum introeundi Beneventum reperirent. Super Beneventum autem Gallico exercitu perveniente, praedictus Arichis viribus, quibus valuit,

pi poſſunt. Diaria quidem diurna cibaria, ſeu victus dicebantur, & Iſidorus ea *quotidiana ſalaria* appellari, ait. Quamobrem coniici poteſt, heic ab Exchemperto deſignari hiſce verbis: *Diaria in Liburia* (de qua infra diſſertationem dabo) *& Coemeterio* (quo nomine Nolanus certe ager deſcribitur) *per incolas ſancita diſpenſatione* (ſicuti omnino legi debet) *miſericordiae vice diſtribuit*, quod a Beneventi Principe Arechi pars quaedam Liburiae adſignata, immo reſtituta fortaſſe fuerit pro colonorum diario victu, antecedenti aliquo Capitulari (quod deperditum deſideramus, aliudque ab eo quod Peregrinius edidit in Append. *lib.* I. *to.* II. adducendum) inter eos ſancito, ne Neapolites, ejuſque Ducatus incolae diutina deinceps oppreſſione fatigarentur, ut hic Chronologus adnotavit. Aut ex hiſce verbis intelligi datur, Neapolitani Ducatus colonis, qui promiſcue quandoque pacis tempore cum Capuanis Liburiae campos excolebant, Diaria Arechim conceſſiſſe, ſcilicet panem, aquam, vinum, aliaque obſonia ad victum neceſſaria ſuppeditaſſe, ut ſuis ſubditis auxilio eſſent in agrorum cultura, quibuſcum frumenta, ſataque alia dividere inde deberent; qui mos etiamnunc in Liburia extat, diciturque vulgo: *dare alla parte*. Et quoniam pauperes coloni quotidiani victus neceſſario indigebant, diaria a ſuis praeſtabantur, quae tamen meſſis tempore in ſatorum diviſione fiebant ſatis, & ex verbis illis erui poſſe cenſeo: *ſancita diſpenſatione miſericordiae vice diſtribuit*. Confer Capitulare Principis Sicardi, pactaque Arichis Principis, & Gregorii Ducis to. II. Si vero lectionem aliam ſequi velimus, videlicet, *dietas*, videtur dicendum, Beneventanum Principem Ducatus Neap. incolis domunculas quaſdam, ſeu coenacula ſibi in Liburiae tractu extruenda fortaſſe conceſſiſſe ad agros cuſtodiendos. Dieta enim (quae poſterioribus ſeculis abſque diphtongo ſcribebatur) apud Latinos ſcriptores coenaculum erat, ut oſtendit Laurenbergius in ſuo Antiquar. Voſſius in Etym. & Ducangius, qui Plinium, Plutarchum, Suetonium, & Lamprid. teſtes advocant, a quibus varia ab antiquis nomina hiſce *dietis* impoſita fuiſſe oſtenditur. Inde aliquando illam quoque *setam* appellare conſuevere, unde *setula* apud Chronologos Langobardos parvum erat coenaculum, ut alibi videndum. Neque hoc ſenſu diverſas a diariis fuiſſe dietas, quas medii aevi ſcriptores intellexerunt, putarem: *dietas* quippe *terrae* eas fuiſſe, quantum terrae quis per diem peragrare poſſet, *dietam* vero *diei* quantum terrae per diem uno coli aratro poſſet, dixere. Quare Arichis, Liburiae parte conceſſa, ac diſtributa pro victu comparan-

L do

luit, (7) primo fortiter reſtitit, (a) poſtremo autem acriter praeliantibus, univerſa, (b) ad locuſtarum morem, radice tenus corrodentibus, magis civium (c) ſaluti, quam (d) liberorum affectibus conſulens, geminam ſobolem, vice pignoris, jam dicto tradidit Caeſari, hoc eſt Grimoaldum, & (e) Adelgiſam, ſimulque cunctum theſaurum ſuum; ex quibus Adelgiſa multis cum (f) precibus proprio reſtituta fuit genitori: Grimoald vero ſecum remeans detulit Aquis, collata Arichi pace ſub foedere penſionis.

III. Nactus itaque hanc occaſionem, & ut ita dicam, Francorum territus metu, inter Lucaniam, (8) & Nuceriam urbem munitiſſimam, & (g) praecelſam in modum tutiſſimi Caſtri idem Arichis opere (h) mirifico munivit, & nova fabrica reparavit; quae civitas propter mare contiguum, quod Salum appellatur, & ob rivum, qui dicitur Lirinus, ex duobus corruptis vocabulis Salernum appella-

do poteſtatem iis non tam ſerendi, colendique Leborini campi partem, verum etiam hoſpitia, ſeu zetulas extruendi fortaſſe fecit *miſericordiae vice*, ad cuſtodiam agrorum, ibique incolentium commodum. Quae ſi conjectura eruditis minime adrideat, meliorem, ſiquam habeant, explicationem in medium afferant, quam lubentur amplector.

(7) Irene Auguſta Conſtantini Porphyrogennetae Caeſaris mater, ac nutrix in Pontificem irritata, quod urbes Italiae, & Ravennae Exarchatum a Carolo ſibi ablatas Sanctae Sedi donaſſet, ad Arechim Beneventi Ducem exercitum tranſmiſit, ut Papae bellum inferret. At Carolus auxilio Hadriano fuit: inque Arechim Ducem anno DCCLXXXVII. arma convertit, qui victori Carolo obſides pro pace Grimoaldum, & Adelgiſam filios tradidit, ſeque tributum ex foedere inpoſterum penſurum ſpopondit. Eginartus item in vita Caroli, & Annales ejuſdem duos filios obſides miſiſſe ſcribunt.

(8) Lucaniam illius aevi Scriptores urbem communiter Peſtanam Lucaniae illuſtriorem, & fortaſſe tunc Provinciae caput intelligebant, de quo alibi plura.

(a) Ann. 787.
(b) *Ad inſtar locuſtarum.*
(c) Deeſt, *ſaluti.*
(d) *Pro liberorum.*
(e) *Aldechiſam. Adelchiſam.*
(f) *Proceribus.*
(g) *Praecxcelſam.*
(h) *Munifico.*

pellatur; (9) ut eſſet ſcilicet futurum praeſidium Principibus, ſuperveniente exercitu Beneventum, quam civitatem (a) ſic idem Princeps fortificavit. (b) *Hic Arichis primus Beneventi Principem ſe appellari juſſit, cum uſque ad iſtum, qui Benevento praefuerant, Duces appellarentur; nam & ab Epiſcopis ungi ſe fecit, & coronam ſibi impoſuit; atque in ſuis chartis ſcriptum in Sacratiſſimo noſtro Palatio in finem ſcribi praecepit.* (10) Infra Beneventi autem moenia Templum Domino opulentiſſimum, ac decentiſſimum condidit, quod Graeco vocabulo (c) Αγίαν Σοφίαν, ideſt, Sanctam Sapientiam, nominavit; (d) ditatumque ampliſſimis praediis, & variis opibus, Sanctimoniale (11) Coenobium ſtatuit, idque ſub (e) jure D. Benedicti in perpetuum tradidit permanendum. Pari etiam modo in territorio praedicto Alfano, Dei amabili viro, in honorem Domini Salvatoris (f) conſtruxit Eccleſiam, & Monaſterium puellarum inſtituit, atque ditioni Sanctiſſimi Vincentii Martyris ſubdidit (*).

IV.

(9) Etymologicam hanc Salerni fabellam in Erchempertum invexit Anonymus Salernitanus, qui Chronologum hunc ſaepius interpolare auſus eſt.

(10) De Principis Beneventani titulo, quove tempore, cauſaque ab Arechi aſſumtus fuerit, Diſſertationem habebis to. III.

(11) S. Sophiae Monaſterium conſtrui coeptum Beneventi a Giſulfo II. Arichis Principis patre affirmat Oſtienſis lib. I. c. 6. & 9. & Chron. praefati coenobii, quodque anno DCCLVIII. fortaſſe, quo Giſulfus obiit, inchoari coeperat, Arichis inde perficere ſtuduit paucos poſt annos. Ampliſſimas huic Monaſterio attributas donationes ab eodem Principe, aliiſque Benev. Principibus, privilegiaque a Rom. Pontificibus, atque Auguſtis eidem conceſſa congerit Ughellius Ital. Sacr. to. VIII. in Archiep. Benev. & to. X. in Chron. Sanſophiano, quod nos alibi plenius, emendatius, notiſque auctum dabimus. Ut vero aptius

Prae-

(a) *hic.*

(b) Deeſt in omnibus ſcriptis Codd. ex Oſtienſis vero L. I. c. 9. viſum eſt huic reddere loco.

(c) *Agian Sophian* literis Latinis.

(d) *Dotatumque.*

(e) *Nomine.*

(f) *Conſtituit.*

(*) Vid. Chr. Vulturn. lib. I.

V. Hac etiam tempeſtate idem Grimoalt neptem Auguſti Argivorum in conjugem ſumpſit, nomine *(a)* Vuantiam; ſed neſcitur quam ob rem ad fructum minime pervenit. In tantum enim odium primus eorum avidus prorupit amor, ut ſumpta occaſione *(b)* Francorum circumquaque ſe *(c)* impugnantium, more Hebraico, ſponte eam a ſe *(d)* ſequeſtrarit, & dato ei libello repudii, ad proprios lares eam vi transjecit. (*) Hoc quidem licet callide egerit, feritatem tamen ſupradictarum *(e)* Barbararum gentium minime *(f)* quietavit; nam tellures Theatenſium, & urbes a dominio Beneventanorum (14) *(g)* tunc ſubtractae ſunt uſque in praeſens; nec non Luceriae urbs tunc *(h)* capta eſt, ſed celeriter a praefato Grimoalt acquiſita, apprehenſo in ea Guinichiſo Duce Spolitenſium cum omnibus bellatoribus inibi repertis.

VI. Frequenter autem Karlus cum cunctis liberis, quos jam Reges conſtituerat, & cum immenſo bellatorum agmine Beneventum praeliaturus aggreditur. Sed Deo decertante pro nobis, ſub cujus adhuc regimine fovebamur, innumerabilibus de ſuis peſte perditis, cum paucis nonnunquam inglorius revertebatur; unde factum eſt, ut Pipino regnante in Ticino, & Grimoalt in Benevento praeſidente, frequentiſſimum bellum vexarit Beneventanos, ita ut nec ad momentum pax interfuerit, illis viven-

cem ſe Carolo M. obſtrinxiſſe ſeptem millia ſolidorum quotannis ſoluturum: quae forſitan dilata, aut denegata ſolutio cauſa fomeſque rebellandi fuit.

(14) Pipinus Italiae Rex ſimul cum Spoletano Duce Aprutinam Regionem, cujus caput Theate erat, invadit Anno DCCXCII. ut Grimoaldum promiſſis ſtandum cogeret: quippe qui pacta cum Carolo ejus parente jam fregerat. Urbes tunc a Beneventani Principatus dominatu in Aprutio abſtractae Spoletano Ducatui adjunctae fuerunt.

(a) *Irriantiam* * *Hireniam* fort. melius ex Cod. Bolv.
(b) Ann. 792.
(c) *Repugnantium*.
(d) *Sequeſtravit*.
(e) Deeſt. *Barbararum*.
(f) *Quievit*.
(g) Ann. 800. & 801.
(h) Ann. 802.
(*) Transjecerit.

Digitized by Google

viventibus. Erant enim utrique juvenili aetate (a) nitentes, & ad conjunctiones, & bella declivi. Pipinus autem fultorum praeſidio bellatorum jugi, continuoque praelio exagitabat eum: Grimoalt vero, & civitatibus munitis, & primoribus quamplurimis conſtipatus, parvipendens, ac (b) deſpectius ducens illius perſecutionem, in nullo cedebat ei. Agebat itaque per Legatos (c) ſuos Pipinus. *Volo quidem, & ita potenter diſponere conor, ut (d) ſicuti Arichis genitor illius ſubjectus fuit quondam Deſiderio Regi Italiae, ita ſit mibi & Grimoalt*. Quibus e contrario Grimoalt aſſerebat.

Liber, & ingenuus ſum natus utroque parente,
Semper ero liber, credo, tuente Deo.

VII. Et hoc quidem de hac luce (e) ſubtracto, Grimoalt alter ſuſcepit Beneventi jura tuenda, Theſaurarius videlicet divae memoriae Grimoalt prioris: vir ſatis mitis, & adeo ſuavis; ut non ſolum (f) cum Gallis, verum etiam cum univerſis circumquaque gentibus conſtitutis inierit foedus; & Neapolitibus ſupramemoratis gratiam, pacemque donarit. Sed quia antiquus hoſtis ſemper invidet pacatis, & piis viris, atque bella, & diſcordiae ſemina in eis ſerere molitur, Dauſerium quendam virum ſpectabilem ſuae artis (g) malitia (h) irretivit, & cum nonnullis filiis Belial horrendum fecit inire conſilium adverſus Principem fatum hoc modo. Depoſitis (15) quippe in itinere inſidiis, ut dum per (16) pontem profici-

(15) Non *depoſitis*, ut legit Peregrinius; ſed omnino *diſpoſitis* ex Cod. Bolviti legendum eſt.

(16) Pontem hunc adhuc inter oppidum Veteri, vulgo *Vietri* dictum, & urbem Salerni extare certiſſimum eſt, qui proxime mari immi-

(a) Deeſt. *nitentes*.
(b) *Deſpectum*.
(c) Deeſt, *ſuos*.
(d) *Sanniti*.
(e) Ann. 806.
(f) Ann. 812. & 814.
(g) Deeſt, *malitia*.
(h) *Intvit*.

ficiſceretur veterrimae urbis ad praedictam urbem (*a*) Salernum properans, impulſus a membris ſathanae in profundum fluctibus marinis immergeretur, & eſſet belluis in paſtu. Sed revelante ſibi (*b*) occultorum cognitore Deo, ſuis ad ſe accerſitis, jam dictum incolumis pertranſiit pontem. Eos autem, qui ſuae ſalutis hoſtes fuerant, cepit, & vinculis injecit; Dauferius vero, quia tunc non aderat illic, hoc cognito fugam arripuit, & a (*c*) Neapolitis ſuſceptus eſt.

IIX. Quo comperto Grimoalt, non ſegniter egit, ſed confeſtim iter Neapolim aggreditur, exercitumque poſt ſe accelerare jubet. At ubi juxta memoratam applicuit urbem, continuo multae juventutis populus ejuſdem civitatis, armis evectus, obvius illi audaciter exivit in praelium. Quod ille ut intellexit, protinus itinera eorum revertendi prius (*d*) irretire molitus eſt, & ita demum in eos inſurgere voluit; tantamque denique ſtragem hoſtium, coepto bello, mari, terraque fecit, ut fretum adjacens vix per ſeptem, & eo amplius dies cruore occiſorum purgaretur: in terra vero tumuli (17) nunc uſque interfectorum conſpiciuntur cadaverum; &, ut ab eiſdem incolis referentibus compertus ſum, (*e*) quinque millia fere hominum

minet, loco quidem ſicuti ad inſidias aptiſſimo, ita periculis evadendis difficillimo extructus. Hinc vereor, ne Hiſtorici noſtri verba: *ut dum per pontem proficiſceretur veterrimae urbis ad praedictam urbem Salernum properans*, ab amanuenſibus interpolata, legi potius debeant: *per pontem proficiſceretur veteri oppidi &c.* quibus verbis pontem illum ut ſupra notatum deſignaſſet, e quo facillime, qui inde cadunt, *marinis fluctibus immerguntur*. Aliis conjecturam hanc meam, ut Erchemperti ſententia facilius explicetur, adprobandam relinquo.

(17) Prope Neapolitanae urbis litus, ac moenia ortum verſus deſignat, numerumque occiſorum praegrandem exaggerat, tumulorum congeriem exprimens uſque ad ſua tempora extantem.

(a) *Salerni*.
(b) *Incognitorum occultore* ſor. *oculatore:* verbo a ſe confiсto.
(c) *Neapolitanis*.
(d) *Irretiri*.
(e) $\frac{M}{V}$ & ſic ſemper.

minum eadem tunc in acie occubuere. Idem enim Dauferius una cum Magiſtro (18) militum, qui tunc inibi regnabat, ſoli elapſi fugibundi moenia illius urbis tandem ingreſſi, nec ibi ſiquidem requiem capiunt; nam egreſſae conjuges virorum peremptorum gladiis inſequebantur illos, dicentes. *Reddite nobis, o caduci viri (a) proditores, quos nequiter interfeciſtis. Quare*, inquit, *adverſus eos praelium inſurgere conati eſtis, quam profecto injuſtum ſatis?* Grimoalt vero acrius eos (b) inſecutus eſt uſque ad Portam, quae dicitur Capuana, (19) ita ut proprio conto (20) eam percuteret, nec erat quiſquam, qui reſiſteret. Clauſis autem, obſeratiſque foribus, qui remanſerant

(18) Magiſtri militum, ſive militiae Neapoli iidem qui & Duces, & Conſules, de quibus alibi peculiari Diſſertatione diſceptabo.

(19) Etiam eo tempore, initio nempe ſeculi Chriſti IX. erat Neapoli Porta, quae *Capuana* dicebatur. Quam longe aberrarunt qui de rebus hujus urbis commentantes, appellationem poſterioribus ſeculis, ideſt Regum Neapolitanorum temporibus, portae huic tribuunt; non in uno hoc duntaxat, ſed in quamplurimis profecto ſomniarunt. Exploratum ſiquidem omnino eſt, huic portae id nomen adtributum ex quo Capuani, urbe ſua incenſa a Gothis, Vandaliſve, Neapolim demigrarunt, pone quam domicilia fixerunt ſua, quae utique Regio, portaque ab ea uſque aetate Capuana vocitabatur. Unde Capuanum poſtea Caſtrum, Sedile, Paroecia, totaque Regio nomen ſumſit: non autem quod Capuae iter praeſignaret.

(20) Superius in not. ad Paul. Diac. obſervavi, *Contum* varie a Scriptoribus accipi. Nam Otto Murena apud Ducangium, Conti nomine militarem aliquam machinam ſignificari innuit. Alii vero ex Paul. Diac. ſup. allatis verbis, militare ſignum, ſeu haſtam denotari autumant. Sceptrum denique, ſive baculum in caput ferreum adſurgentem aliqui credunt. Sed veroſimilius omnino eſt, *Conti* nomine, ut & apud Murenam, & Diaconum, haſtam deſignari praelongam cuſpidatam, qua equites concurrerent. Perdurat adhuc *Conti* nomen in baculo illo, ſive pertica, cui naves in litore alligantur: ſicuti & remulo, ſeu paxillo, quo lintres item in fluminum curſu impelluntur, Italice *Aſtuzza*, ſive parva haſta.

(a) *Propitori*. Corrupte. (b) *Inſectus*.

rant (a) infra muros ſe tutaverunt. Reverſo igitur Grimoalt ad Caſtra cum ſuo exercitu incolumi, altero die pro fatigio (21) ſumpto, & pro interemptis affinibus dictus perfuga Dux dedit in exenium (22) octomillia aureos ſupradicto Principi, & memoratum Dauferium ad priſtinam reduxit gratiam. Statim denique ob ſolitam miſericordiam praedicto viro donationem de rebus ſuis praecepto firmavit; gratiam vero, familiaritatemque primam non denegavit. Interea Radechis Comes Conſinus, & Sico (b) Agerentinus Gaſtaldeus, quem (c) Grimoalt dudum (23) proſelytum receperat, honoribus plurimis deferens, ſub dolo inſurgentes in eum, cum jam extremum ſpiritum traheret, (d) gladio eum peremerunt (24).

IX. Interfecto eo innocenter, praedictus Radechis Siconem loco illius in Principem ſubrogavit. Ipſe vero non multum poſt tempus cuncta viriliter mundana, metu gehennae abdicans, ad Beati ſe contulit Benedicti ſuffragia, catenaque cervice tenus vinctus, ejus Coenobium, Chriſto militaturus, (25) adiit, ſe (e) reum quoque clamitans,

&

(21) *Pro fatigio ſumto*, ſive, ut al. *fatigiis*. Fatigia, ſive fatigiae moleſtiae erant, labores, anhelitus ex timore profecti. Dux Neapolitanus perfuga, & a pugna cum evaſiſſet timore perculſus fatigium ſumſerat, ſive animi angore, corporiſque moleſtia oppreſſerat.

(22) *Exenium*, mulcta: xenio ductum vocabulum. Sunt vero xenia dona, quae hoſpitibus dantur. Igitur hoſpiti; itemque hoſti Grimoaldo VIII. aureorum millia multae nomine perſoluta ſunt.

(23) Proſelytum, ideſt advenam, ſeu hoſpitem.

(24) Occiſus eſt Grimoaldus hic IV. Theſaurarius appellatus anno Dom. DCCCXVII. poſtquam regnaſſet ann. X. & dies XLV. De eo rurſus in Canone Chronico Ducum Beneventi.

(25) Poſt annos circiter duos Radechis Monaſticum habitum (ſchematis enim adpellatione habitum, ſive veſtem ſignificari ſupra innuimus) in Caſſinenſi Coenobio aſſumſit, ubi pie admodum, ac ſancte vixit.

(a) *Intra*. infra.
(b) *Agentinus*.
(c) Vide tumulum Pr. Siconis
(d) Ann. 817.
(e) *Parricidam*.

& impium, maleque ſe geſſiſſe, atque crudeliter vociferans; ſicque Monachicum ſchema ſumens, in tanta ſe diſtrictione corporis, animique coram oculis interni arbitris eodem Monaſterio coercuit, ut nulli ſcrupulum adſit omnium facinorum ſuorum veniam adipiſci meruiſſe. Circuibat illo ſaepe Diabolus girans ſepta (a) ſacri Monaſterii, & voce perſpicua, multis audientibus, clamitabat, inquiens:

Heu Benedicte mi, cur undique rodis? inique,
Me prius hinc pulſo, nunc mea membra (b) lucras.

X. Suſcepto itaque (c) Sico Principatu, foedus cum Francis (d) innovavit, Beneventanos beſtiali efferitate perſequitur, atque ſe ſuperſtite filium ſuum Sicardum, virum ſatis lubricum, inquietum, & petulantem, animique elatione tumidum (e) heredem (26) Principatus effecit. Per idem tempus Neapolitis, quorum ſuperius mentionem fecimus, bellum a Sicone creberrimum motum eſt, & civitate valide obſeſſa tellure, pontoque, & fortiter ſcorpionibus, & jaculis oppugnata, pene capta eſſet, (f) ſi defuiſſet ingenium; nam juxta ora maris, muro arietibus, & machinis funditus eliſo, jam cum catervatim Siconis populus urbem ingredi niteretur, Dux (27) jam dictae civitatis, data mox obſide genitrice ſua, ac duobus propriis liberis, magnopere (g) eum callida efflagitans, per nuncios miſit ita. *Tua eſt urbs cum univerſis, quae infra ſe retinet; placeat ergo pietati tuae jubere, ne inter praedam detur, craſtina (h) enim die cum trophaeo victo.*

(26) Ex hoc Erchemperti loco oſtendi poſſet, Ducatum Beneventanum ad heredes tranſiiſſe, cum Sico Princeps filium ſuum heredem inſtituerit. Sed heic non heredem proprie, ſed collegam in Principatu inſtituiſſe docet. Hujus ſucceſſionis quaeſtio inferius erit diſcutienda.

(27) Quem ſuperius n. 18. magiſtrum militum appellavit.

(a) Deeſt, *ſacri*.
(b) *Laxas*.
(c) *A Sicone*.
(d) Ann. 818.
(e) Deeſt. *Hered. Princ. eſſ.*
(f) *Si non*.
(g) Deeſt. *cum*.
(h) Deeſt *enim*.

Gloriae glorioſiſſime ingredere, poſſeſſurus nos, omniaque noſtra. His ergo ſuggeſtionibus fidem accommodans, diem ſuſtinuit (*a*) venturum; ſubſequenti vero nocte interrupta urbs muro ſolidiſſime firmata eſt, & crepuſculo, quo ſe, ſuamque tradere pollicitus eſt civitatem, arma bellica ſuſcipiens, contra eum ſe erexit ingenti certamine. Oppreſſi igitur durius a genitore, & filio per (*b*) ſexdecim continuos annos cives praefatae urbis, cum jam ad extremitatem maximam perveniſſent, ad Francorum ſe (*c*) contulere praeſidium. His denique diebus praeerat (*d*) iis Caeſar Lodoguicus (28) cognomento Almus, filius Caroli ſuperioris Auguſti; qui dum Lutharium natum ſuum conſortem Regni (*e*) adſciret, ab eo una cum ſocia (29) ſua (*f*) captus, & cuſtodiae mancipatus eſt; ſed ab optimatibus ſuis (*g*) ereptus, ad priſtinam ſublimatus eſt gloriam; quibus annitentibus obſidio Neapolis ab illis aliquandiu ſublevata eſt.

XI. Circa haec tempora (30) gens Agarenorum a Babylo-

(28) Ludovicus Pius Caroli M. filius creatur Auguſtus, & conſors Imperii A. Dom. DCCCXIII. anno proximo, quo pater ſeptuagenario major occubuit. Lotharius Ludovici filius Auguſtus & collega Imperii renuntiatus eſt A. DCCCXVII. Ipſe A. DCCCXX. Regnum Italiae adeptus eſt, poſtque triennium a Paſchali Pontifice coronatus, Auguſtique titulo inſignitus. Mabillon. in Diplom. L.II. c.26. & Eginhard. Annal. Pagius, aliique. Ad Imperium evectus, patre demortuo, anno DCCCXL.

(29) De his Judithae Imperatricis, & Ludovici Pii Caeſaris calamitatibus pleniſſime Pagius, Natal Alex. & Guaguinus L.IV. c.2.

(30) Euphemius, ſive Euphymius quidam Tyrannus Saracenos in Siciliam ex Africa impulit A. DCCCXXVII. cum rapta quadam Sanctimoniali, apud ipſos confugit, praemium ab iis ſe accepturum confidens, Auguſti nomen, & Imperium. At Deo ejus nequitiam ulciſcente,

(a) *Subventurum.*
(b) Uſq. ad ann. 836. Vide Capitul. Sicardi inf.
(c) Ann. 826. & 836.
(d) *Illis.*
(e) Ann. 817.
(f) Ann. 833.
(g) Ann. 834.

bylonia, & Africa, ad inſtar (*a*) examinis apum, manu cum valida egrediens, (*b*) Siciliam properavit, omnia circumquaque devaſtans; tandem civitatem inſignem, Panormum nomine, captam nunc uſque (*) commoratur, (31) plurimaſque in eadem inſula urbes, & oppida diruens, jam (32) pene tota illarum gentium ditioni (*c*) ſubſtrata congemiſcit. Inter haec (*d*) moritur Lodoguicus, qui ſecundus in Gallia Auguſtali praeerat Imperio, Luthariuſque ſupradictus illius Regni heres effectus eſt, atque (*e*) ob hoc (*f*) Francorum diviſum eſt Regnum; quoniam Lutharius Aquenſem, & Italiam, Lodoguicus autem Bajoariam, Carolus vero ex alia ortus genitrice Aquitanum regebat Imperium. Sed retrovertam ſermonem.

XII. Mortuo (*g*) Sicone, Sicardus Monarchiam (33) ſolus obtinuit, qui jam cum patre ſaepius memorato per aliquot feliciter imperaverat annos, coepitque populum ſibi commiſſum ex levitate animi belluina voracitate inſequi,

te, dum Syracuſas obſideret, occiſus eſt. Haec tantummodo urbs, ac Taurominum longa poſt tempora a Graecis ſteterunt, reliqua Sicilia a Barbaris debellata eisdem parebat. eaque loci opportuna vicinitate pluries Saraceni Calabriam, Lucaniam, Apuliam, Campaniam, atque adeo Romam etiam invaſerunt, ut ſuo loco videndum erit.

(31) Non anno DCCCXXV. uti credidit in margine Peregrinius, ſed potius anno DCCCXL. diem clauſit extremum Ludovicus Pius, ut certo apud omnes ſcriptores omnino conſtat. Quod ſi de ejus ab Imperii dignitate dejectione illum locutum velimus; ne hoc quidem anno, ſed DCCCXXXIII. accidit, ut ex cit. Guaguino L.IV. c.2.

(32) Nunc uſque, aetate ſcilicet, qua vivebat ipſe Erchempertus, anno circiter DCCCC. Nec niſi ſeculo Chr. XI. ideſt anno MLXXI. Panormum undecim poſt annorum obſidionem a Nortmannis recuperata eſt, ut ex Chron. Siciliae in Collect. Murator. to.X.p.813.

(33) Principibus Beneventanis Regnum independens adfectat, nulla habita ad Occidentale Imperium reverentia, cum Sicardo Principi *Monarchiam* datam fuiſſe affirmat.

(a) *Examen*.
(b) Ann. 820.
(*) Al. *inhabitat*.
(c) *Subacta*.
(d) Ann. 825.
(e) *Ab hoc*.
(f) Deeſt, *Francorum*.
(g) Ann. 833.

Digitized by Google

ſequi, ac crudeliter laniare. Inter haec, (*a*) ut Aſſuerus Aman, ita iſte praetulit ceteris Roffridum quendam, filium Dauſerii cognomento Prophetae (34); cujus conſilii ſubverſione multa ſacrilegia, ac (*b*) blaſphema patrabat. Fuit autem idem vir in mundanis rebus prudens, & nimium (*c*) verſutus, & ultra quam credi poteſt, callidus; adeo enim circumvenit praeſtigiis ſuis fallacibus ſupradictum virum, ut illo (*d*) abſente, & diſſentiente nil unquam exercere, vel ad momentum (*e*) efferre auderet. Sicque ab eo deceptus, & illaqueatus eſt, ut germanum ſuum, Siconolſum nomine, gratis perpetuo damnarit exilio (35), cunctoſque Beneventanae gentis Proceres aut cuſtodiis, aut morti indiderit: ad hoc nimirum tendens, ut dum relictus, & deſtitutus eſſet ſolatio Optimatum, citra (*f*) ſui, ſuorumque ſanguinis effuſionem facillime interimeretur. Quamobrem & Majonem cognatum ſuum tonderi juſſit, & in Monaſterium (*g*) retrudi. Alſanum denique, quo nemo fidelior eo tempore fuit, virum illuſtrem, ac fortiſſimum, robore laqueo ſuſpendi fecit. Tunc factum eſt ingens perjurium in Benevento, ex quo conjicitur, iram Dei fuiſſe provocatam ad perdendam terram.

XIII. Talia eo tractante, Divina actum eſt (*h*) diſpenſatione; ut dum alium innocentem conaretur extinguere, praeveniente interim languore, ipſe coelitus ſpiritu pariter, & carne percuſſus (*i*) interierit. Prius enim quam obi-

(34) Aſtrologia fortaſſe judiciaria prae ſeculi barbarie inſtructus, ex quo *Prophetae* cognomen ſibi fuit impoſitum: niſi potius magiae deditus, quod ſacrilega, ac blaſphema patrabat &c. quod quidem verius fortaſſe.

(35) Tarentum exulavit Sichenolſus, qua ex urbe tandem fuga elapſus Salernum appulit, ut infra.

(a) Eſther.cap.3. (b) *Braſmia*.
(c) *Verſatus*.
(d) *Abnte* for. *abnuente*.
(e) *Auferre*.
(f) *Suam*.
(g) *Detrudi*.
(h) *Diſponens actione*.
(i) *Interiit*.

obiret, ut cumulus ſuae perditionis juſtius augeretur, pro amore pecuniae ſpectabilem, & Deo dignum virum ſanctitate conſpicuum, Deusdedit (36) nomine, Beatiſsimi Benedicti Vicarium a Paſtorali Monaſterio Monachorum, ſeculari magis potentia, quam congrua ratione, depoſuit, ac cuſtodiae mancipavit. Cujus nunc quoque cineres, qua recubat humatus, nonnullos febre *(a)* detentos, variiſque languoribus oppreſſos ex fide poſcentes *(b)* creberrime curare noſcuntur. Quid autem dicam de hujus viri nequitiis, quandoquidem diſtractis Eccleſiarum, Coenobiorumque praediis *(c)* nobilium, ac mediocrum rebus violenter ablatis, ſecundum ſupputationem dierum *(d)* anni (37) emboliſmi cunctis opulentiſsimas aggregavit. Hoc quoque miſero ita obeunte, *(e)* paulo poſt a filiis, vel *(f)* a Dauferio nomine Sicardus ſupradictus Princeps gladio perimitur, Deo juſto retribuente, qui plerunque reddit iniquitatem patris in filios, carnemque ſolummodo ſe-

(36) Deusdedit Abbas Caſinenſis XV. pecuniae cauſa, inſtigante Roffrido, a Principe Sicardo exeunte Anno DCCCXXXIII. vel initio ſequentis in cuſtodiam detruſus fuit, quod etiam narrat Oſtienſ. L.I. c.21.

(37) *Dierum Emboliſmi*. Annus Emboliſmalis, ſive Emboliſticus eſt annus *ſuperexcreſcens*, ut ait Gervaſ. Tilber. Otior. Lib. I. cap.21. qui tredecim habet lunationes, ac dies tres tribus quibuſque annis ob exceſſum menſium Lunarium ſupra ſolares, qui quolibet anno eſt dierum XI. Quare quod ſupereſt ex anno Solari, qui eſt dierum CCCLXV. (in Biſſextili vero CCCLXVI.) ſuper Lunarem, qui eſt dierum CCCLIV. Emboliſmus dicitur, ſive, ut ait Iſidor. origg. L.VI. cap.17. *ſuperaugmentum* adpellatur, eo quod excedat numerum menſium Solarium; de quo Durand L VIII.c.10.ap.Ducang. Hic tamen Erchempertus metaphorice locutus eſt, famelicam iſtius Principis opum ingluviem exaggerans verbo *emboliſmi* ex Graeco λιμὸς, quo ingens fames deſignatur, & habetur in Agell.L.XVI. c.3 & Thom.Cantipr.L.II. de Apib. c.15. & ex divitiarum aliis ſubreptarum copia, qua nunquam explebatur, embolismalis anni redundantiam, ſeu dierum ſuperfluitatem imitabatur.

(a) *Retentos*.
(b) *Seperrime*.
(c) *Nobilibus*.
(d) *An membolis mi clius*.
(e) Ann. 839.
(f) *Adelferio*.

feriens, ulciſcitur; ut quia Sico genitor ſuus Grimoalt Seniorem ſuum indebite occiderat, ulciſcente Deo, filius illius a ſubditis interficeretur. Et iſto hoc mundo decedente, percuſſor non diu laetatus eſt; nam parvo poſt tempore a Sicone notho, cognomento Albo, praedictus homicida extinctus eſt: ſcilicet, ut juxta verbum *(a)* Domini, qui corpus proximi gladio *(b)* tranſverberavit, juſto valde judicio talionem, hoc eſt, ſimilem ultionem in ſe ipſo expertulit.

XIV. Decedente *(c)* itaque Sicardo ab hac luce corporea, *(d)* Radelgiſus Principatus regimen ſuſcepit, Theſaurarius praedicti viri, in cujus electione (38) *(e)* omnis, ut ita dicam, Beneventi Provincia conſenſit; quod vir eſſet blandis, ac bonis moribus pollens, ac ubi quidem primatum promeruit, Siconoltus, quem ſuperius exulem praemiſi, a *(f)* cuſtodia carceris elapſus, *(g)* fugere latibulum coepit, & ab Urſo comite Conſino, cognatoque ſuo aliquandiu latuit occultatus. Quo etiam tempore liberi Dauferii Balbi, videlicet Romoalt, *(h)* Arichis, & Grimoalt, nec non & Guaiferius Beneventi moenia relinquentes, Salernum invaſere, & Siconolſum, quo latebram fovebat, repertum, Seniorem ſibi unanimiter *(i)* conſtituerunt; factaque tunc talis diſſenſio eſt, qualis nunquam fuit in Beneventum, ex quo Langobardi in eam ingreſsi ſunt. Ante adventum itaque Siconolſi in Salernum miſſus eſt Adelmarius a ſupradicto *(k)* Radelgiſo Principe, ut filios Dau-

(38) Radelchis, ſeu Radelgiſus Theſaurarius, qui idem ac Secretarius, quem primum nunc Miniſtrum Principis appellamus, occiſo Sicardo, Princeps electus eſt; ejuſque electioni omnes unanimiter conſenſere. Unde non ſucceſſionis tunc ordinem ſecuti ſunt, ſed votorum fortaſſe ſuffragiis electio, ſive adclamatio peracta.

(a) Matth. cap. 26. & alibi.
(b) *Traſverberat.*
(c) Ann. 839.
(d) *Radelchiſus.*
(e) Deeſt. *Omnis.*
(f) *A cuſtodiae carceribus.*
(g) *Fugae.*
(h) *Arrichis.*
(i) Ann. 840.
(k) *Radelchiſo.*

Dauferii ad ſuam fidelitatem converteret, qui illuc adiens (*a*) aſtu doloſo Principem deſeruit, & ſe illis ſociavit, eoſque ignivit (39) deterius.

XV. Eodem quoque tempore Landulphus ſane Capuae praeerat Gaſtaldeus, vir (*) quippe ad bella promptiſsimus. Hic autem vetuſtam exercens inimicitiam cum quibuſdam de genere (*b*) Saductorum (40), animo gente (*c*) par crudelibus viperis, interfici fecit (*d*) ex primis eorum ſeptem viros, unius eorum manibus abſciſsis, reliqui praeſidium (*e*) fugae ſumentes, (*f*) Benevento adeunt Radelgiſum affinem ſuum. Landulphus autem (41) *Sicopolim* (*g*) in-

(39) Ignivit, ſcilicet accendit, magiſque inflammavit.

(40) Qui heic de genere Saductorum vocantur, nobilitate praeſignes quidem, ac dignitate fulſiſſe arbitror, cum Beneventano Principi Radelchi affines fuerint. Illos Landulſus perſecutus eſt, ne ejus tyrannidi (Capuae enim Comitatum occupare tentaverat) obſiſtere niterentur Beneventani Principis auxilio fulti. De iiſdem Saductis idem inferius, Oſtienſ. aliique.

(41) Sicopolim fortiſſimum Caſtrum Landulſus ingreſſus eſt A. Chr. DCCCXL. recte advertit Peregrinius noſter in Ser. Com. Cap. At Sicopolis jam prius extructa erat ſub initio Principatus Siconis ann. circiter DCCCXIX. aut DCCCXX. quo tempore ille Beneventanos perſequens, ut ſup. num. 10. innuit, hanc fortaſſe ob cauſam metuens ne Capuani Beneventanis rebellionis fomitem miniſtrarent, Caſtrum Sicopolis prope Capuam aedificavit, ut eos aliquo pacto refraenaret. Illuc igitur Landulſus ingreſſus eſt, poſtque biennium amplificanda Sicopolis fuit, cum veteri Capua a Saracenis incenſa, ejus quoque urbis incolarum reliquiae illuc in partem tranſmigrarunt. Haec autem male a Geographis ſita eſt cis Vulturnum, & ſupra quendam Tifatae montis collem, qui Triliſcus dicitur: quam ſententiam ſecutus quoque eſt Auctor Tabulae Chorogr. Med. Aevi ap. Murator. to. X. n. 126. Nam neque cis Vulturnum amnem, nec ſupra aliquem Tifatae collem, qui Triliſcus dicitur, Sicopolis erat ſita, ruderaque adhuc extant, cum trans Vulturnum, & Triſliſci rivum ſupra collem, qui Triſliſcus etiam diceba-

(a) *Actu*.
(*) Al. *quidem*.
(b) *Seductorum*.
(c) Deeſt. *Par.*
(d) *Ex permiſ. ex pmiſ.*
(e) *Fugam*.
(f) *Beneventum*.
(g) Ann. 840.

ingreſſus a Radelgiſi dominatione ſe ſubducens, Siconolfo ſociatus eſt, ac primum cum Neapolitis *(a)* pacis conjunxit foedera. Fretus itaque Siconolſus hujus, ac liberorum ejus auxilio, totam (42) Calabriam ſuo ſubdidit famulatui, maximamque partem Apuliae; deinde adverſus Beneventum praeliis inſurgere nititur, plurimaſque urbes, & nonnulla oppida ab ejus dominio auferens, ſuo juri ſubjecit. Et quia erat vir bellicoſiſſimus *(b)* prae metu illius pene cunctus populus eum ambiens ſequebatur. Prius enim quam Siconolſus Salernum obtineret a praedicto Adelmario Radelgiſus invitatus, & a ſuis Stratoribus (43) fraude ſuaſus, Salernum, quaſi capturus, adventavit; quo cum perveniſſet, caſtrametari grandi cum audacia placuit, ſed ſubito, velut turbo, e civitate vir idem cum *(c)* ſatis Dauſerii filiis egreſſus, eos inaudita caede mactaverunt, bonaque eorum cuncta diripientes, ditati ſunt; & Radelgiſus vix cum paucis inglorius fugiens evaſit, nec ultra auſus eſt Salerni metas greſſibus attingere;

XVI.

cebatur, nunc vulgo *Palombara*, extructa erat, ut in nova Tabula accuratius quam Peregrinius ipſe fecerat, delineavi. Itaque inter Trifliſci collem, & Tifatam Vulturnus praeterlabitur. Fuſius alibi.

(42) Calabriam hoc loco citeriorem undique occupatam recte Erchempertus adnotat, non autem ulteriorem, cujus fortaſſe partem tantummodo mediterraneam occupavit, in qua Graeci adhuc dominabantur Jonium mare verſus. *Maximamque partem Apuliae* intelligit pro Orientali illa trans Apenninos Apulia, quae licet veteri in Calabria includeretur, Apuliae tamen nomine Langobardorum aetate vocitabatur; atque a Graecis Langobardia minor; de quo alibi redibit ſermo.

(43) Stratores varie explicat Ducangius. Vel enim iidem erant ac Marepahis, qui equorum Imperatoris, aut Principis curam habebant, ſellamque ac ſtragulum ſuper eos inſternerent, & equum aſcenſuros manu levarent. Vel ii erant, qui in exercitibus caſtra praeibant, ut loca militibus commodiora praepararent. Habebantur denique veluti Mareſcalchi, qui exercitus metatoribus praeeſſent. Heic vero Stratores videntur dici poſſe *Praefecti militares* & duces, quaſi itineris *Strategi.*

(a) Deeſt. *Pacis.*
(b) *Partim.*
(c) *Fratris Gauferii.*

XVI. His quoque diebus Pando quidam Barim regebat, qui juſſis obtemperans Radelgiſi, Saracenorum phalangas in adjutorium accitas juxta murum urbis, & ora maris locavit commorandas. Hi autem, ut ſunt natura callidi, & prudentiores aliis in malum, ſubtilius (44) contemplantes munitionem loci, intempeſta noctis, Chriſticolis quieſcentibus, per abdita loca (a) urbis penetrant, populumque inſontem partim gladiis trucidarunt, partim captivos fecerunt. Supradictum vero (b) conditorem (45) gentis, & patriae variis, multiſque ſuppliciis debacchantes, poſtremo, ut vere dignum fuit, marinis ſugillarunt gurgitibus. Quo comperto Radelgis, quia eos urbe nullatenus evellere quibat, coepit tamen quaſi familiares amicos excolere, & ad ſuum adjutorium ſenſim provocare; ac primum Caſtrum (c) Cananenſe (46) una cum Urſo filio ſuo illis deſtinavit oppugnandum. Confeſtim igitur intimatur hoc Siconolſo, qui ſtatim, mora ſepoſita, eos debel-

(44) Clandeſtino, videlicet, ac ſecreto obſervantes.

(45) *Conditorem gentis, & patriae* appellat Erchempertus Pandonem Barii everſorem, ea prorſus loquendi formula, qua ejuſdem aevi Ignotus alius Caſinenſis num.33. Seodanum Saracenorum Califum teterrimum hoſtem, benemeritum vocat.

(46) Legendum fortaſſe *Cavenſe*, ut in var. lect. Graves enim inimicitiae Radelgiſo erant cum Siconolſo Salerni Principe, ſub cujus ditione erat Caſtrum illud Cavenſe, nunc urbs. At neutiquam ita legendum autumo; ſed potius *Cannenſe* ſeu *Canuſenſe* (promiſcue porro utramque urbem ſcriptores uſurpabant) cum jam Chronologus, Siconolſum varias Apuliae urbes occupaſſe, ſuperius meminerit. Nec Saracenorum Rex, ſeu Califus, tam longum iter conficere fugiens poterat e Cavenſi Caſtro prope Salernum Barium uſque, praeſertim cum, equo amiſſo, ei pedibus incedendum foret: quod utique facillime conſequi poterat e Cannenſi, ſive Canuſino Caſtro profectus, quod Bario 40. circ. milliaribus diſtabat. Immo ea etiam ratione quoties Canuſiam Salernitanus Princeps jam prius occupaſſet, illa recuperata, liberum iter Bario Beneventum fuiſſet apertum; ſicque vicinitate unius urbis alteri profecto ſubſidium praeſto fuiſſet.

(a) *Urbem*.
(b) Ironice. al. *proditorem*.
(c) *Carianenſe. Canenſe. Cavenſe*.

Digitized by Google

debellaturus properavit, atque ſuper eos audacter irruens, cunctos, qui fugere nequiverant, armis ſtravit; tantoque victoriae potitus eſt trophaeo, ut ex innumerabili acie Paganorum pauci elapſi eſſent, qui in urbem (47) reſiduis caſum pereuntium explicarent. Rex vero eorum (a) Calſo nomine ſolus cum dedecore fugiens, equo in itinere jam feſſo amiſſo, tandem valde laſſus plantis propriis urbem introgreſſus eſt.

XVII. Interea Siconolfus Beneventum crebris praeliis graviter affligebat, atque, ut dici ſolet, malo arboris nodo malus infigendus eſt cuneus, contra Agarenos Radelgiſi Lybicos, Iſmaëlitas (48) Hiſpanos (b) accivit iiſque invicem (c) inteſtino, & extero alternantibus (d) bello, ultramarina loca captivis noſtrae gentis diverſi ſexus, & aetatis fulciebantur. Quadam vero die convenere utraeque acies in Forculas (49) Gaudinas, (e) ibique commiſſum eſt belli certamen; ac primo impetu Radelgiſi pars victrix exiſtens, Siconolfi exercitum totum in fugam vertit. Siconolfus autem in loco tutiſſimo tunc conſtitutus, cum paucis ſuorum mox ſuper Beneventanos triumphantes, ac ſuos inſequentes irruens, virili (f) eos attrivit animo, & non minima caede proſtravit; patrataque victoria, plurimos eorum gladiis extinxit, nonnullos cepit, reliquos vero in fugam compulit. Fretus itaque fre-

(47) Ideſt *Barium*: deeſt, *redeuntes*.

(48) Varias Saracenorum nationes deſignat, eas ſcilicet quae ex Africa, ſive Lybia, & Ægypto, & ex Hiſpania in Italiam appulerunt.

(49) Caudinae furculae ſpatium illud occupabant inter Caſtrum Argentii, & Caſtrum Montis Herculis, montibus undique circumſeptum, in quo Samnites olim Romanos ſub jugum miſerant, ut ap. Liv. hiſt. lib. IX. cap. 5. dec. 1. Videſis quae commentati ſumus in Appiae Viae deſcript. Lib. III. Pugnam hanc accidiſſe ait Ignot. Caſſ. n. XI. *in Cancellis* (al. in finibus Cancelli) qui a Caſtro Argentii parum quidem abeſt.

(a) *Calpho*.
(b) Ann. 843.
(c) *Inteſtina & extera*.
(d) *Bella*.
(e) Deeſt. *Ibique*.
(f) Deeſt. *Eos*.

frequentiſsimis victoriis, omnes urbes a Radelgiſi abſtrahens jure, excepto (a) Siponto Beneventum circumdedit expugnandum. Cumque telis, & lue famis non mediocriter (b) coarctaretur, mandatum illico eſt Guidoni, ut properaret urbem: erat autem idem Guido Dux Spolitenſium, Siconolfi cognatus. Pro cupiditate tamen pecuniarum, quibus maxime (50) Francorum ſubjicitur genus, poſtpoſito vinculo parentali, in adjutorium venit Radelgiſi, atque per nuncios ſuggeſsit Siconolfo obſidenti urbem, ut obſeſsione relicta, ad propria remearet: adjiciens inter cetera. *Permitte me loqui (c) cum Radelgiſo, quia tuae magis parti favebo*. Receſsit igitur Siconolfus a loco illo: Guido interim applicuit, & accepta a Radelgiſo una ſella (51) pro ſeptuaginta millibus nummis aureis, dirupit quodcumque pollicitus fuerat ſuo cognato, & alienatus ab eo, via qua venerat, rediit.

XIIX. Poſt haec praedictus Guido ſuaſit Siconolfo, ut datis quinquaginta millia nummis aureis pro adunatione Provinciae Beneventanae. *& obtinere te*, inquit, (d) *faciam eam hinc, & inde (e) ut quaſi palmo eam (f) menſurabis*. Cujus tunc conſilio conſentiens (g), Romam adiit, aureos tribuit, ſacramentum dedit, jusjurandum ſuſcepit, nihil proficiens, inanis abſceſsit. Erat autem adhuc inter Siconolfum, & Radelgiſum frequentiſsima pugnae concertatio, & quotidiana litium ſeditio; unde ex diverſa parte (h) ii, quibus via juſtitiae diſplicebat, alternatim ab uno in alterum confugiebant, fiebantque crebrae rapinae,

(50) Hujus criminis Itali eos vulgo expoſtulant.
(51) Sellam fortaſſe auro, gemmiſque ornatam, quae ſeptuaginta millibus aureis aeſtimabatur.

(a) *Sipontum*.
(b) *Arctaretur*.
(c) Deeſt. *Cum*.
(d) *Inquam*.
(e) Deeſt. *Ut*.
(f) *Menabis*.
(g) Ann. 844. Vide Anaſt. Bibl. in Sergio. 2.
(h) Deeſt *ii*.

Digitized by Google

nae, (*a*) inceſtaeque fornicationes: erant univerſi (52) erronei, & ad malum prompti, quaſi beſtiae ſine paſtore aberrantes in ſaltu. Sed cum jugiter civili bello invicem lacerarentur, (*b*) eſſetque omnium pernicies, & ut ita dicam, animae, & cordis extrema perditio; maxime quia Saraceni Beneventi degentes, quorum Rex erat (*c*) Maſſari, (53) infra, extraque omnia funditus (*d*) (54) denectarent, ita ut etiam optimates illius pro nihilo ducerent, atque, ut ineptos ſervulos, (55) taureis duriter flagellarent.

XIX. His quoque diebus, (*e*) mortuo jam dicto Luthario (56), Regnum Gallicum pentifarie diviſum eſt; quoniam Lodoguicus, & Carolus germani ejus Bajoariam, & Aquitaniam regebant; primogenitus (*f*) ejus filius, Lodoguicus nomine, Italiam; ſecundus Lutharius Aquis, tertius Carlictus (57) Provinciam tuebatur. Huic ergo Lodoguico Auguſto (*g*) ſuppliciter (*h*) relatum eſt (*i*) per (*k*) Landonem Comitem (*l*) Capuanum filium Landulfi ſupra-

(52) *Eronei*, errantes, perfugae, qui modo uni, modo alteri Principum parti inhaerebant.

(53) Lege *intra*, ut in Cod. Bolvit.

(54) *Denectarent* pro *depraedarent*: quod vulgo nunc etiam a noſtris vernacule dicitur *Caſa annettata* pro *despoliata*, & *direpta*.

(55) Loris ſcilicet ex bubulis tergoribus, ſeu taurorum nervis.

(56) In fine ann. DCCCLV. Lotharius Imperator proximum praeſentiens obitum, monaſticum habitum induit in Monaſterio Prumienſi, quod a Trevirenſi urbe quatuor diſtabat milliaribus; nec multo poſt, Regno prius inter filios diviſo, occubuit, cui ſucceſſit Ludovicus II.

(57) Carlictus diminutum nomen Caroli.

(a) *Et inceſtae.*
(b) *Eſſet.*
(c) *Maſſan. Maſſar intra.*
(d) *Devaſtarent.*
(e) Ann. 855.
(f) Deeſt. *Ejus filius.*
(g) Deeſt *Suppliciter.*
(h) Ann. circ. 850.
(i) Deeſt. *Per.*
(k) *Pandonem.* In omn. ſcr. Cod. vide Ch. Com. Camp.
(l) *Capuanorum filii.*

pradicti viri, & per Adimarium (*a*) (58) jam fatum (*) virum (*b*) *nec non per Venerabilem Abbatem Baſſacium, ut ad has partes venire, eoſque a nefandorum Saracenorum devaſtatione eripere, tantiſque calamitatibus finem dignaretur imponere*. Qui licet (*c*) erant admodum parvuli, pro Dei tamen zelo eorum humilibus precibus aures accommodans, etiam conſenſum praebuit, & celeriter veniens, univerſos profanae gentis hoſtes ab urbe (59) vi diſtrahi, ac framea necari fecit; ac praeſentibus omnibus Langobardis, inter duos praedictos viros (60) totam Provinciam Beneventanam aequitatis diſcrimine ſub jure jurando (*d*) diſpartivit. Hoc autem facto non diu ſupervixit Siconolfus, ſed debitum (*e*) mortis munus (*f*) exolvens, filium ſuum adhuc lactentem miniſterii ſui reliquit heredem; cui ſuperſtes parumque (*g*) extitit Radelgis; quo (*h*) migrato, Radelgarius filius ejus in principatum loco ejus electus eſt: vir plane fortis viribus, & animo pius, & corpore cunctis gratus.

XX. Per idem tempus Agareni Barim (*i*) inſidentes, coeperunt devaſtantes ſtirpitus depraedare totam Apuliam, Calabriam, & pedetentim quoque Salernum, ac Beneventum, & Neapolim depopulari initiarunt. Tunc iterum

(58) Ademarius hic, quem Ignot. Caſſin. num. 10. Gaſtaldeum dixit, Benevento Salernum miſſus fuerat a Radelchi, ut ſupra nu. 14. & 15. qui cum Siconolſo foedus iniit.

(59) Urbe Benevento Saracenos vi expulit Ludovicus, ac framea, ſive telis, ac lanceis necari juſſit.

(60) Ideſt Radelchiſum, & Siconulſum: priorem illum Beneventi, Salerni alterum Principes conſtituens anno Chr. DCCCLI. Vide Leon. Oſt. Anon. Salern. Chron. Romualdi, alioſque paſſim.

(a) Deeſt. *jam*.

(*) *Sigon. L.* 5.

(b) *Nec non per venerabilem*. &c. ſup. ex Oſtien. l. 1. c. 28. in ſcriptis tamen Codd. nulla eſt lacuna.

(c) *Eſſet admodum puerulus*;

(d) Ann. 850. ſive 851.

(e) Ann. 851.

(f) *Exolvit*.

(g) *Extitit*. *Radelgis migratus*, *Radelgarius*.

(h) Ann. 851. exeunte, vel 852. ineunte.

(i) *Incolentes*. *Militantes*.

rum ſuggeſtum eſt lamentabili ſupplicatione jam (*a*) ſaepe dicto piiſsimo Auguſto per venerabilem virum Baſſacium B. Benedicti Vicarium (61), & per Jacobum S. Vincentii Abbatem, ut properare quantocius dignaretur, (62) & ſuo adventu eriperet quos ante jam miſericorditer redemerat. *Et ſimus*, inquiunt, *fideliſſimi famuli illius, conſtituatque nos ſubeſſe cuilibet ultimo ſuorum*. Qui ſine mora veniens (*b*) cum incredibili multitudine, Barim perrexit. Sed obliti Capuani ſuam ultroneam ſponſionem (*c*) urbibus ſe recondentes, Landulfum (*d*) tantum Antiſtitem vice ſua illuc deſtinarunt. (*) Videns autem ſupradictus Caeſar & illorum fallaciam, & ſe nihil proficere ſine emolumento, recedens abiit, conceſſo Principatu Salernitano Ademario fortiſſimo, & illuſtri viro: & Siconolfi filium exulem fecit (63). Interea (*e*) obiit Radelgarius

(61) Abbas nempe Caſſinenſis erat S. Benedicti Vicarius.

(62) Haec Baſſacii Caſinenſis cum Jacobo Abbate Vulturnenſi legatio non eſt cum priori confundenda. Cum illa profectus eſt in Franciam Baſſacius anno DCCCIL. cum Adimario, ut ſup. num. 19. Unde Ludovicus poſtquam Romae a Leone PP. IV. coronam acceperat, Conſuliſque titulum menſe Decembri, anno DCCCL. Beneventum ſtatim perrexit, Saracenoſque brevi profligavit, ut ex Adone Vien. & Oſtienſi L. I. c. 31. tuncque ad diſſidia componenda Principatum diviſit, & patriam remeavit. Barenſibus deinde Saracenis graſſantibus, ac nova incendia parantibus Baſſacius, & Jacobus ad Ludovicum iterum mittuntur anno DCCCLII. vel initio DCCCLIII. ut eriperet quos ante miſericorditer redemerat, ſcilicet ut e Barbarico utrumque Principatum jugo liberaret: quod Auguſtus exſequi ſtuduit. Sed fraude Capuanorum comperta, regreſſus eſt. Hoc ſane modo conciliari poſſe mihi videntur ea, quae de duabus diverſis Baſſacii legationibus heic, & numero praeced. diſputat Erchempertus: *iterum*, inquit, *ſuggeſtum eſt* &c. Neque unam tantummodo fuiſſe credendum eſt, cum utraque diverſas habuerit circumſtantias, ut legentibus patet. De tertia Ludovici contra Saracenos expeditione anno DCCCLXV. dicemus infra.

(63) Landulfo fortaſſe Capuae Epiſcopo ſuggerente, cui carior Ade-

(a) *Saepe fato*. (b) Ann. 852.
(c) *Urbi*.
(d) *Tum*.
(*) *Vid. Oſt. l.* 1. *c.* 28. *& ſeqq. & Ign. Caſſin. n.* 13. *infra*.
(e) Ann. 854. 855.

rius Benevento; cui ſucceſſit germanus ejus nomine Adelchis, vir quippe mitiſſimus, & amabilis cunctis, tantaeque manſuetudinis, ut etiam ab exteris diligeretur. Sed, quod pejus eſt, Provincia (*a*) in multis diviſa ad exitium magis, quam ad ſalutem de die in diem a dominatoribus ducebatur.

XXI. Subtracto vero ex hac luce (*b*) Landulfo Capuano Comite, ut poſt tergum redeam, quatuor reliquit liberos; Landonem videlicet jam fatum virum, Pandonem, Landonulfum, & Landulfum futurum Pontificem: viros ſingularis prudentiae. Ex quibus Lando Capuam, Pando Marepahis (64) Suram, Landonulfus Teanum regebat; Landulfus vero adhuc (*c*) tenerae indolis Palatinis excubabat obſequiis. Hic autem noviſſimus, & poſtremus in patulo claruit. Cum adhuc viſceribus geſtaretur genitricis, eadem mater cum ſe quadam die ſopori juxta viri dorſum dediſſet, facem igneam peperiſſe (*d*) videbatur ſibi; quae fax cum in humi ſolum cecidiſſet, in maximum ignis globum aucta eſt; viſaque eſt totius Beneventi confinium concremare, ſicque cum ſomno pariter (*e*) & viſio elapſa eſt. Quae nimium perterrita, mox proprio conjugi moeſta curavit (*f*) indicare; cujus viſionis finem genitor ut audivit, infatis ſyllabarum dictio-

Ademarius, qui Comitatus Capuani hereditariam ſuis nepotibus ditionem confirmarat, quod Sico utique renuebat, vel renuere pertimeſcebat callidiſſimus Praeſul.

(64) En totius tunc Comitatus Capuani extenſio; nempe a Clanio, ſive Literno amne trans uſque Lyrim ad Boream, ubi Sora extat, hiſque includebat Dynaſtias, videlicet Sueſſulam, Galaciam, Caſamirtam, Calaciam trans Vulturnum, Theanum, Calinium, Venafrum, Aquinum, ac Soram. Neque tunc ultra se extendiſſe puto, cum neque Aeſernia, neque Aliphia, neque trans Vulturni ripas aquilonem verſus poſt Calaciam Comites Capuani Landulfi Senioris filii dominationem dilatarint ſuam. At iterum not. 163. de hac re redibit ſermo.

(a) *A multis*.
(b) Ann. 842.
(c) Deeſt. *Tenerae*.
(d) *Viſa experta eſt. Quae*.
(e) Deeſt, *& viſio*.
(f) *Indagare*.

ſtionibus, futura ejus dira opera complexus eſt, dicens.

Heu me, dulcis amans, quae nos tunc (a) facta (b) ſequentur.
Augurium ſaevum monſtrat tua viſio dira.
Hac tuus hic (c) ortus, tegitur qui clauſus in alvo,
Diliget haud (*) ullum, ſpernet qui ſanguine claros,
(d) Poſtremo cives viperino devoret ore,
Ac, velut ignis edax, cunctorum pectora buret. (65)

(e) Quod ille in extaſi mentis licet praedixerit, nos quoque (66) propriis intuiti ſumus obtutibus; qui innumerabiles inſontes homines illius (f) facto conſpicimus per ignem gladiis corruiſſe. Ignis itaque ille ipſum humani generis ſanguinem, qui poſtea, eo operante, fundendus erat, ſub quadam imaginis ſpecie (g) portendebat; quod ne cui incredibile hoc, aut imaginarie forte confictum videatur, tot mihi teſtes ſunt, quot pene homines verſantur (67) in

(65) Ideſt, *comburet*, ad metri harmoniam.

(66) Ejus aetatem Chronologus noſter exponit, cum inquit, ſe ſub Landulfo vixiſſe, ſuiſque oculis mala, quae fecerit, adſpexiſſe. Haec ſiquidem poſt annum DCCCLIX. incoepere. Cur igitur dubitandum, quin Chronologus noſter jam anno DCCCLX. plenam rerum cognitionem ſuae Provinciae habuerit, quas oculis vidiſſe teſtatus eſt, atque min utimexſcripſit? Firmum igitur, exploratumque eſt, quod ſuperius contra Peregrinium probavi, non potuiſſe Erchemperti ortum deſignari poſt ann. DCCCL. ejuſque in pueritia oblatio poſt ann. DCCCLIX. quo Landulfi Praeſulis nequitia, regnandi cupido, malignitas, tot bellorum in Campania ſemina palam prodierunt. Pleniſſime igitur cuncta ipſe ſuae provinciae facta cognovit, cum ſuis oculis ea vidiſſe adfirmet.

(67) In *urbe* Capua, in qua mala omnia evenere ob Landulfi nequitiam.

(a) *Fata.*
(b) *Sequuntur.*
(c) *Ovus.*
(*) *Aut illum.*
(d) *Poſtremos.*

(e) *Haec ille.*
(f) *Fato conſpeximus*, ſed in Pap. Codd. ſemper *factum* pro *Fatum*, hoc eſt, *Praefatum*.
(g) *Praetendebat.*

Digitized by Google

in Urbe: hujus (*a*) etiam actio, finiſque exitus in ſubſequenti propalabitur.

XXII. Horum denique genitor cum jam diei ultimae appropinquaret, ut a referentibus (68) audivi, vocatis liberis ſuis hoc in Edictum illis tradidit. Ne unquam, quantum ad ſe pertineret, ſinerent Beneventum cum Salerno paciſci. *Quia non erit*, inquit, *vobis profuturum*. Cujus monitum filii audientes, opere pariter patrarunt, atque ſuis heredibus in jus perpetuum, ſicut a patre acceperant, reliquerunt. Magnum ſane hereditatis ſcelus (*b*) ſuae reliquit ſoboli adverſus divinum praeceptum gerentes. quia ait Jeſus diſcipulis ſuis. (*c*) *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*. Accepto itaque jure regnandi, nullo modo (69) Siconolfo obſequuntur: parvipendunt imperium ejus; ſed prae omnibus Landonulfus contrarius illi ſemper, & ingratus extitit, adeo ut etiam filio illius natam ſuam neceſſitate ductus arrharet. Hoc autem tempore Paulinus (70) Deo dignus, & carus vir Capuae Praeſul ab hac carnea ſubtractus eſt faece, atque Landone

(68) Loquitur heic iterum Erchemp. de Landulfo eorum patre, *qui* mortuus eſt anno DCCCXLII. menſe Auguſto: quo tempore nondum natus ipſe erat, & teſtis ex auditu fatetur ſe retuliſſe tyrannica illa, quae alii audierant ſuis filiis tradita, ſcilicet celebratiſſimum Principum axioma ab Ethnicis tandiu uſitatum (utinam & etiam nunc maximo Religionis detrimento non ſerperet!) *Divide, & impera*. Ex diviſione enim, & bellis inter Radelchim Beneventi, & Siconolfum Salerni Principes Capuanorum Comitum potentia altius ſe extollere potis erant, unius aut alterius ſcilicet depreſſione; ſicque armis decertantibus, illis viciſſim ita certum ſui Comitatus incrementum ſibimet ipſis pollicerentur inpoſterum.

(69) Siconolfus primus Salerni Princeps, cui etiam Capuae Comitatus adtributus, ut infra in diviſionis Principatus Beneventi pacto obſervabimus.

(70) S. Paulinus Capuae veteris ultimus Antiſtes optime probatur a Michaële Monacho in ſuo Sanctuar. Capuan. quem conſule.

(a) *Videlicet*.
(b) *Reliquit ejus*.
(c) Joan. c. 14.

ne ſupradicto viro viriliter decertante, Landulſum fratrem (71) ſuum Epiſcopum ordinavit; ſed incongruam viciſſitudinem filiis ejus poſt patris intulit obitum, quos velut duriſſimos hoſtes vario, ac perpetuo mulctavit exilio.

XXIII. Mortuoque itaque Siconolfo, ut unuſquiſque quod ſibi habile videretur, ageret, filium ejus adhuc anno (*a*) carente (72), loco ejus ſubrogarunt. Tunc coeperunt praedicti fratres concives ſuos partim ambitu, partim metu agitati, ferina perſequi ingluvie, & cuſtodiis mancipare; quamobrem & a Pandonulſo (73) conſanguineo ſuo Sueſſulam ingenio auferentes, ſuae ambitioni nexuerunt; ipſum, & liberos ejus extorres fecerunt; de quibus dehinc unum gladio, alium igne perdiderunt; duoſque ſuperſtites jugi, continuoque damnarunt exilio: Sueſſulam autem poſtea a Landonulſo Landonis filio captam, annectente ſibi (74) Sergio Magiſtro Militum, quod ſocer erat

(71) Urgente Landone Comite Capuano Landulfi ſenioris filio primogenito, electus fuit frater ejus Landulfus Epiſcopus: qui tamen licet ſanguinis, aut juſtitiae, & grati animi vinculis obſtrictus, ipſum, ejuſque filios aeque ac fratres alios perſecutus eſt, Comitatuſque regimen nihilominus, quam Cathedram tyrannide occupavit.

(72) Ideſt, anno nondum completo Salernitani Proceres ſucceſſorem patri decreverunt Siconem filium.

(73) Pandonulfus hic, qui dicitur filiorum Laudulfi ſenioris Comitis conſanguineus, Sueſſula potiebatur, quam occupare cogitaverunt iniqui ejus conſanguinei, non alio pacto, quam ut Capuano Comitatui urbem illam adderent; quare fratrem, fratriſque filios aut morti dederunt, aut exilio multarunt. Heic advertendum exiſtimo, Sueſſulam non ultra Clanium, ſeu Liternum amnem ſitam eſſe, nec inter Acerras, & Averſam, ut Auctor Tab. Chorogr. med. Aevi ap. Murator. Coll. Ital. to. X. ait num. 126. ſed potius inter Capuam, Nolamque medio fere itinere, ut alibi dixi.

(74) Landulfus Junior filius Landonis Comitis, qui fuit filius primogenitus Landulfi ſenioris, ut ſupra, uxorem duxerat filiam Sergii Ducis, ſeu Magiſtri militum Neapolis, cujus auxilio fretus Sueſſulam vi cepit, eamque multo poſt pacifice retinuit.

(a) *Tarenti*.

erat illius, nunc uſque retinet eam.

XXIV. Hac *(a)* tempeſtate caſu, an judicio ſuperno actum ſit, tota urbs Sicopolis (75) igne cremata eſt, ita ut ne una domus remaneret inuſta, praeter (*) Epiſcopalis Aula. Qua reperta occaſione Landulfus Praeſul, & Landonulfus germanus eius conſilio inierunt, ut deſerta anguſti montis cohabitatione, ad plana, & praeclara campeſtria deſcenderent ad commanendum. *Non ſumus*, inquiunt, *Caprearum ovile, ut in ſaxorum cavernis tutamur: ad humilia denique deſcendamus.; ut altos nos, & inhumiles circumſpicientibus praebeamus*. Quibus tunc aſſenſum Lando minime praebuit, quia delirum, *(b)* ac frivolum erat inter tot (76) procellas urbem munitiſſimam deſerentes, ut ſuillo in coeno locarent (77).

XXV. His invicem ita altercantibus, duo praedicti viri coeperunt (78) aedificare murum juxta Pontem, qui vulgo Caſelinum dicitur. Quorum opera ut perſpexit Lando, illico abiit, ac mirifice perfecit *(c)* aedificandam ur-

(75) Sicopolis Urbs & Caſtrum fortiſſimum, ut ſupra meminimus, cujus rudera dicuntur adhuc *il Caſtello vecchio di Palombara*, idem ſortita eſt infortunium quam Capua, utraque ſcilicet incendio ſepulta ſuo, illa Saracenorum, haec *caſu, an ſuperno judicio*, ut inquit Erchempertus.

(76) Procellas videlicet bellorum a Principibus Beneventi, ac Salerni, necnon a Neapolitanis, & Thuſcis impendentium.

(77) Locum novae Capuae exprimit, qui quidem paluſtris, aquiſque ſtagnantibus redundans, nec cum Sicopoli ob loci munitionem, atque aëris ſalubritatem, ac amoenitatem eo temporis comparandus.

(78) Ideſt Landulfus Capuae Praeſul, ejuſque germanus frater Landonulfus prope Pontem Caſilini, ubi Appia olim via, atque Latina coibant, Capuamque pertingebant, novae urbis murum ducere coeperunt, qua parte meridiem Neapolim verſus proſpectabat, ſitumque novae Capuae a Vulturno fluvio ſuperne inferneque incipientem deſignarunt: qui quidem fluvius a ſeptemtrione, occidenteque ſuis gurgitibus illam circumdaret, muniretque contra hoſtium quorumcumque incurſiones.

(a) Ann. 856.
(*) *Empolis*.
(b) *Aut*.
(c) *Aedificare*.

Digitized by Google

urbem (79). Ut autem munita eſt, & habitari coepta, ſupervenit Guido jam dictus cum univerſis Tuſcis, & obſedit eam hinc, & inde, graviterque anguſtiavit; quia nolebant (80) ſubjici jam fato viro (*a*) ob improbitatem Landulſi Praeſulis, & Landonulſi; quoniam illum prae ceteris affectu favebat fraterno, aliis, (*b*) quaſi exteris, ſpretis. Dum enim valide intus affligerentur quotidiana pugna, & foris ſata delerentur, tandem robore, & violentia devicti ſua colla ſubdiderunt ejus famulatui, excepto Landonulfo; quamobrem Sura, cunctaque oppida confinia a Landonulfo domino ſubtracta, & Guidoni ſunt tradita, ſicut promiſſum fuerat; quo in tantam animi triſtitiam corruit praedictus vir, ut in proximo ſpiritum (*c*) exhalaverit.

XXVI. Per idem tempus veterem inimicitiam vindicare volens (81) Ademarius, filium Marini Malſitani, cogna-

(79) Non ultra biennii fortaſſe ſpatium ſubditorum omnium ope atque induſtria urbs fere exaedificata eſt, ut ex hoc Erchemp. loco conjici poteſt.

(80) Guido in auxilium Salernitani Principis, cui Capua in diviſione obtigerat, eam obſedit, ejuſque dominationem iterum ſupradicto Principi reſtitui curavit.

(81) Ut veteres has inimicitias inter Ademarium Salerni Principem electum poſt mortem Siconis pueri, Siconulſi Princ. filii, & Marinum Amalphitanum Ducem cognatum Pandonis Capuae Comitis, Landulſi Senioris filium, Sergiumque Neapolis Magiſtrum militum legentibus pateſaciam, repetenda puto, quae de Dauferio Beneventi Procere (qui Balbus ob linguae defectum cognominabatur, ut ſupra) Erchempertus num. 14. tradidit. Hic occiſo Sicardo Ben. Principe, cujus ſocer erat, in exilium pulſus eſt a Radelchi ejus ſucceſſore; Nuceriamque urbem, tunc ad Neapolitanum Ducatum pertinentem, perrexit, proximoſque Salernitanos ad defectionem ſollicitavit, adnitente etiam Landulſo Capuae Comite, ut ſup. num. 15. qua de cauſa Siconolſum Sicardi Principis fratrem Salerni Principem conſalutarunt, qua in ſede a Ludovico II. Imperatore confirmatus fuit, data ei medietate totius Beneventani Prin-

(a) Deeſt. *Viro*.
(b) *Quia*.
(c) Ann. 859.

gnatum videlicet Pandonis, dolo cepit, & Sergium Magiſtrum Militum, quo cum foedus inierat, (a) exulem tradidit; pro qua cauſa ab eodem Sergio (b) etiam Marinus fraude captus eſt. Hinc etenim aeternum jurgium inter Ademarium, & Pandonem ortum eſt; unde factum eſt, ut inſcio Landone, Landulfus Epiſcopus, & Pando ſuaſerint Guaiferio, filio Dauferii Balbi, & (c) fecerint apprehendere Ademarium Principem, Guaiferiumque ſponte ſibi (d) Seniorem (82) (e) elegerint, jurantes ei gravi ſacramento. Sed ocius ad conſueta vitia defluentes, & huic ſtatim ſunt poſt (f) exceſſum Landonis ſoceri illius mentiti.

XXVII. Mortuo denique (g) Landonulfo, non multum poſt

Principatus, ut num.19. Paulo poſt Siconulfus obiit, Sicone ejus filio relicto ſub tutela Petri, ut Anon. Salern. c.84. & ſeqq. Sico, quinquennio vix poſt patris mortem expleto, moritur, Principatumque Salerni Ademarius Petri filius, qui tutor fuerat pueri Principis, occupavit, ex Ign. Caſſ. num. 13. Erchemp. num.20. & Anon. Salern. loc. cit. anno DCCCLVI. Interim Ademarius, ut Dauferii filiorum, eorumque foederatorum Campanorum Comitum, ac Neapolitani Ducis arma declinaret, quae in se vertenda praeſentiebat ob Principatus invaſionem, & quia integram a Capuanis Comitibus dynaſtiam vindicare tentabat, variis conflictionibus anſam praebuit; ſicque dira inter ſe exarſerunt odia, inimicitiaeque. Nec incendium extinctum niſi ann. DCCCLXI. quo Ademarius a Guaiferio Dauferii Balbi praedicti filio vinculis captus eſt, Pandonis Comitis, & Landulfi Capuae Epiſcopi auxilio, & ſuaſione, ut hic ait Erchemp. & Sal. Anon. Tandem oculis orbatus anno DCCCLXVI. Ludovico Aug. iterum huc adventante, ſolio deturbatus, Deo vindice, extinctus eſt. Conſule quae ſup. Peregrin. in Face ad Erch. n.11. de Pandone habet.

(82) Guaiferius, exturbato Ademario, in Salerni Principem evectus eſt anno, ut dixi, DCCCLXI. Ipſe uxorem duxerat, dum Neapoli exulabat, Landelaicam Landonis Senioris Cap. Comitis filiam: cujus, patrisque Landonis precibus ab exilio virum Guaiferium Salernum revocavit ex Anon. Salern. ut infra.

(a) *Eundem.*
(b) *Et.*
(c) *Fecerant.*
(d) Ann. 861.
(e) *Elegerunt.*
(f) *Acceſſum. Arceſſum.*
(g) Ann. 859.

poſt (*a*) Lando (*) dira paralyſi percutitur, lectum per annum integrum feſſus detinebatur (83). Hoc agnito Sergius Magiſter Militum, praeſidiis illectus Ademarii, ut priora replicem, dirupit juramentum, quod cum Landone (*b*) pactum fuerat, & adverſus filium illius bellum excitavit (84). Nam (*c*) octavo Idus Majas, quo B. Michaëlis Archangeli ſolemnia nos ſolemniter celebramus, qua etiam die priſcis temporibus a Beneventanorum populis Neapolites fortiter caeſos legimus (85), hac ergo die nullum honorem dans Deo, miſit (86) duos liberos ſuos, Gregorium Magiſtrum Militum, & Caeſareum, nec non & Landulſum generum ſuum (*d*) Sueſſolanum, cum quibus Neapolitum, & Malfitanorum exercitum, (**) tam pedeſtrem, quam & equitum pene ad ſeptem millia viros miſit, dans (*e*) eis in praeceptum, ut Capuam (*f*) obſiderent. Quibus audacter occurrit, ceu leo, (*g*) fervidus Lando junior, reperitque eos tranſvadatos pontem (87) Theo-

(83) Loquitur heic Erchempertus de Landonulfo filio Landulfi ſenioris, & Landone Seniore Comite ejus germano, qui diem obierunt ſuum, ille anno DCCCLIX. hic ineunte anno DCCCLXI.

(84) Filium ejus (Landonis nempe Senioris) Landonem Capuae Comitem Juniorem intelligit, qui nepti Athanaſii Epiſcopi Neap. nupſit.

(85) De hac pugna in Ignoti Caſin. notis plenius differemus.

(86) Landulſus nempe Landonis ſenioris filius.

(87) Ad hunc Theodemundi pontem pes figitur. Divinandum namque eſt, an de Capua, vel Sicopoli Chronologus verba fecerit: & an de ponte aliquo vel ſuper Vulturnum fluvium, aut Liternum ſeu Clanium poſito locutus ſit. Tunc enim (ſcilicet Majo menſe a. DCCCLX.) extabat adhuc pars urbis Sicopolis, veteris ſcilicet Capuae, nova jam quatuor circ. annis ante ad Caſilini pontem conſtructa. Nec ulli dubium, quin utraque incoleretur, ſuoſque adhuc muros ſervaret. Erchempertus ipſe in judicium vocetur, ejuſque verba expendantur: *Sergius*, ait, *filios*

(a) *Landonem* omnes ſcripti Codd.

(*) *Vid. Ser. Abb. Caſſ. in Berthar.*

(b) *Peractum*.

(c) Ann. 860.

(d) *Sueſſulanum*.

(**) *Ign. Caſſ. num.* 25.

(e) *Ei praeceptum, ei in praeceptum*.

(f) *Obſideret*.

(g) *Praedictus*.

Theodemundi ſuos acriter expugnantes, qui totis viribus ſuper eos irruit, atque cuneum (88) eorum ſcindens, gladiis ventilavit, captumque Caeſareum, & ferme octingentos alios, reliquos in fugam vertit; ſicque triumphans reverſus eſt. Pando autem illius avunculus (89) Ademarii

lios ſuos miſit inſimul cum Landulfo Sueſſulano Comite, ut Capuam obſiderent. Igitur non de Sicopoli locutus videtur (jam enim ex ea germani Comites diſceſſerant novam incolentes) ſecus nominatim illam Sicopolim adpellaſſet, ut alibi ſeqq. numeris nominare ſolet. Verum novae ambages extricandae ſe offerunt. Veteriſne, an novae Capuae obſidio a Sergio praeſcripta? Equidem antiqua illa urbs ex quo in cinerem abiit, Saracenorum incendio, cives diſperſim varias in urbes, pagos, vicoſque tranſmigrarunt, ut alibi dictum eſt; nec niſi parva ruſticorum pars ibi vel perſtitit, vel eo quidem rediit, ut agris colendis incumberet. Neque illam moenibus circumdatam ad cuſtodiam tum fuiſſe credibile videtur, cum novae Capuae proximitas, quae fortiſſima quidem erat, Turreſque ſuas, Caſtrumque habebat, veteris reliquias circumtegere ſatis poterat. Quare non abs re conjiciendum, de nova potius obſidenda Capua Erchempertum locutum, quae utique offendiculo erat Neapolitanis Ducibus, cum vicinam Liburiam opportunius non tam cuſtodire, quam amplificare potis erant. Quae ſi vera ſint (ni mea me fallit opinio) hic Traſemundi pons non alibi conſtructus cenſendus videtur, quam ſuper Clanium Capuam, Neapolimque intermedium: ſecus ad Vulturnum, qui Capuam ultra praeterlabitur; quod etiam planius fiet inferius num. 58. Hinc alterutrum ex iis, qui ibi adhuc viſuntur, fuiſſe puto, vel illum ſcilicet, qui recta via Atella Clanium ducebat, nunc *Ponterotto*, ſeu *di Caſapuzzana* Italice appellatum, vel alterum paulo ſuperius ortum verſus ſitum, via qua Acerras itur, vulgo *Carbonarium* vel quatuor abhinc ſeculis vocitatum, ut ex veteribus chartis eruitur. Hac enim cum foederatis Neapolitum copiis ad Comitatum Capuanum progrediendum erat Landulfo Comiti Sueſſulano (Sueſſula namque parum a Carbonario ponte diſtabat) Sergii Magiſtri militum genero, ut ex eo vectigalia fortaſſe, atque auxilia facile tranſveherentur, ac praeſto eſſent, & in proximo Sueſſulano Caſtro opportunum perfugium haberetur, ſi ſiniſtri aliquid accidiſſet.

(88) *Cuneum eorum ſcindens*; hoc eſt aciem infringens. Paſſim hoc verbum habes apud illius aevi chronologos. Hinc *cuneus validus, fortis* &c. & *cuneatim gradierunt*, & *advenientes cuneatim* nihil aliud ſibi volunt, quam *marciare in ordine di battaglia*.

(89) Patruum potius, non avunculum, ut etiam adverterat Peregrinius.

rii metuens adventum, ad monumentum, (90) (*b*) quondam (*a*) Traſaraci interius obſervabat excubias. Poſt haec Pando, erepto Marino a vinculis, Caeſareum cum univerſis libertati reſtituit.

XXIIX. His quoque diebus Lando ſenior, creſcente interim languore, ad extrema perductus eſt; vocatiſque duobus fratribus ſuis, (*c*) Pando ſcilicet, & Landulfo Antiſtite, Landonem filium ſuum eis ſupplici prece commendare ſtuduit, atque in manibus eorum tradidit, dicens. *Deo teſte, ſanctaque ejus Eccleſia, vobis eum commendo, ut eodem Judicio futuro judicemini, quo eo in praeſenti abuſi fueritis.* Sicque (*d*) humanum (91) faciens, obiit. Quo migrato, non diu ad juramentum praeſtitere fraternum; nam ſubdole, pro cupiditate Gaſtaldatus, & Landonem, & ceteros fratres urbe repulerunt, & a Guaiferio (92) alienati ſunt, cui ſacramenta recentia dederant, prae-

(90) Ad *Monumentum* iſtud *Traſaraci* haeret aqua. Non enim illius ne leve quidem in chartis, aut Chronologis verbum. Si tamen in rebus dubiis divinare aliquando fas eſt, monumentum hoc ad parvae arcis, ſeu turris formam in ea parte erat, qua e Carbonario Ponte Magdalonum oppidum verſus iter dextrorſum habetur euntibus contra Caſtrum Cancelli, qua via olim antiqua Rhegium verſus, Brutioſque ducebat, cujus ego in Appiae viae Deſcr. curſum praeſignavi L. III. Secus eandem viam rudera adhuc cujuſdam veteris monumenti cernuntur rotundo ac teſſellato opere extructi, nunc etiam *al monumento* appellati. Prope hoc fortaſſe Pando ſuas celavit copias, ut inde, cum neceſſitas cogeret, nepotis auxilio praeſto eſſet, vel Ademario hoſti, ſi alio illuc itinere adventaſſet, obviam iturus, eumque adgreſſurus inopinato hoc ſubſidio. At haec mera quidem conjectura eſt.

(91) *Humanum faciens*, hominis ſcilicet proprium eſſe, & mortalem.

(92) Guaiferius Princeps Salerni, de quo ſupra, cui fidelitatem pro Cap. Comitatu juraverant filii Landulfii I. Comitis, & praecipue Landulfus Cap. Epiſc. malae frugi homo, peſſimiſque imbutus moribus ambitione, faſtu, ſeculique potius, quam Eccleſiaſtica caritate ac prudentia praeditus, ut infra planius patebit.

(a) *Quoddam.*
(b) *Traſaracius.*
(c) *Pandone.*
(d) Ann. 861.

praecipueque Landulfus per Evangelia, Miſſarumque ſolemnia, nec non per manus ſacratas (93) ſuas ille non ſemel juravit. Hoc facto, (a) Cajaziae (94) ingreſſus eſt, capto in ea Ajoaldo, qui a praedictis viris ad custodiendam eam fuerat directus. Eodem igitur tempore Landulfus frater Landonis (95) Caſamirtam cepit; ſed ſuperveniens Pando, cepit (b) eum cum quadraginta Primoribus, (96) quibus redditis, Caſtrum Cajaziae recepit, & receptis filiis Landonis a Guaiferio, & Landulfo eorum fratre in Sueſſulam (97). Quibus exterminatis, minime quievit eorum rabies; ſed coeperunt eos perſequi jugiter, etiam terminos (c) Sueſſulae expugnantes: Hos ſiquidem Guaiferius (98) Princeps non ſegniter adjuvabat, & multotiens locum cedebat eis, nolens fruſtra Chriſticolum fundere cruorem. Sed Landulfus Praeſul non hoc religionis

(93) *Sacratas* Landulfi Praeſulis manus merito dixit.

(94) De Cajacia tranſvulturnenſine, an Galacia, quae cisfluvium hunc ſita eſt, loquitur Erchempertus? Judicium ſuſpendo: cum ex contextu potius de Galatia, quam Cajacia locutus fuiſſe videatur. Galatia quidem tunc parvum oppidum, Comitatuique Sueſſulano incluſum erat: non ita Cajacia transfluviana, quae ſuum habebat Gaſtaldum, arcemque, cui fortaſſe praefuerat Ajoaldus.

(95) Landulfus hic non germanus, ſed conſanguineus Landonis junioris, qui Caſamirtam (nunc *Caſerta*) vi cepit.

(96) Tam heic, quam alibi *Primorum* nomine intelliguntur viri Patricii, nobilioreſque e Langobardorum ſanguine, ejuſdemque Comitibus, & Gaſtaldis Capuanae Dynaſtiae vel adfines, vel conſanguinei, de quo hocce in opere loquitur Peregrinius, plurieſque redibit ſermo.

(97) Sueſſula urbs priſcis temporibus non ignobilis, inde Caſtrum munitiſſimum, nunc omnino deſtructum, vulgo *il Caſtello di Seſſola*, de quo ſupra.

(98) Guaiferius Salerni Princeps Landonis ſenioris filios adjuvabat, utpote ſibi fideles: non ita ſe habebat Landulfus Epiſcopus, & Pando frater, qui ſacramentum illi datum negligentes, cuncta invadere ſatagebant, & ditioni hujus Principis ſubjici nolebant.

(a) *Cajaciae.*
(b) Deeſt. *Cum.*
(c) *Sueſſulam.*

Digitized by Google

nis gratia, ſed imbecillitati (*a*) deputans, (*b*) vi ſuum germanum contra Chriſtum Domini pugnare cogebat. Fretus ergo filiorum trium Majonis, & Manienolfi, nec non & Radelgiſi, filii (*c*) Adelgiſi Beneventani Principis, eum adverſus (*d*) jam dictum Principem ſuum miſit. Sed juſto Dei judicio, a quo omnis poteſtas, & ordinatio (*e*) conſiſtit, ipſe protinus (*f*) occubuit, nonnullis ex eis captis, reliqui autem fugati ſunt (99).

XXIX. Inter haec (*g*) Saodan nequiſſimus, ac ſceleratiſſimus (*h*) Rex Iſmaelitarum (100) totam terram Beneventanam igne, gladiis, & captivitate crudeliter devaſtabat ita, ut non remaneret in ea aliquis; quamobrem & Gallorum exercitus crebrius adveniens ad eorum efferitatem opprimendam, ſed nihil proficiens, via, qua venerat, repedabat. Unde factum eſt, ut (*i*) Adelgiſus Beneventi Princeps, (101) coarctata penſione, & obſidibus, pacem (*k*) cum eo firmaret. Quo tempore (*l*) Majelpotus

(99) Landulſus Epiſcopus ut Salernitano Principi obſiſtere poſſet, Beneventi Dynaſtae Radelchis auxilium expetivit: ille junctis Capuani Comitatus copiis, quibus praeerat Pando Praeſulis germanus, Guaimarium aggreſſus eſt. Juſto Dei judicio, ut ait Chronologus noſter, in praelio cum Salernitanis, ſuisque nepotibus Pando occiſus eſt.

(100) Seodan, ſive Soldanus, ut alii volunt, Saracenorum Caliſus. De hac Saracenorum irruptione fuſius alibi: ibique de deſtructione Vulturnenſis Monaſterii, aliiſque diſſeretur. Heic obiter tantummodo adnotandum, pluries Saracenos haec loca invaſiſſe, ac devaſtaſſe. At hanc, quam Erchemp. deſcribit, anno DCCCLX. vel DCCCLXI. contigiſſe fatendum eſt. Poſt illam namque Pando defunctus eſt, ſcilicet ann. DCCCLXII. ut infr. patebit.

(101) *Coarctata penſione, & obſidibus*, hoc eſt ad ſolutionem tributi ſe adſtringens, & pro Saracenorum ſecuritate datis a Benev. Principe obſidibus, pax firmata eſt.

(a) *Deputatus*.
(b) *In*.
(c) *Aldegiſi*.
(d) Deeſt. *Jam*.
(e) *Conſtitit*.
(f) Ann. 862.
(g) *Saugolan Seodam Saugdan*.
(h) Deeſt. *Rex*.
(i) *Adelgiſum*.
(k) *Confirmaret*.
(l) *Marelpotus*. *Marepotus*. * *al.* *Magelpertus*.

tus Teleſinus, & *(a)* Guandelpertus Bovianenſis Gaſtaldei multa cum prece conduxerunt Landbertum Ducem Spolitenſium, & Garardum Comitem, & obviantes eidem Saugdan, cum de Capuae depopulatione reverteretur in Barium tellure, irruerunt ſuper eum. Sed exurgens jam dictus vir, & ſuper Beneventanos, & Francos fortiter ſe injecit, & *(b)* diruptis cuneis, plurimos eorum interemit, nonnullos cepit, & crudeliter *(c)* extinxit. Garardus vero Comes, Majelpotus, & Guandelpertus ſupradicti viri eadem in acie tunc occubuere. Qua de re audaciam ex illo die potiorem ſumens, Beneventum, ejuſque confinia funditus delevit; ita ut nullus locus, praeter urbes praecipuas, illius efferitatem evaderet. Quibus diebus Theleſiam, Alifas, Sepinum, Bovianum, & Hiſerniam, Caſtrum quoque Venafranum cepit, & Coenobium S. Vincentii Martyris depraedavit; & pro aedificiis non combuſtis tria millia aureos accepit *(d)* Hoc facto, & a Vicario B. Benedicti totidem nummos accepit.

XXX. Mortuo *(e)* denique Pandone, (102) Landulfus Epiſcopus ſolus ſuperſtes remanſit; qui Pandonulfum nepotem ſuum, vice patris ſui Pandonis, Comitem in Capuam conſtituit; qui vulneratus ex praelio, quo genitor occubuerat, ſemivivus evaſerat. Hic autem in familiaritate ſua habebat Dauſerium cognatum Majonis. Cujus verſutias metuens Landulfus Praeſul, monuit Pandonulfum,

(102) Pandone Seniore Landulfi I. Comitis filio, & Landulfi Antiſtitis germano, qui unus ſuis fratribus in Comitatus ſolio ſupererat. Ex Langobardorum quippe jure, ut ſup. in not. Pauli Diac. vidimus, frater fratri ſuccedebat, excluſis germani filiis. Landulfus igitur, qui ſolus e Landulfi I. filiis remanſerat, Comes quoque fuit, qui Pandonulfum nepotem Capuae Comitem conſtituit.

(a) *Vualderpertus.*
(b) *Diruptis. Diverſis.*
(c) *Extruxit.*
(d) Deeſt integra haec clauſula.
(e) Ann. 862.

ſum, ut dato ei adjutorio, (103) alibi eum ad (*a*) commanendum (*b*) deſtinaret, qui nolens ejus conſilio acquieſcere, clam egreſſi tres germani ex urbe (*c*) (104) Polenſiam cum eodem Dauferio (*d*) Caſtellum invaſere. Nam Pandonulfus Sueſſulam, Landulfus autem Caſamirtam, Landonulfus Cajaziae (105) ab illius genitore Caſtrum jamdudum quaſſatum, intraverunt, & coeperunt depraedare omnia in circuitu. Quos Landulfus ingenio decepit, ſimulque Guaiferium, & Adelgiſum Principes deluſit, nec non & Landonis filios, nepotes ſuos, quos jam pridem extorres fecerat a ſolo proprio, dolo evocavit, fratrumque ſuorum confinia depraedari, fecitque ſuccendi. Dumque quotidie Capuae ruina excreſceret, hortatus eſt idem vir filios Pandonis ut cum (*e*) filiis Landonis, nexo foedere, utrique urbem (*f*) introirent ad commanendum. At illi ex adverſo in unum coëuntes, ſacramento juncti ſunt, adieruntque urbem, (*g*) quos ſtatim praedictus vir arte ſua fefellit, & perjurare fecit: illiſque diviſis mentitus eſt. Pro qua cauſa etiam Pandonulfus ad (106) Imperialem celſitudinem miſit: Epiſtolis, ac juſſionibus ablatis, in urbe memorata non eſt ingreſſus, quouſque veniret Lo-

(103) *Dato adjutorio*, ſcilicet pro itinere, ac victu, quod vulgo dicimus *ajuto di coſta*, ut ab eorum Comitatu diſcederet.

(104) De Caſtro Polenſiae, ſive Pilani (ni fallor), ſatis ſupra diximus.

(105) Dubitandum heic etiam, an de Calacia tranſvulturneuſi, vel Galatia inter Caſamirtam, & Sueſſulam ſita ſermo habeatur; cum contextus de ſecunda potius, quam prima loqui videatur. De transfluviana quidem differit infr. num. 40.

(106) Pandenulfus, ac fratres Ludovici Pii Imp. auxilium implorant contra Landulfum Praeſulem ſuum patruum, uti Comitatus uſurpatorem ann. DCCLXV. de cujus adventu in Campaniam tertio paulo inferius dicendum erit.

(a) *Commorandum.*
(b) *Deſtinaſſet.*
(c) *Potetiani. Potenſi, Potentia.*
(d) *Caſtella.*
(e) *Cum filiis Pandonis* Nulla eſt lacuna in ſcr. Codd.
(f) *Introierunt.*
(g) *Quo.*

Lodoguicus piiſſimus Auguſtus a multis per varia tempora invitatus.

XXXI. Fuit autem idem Landulfus, ut pollicitus inſeram, (107) ex natura prudens, ſed ex conſuetudine callidus, lubricus nimium, & petulans, ambitioſior omni homine, & elatus ſupra quam credi poteſt; Monachorum quoque infeſtor, (108) & *(a)* praedo. De quibus in Tribunali tumidus ſedens ſolitus erat dicere circumſtantibus: *Quotiens Monachum viſu cerno, ſemper mihi futura dies auſpicia (b) triſtia ſubminiſtrat* (109). Juſto valde Dei judicio, ut ab eis incommoda toleraret, quos veluti nefandiſſimos hoſtes *(c)* exercebat, & perſequebatur; a quibus etiam in futuro torquendus erat. Principis (110) quoque ſui deriſor, & perjurus, nepotumque ſuorum (111) peroſor; quippe qui neminem dilexit, praeter ſuae carnis incentiva; pacem nunquam, nec in die obitus ſui, amplexatus eſt, ſic ubi *(d)* foedera facta ſenſit, totus *(e)* ſe ſtrenue injiciens, zizaniorum ſemina (112) ſevit.

Quod

(107) *Inſeram*: lege *inſuper eram*.

(108) *Infeſtor*, videlicet *infeſtator*, ſive *infeſtus*. Landulfus namque Praeſul fere omnium coenobiorum, atque cellarum Caſinenſium ſui Comitatus perpetuo infeſtavit incolas, facultateſque diripuit.

(109) Videſis quam irretorto oculo Landulfum Erchempertus inſpexerit, qui talia illum protuliſſe referat! Vere ſiquidem impietatem ipſe ſuam multoties oſtenderat dominandi, divitiaſque augendi cupidine captus.

(110) *Principis ſui*, nempe Guaiferii Salernitani, cui ſubjectus Capuae Comitatus, cuique fidelitatis ſacramentum, (vulgo *omaggio*) praeſtiterat.

(111) Landulfus nempe nepotes omnes odio habebat ob regnandi cupiditatem: *non* enim (ajebat vates) *bene conveniunt, nec in una ſede morantur majeſtas, & amor*: & Criticus ille: *Ambitio ſolitaria eſt, & conſortium fugit*.

(112) *Sevit*: ideſt ſeminavit.

(a) *Praedor*.
(b) *Mala*.
(c) *Execrabat*.
(d) *Foederata ſenſit*.
(e) *Se extremuit, dicens*.

Digitized by Google

Quod ſi cui incredibile videtur, animadvertat quot vicibus Guaiferium feſellit, cui (113) Praetor juravit, ipſumque ipſe ſibi Principem conſtituit. Multo enim libentius cupiebat captivari animas hominum innocentium, quam vel parem eum habere, non dico Seniorem, (114) contra Apoſtoli praeceptum agens, (a) qui ait. *Subditi eſtote omni Ditioni propter Deum, ſive Regi, tanquam (b) praecellenti, ſive Ducibus, tanquam ab eo miſſis.* Et alibi. (c) *Non eſt Poteſtas, niſi a Deo; quae autem ſunt a Deo, ordinata ſunt, itaque qui reſiſtit Poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.* His igitur poſtpoſitis, Eccleſiaſtica dogmata, juraque Epiſcopalia (d) contempſit; (115) ſemivivos ſolummodo dilexit, eoſque cunctis praetulit; implevitque nihilominus Prophetiam (e) Iſaiae: *Effoeminati dominabuntur eis.* Hujus ego facta (f) viri (g) minutatim explicare ſi voluero, facilius, ut reor, tempus abſumetur, quam fandi ſermo terminetur. Tamen ſi quis medullitus noſſe deſiderat, verſus a memet conſtructos (116) requirat. Ante diem vero exitus ſui Capuam trium fratrum ſuorum filiis ita diviſit, ut omni tempore inter eos gladius rixae nunquam (h) omnimodo abeſſet; & fateor ſi quis (i) corde non percepit, oculis videat (117).

XXXII.

(113) *Praetor*, hoc eſt ut *Comes* tunc Capuae, non autem ut Praeſul juravit, ut etiam adverterat Peregrinius in margine.

(114) *Seniorem*, id eſt Principem, ut ſupra notavi.

(115) *Semiviros*, videlicet, imberbes, & pueros, quibus indigne fidebat.

(116) Carmina haec a ſe in Landulſum ſcripta deſideramus.

(117) Landulſus moriens injuſta, imprudentique diviſione oppida Campanae Dynaſtiae diſpertiit, ut odii, bellorumque inter eos fomitem perpetuum ſuccenderit (ut infra videbimus) nec prudens quidem Princeps advertit, regnum diviſum non diu ſtare, ſed neceſſario collabendum.

(a) Petrus Epiſt. 1. c. 2.
(b) *Praeexcellenti*.
(c) Ad Rom. cap. 13.
(d) Deeſt. *Contempſit*.
(e) Eſaias cap. 3.
(f) Deeſt. *Viri*.
(g) *Minutatim*.
(h) Deeſt. *Omni modo*.
(i) *Ex corde*.

XXXII. Invitatus itaque Lodoguicus Caeſar, ut praedixi, in commune a Beneventanis, Capuanis, cunctiſque (*a*) comarchianis (118) ad (*b*) tuitionem perditae patriae a (119) Guaiferio minime haec, quia eum Lodoguicus pro Ademarii captione execrabatur Beneventi fines per Suram (*c*) ingreditur, atque pius (120) Monaſterio Benedicti Beati applicuit; quo ad eum Legati de diverſis urbibus venerunt, inter quos Landulfus jam dictus, & nepotes ſui ex diverſo venerunt. Suſceptis igitur Auguſtis, hoc eſt, vir, & conjux a Berthario venerabili Abbate officioſiſſime, Landulfus ad ſolitam vergens fallaciam, Capuanos, (121) quos Caeſari praeſentaverat, fugere compulit; ipſe ſolus cum eo remanſit, quaſi ſatisfaciens ſe nil culpabile (*d*) penes eum geſſiſſe. Praedictus itaque Auguſtus Landulfum tunc pro nihilo ducens, Capuam adiit, obſeſſamque tribus hinc (122) inde (*e*) menſibus funditus (*f*) circumcirca delevit; & cum civibus illius quodcumque placitum dare nollet, Landperto Comiti illius ſe tradiderunt; putantes ſe facere rectius, peſſime corruerunt. Unde poſtea pro nihilo du-

(118) *Commarchianis*, cunctis nempe populis, qui tam in locis, ſeu *Marchis* Beneventano Principatui finitimis, quam in Capuano Comitatu habitabant, a praefato Landulfo exagitatis.

(119) Guaiferius enim Ademarium Salerni Principem a Ludovico Pio ann. DCCCLII. ad Principatum evectum temere expulerat, quod Auguſto plurimum diſplicuerat.

(120) *Pius*, legendum omnino *prius*.

(121) Capuae urbis Patricios, ſibique aut ſanguine, aut adfinitate conjunctos, ut legationem ſuam majore, decentiorique pompa adimplerent.

(122) Hinc inde obſeſſa urbs Capua, videlicet tam citra, quam ultra Vulturnum flumen, & qua Caſilini pons terminabatur, ad aquilonem, & qua Neapolim meridiem verſus ſpectabat.

(a) *Cujuſque cum Marianis*. Corrupte * *Aliter. Commarchianis*.
(b) *Evictionem praedictae*.
(c) Ann. 866.
(d) Deeſt. *Penes*.
(e) Deeſt. *Menſibus*.
(f) Deeſt. *Circumcirca*.

ducti, omni fere menſe diverſis (123) Judicibus dabantur in praedam. Hoc quoque ita pacto, a Guaiferio omni ſine ſponſione prius Salernum, & ſic demum ab (*a*) Adelgiſo Beneventum (*b*) exceptus eſt.

XXXIII. (*c*) Sequenti autem anno multis fultus auxiliatoribus Barim perrexit, atque cum ſaepe dicto Saugdane Auguſtalis exercitus pugnam commiſit, a quibus & ſuperatus aufugit, amiſſa nōn modica parte bellatorum. Dehinc omnia (*d*) eorum circumquaque ſatá comburens, Materam adiit, quam & ſine mora igne cepit. Tunc venit Venuſiam, caſtrametatuſque in ea, coepitque (124) renovare; & Barim hinc, & inde graviter expugnans, demolitus eſt; poſitoque praeſidio pugnatorum in Canuſia, viciſſim eos cornibus ventilabat. Quo terrore (*e*) perculſi multi, ad Auguſtalem confugientes clementiam, dari ſibi petebant dexteras; quibus tunc ſolitam miſericordiam denegabat (125). Poſt haec itum eſt ad Oeriam (126) urbem; ſicque itidem (*f*) reverſus eſt Beneventum; atque (*g*) annitente ſibi dextera ſuperna, cum jam ad extremitatem maximam perveniſſent Saraceni, miſſo exercitu, (*h*) Barim cepit, capto in ea Saugdan effero Rege cum aliis nonnullis ſatellitibus ſuis; deinde Tarentum obſideri juſſit.

XXXIV.

(123) Cum ab Imperatoris pietate nihil Campani obtinere valuiſſent, tametſi voluntaria ſe deditione ſubmiſſuros ſpopondiſſent, Lamberto Spoletenſi ſe potius dedidere. Ille Imperatoris mandata ſervans, ut eos ſeveriori poena afficeret, ſaepe Judices, ideſt Gaſtaldos, ſive Praefectos Capuae deſtinavit.

(124) Coepitque bellum renovare, obſidione ibi firmata.

(125) Clementiae obliviſcitur Ludovicus, ut aliis terrorem incutiat, qui Agarenis prius adhaeſerant.

(126) Oeria urbs, quae etiam nunc Uria, ſive Oria, & Orea dici.

(a) *Aldechiſo*.
(b) Ann. 866. exeunte.
(c) Ann. 867.
(d) Deeſt. *eorum*.
(e) *Perpulſi*.
(f) Ann. 867. menſe Aug.
(g) *Ammittente dextera*.
(h) Ann. 871. Chr. Comit. Capuae Num. 5.

XXXIV. Quibus ita (*a*) patratis, ut ſuperius promiſſa ponam, videns Diabolus (127) ſuos eliminari, Chriſtoque univerſa reſtaurari, principia recolens (*), & damna Inferni dolens, ſuo inſtinctu coeperunt Galli graviter Beneventanos perſequi, ac crudeliter vexare; qua de re & Adelgiſus Princeps adverſus Lodoguicum Auguſtum erectus cum ſuis, Beneventi (*b*) infra moenia degentem, ac ſecure quieſcentem aſtu doloſo ſanctiſſimum virum, ſalvatorem ſcilicet Beneventanae Provinciae, cepit, & cuſtodiis (*c*) mancipavit; bonaque ejus diripiens, ditatus eſt, (*d*) cunctoſque viros (128) exercitales exſpoliavit, & fugere compulit, & ex bonis eorum onuſtatus eſt; impletuſque eſt ſermo Domini ex Prophetia ſcriptus (*e*) *Percute*, inquit, *paſtorem*, *& diſpergentur oves gregis*. Conſiſtente itaque Auguſto in cuſtodia, (129) excitavit Deus ſpiritum Iſmaelitum, eoſque ab Africa regione protinus evexit, ut ulciſcerentur Auguſti opprobrium, ſicuti Filii Dei paſſionem Veſpaſianus, & Titus ulti ſunt. Sed defenſio Dei (*f*) dilata eſt in annos XLII. juxta Prophetiam (*g*) Eliſaei, qui XLII. pueros, a quibus illuſus eſt, duobus urſis dedit in comeſtionem; hujus autem contemptum nec in XL. diſtulit dies; ex quo datur intelligi, qualis quantuſve vir ille fuerit, qui tam cito defenſus eſt (130).

XXXV.

tur inter Tarentum, Meſſapiam, & Brundiſium ſita.

(127) *Suos* appellat Diabolus Saracenos, ut vides, multis e locis expelli.

(128) *Exercitales*: Duces, Praefectos, Tribunos, alioſque exercitus Imperialis miniſtros intelligit, quos Beneventani partim exſpoliatunt, partim, ut vitae ſuae conſulerent, ſe fugae dederunt.

(129) De Ludovici Imperatoris captura loquar opportunius in ſerie Comitum Capuae.

(130) *Defenſus eſt*, ideſt, ultus Saracenorum irruptionem.

(a) *Peractis*.
(b) *Intra*.
(c) Ann. 871. men. Aug.
(d) *Certoſque*.
(e) Zach. cap. 13.
(*) *Iſmaelitarum*.
(g) Regum l. 4. c. 2.

XXXV. A ſolo autem Domino jubente, Caeſar inſciens, ſtatim Saraceni Salernum (a) applicuerunt, quaſi (131) XXX. millia; quam graviter obſidentes, hinc, & inde cuncta forinſecus ſtirpitus deleverunt, occiſis in ea innumerabilibus colonis, & depopulati ſunt ex parte Neapolim, Beneventum, & Capuam. Quo tempore ambo Landperti (132) Comites Auguſti furorem metuentes, Beneventum receſſerunt, & ab Adelgiſo honorifice ſuſcepti ſunt; quorum auxilio fretus, ſuper Saracenorum (b) ſcaram (133) irruit, & viriliter ſtravit, occiſis ex iis pene tribus millibus viris. Quibus etiam diebus Capuani juxta Sueſſulam mille ex eis peremerunt. Cumque in hac obſidione prope (c) terminaretur annus, miſſo exercitu jam dictus Auguſtus per ſuggeſtionem Landulfi Praeſulis (hoc enim ſolummodo memorabile bonum geſſit a die ortus ſui) (d) perdidit ex (134) profanis in Capua (135) ferme novem millia viros. Poſt haec per ſemetipſum dignatus eſt (e) advenire Capuam; cujus adventu cognito Saraceni, Salernum relinquentes, Calabriam (136) adeunt, eamque in-

(131) Numerus fortaſſe *XXX. millium* amanuenſium errore amplificatus eſt, & legendum, ut in cod. Bolvit. *XX.mill.* Innumerabili quippe navium copia ob tam immenſum ſuorum numerum indigebant Saraceni.

(132) Lamberti Comites Campanis Comitibus, & Benev. Principibus foederati Ludovici furorem metuebant, quod ejus fortaſſe capturae manus dederint: atque ideo Beneventum ſe recepere, ut ab Adelchi ſecuritatis confugium ipſis praeſtaretur.

(133) *Scara*, ideſt bellatorum acies, quo vocabulo uſi ſunt ſaepiſſime medii aevi ſcriptores.

(134) *Profanos*, Saracenos intelligit, ea nempe ſignificatione, qua Religionem Chriſtianam per baptiſmum non profitentur; immo etiam hoſtes infenſiſſimi.

(135) Ideſt, circa Capuam, ejuſque agrum: Capuam enim Saraceni tunc neutiquam ſubegerant.

(136) De Saracenorum in Calabriam invaſionibus alibi opportunius differendum erit, eorumque irruptiones deſcribendae.

(a) Ann. 871. exeunte.
(b) *Sacram*. Corrupte.
(c) Ann. 872. exeunte.
(d) *Et perdidit*.
(e) Ann. 873. ineunte.

intra ſe diviſam (137) reperientes, funditus depopularunt, ita ut deſerta ſit, velut in Diluvio (138). Prius enim quam fugam arriperet nefanda gens, hujuſmodi ſignum de Caelo Deus multis oſtendit: faculam igneam permaximam (*a*) praepete curſu, in medio navium jecit, quam mox ſecuta eſt tempeſtas, (139) quae cunctas Liburnas (140) fruſtatim dirupit. Guaiferius vero pro ſua obſeſſione primum Petrum cognatum ſuum, & Guaimarium filium ſuum Legatos ad jam fatum Auguſtum miſit, quos ille conſilio Landulfi retinuit, & exilio deſtinavit. Hujus etiam poſtea duos filios obſides ſuſcepit, & Langobardiam miſit (141).

XXXVI. Per (*b*) idem tempus jam dictus Caeſar Landulfum in familiaritatem alliciens, tertium in Regno ſuo conſtituit. Qua electione indeptus, Archiepiſcopatum totius Beneventi omni aviditate, & ut (142) Capua Metro-

(137) Dividebatur nempe variis Dominorum factionibus, quae aut Graecis, aut Langobardis Salernitani Principatus inhaerebant.

(138) Horribilem illius Provinciae deſolationem exaggerat comparatione univerſalis diluvii, quo deleta univerſa caro, ut Geneſ. cap. 9.

(139) Faculam hanc igneam ſaepe aut in praeſagium proximae tempeſtatis, aut ſerenitatis nautae communiter aſſerunt, quam vulgo *il fuoco*, o *Stella di S. Elmo* appellant. Erchempertus noſter quod naturale fortaſſe φαινόμενον fuit, miraculum pro ſeculi ac nationis credulitate autumavit. Multa apud Scriptores de his μετεώροις, ſeu ignitis apparitionibus invenies.

(40) *Liburnas*, al. *Liburnias*, ideſt, *Naves*.

(141) Confer quae not. 119. dixi. Cum enim Ludovicus Saracenos inſectaretur, Guaiferium quoque ulciſci voluit, cujus audacia mutua eorum amicitia turpiter foedata fuerat, ac nefario ſcelere Ludovici majeſtas laeſa; ut ibi notatum.

(142) Capuae Praeſulatum ad Metropoliticam dignitatem evehendum ſummi Pontificis auctoritate Imperator excogitavit, atque hoc inſigni honore primo cohoneſtandum Landulfum tunc Capuae Epiſcopum,

(a) *Plebeni*, corrupte.

(b) Ann. 873.

tropolis fieret , quaeſivit ; ſed non Domino ſinente , ad perfectum minime pervenit . Lodoguicus autem volens Beneventum (143) acquirere , ſed minime valuit , ad propria (*a*) receſſit , conjugem , natamque ſuam Capuam relinquens . Qua occaſione reperta , idem Landulfus Guaiferium Principem , cui noviter juraverat , apprehendi fecit , & in cuſtodia detrudi ; ſed quia non ea contigit illis , quae putabat , dimiſſus eſt , & filios Landonis , Landonem ſcilicet , & cognatos ſuos , (144) pro ſe obſides dedit , quos ſecum remeans Auguſta detulit , & Ravennam exilio reliquit . (*b*) Proles autem ipſius Auguſtae Capuae remanſit ; illaque abeunte , non multum poſt genitor illius divae

pum , illumque ***totius Beneventi*** (ideſt , totius Beneventani Principatus , in odium Adelchis Principis , qui in eum multa inique molitus fuerat) Metropolitam conſtituere putabat ; quod tunc, Deo ſic volente, haudquaquam contigit . Ac quod ſeculo ſequenti, anno ſcil.CMLXVII. Johannes PP. XIII. indulſit , ut ex peculiari diſſert. tom. III. inſerenda latiſſime conſtabit : Capuaeque Cathedram primam omnium ante Neapolim fuiſſe oſtendam : quicquid alii , futilibus innixi argumentis, contradicere conentur .

(143) Ludovicus vinculis jam ſolutus , tametſi Sacramento obfirmaverit , ſuae capturae ignominiam ſe nullatenus ulturum : tamen jure jurando , quo obſtrictus tenebatur , a Pontifice abſolutus , atque exercitu poſtmodum ex foederatis etiam Italiae Principibus comparato, fruſtra Beneventum obſedit ; ab ea enim obſidione recedere coactus fuit anno DCCCLXXIII. eodemque tempore , quo urbs obſidebatur , Guaiferius Salerni Princeps a Landulfo Capuae Praeſule , annuente etiam Auguſta , quae ibidem morabatur, vinculis captus eſt , licet paulo poſt in libertatem vindicatus fuerit , Landone ac Landenulfo ***cognatis*** datis obſidibus , quos eadem Auguſta in Franciam remeans, Ravennam exules duxit , ibique reliquit.

(144) ***Cognatos ſuos*** Muratorius in not. ad Anon. Salernit. legi debere credidit ***cognatum ſuum*** (contra Erchemperti ſenſum) ideſt, conſanguineos ; ſed a veritate quidem abhorret . Nam cognati revera erant, non conſanguinei ; Guaiferius enim uxorem duxerat Landelaicam illorum (Landonis ſcilicet , ac Landenulfi) ſororem .

(a) Ann. 874.
(b) *Plex. Plebs.*

Digitized by Google

divae memoriae Lodoguicus diem (145) (a) clauſit extremum, ſicque filii Guaiferii, & Landonis abſoluti ſunt. Qui dum ad proprium ſolum repedaſſent, filios (b) Pandonis extra urbem ſuam exules invenerunt, ſociatique ſunt illis; quorum nexionem Landulfus ut intellexit, doluit: Guaiferium Principem mox evocavit ad ſolatium (146) ſuum; qui ſine mora veniens, utroſque fratres ſubdidit famulatui illius.

XXXVII. Cur autem jam dicto Auguſto ſupradictum opprobrium, Domino permittente, Beneventani inferre quiverunt, de multis duo inferam. (c) Primum, quia veniens quodam tempore Romam, ut duos Epiſcopos condemnatos ad priſtinam reduceret (d) dignitatem; & dum nollet ei conſentire (e) Nicolaus Papa, vir Domino plenus, ſecundum antiquum morem obviam ei venit candidatum Sacerdotale agmen; & ille, ſpreto timore Dei, fuſtibus Clerum caedi fecit: cruces vero, omniaque ſacra miniſteria pedibus calcari, (f) Romamque pene milliari ſpatio (g) depraedatus eſt, Vicariumque Petri Beati, (147) quaſi vile mancipium, ab officio ſui miniſterii, niſi Dominus reſtitiſſet, privare voluit. (h) Secundum, quia capta Bari, & Saugdan omnium hominum flagitioſiſſimo, non

(145) Ludovici Auguſti obitus anno DCCCLXXV. eſt adſignandus, eodemque anno die Natalis Domini, Carolus Calvus Romae coronatus eſt, tuncque privilegia Romanae Eccleſiae ab anteceſſoribus ſuis praeſtita, Johanne VIII. Sum. Pontifice, confirmavit. Vid. Baron. & Pagium hoc anno.

(146) *Solatium* pro *adjutorio* accipit, ne in ipſum nepotes inſurgerent.

(147) Ann. Dom. DCCCLXIV. Ludovicus Romam pergens ſe Valdradae ejus concubinae ſociavit, cui legitimo matrimonii vinculo,

(a) Ann. 874. Sed aliis ann. ſeq. notant ad ann. 864.
(b) *Landonis.*
(c) *Primo.*
(d) *Sanitatem.*
(e) Annales Bertiniani ſuſius haec
(f) *Romaque.*
(g) *Depraedata.*
(h) *Secundo.*

non juxta voluntatem Domini eum protinus, ut dignum erat, crudeliter (*a*) interfici fecerit: (148) oblitus videlicet quid Samuel (*b*) coram Saule de Agag pinguiſſimo Rege Amalechitarum egerit, quomodo eum in fruſta diſcerpi fecerit. Quemadmodum etiam quidam (*c*) Propheta Samariae Regi de quodam ſcelerato viro dixerit. (*d*) *Quia dimiſiſti*, inquit, *virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima illius*.

XXXIIX. Dimiſſo igitur Adelgis (*e*) Lodoguico Caeſare, theſaurum omnem retinuit, & Saugdan, & Anſoſum, nec non & Abadelbachi. Reparatis etenim viribus Saraceni in Tarento, (149) quos pene captos reliquerat Auguſtus, coeperunt pedetentim Barim, & Cannenſe territorium depraedare: quibus ter occurrit Adelgis in finibus Apuliae. Quibus nihil praevalens, (*f*) invictor ille, & intriumphator abſceſſit. Quo etiam tempore (*g*) Atmagnus, quia Saugdan exul fuerat ab Africa cum

lo, ut aliqui Franciae Epiſcopi declararant (quos Pontifex ideo dignitate, atque officio privavit) ſe copulatum putarat. Nicolaus Pontifex illius ad Urbem adventum aegre ferens, Apoſtolicae Sedis Legatos ei obviam miſit, quos injuriis, ac contumeliis affectos dimiſit, aliaque nefaria ſcelera perpetrando, quae vide apud Scriptores a Baron. relatos loc. cit.

(148) Seodano, ſive Soldano vitam Ludovicus, libertatemque (quod utique Ignot. Caſſ. negat, eumque capite plexum affirmat) ſoluto redemtionis pretio, donavit; quod pergrande ſane malum fuerat, ut infra intelliges. Seodan enim e manibus Auguſti ereptum licet Adelchiſius Beneventi Princeps ceperit, illum tamen poſtmodum ſuis reſtituere coactus fuit; ut ſequ. num. patebit.

(149) Quamvis pene totam Ludovicus ſubjugarat Apuliam, Tarentum tamen a Saracenis adhuc retinebatur; quam in urbem ſui exercitus reliquias per Apuliae agros diſperſas, collegerant; ſicque vicinas Provincias denuo infeſtare coeperunt.

(a) *Interfecerit*.
(b) Reg. l. 1. c. 20.
(c) Reg. l. 3. c. 15.
(d) *Quare*.
(e) Ann. 871. ſive 872.
(f) *Invictus ille*, & *triumphator*.
(g) *Ut magnus*.

cum Annoſo, veniens, Tarentum intravit, *(a)* & Rex effectus eſt; egreſſuſque, Beneventum graviter depraedavit, & Teleſam, & Alipham: *(b)* tantamque victoriam adeptus eſt, ut Saugdanem jam ſaepe dictum *(c)* in poteſtatem ab Adelgiſo (150) recolligeret. Nam Annoſum, & Abadelbach ante *(d)* Apocriſarios (151) illi miſerat. Hoc *(e)* audientes qui Bari reſidebant, Gregorium Bajulum Imperialem Graecorum, qui tunc in *(f)* Odronto degebat, cum multis exercitibus adſciverunt, (152) & *(g)* Barim *(h)* introduxerunt ob Saracenorum metum. Qui ſtatim apprehenſum *(i)* Ganſt, illiuſque Primores Conſtantinopolim miſit, ut quibus jurejurando fidem dederat.

XXXIX. Interea ipſi Graeci crebrius Legatos cum ſcedis (153) Benevento, Salerno, & Capua dirigebant, ut ab his auxiliarentur contra Saracenos. Sed in uno animo eorum ſpernebant flagitationes. Tunc Salernum, Neapolis, Cajeta, & Amalphis pacem habentes cum Saracenis, navalibus Romam graviter anguſtiabant depopulationibus; Sed

(150) *Recolligeret*, ſcilicet, in ſuam reciperet poteſtatem.

(152) *Apocriſarii* dicebantur nuncii, ſive legati: Pro *Cancellariis* etiam quandoque uſurpantur. Ducang.

(152) Barenſes, qui Saracenorum arma, efferamque eorum licentiam metuebant, neque Adelchis Principis ſubſidium ſperabant, Graecorum auxilium implorare coacti ſunt: quare ex Apulia, & Calabria ſuas copias Graeci revocarunt, & Barium tranſmiſerunt, ut illis ferrent ſuppetias. Ex Graecis quidam Bajulus, ſeu Stratigus Gregorius Hydrunte, ubi degebat, advocatus, & Barium cum copiis miſſus, ne in Graecorum perniciem arma verterent Langobardi, horum Gaſtaldum, ſeu Barii Praefectum militarem, alioſque patricios viros in carcerem conjecit, ac Byzantium miſit pollicitus, prius, ſe vitam illorum incolumem ſervaturum, promiſſumque juramento firmavit. Quare τὸ *quibus* legendum potius exiſtimo *prius*, ut in Cod. Bolvit.

(153) *Scedis*, pro *ſchedis*, ſive epiſtolis.

(a) Deeſt. *Et*.
(b) *Tantaque victoria*.
(c) Deeſt. *In*.
(d) *Procriſarios miſerat*.
(e) *Audiente*.
(f) *Hydronto*. *Hidrunto*.
(g) *Barum*.
(h) Ann. 876.
(i) *Garſt*. * *Var. Cod. Caſtaldeum*.

Digitized by Google

Sed cum Carolus (154) filius Judithae ſceptrum inſigne Romam *(a)* ſuſcepiſſet, Lambertum Ducem, & Guidonem germanum illius Joannis Papae in adjutorium dedit, cum quibus Capuam, & Neapolim *(b)* profectus eſt *(c)*, & Guaiferius in cunctis contendens, foedus dirupit, & multos ex eis peremit (155). Sergius vero Magiſter Militum conſilio Adelgiſi, & Lamberti deceptus, noluit ſe ab illis alienare; qui ſtatim anathematizatus eſt, & cum Guaiferio belligerare coepit; unde contigit, ut ipſe octavo die anathematis XXII. (156) Neapolites *(d)* milites apprehenſos decollari fecit: ſic enim monuerat Papa (157). Quo etiam anathemate mulctatus idem Sergius, non multo-

(154) Carolus Calvus Imp. Ludovici & Judithae filius, quem ſupr. num.23. meminit.

(155) Ob Saracenorum in Romanum agrum invaſiones, Johannes PP. VIII. plures ad Carolum Aug. ejuſque conjugem Rachildem epiſtolas miſit ann. DCCCLXXVI. quas vide ap. Baron. h. ann. qui fuſè de his Romanae Sedis oppreſſionibus agit, & Anon. Salern. c.123. ſeq. Pontifici tunc favebant Lambertus Dux Spoletenſis, Guido Pontificis germanus, Guaiferius Princeps Salerni, ejuſque frater Amalphitanorum Praefectus, ſeu Conſul. At in ipſum conjuraverant Beneventi Princeps Adelchis, Sergiuſque Neapolis Dux Saracenis foederati, quos in depopulationibus, incendiis, vaſtationibus, ſuis quoque armis, viribuſque adjuvabant. Qua de re Pontifex ſpirituali gladio in eos animadvertit anathemate illos feriendo ann. DCCCLXXVII. ſaepius prius per ſuos Legatos ipſis admonitis, ut illud tam nefarium cum hoſtibus Eccleſiae initum foedus diſſolverent. At cum fruſtra minis Pontificis cederent, Athanaſius tandem Neapolitanus Antiſtes Sergii Ducis frater fidelium ſuorum civium fultus auxilio illos ultus eſt, ut infra patebit. Oſtienſ. aliiq. paſſim Chronologi.

(156) Quos hic *XXII.* Neapolites Erchemp. enumerat, Anon. Salern. *XXV.* fuiſſe adfirmat: In alio Cod. M. S. *XXIV.*

(157) Ut *exempla eſſent omnium tormenta* ſive poenae *paucorum*, terroremque aliis incuteret mors illorum, qui iniquis Saracenorum partibus adhaeſerant.

(a) Ann. 875.
(b) Ann. 876. & 877.
(c) Deeſt *Et*.
(d) Deeſt. *Milites*.

to poſt a proprio germano (158) captus eſt, & Romam mittitur (a) ſuffoſſis oculis, ibique miſerabiliter vitam finivit. Ipſe autem frater ejus in loco illius ſe ipſum Principem (b) inſtituit: Adelgis vero dum Caſtrum (c) Trebentenſe (159) (d) obſidens caperet, ad propriam remeans urbem, a ſuis (e) generis nepotibus, & amicis (f) (160) extinctus eſt, & in loco ejus Gaideris filius Radelgarii nepos extincti ordinatus eſt, ejectuſque (g) eſt (h) Cailo, (i) & Daiferius (k) generi illius (161). Hic etiam principare voluit; cujus cupiditate ſocerum ſuum peremit. Hic quoque ſuſceptus eſt ab Athanaſio Epiſcopo, & Magiſtro Militum.

XL. His quoque diebus Landulfus jam fatus Praeſul percuſſus (l) interiit: qua die ſuae correctionis ab omnibus Presbyteris Sancti Benedicti Cavallos (162) expectabat, ut

(158) Athanaſius germanus Sergii Ducis, qui Neapolis Epiſcopus, & Dux creatus eſt, ut infra.

(159) Legendum *Treventenſe*; ideſt, Caſtrum *Triventi* in Samnio olim, parumque ſupra Aeſerniam, nunc in Moliſii Comitatus Provincia, ſitum.

(160) Legendum *nepotibus*, *& amicis non longe ab urbe extinctus eſt*, uti etiam adverterat Peregrinius in var. lect. in fine Lib. I. pag. 295. & ita legit Cod. Bolv.

(161) Gaideris hic, filius Radelgarii Benev. Princip. de quo ſupr. meminit Erch. num. 26. erat nepos Adelchis, ſive Adelgiſii, Radelgarii germani, qui patruo ſucceſſit: Ejuſque cognati, qui filias Adelchis uxores habebant, Cailo nempe, & Daiferius Beneventi Primores, ne novi aliquid in ejus electionem molirentur, ab urbe & Principatu cum ſuis familiis expulſi ſunt, quos Neapolim confugientes Athanaſius benigne ſuſcepit.

(162) Per emphaſim loquitur, ut infenſum Caſinenſibus hoſtem, ac praedonem inſectetur.

(a) *Et ſuffoſſis ocul. ibi miſer.*
(b) Ann. 877.
(c) *Trebetenſe.*
(d) *Obſeſſum.*
(e) *Generibus, nepotis, & amitis.*
(f) Ann. 878. ſive 879.
(g) Deeſt. *eſt.*
(h) *Bailo.*
(i) Deeſt. *Et.*
(k) *Gener.*
(l) Ann. 879.

ut in barathrum non abſque equis rueret. Videntes autem nepotes illius depoſitionem, in unum collati diviſerunt inter ſe ſub jurejurando Capuam (163) aequa diſtributione. Pandonulſum urbem Teanenſem, & (a) Caſamirtam; Lando (b) Berelais, & Sueſſam; alter Lando Calinium, & Cajaziam. Atenulfus coepit aedificare Caſtrum in Calvo, Landulſum autem adoleſcentulum Landonis filium alii ſacramento, (c) nonnulli aſſenſu unanimiter (164) Pontificem (d) conſtituerunt. Sed ſegnitie proprii genitoris, qua naturaliter torpet, detentus, non eſt mox ſacratus: ſacramentum autem fraternum non diu extitit illaeſum; nam a IV. Idus Martii uſq; ad VII. Id. Maii vix perduravit. Cupiditate etenim extorti filii Pandonis Landonulſum, & Atenulſum fratres ſuos, filios videlicet Landonulſi ſenioris, dolo ceperunt, & cuſtodiae indiderunt, (e) rapto ab eis Cajatiae Caſtro, quod eis ſacramento ſponte ipſi in ſorte (f) conceſſerunt.

XLI. Sed ut coepta breviter proſequar, filii Landonulſi juncti cum filiis Landonis ad auxilium Guaiferii Principis ſe contulerunt: a quo aliquando & tutati ſunt. Similiter Pandonulfus ad eundem Guaiferium Legatos cum chirographis variis miſit: ſed ab eo minime receptus eſt, ſa-

(163) En fines Capuani Dominatus; pro Capua enim totum ejus Comitatum intelligit; & quidem ex ſubſequentibus verbis diſtributionis, Theanenſis nempe (quicum Aquinenſis & Venefranus includebantur Gaſtaldatus) Caſertani, & Sueſſulani, Berelaſenſis (id eſt veteris Capuae circumjacentium Pagorum) Sueſſani, Calinienſis, Cajacenſis, & Calvenſis Gaſtaldatum; jam tota haec pleniſſime Dynaſtia deſcribitur. Sed alibi uberius.

(164) Landulfus Landonis Junioris, qui *Segnis* dicebatur, filius, vid. ſtemm. num. 23. Capuae Epiſcopus electus poſt mortem Landulfi ejus patrui magni. Sed paulo poſt electus fuit etiam Landonulfus, indeque ortum ſchiſma in Comitatu Capuano, bellorumque perpetuorum fomes, ut num. 46. dicemus.

(a) *Caſertam.*
(b) *Berealis. Berelaſis. & Berolaſſi.*
(c) *Nonnullorum.*
(d) Ann. 879.
(e) *Capto.*
(f) *Ceſſarunt.*

favens ſupradictis fratribus. Cernens autem praedictus vir omnino ſe deſtitutum, (165) Guaderiſum Principem, & Gregorium Auguſtorum (166) Bajulum, qui (*a*) tunc cum dicto Guaiſerio Nolam ad colloquendum in unum convenerant, ad Beneventum (*b*) properanter Legatis (*c*) invitabat, ut (*d*) quivis primum (*e*) veniret eum ad adjuvandum, & eſſet (*f*) illi ſubditus. Quibus ex diverſo ſine mora per Cajaziam, Sicopolimque adventantibus, ab occaſu juxta urbem Capuanam reſederunt. Guaiſerius autem (*g*) e contra ab ortu Solis adveniens Berelais, hoc eſt Amphitheatrum, (*h*) applicuit cum ſuis, & vallata eſt civitas hoſtibus (167).

XLII. Inter haec Pandonulfus renuit ſubdi (*i*) Gaideriſo, ſicut promiſerat, renitente maxime Landone filio (168) Landonulfi, cognato ejuſdem Gaideris. Qua de re (*k*) & dictus Bajulus, & idem Gaideris alienati ſunt ab eo. Mox alii per urbem Capuanam, nonnulli lintris (169) fluvium tranſierunt partem ad alteram, (*l*) & Guaiſerio ſociati ſunt: atque recollectis Landonulſo, & Atenulſo, fratribus (*m*) junctis, volentes Pandonulſum ſubdere Guaiſerio, ſed non (*n*) quiverunt; eo quod nolebat fratrucles ſuos recipere

(165) *Gaiderim*, *Gaideriſum* Benev. Princ. ut ſup.

(166) Graeci Imp. Baſilii Bajulus, ſive Stratigus, qui Apuliae & Calabriae praeerat.

(167) Obſidione vallata fuit Capua tam ultra, quam citra Vulturnum amnem: Benev. Princeps ab occaſu, & aquilone adortus eſt; ab ortu, ac meridie Salerni Princeps Guaiferius, Vulturno intermedio.

(168) Conſule ſtemm. n. 14.

(169) *Lintris*; fluviale navigium linter eſt, ſine remis, quo Campani adhuc utuntur pro rerum exſportatione, vulgo *Lontro*.

(a) Deeſt. *Tunc*.
(b) *Properabant legator*. *Properabat legatis*.
(c) Ann. 879.
(d) *Quam primum*. *Qui via primum*.
(e) *Venirent*.
(f) *Ille*.
(g) *E contrario*.
(h) *Peramplia vit*.
(i) *Guaideriſo*.
(k) *Edictus*.
(l) Deeſt. *Et*.
(m) *Junctus*.
(n) *Quieverunt*.

pere intra urbem, idcirco a Guaiferio reſpuebatur. Agnoſcentes autem ſupradicti viri verſutias Pandonulfi, reverſi ſunt ad propria. Guaiferius autem tunc remanſit in urbe (170) Capua. Hac quippe tempeſtate pene omnes Capuae Illuſtres, & omne vulgus cum uxoribus, & liberis, omninoque cum omni (*a*) ſuppellectili urbe egredientes, alii filiis Landonis, nonnulli autem ex eis filiis Landonulfi adhaeſerunt, factaque eſt inter eos valida concertatio, (*b*) & peſſima deſolatio; nam Guaiferius hoſtiliter juxta murum (171) urbis reſidens, obſidebat eam; ultra fluvium vero cum Francis Lamberti Comitis Landonem conſtituit.

XLIII. Alio quoque anno ſuperveniens (*c*) jam fatus Guaiferius Princeps cum Amalphitanis (*d*) tempore meſſionis, & obſedit dictam urbem undique (172); factaque pace inter ſe fratres ſub ſacramento, ita dumtaxat: *Ut neuter eorum triticum de agris prius recolligeret in urbibus ſuis, quam ab Apoſtolica auctoritate anathema mitteretur ſuper eos. Ut ingreſſis dictam urbem nullus eorum ſuper alios auderet inſurgere*. Guaiferio igitur reverſo ad ſolum proprium, illico Pandonulfus ſacramenti oblitus, perjurus effectus eſt; nam Romam, ut ſpoponderat, minime (*e*) miſſos deſtinavit, & contra animam ſuam agens, triticum omne recepit, quem ſtatim ultio Divina ſubſecuta eſt, nam coelitus ignis demiſſus eſt, & pene (*f*) me-

(170) *In urbe Capua*, ſcilicet, *veteri*. Nova enim, in qua erat Pandonulfus, obſeſſa jam erat.

(171) Et heic *murus urbis* intelligendus eſt novae Capuae, quam Guaiferius oppugnabat.

(172) Videlicet aut exeunte Majo menſe, aut Junio, quod ex verbis *tempore meſſionis*, ideſt, meſſis, exprimitur.

(a) *Cupiditate*.

(b) *Et peſſime deſolabat eam*. *Ultra fluvium vero &c.*

(c) Deeſt. *Jam fatus*.

(d) Ann. 880.

(e) *Miſſo*.

(f) Deeſt. *Mediam*.

mediam funditus (a) conſumpſit memoratam civitatem (173).

XLIV. Per idem tempus Athanaſius Praeſul Neapolis Magiſter Militum praeerat, qui ut praemiſimus, (174) exulato fratre proprio, cum Saracenis pacem (b) iniens, ac primum infra Portum (175) aequoreum, & urbis murum (c) collocans, omnem terram Beneventanam, ſimulque Romanam, nec non partem Spoletii diruens, cunctaque Monaſteria, & Eccleſias, omneſque urbes, & oppida, vicos, montes, & colles, inſulaſque depraedavit. A quibus etiam coenobia Sanctiſſimi Benedicti decentiſſima, toto orbe veneranda, S. Benedicti, & S. Vincentii Martyris Monaſteria igne exuſta ſunt (176), aliaque innumerabilia, excepta (177) Sueſſula, quae veraciter Chriſtianorum fraude miſerabiliter ſuffoſſa eſt. Huic igitur ſociatus eſt Pandonulfus, cujus adminiculo fretus, acrius coepit perſequi fratrueles ſuos, ac primo tempore la-

(173) Miraculum credidit gens illa, quod fortaſſe naturaliter accidit; ac licet cauſae ſecundae, ſive naturales ultionis Dei miniſtrae ſint, ut ſcelus perjurii per ipſas puniri dicatur, non continuo tamen miraculum, ac portentum dicendum. Hoc quartum Capuae fuit incendium.

(174) Obcaecationis, & dejectionis Sergii ejus fratris meminit n.39.

(175) Multum quidem inter portum, & muros Neapolis tunc ſpatii interponi debebat, dum ibidem Sergius collocare Agarenos conſtituit. Facillime totum illud ſpatium, quod a fluviolo Sebeto ad Lucullanum Caſtrum interjacebat, veteri portu jam tum in partem obſtructum. Eruditis meis Neapolitanis *Spartam* (ut Graecorum proverbio utar) aptius ornandam relinquo.

(176) De hac Saracenica Campaniae vaſtatione, proximiſque Provinciis loquitur Anon. Salern. ut ſup. not. 155. vid. Baron. Pagiumq. ann. 877.

(177) Sueſſula a factionibus fratruelium Pandonulfi, & Landonis, ut diximus, Saracenis, ac Neapolitanis in urbem evocatis, exciſa fuit.

(a) Ann. 880.
(b) Ann. 879.
(c) *Conlocatus*.

labores (178) eorum hinc, & inde (*a*) abſtulit, atque cum Neapolitibus, Cajetanis, ac Saracenis unitus, biduo ſuper caſtrum (*b*) Pilenſe irruens (179) expugnavit, nihilque proficiens, inanis abſceſſit (*c*). Sequenti vero anno generaliter motionem faciens cum ſuis, Neapolitibus, & Saracenis, ſuper Coloſſum (180), quo filii Landonis degebant,

(178) *Labores ſuos*, ſcilicet, agrorum ſuorum fructus ſuis laboribus ſatos, excultoſque diripientes.

(179) *Expugnavit*, a vero abludit, & amanuenſis error eſt: *oppugnavit* habent autographa. Et quidem Pilenſe, ſeu Pilanum Caſtrum, de quo ſupra meminimus, Pandonulfus haud expugnavit, ac ſubdidit, ſed duntaxat obſidione vallavit, a qua tandem abſtinere, & recedere coactus fuit.

(180) *Coloſſum*, quod ſtatim Erchemp. *Arenam* etiam appellat, idem utrumque nomen deſignat, nempe celeberrimum illud veteris Capuae Amphitheatrum (de quo eruditiſſimum non multis ab hinc annis conſcripſit Commentarium V. Cl. Alexius Symmachus Mazochius mihi amicitia, ac familiaritate conjunctiſſimus, & dudum in Capuana Eccleſia Collega) populari voce *Vorlaſci*, cujus rudera adhuc extant. Corruptam hanc vocem a Langobardica illa *Berelais*, & *Berelaſis* fuiſſe, exploratum omnino eſt. De earumdem vocum etymologia, ac ſignificatione multa V. Cl. adfert. Coloſſum itaque appellabatur Campanum, ſicuti & Coliſeum, ſeu Coloſſeum Romae Amphitheatrum, ait, non aliam ob rationem, quam ab immenſitate, atque molis proceritate, non ſecus ac ſigna, ſtatuaeque praenimiae magnitudinis *Coloſſi* vocitabantur. *Berelais* inde nomen, quod a Langobardis ſolummodo uſurpari coepit, deſtructa jam a Saracenis veteri Capua, arcem deſignabat, in quam, urbe exciſa, qui reliqui fuerunt in pagis, viciſque incolae (qui peculiarem Gaſtaldatum conſtituebant) ſe receperunt, ut ita repellendis hoſtibus ſatis eſſent. Eamque ob cauſam Epiſtolae ab Johanne PP. VIII. *Epiſcopo Berealis ſeu Berelaſis* datae Gaſtaldatum, qui in partitione Capuanae Dynaſtiae uni ex nepotibus Landulfi Praeſulis obtigerat, plurium locorum collectionem, ſeu Dioeceſim complectebantur: ridiculum enim fuiſſet, Comitem Amphitheatri Landonem creaſſe, & Sueſſae; cum aequam diſtributionem totius Campanae Dynaſtiae ſe facturos fratres convenerint, idque jurejurando firmarint; ſicque Pando-

(*a*) Ann. 880. 30.

(*b*) *Pilenze*, *Pilinſe*, *Pilecze*. Infra *Pilanum*. An. *Polentiae* de quo Num.

(*c*) Ann. 881.

Digitized by Google

bant, inſedit: prius tamen illos, qui reſidebant in Thermis (*a*) juxta Arenam, pecuniata depoſuit, & Capuam remiſit; illis vero, videlicet filiis Landonis, in Amphitheatro circumſeptis, pacem ceſſit, accipiens ab eis Liburiam (181) ſub ſacramento. Qua etiam vice memoratus

donulfo Theanum, & Caſerta; Landoni alteri Calinium, & Cajacia urbes attributae fuerunt, ut ſup. notavi. Nova inde Capua ad Caſilini pontem aedificata, ne novae hujus cum veteri urbe confuſio aliqua irreperet, ad eas rite diſtinguendas *novae urbis* Capuae nomen reliquerunt; *veteri* (quae & *Primaria* quoque dicebatur, ut infra in not. ad Ignot. Caſſin.) *Berolaſis* nomen, ideſt novae arcis, dederunt, quo non novam vere Capuam, ſed veteris novam collectionem ſignificarent, ſeu novum veteris Capuae Caſtrum & munimen. At uberius haec in laudato comm. leges, & in meo Appiae viae opere Lib. III.

Ceterum hoc *Coloſſum* munitiſſimam arcem fuiſſe variae hoſtium oppugnationes, quibus obnoxia fuit, oſtendunt, ut infra patebit. Idque etiam *Arena* vocitabatur. At quid inquies, verba illa *in Thermis juxta Arenam?* Thermae, quarum Chronologus noſter heic meminit, *Cryptoporticum* (cujus inferior pars adhuc pene integra ſub Monaſterio S. Franciſci a Paula in oppido S. Mariae Majoris non longe ab Amphitheatro cernitur) praeſignant: pars ſuprema hujus aedificii, quod *Gymnaſio* fortaſſe adhaerebat, columnis, porticibuſque ſuffulta etiam pro munimento a Capuanis, ſeu Langobardis habita; illamque prius Pandonulfus ſubjugavit, vitaeque habitantium ſeu defenſorum, *pecunia contributa*, *pepercit*, *Capuamque illos* captivos *remiſit*. *Amphitheatrum* poſtremo circumſepſit, *filiiſque Landonis fratruelis* omni tunc auxilio deſtitutis *pacem ceſſit*, *accipiens ab eis Liburiam ſub ſacramento*.

(181) Liburia igitur tempore hujus diviſionis in Capuano includebatur Comitatu, tuncque temporis Abellanos, Acerranos, Sueſſulanos, Galatinosque agros Argentii ad Caſtrum uſque, ſive Caudinas illas fauces & Furculas, ad occaſum proſpicientes continebat; nec Clanii amnis ripas meridiem verſus praeteribat Liternum uſque, quod oppidum fuerit eo tempore cum Vulturni Caſtro ſub Capuae Comitum ditione, necne, affirmare non auſim. Verum ſequenti ſeculo X. quo Neapolitani Ducatus Liburia magna ex parte a Campanis Dynaſtis occupata fuit, Liternum vero, ejuſque ager Vulturnenſibus Comitibus paruit: necnon transjectis antiquis Clanii limitibus, Atellani etiam agri in

(*a*) *Super*.

tus Pandonulfus denuo ſuper Pilanum (182) Caſtrum cum Neapolitibus, improviſa irruens fraude, cepit, ab eis, qui (a) interius ibi morabantur, traditum; ubi & ego captus ſum, & omnibus bonis a pueritia (b) acquiſitis exutus. Ipſe pedeſter ante equorum capita uſque ad urbem Capuanam exul evectus ſum X. Kal. Septembris anno Domini DCCCLXXXI.

XLV. Pandonulfus autem confeſtim exercitaliter (183) ſuper Calvum profectus eſt, ſtipatus agmine Neapolitum; ibique munitionem extruens reſidebat. Sed filii Landonulfi cum ſuis viriliter eis reſiſtentes, ſubito idem receſſit, (*) a filiis Landonis jampridem ablata Sueſſa, ſacramento eis olim largita. Sed, ut ad priora nunc calamum vertam, (c) apprehenſus Atenulfus a ſupraſato viro, Lando germanus ejus non ſegniter egit; nam mox Calvenſe Caſtrum, propter quod captus eſt idem Atenulfus, cum ſuis coepit aedificare (184); pars autem nobilium

in parte non modica, atque Nolani Capuae Principes dominati ſunt, reſtricta aeque in dies Neapolitum Liburia, quae Campanis victoribus accreſcebat. Hinc pactis quibusdam, ſeu ſoederibus, quibus arma viciſſim ab utraque aemula natione deponebantur, pax firmabatur; quae inferius pacta patebunt, cum de Liburia aeque, ac de Neapolitano Ducatu fuſe in variis diſſertationibus diſputabimus.

(182) De Pilano, & Erchemperti captura ſatis ſup. diſſeruimus.

(183) *Exercitaliter*, ſcilicet *cum exercitu ſuo ſuper Calvum profectus eſt*. Calvum, ſeu Cales, antiqua Campaniae urbs, & Romanorum olim colonia, quae tunc pene diruta erat, ſicuti & adhuc eſt, arcemque ſolummodo habebat ad Comitatus decorem, atque defenſionem. In vicos inde ſeu pagos urbi finitimos diviſa fuit, Cathedrali tantum Eccleſia ibi adhuc extante prope vetus Caſtrum, cui Praefectus, qni a Capuae Senatu, cui Calvum ſubeſt (ex dono Regum hujus Regni ob praeſtitam illis fidelitatem, & ob damna, quibus toties Senatus idem fuit affectus) quotannis ſubditorum regimini deputatur; ubi ob aeris intemperiem ſtatis duntaxat anni menſibus reſidet.

(184) Non quod ibi *Caſtrum* antea non fuerit, ſed quum fere deſtru-

(a) *Intus*.
(b) *Exquiſitis*.

(*) Deeſt. *poſtquam*.
(c) Ann. 879.

lium parata erat ad praelium, & pars vulgi vallis, & parietibus conſtruebat; ſicque conſumatus eſt. Poſt *(a)* biennium ferme *(b)* igne conſumptum, ab eodem Landone reparatum eſt memoratum Caſtrum; quo abiens cum univerſis ſuis, & caſis datis per ſingulos concives oppidi de miniſterio ſuo, & vaſis *(c)* humatis (185) victualium, quoque & vinum, omni vigilantia deſudans, ad priſtinum ſtatum dictum oppidum erexit.

XLVI. Et hoc in ſuperiori parte non eſt praetereundum annectere; quod in principio rixae cum idem Pandonulfus fratrucles ſuos *(d)* perſequebatur beſtiali efferitate, Landulfum Electum (186) filium Landonis, de quo ſupra mentionem fecimus, cui ſedem S. Stephani (187) Epiſcopalem ipſe ſub jurejurando tradiderat, a clauſtro Epiſcopii expellens, & humili loco, in cella (*) ſcilicet Miniſteriorum, degere conſtituit; & ſibi in Zetula Epiſco-

ſtructum atque parum munitum invenerit Lando Atenulfi germanus, quodque inſtaurare ac munire coeperit; ac neceſſarium fore putavit ante inſtaurationem nobilium ſuorum ſociorum copias advocare, ut hoſtibus obſiſterent, ne inopinato advenientes non ſatis munitam arcem oppugnantes, illam delerent ſubverterentque.

(185) *Vaſa humata*, ideſt, *teſtea*, ex humo ſive creta, qua Calvenſis ager, proximique Calenenſis, ac Theanenſis abundant, illa conficienda, quorum pleraque mirae magnitudinis in dies effodiuntur, quibuſque ad annonam, cibariaque alia adſervanda utebantur. De *vaſis*, & *ollis Calenis* (quas *Hetruſcas* appellant), quibus Principum Muſea decorantur, quaeque hac in urbe olim coloribus etiam diverſimode depicta fingebantur, ibique in diem pulcherrima eruuntur, paſſim Scriptores, & fuse Peregrin. noſter in Campan. Diſc. III. & IV.

(186) Supr. num.40. & not. 164. verba fecimus.

(187) De Cathedrali *S. Stephani veteris Capuae* Eccleſia, quam cum *Conſtantiniana* alii *Baſilica* confundunt, peculiari inferius Diſſertatione pertractabitur.

(a) Ann. 881.
(b) Deeſt. *Igne*.
(c) *Umaris*.
(d) Ann. 879.
(*) Al. *Cellula*.

ſcopali (188) manſionem exhiberi juſſit: quod & factum eſt. Hoc cernens fatus Electus; metuens dicti viri verſutiam, egreſſus ex urbe, Epiſcopalem ad Sedem propriam B. Protomartyris (189) properavit, quo poſſet quietam ducere vitam. Interea, occaſione reperta, Landonulſum germanum ſuum conjugatum Clericum fecit, mittenſque Romam Joanni Papae, Epiſcopum fieri expoſcit, in quo & exauditus eſt.

XLVII. Pro hac inſania, & fraterna, civilique expugnatione nixius flagitati Berthar ſagaciſſimus Abbas Monaſterii ſupradicti Sanctiſſimi Benedicti, & Leo venerabilis Praeſul Teanenſis Urbem profecti ſunt, adieruntque dictum Pontificem, (190) obſecrantes eum ſuppliciter, ut tam grave piaculum non ageret, unde ruina terrae, & ſanguinis effuſio procul dubio fieret; cui etiam dictus Abbas expreſſe inquit: *Certe ſi hoc exercuerit tua poteſtas; talem*

(188) *Zeta* idem eſt ac *coenaculum*, Ducang. Quare diminutivum *Zetula* parvum Epiſcopis coenaculum ſignificat, in quo miniſtrorum fortaſſe inferiorum manſiones erant, unde *Manſionarii*. De *Zetula* etiam ſuperius meminimus.

(189) Ne haereas heic lector. Landulfus a Sede Epiſcopali S. Stephani exturbatus adſeritur, ac urbe aufugiens rurſus ad ſuum *S. Stephani Epiſcopium* properaſſe adfirmatur. Hoc ſane ſibi contrarium videtur. At ſciendum profecto, duplicem tunc Capuae Epiſcopalem Eccleſiam fuiſſe, utramque Divo Protomartyri Stephano praecipuo ejuſdem Eccleſiae patrono dicatam: alteram quidem Capuae, in qua jam nova Epiſcopi ſedes erat poſita; in Berolaſi, ſeu veteri Capua; alteram, quae ſane cum incenſa urbe perierat, quaeque vera ac propria vetus Cathedralis fuerat. Landulfus igitur Epiſc. a Pandonulfo exagitatus, dum novae Capuae in ſua ſede moraretur, inde clam aufugiens in veterem S. Stephani Baſilicam ſe contulit, quae antiqua ſedes Epiſcopi erat, de qua in cit. Diſs. dicendum erit uberius.

(190) Videlicet Johannem VIII. Hujus legationis, bellorumque, quae in hoc Capuanae Eccleſiae ſchiſmate ob Pontificis Max. nimiam vel indulgentiam, vel pavorem exarſerunt, Baronius ann. 879. n.78. ſeqq. Oſtienſ. aliique Chronologi meminere. Pontifex tandem diviſa inter electos Antiſtites Capuae Dioeceſi, ſchiſmati, belliſque finem impoſuit, uti dicemus infr.

talem ignem illuc accendis ad te uſque pertingentem: Praevalens tamen voluntas Pontificis Landonulſum Epiſcopum ordinavit. Hoc (a) ideo factum eſt, quia Pandonulſus prius ſe ſubdiderat dicto Papae, in cujus vocamine & chartae exaratae, & nummi figurati (191) ſunt. Juxta (192) praeſcientiam dicti Abbatis talis itaque ignis exortus eſt, ut omnis Beneventana tellus, & ipſa Romana a Saracenis (b) propemodum funditus depopulata ſit. Pro qua cauſa dictus Papa (c) bis venit Capuam; & primo dum reſediſſet juxta urbem in loco, qui (d) Antenianus (193) dicitur; omnes Langobardi hoſtiliter illum adeunt;

(191) Carolus Magnus Imper. anno DCCLXXVII. Hadriano II. Pontifice Max. Arechis Benev. Principis audaciam, qui Graeci Imperatoris auxilio fretus in Pont. Romanum, Irene Auguſta impellente, arma verterat, repreſſit, eoque ſubacto, Patrimonium Divi Petri amplificavit, Urbeveto, Viterbio, aliiſque Thuſciae urbibus illi adjunctis; necnon Sora, Aquino, Theano, atque Capua, datis in Caſinenſi Coenobio praeceptis, ut ex conſtit. Ludovici Pii ap. Baron. anno ut ſup. num.67. & Pagium ex Oſtienſ. Lib. I. cap. 14. evincitur. Ab Hadriano Pontifice deſciſcere coeperunt Capua, aliaeque Campaniae urbes a Beneventanis ſollicitatae, ut ex epiſt. 90. ejuſdem Pontificis: quae quidem diſcordiae ne ſequenti quidem ſeculo quievere; nec illarum urbium diſtractionem a Beneventano Principatu Beneventanorum ipſorum Principum ambitio lubenter ferebat. Quamvis vero Rom. Pontifices Capuam perpetuo dominari rite contenderent: tamen ob ſeculi inconſtantiam Principum vel ambitio, vel Gaſtaldorum, ſeu Comitum inſolentia, quae Campanos quandoque, Beneventanos vero ſemper ſollicitavit ad excitandam in Pontifices ipſos ſeditionem, ita valuit, ut Capuae Comites Beneventano Principi nunquam, ſed Salernitano potius, cui revera Comitatus ille ſubdebatur, ſe ſubmiſerint, Pontificiumque jugum excutere ſategerint. Hinc ad captandam Johannis VIII. benevolentiam Pandonulſus Comes ſe illi ſubdiderat, ejuſque nomen in chartis cudi, imaginemq; in numiſmatis effingi praecepit, quod heic Erchemp. innuit.

(192) *Praeſcientiam*, ideſt praeviſionem a Berthario Abbate habitam.

(193) *Antinianus* in antiquis Tabularii noſtri chartis paſſim occurrit,

(a) Deeſt. *Ideo*.
(b) Deeſt. *Propemodum*.
(c) Ann. 879. & 881.
(d) *Antinianus*. *Atinianus*.

eunt; nam ex una parte Athanaſius Epiſcopus cum Pandonulfo aderant: ex alia vero parte *(a)* utrique fratrueles cum Gaideriſo, & *(b)* Guaiferio Principibus *(c)* habentibus Graecos, advenerant; & quotidie, praeſente Papa, utraeque acies in praecinctu *(d)* proſiliebant. Qua *(e)* oneratus intentione Landulſum pridem Electum *(f)* conſecravit Epiſcopum in Eccleſia B. Petri *(g)* Capuani, (194) cunctumque Epiſcopatum inter ambos aequa portione dividi praecepit (195): Eccleſia vero, in qua conſecratio ce-

rit. Pagus erat mille circ. paſs. ſupra novam Capuam Aquilonem verſus, quo loco nunc etiam rudera aliquot diruti illius Pagi cernuntur, vocaturque *Antignano*: a quo Antiniana Capuae jam extincta familia ortum duxiſſe ſine dubio credenda eſt. Illuſtris aeque, atque antiquiſſima illa fuit, virique in ea, feminaeque percelebres floruere, quae fortaſſe, alibi in diſtincto opere, Deo auſpice, attingemus.

(194) *Eccleſia*, in qua conſecratio Landulfi Epiſcopi peracta fuit, & quae a Chronologo noſtro *S. Petri* appellatur, eadem profecto erat, quae priſcis temporibus *Baſilica Conſtantiniana* vocabatur, Sanctis Apoſtolis dicata, in eaque Epiſc. Sedes uſque ad novae S.Stephani Protom. Eccleſiae aedificationem ſub S. Germano Capuae Epiſcopo, idest ſeculo Chr. VI. permanſit. Non hoc ſolummodo incendium, quod ab Erchem. notatur, paſſa eſt Conſtantiniana Baſilica, ſed pluries igne conflagravit. Alibi hoc expendendum.

(195) Capuana Dioeceſis, quae tunc temporis multo amplius protendebatur, totam fere Liburiam, Liternum, Vulturnum, ac Calinium, Sinueſſamque, Theanum uſque ab aquilone, urbes continebat. Unde conjici facile poteſt, Landulfo Epiſcopo *Berolaſim*, ſeu veteris Capuae agrum illum, totamque regionem ab oriente Nolam verſus, Acerrarum urbe incluſa, ad occaſum Vulturnum inter & Clanium fluvios, ſitam: Landonulfo vero eam Dioeceſis partem obtigiſſe, quae trans Vulturnum boream, occidentemque proſpiciebat. Non enim eo tempore ſub Langobardorum dominatu tot urbibus praeerant Antiſtites, quot prius Cathedrae in illis excitatae erant: cum ex ipſis pleraeque aut ſubverſae, aut ob hoſtium incurſiones erant relictae; ſed in

(a) *Utriſque*.
(b) *Gaimarrio*.
(c) *Habentes*.]
(d) *Exiliebant*.
(e) *Honoratus*.
(f) Ann. 881.
(g) *Capuae*, *totumque*.

celebrata eſt, paulo poſt a Saracenis a Pandonulfo (a) advocatis, & ab Athanaſio miſſis, igne media exuſta eſt.

XLIIX. Circa haec (b) tempora Guaiferius Princeps (196) Monachus effectus eſt, languore depreſſus eſt gravi, diem clauſit extremum. Et quia (c) ob incurſionem Iſmaelitarum corpus (d) ejus ad Coenobium (e) B. Benedicti patris ferri non valuit, Teanenſi Caſtro in Eccleſia humatum eſt, donec coelitus requie praeſtita ad ſanctum locum (197) vehatur. Per idem tempus Iſerniam, & Sueſſulam uno menſe, Caſtrum etiam Bovianum eodem anno capta, & combuſta ſunt. Quo tempore (f) ſupradictus Gaideris a Landone cognato ſuo alienatus, Pandonulfo ſociatus eſt, filiamque ipſius ſuo tradidit filio; ſed (g) in proximo a (h) tribulibus dicti Landonis captus, ac cuſtodia mancipatus eſt; ejuſque in loco Radelgis filius Adelgiſi Princeps eſt conſtitutus; qui tribus vix annis impe-

in praecipuis tantum, inſignibuſque provinciae urbibus Praeſules ſedebant. Nam ſicuti tunc Epiſcopi tanquam Domini, Comiteſque cenſebantur; ita ne principis Dynaſtae ſubjectionem vitarent Epiſcopi, pauci iis in urbibus, in quibus Dynaſtae reſidebant, ſeligebantur, ut Theani, Aquini, Cajaciae, & Capuae, quae principem quendam locum prae aliis praeferebat: quippe ibi ſupremus Langobardorum Comes praeerat, cuique aliquomodo Gaſtaldi alii inferiores parebant. Sed de his alibi aptius.

(196) Eadem ferme narrat Anon. Salern. c. 130. addendoque, quae ſequuntur verba: *cum Coenobium B. Benedicti properare ſatageret in itinere, diem clauſit extremum*, declarat quae de ejus ſepultura Theani confuſim dixerat Erchempertus: qua in urbe fortaſſe, vel pone illam mori debuerat Guaiferius anno DCCCLXXX.

(197) *Ad ſanctum locum vehatur*, ſcilicet, ut loco depoſiti in Monaſterio Theanenſi corpus adſervaretur, donec ad Caſinenſe deferri poſſet humandum.

(a) *Vocatis.*
(b) Ann. 880.
(c) *Ab incurſione.*
(d) *Illius.*
(e) Deeſt. *B.*
(f) *Suaſus.*
(g) Ann. 881.
(h) *Tribunalibus.*

perans, a (198) Beneventanis *(a)* ejectus, & Ajo frater ejus loco illius ſubrogatus eſt. Gaideris vero Franchis traditus in cuſtodia, fuga lapſus, pervenit urbem Barenſem, qua morabantur Graeci; a quibus miſſus eſt ad urbem Regiam (199) Baſilio pio Auguſto, a quo honoratus, ditatuſque donis Imperialibus *(b)* Oëriam urbem accepit ad convivendum.

XLIX. Hac *(c)* tempeſtate Pandonulfi *(d)* nimietatem (200) non ferens Athanaſius, relinquens eum, filiis Landonulfi, & Landonis copulatus eſt in ſocietatem. His diebus idem Praeſul, miſſis Apocriſariis Siciliam, Saracenis ad radicem montis Beſubii (201) reſidentibus *(e)* Suchaymum Regem expoſcit, illiſque veniens praefecit. Sed juſto Dei judicio, primo omnium ſuper eum inſurgens, coepit Neapolim graviter *(f)* affligere, & devorare omnia exterius, ac puellas, equos, & arma *(g)* vi expetere. Hoc turbine (202) exactus, & ut Apoſtolicum anathema, quo erat

(198) Gaideris, ſeu Gaideriſius tertio nondum ſui Principatus expleto anno e ſolio exturbatus, & Radelchiſius, ſeu Radelchis II. Adelchis filius eligitur; Gaideris vero Gallis traditus, & in cuſtodiam conjectus, nacta occaſione (cuſtodum forte carceris opera) fugae ſe dedit, ac Barium petiit.

(199) *Urbem Regiam*, i. Conſtantinopolim, ut alibi.

(200) *Nimietatem*: heic nimiam feritatem, atque inexplebilem dominandi cupidinem Pandonulfi Comitis intelligit, qui cum hoſtium copiis ſuas jungere non dubitavit.

(201) *Beſubii*, ideſt, *Veſuvii* montis in noſtra Campania ignivomi, cujus paſſim noſtrates hiſtorici meminerunt, & praecipue Peregrinius noſter in Camp. Diſc. II. Hujus nempe montis radices maritimas incolere debuerunt, ut puto, ſcilicet ab oſtio Sarni fluminis ad Rhaetinam, & Leucopetrae ſcopulum uſque. Meos Cl. Viros Neapolites advoco, qui loca haec ſatius illuſtrent, & haſce Saracenorum colonias explicent.

(202) Lege, *expergefactus* ex Cod. Bolv. nimium namque in ſua perfidia dormitaverat Athanaſius.

(a) Ann. 884. (b) *Oriam.*
(c) Ann. 881.
(d) *Feriatim*, *feritatem.*
(e) *Suthaymum.* * *Sechymum.*
(f) *Afficere.*
(g) Deeſt. *Vi.*

erat (*a*) innodatus ; a ſe , & urbe ſua expelleret Guaimarium Principem , omneſque Capuanos ex urbibus , & oppidis , cunctoſque (203) maritimos in ſuum adjutorium advocavit , & Saracenos ab eodem loco vi pepulit : illi autem abeuntes, Agropolim caſtrametati ſunt . Hoc facto , non multo poſt praedictus (204) Praeſul una cum filiis Landonis , & filiis Landonulfi ſuper Capuam (*b*) Pandonulfum capturus advenit , dictamque urbem (*c*) hinc , & (205) inde obſidens affligebat . Qua neceſſitate compulſus Pandonulfus Radelgiſum Principem , cognatumque ſuum in auxilium invitavit . Is autem, ſegnitie ſepoſita , mox Ajonem germanum ſuum advocans in comitatu ſuo , Capuam, qua reſidebat , (*d*) expugnans , audacter ingreſſus eſt . Poſt haec Ajo cum Beneventanis , & Capuanis egrediens, cum filiis Landonulfi (206) Amalphitanos habentibus , certamen iniit , & aliquandiu pugnatum eſt juxta (207) portam urbis ; cumque neutra pars alteri cederet, utraeque acies ad ſua reverſae ſunt.

L. Re-

(203) *Maritimos* , populos ſcilicet , qui Ducatui Neapolitano parebant ; iiſque etiam contineri videntur , qui circumadjacentes inſulas , totumque noſtrum cratera incolebant , Stabienſes videl. Æquenſes , iiſque finitimi : necnon Puteolani , Cumani, ac Miſenates . De his alibi plenius in Diſſert. Ducat. Neap.

(204) Landulfus , de quo ſupra .

(205) Ideſt , cis , & trans Vulturnum amnem.

(206) Lege , *Amalphitanos in ſocietatem ſecum habentibus* .

(207) Quaenam haec Capuae *Porta* fuerit , juxta quam pugnatum eſt , omnino ignoratur . Tres praecipuae eo tempore ibi erant portae ut ex veteribus chartis eruitur . Prima inter occaſum & boream patebat a Caſilini ponte , cui haerebat , *Caſilinenſis* vocata , nunc *Porta Romana* : Altera, quae ortum ſpectabat, *Montana* primum , inde *S. Angeli* adpellata : Tertia denique meridiem verſus , quae *Turris Paldi*, nunc *Porta Neapolitana* dicitur . Minores alias duas fuiſſe veteres eaedem chartae nos edocent , quarum una Borealis , quae *Pluviana* , inde corrupto vocabulo *Fauzana* , vocitabatur , e qua nomen inde deſumſit

(a) Ann. 881. menſe Aprili .
(b) Deeſt . *Pandonulfum* .
(c) Deeſt . *Hinc, & inde* .
(d) *Expugnare* .

L. (*a*) Repedante itaque Radelgiſo ad propria, Athanaſius (208) ad ſolita recurrens arma, ſimulavit univerſos fratrueles paciſci, cohortatuſque eſt eos, ut dato ſacramento ad alterutrum, omnes ingrederentur urbem, communiter habitaturi. Sed Pandonulſus ab eodem Praeſule ſacramentum accipiens, ne ullas contra eum moliretur inſidias, tunc omnes fratres in unum adunati Capuam adierunt, dato prius Amphitheatro eidem Athanaſio, & ille (*b*) Guaiferio ad cohabitandum tradidit ad perpetuum Capuanorum (109) jurgium. Cum vero adeſſent univerſi, ut diximus, omnes juraverunt, ut pacifici, & ſine ulla moleſtia dicti viri intrarent ad commorandum. Pandonulſus autem recepit eos ovans cum Clericis veſte (210) amictis candida; illi (*c*) autem mox (*d*) ingreſſi intro apprehenderunt Pandonulſum, & Landonulſum fratrem ejus, quem

ſit Paroecia S. Andreae ***ad Portam fluvialem***: Altera occaſum hyemalem proſpiciens, quae vulgo ***Poſterula***, nunc ***Porta del Caſtello***, cognominabatur, quae tamen antiquitus in ſiniſtro Arcis latere poſita erat: inde adverſum ejuſdem Arcis latus translata anno MDXLIX.

(208) Scil. fictae amicitiae, & conventi, ut ſuae tantummodo utilitati cederet amicabilis compoſitio, ſicuti accidit, & odiorum potius igniculos foveret, quam veram inter fratrueles firmaret animorum concordiam.

(209) Merito ſane Capuanis diſplicebat & ipſis contraria ***Amphitheatri*** ceſſio Athanaſio Praeſuli, quod ille dehinc Guaiferio ad ibi cohabitandum tradidit. Prope enim ſuae urbis portas exteri, & hoſtes incolentes, nacta occaſione, vel conſulto non agros duntaxat, ſed & urbem etiam invaſiſſent.

(210) Pandonulſus obviam factus ſimul cum Eccleſiae Capuanae Canonicis (quos heic Clericos adpellat Erchempertus, hoc enim nomine priſcis temporibus ii deſignabantur) ſuo habitu, ideſt, ***Albis ſuperpelliceis*** indutis, fratrueles ſuos ſuſcepit, qui memores facinorum a Pandonulſo, & Landonulſo ejus germano novae Capuae Antiſtite in ipſos commiſſorum (Athanaſio etiam illos non tam excitante quam impellente) eos in carcerem detruſerunt; ſimulque cum illis uxores, & filii Neapolim in exilium pulſi.

(a) *Repetente*.
(b) *Gaiſerio*.
(c) *Mox autem egreſſi*.
(d) Ann. 882.

T

quem ſupra Epiſcopum deſcripſimus, cum omnibus conſentaneis, ſequacibus, & (*a*) fautoribus eorum, (*b*) & hi duo miſſi Neapolim; (*c*) poſt haec & uxores, filii, & filiae miſſae ſunt illuc.

LI. Inter haec Saraceni totam ſupradictam (211) terram crudeliter laniabant, ita ut deſolata terra cultoribus, (*d*) ſterpibus, & vepribus repleta fatiſcat. Guaiferius autem Coloſſo reſidens, ſuaſus ab Athanaſio, imo & Athanaſius ab illo coactus, bellum coepit inferre dictis fratribus, atque cum Saracenis (*e*) nimium eos affligebat, & acrius inſequebatur. Tunc nutu Dei, a quo omne procedit bonum, (*f*) quendam Agarenum ab Africa evocans, Regia de ſtirpe procreatum, Agropolim, inde Garelianum, in quo (*g*) reſidebant agmina Iſmaëlitica, miſit, atque omnium illorum mentes accendens, ejus hortatu univerſi Saraceni tam de Gareliano, (212) quam de Agropoli communiter collecti, Calabriam, qua (*h*) reſidebat Graecorum exercitus, ſuper Saracenos in Sancta Severina commorantes, properarunt; ubi & omnes Grajorum gladiis extincti ſunt. Dehinc Amanteum Caſtrum captum eſt: deinde & (*i*) dictae Beatae Severinae oppidum apprehenſum eſt.

LII. Baſilio Sereniſſimo Auguſto atque his diebus (*k*) defuncto, duo filii ejus in Imperio ſunt electi; ideſt Leo primogenitus, & Alexander ſubſequens; tertius vero, Stepha-

(211) Si *Regnum in ſe diviſum deſolatur*, quid in hac Campanorum Comitum diſſenſione profecerint tunc Saraceni, quaſque ediderint ſtrages, pro ſe quiſque animo revolvat. Paucis verbis ſane Erchempertus ſuam malorum narrationem hoc numero abſolvit.

(212) De hac nova Saracenorum irruptione Chronologi paſſim.

(a) *Factoribus.*
(b) *Et omnes miſſi.*
(c) Deeſt. *Poſt haec.*
(d) *Serpibus.*
(e) Deeſt. *Nimium.*
(f) Deeſt. *Quendam.*
(g) *Praeſidebant.*
(h) Adhuc vivente Imp. Baſilio. Vide Cedrenum num. 229.
(i) *Edictae.*
(k) Ann. 886.

phanus nomine, Archiepiſcopatum (213) ejuſdem urbis (ejecto (*) Photio, qui olim a Nicolao (214) Primae Sedis Pon-

(213) Iiſdem verbis utitur Anon Salern. c.133.

(214) Archiepiſcopatum appellat, quem potius Patriarchatum nominare debuiſſet. Utraque haec dignitas iis temporibus aequalis cenſebatur, & promiſcue apud alios ſcriptores tunc pro Patriarchis Archiepiſcopi (quorum breviſſimus numerus) dicebantur, quamvis parum rationi conſentaneum; multa ſane inter utriuſque dignitatem, ac praeſtantiam diverſitas eſt. Vid. Thomaſin.alioſq. de veteri diſcipl.tractantes. Quoad Photii ſchiſma, cum paſſim tam Graeci, quam Latini Scriptores apud Baronium, & Pagium latiſſime de eo diſſeruerint, perpauca tantum delibo, ut legentium memoriae occurram. Photius Patr. Byzantinus a Baſilio Imp. in Concilio Conſtantinop. depoſitus fuit ann. DCCCLXVII. & in ſede Patriarchali repoſitus Ignatius: pauloque poſt in exilium Photius, ejuſque aſſeclae pulſi ſunt. At Ignatio viro ſanctiſſimo e vivis ſublato ann. DCCCLXXVII. (licet immerito Baronius in ſequenti anno firmet) Photius ab Auguſto in urbem revocatus, denuo Patriarchatum occupavit, Pontificioſque Legatos eluſit. Eo fuit ingenio, ut ſuorum adverſariorum ſibi paratas inſidias, ac technas ſumma calliditate declinaret; ſicque a Johanne VIII. confirmationem dolo obtinuit contra Nicolai I. ſententiam, qui eum tanquam ſchiſmaticum ab Eccleſiae communione ut pacis perturbatorem, ſemoverat. Hanc Johannis PP. animi inconſtantiam tueri conatus eſt Petrus de Marca Conc. L. III. 14. qui eam prudentem oeconomiam nominat: Nat. Alex. in Joh. C. VIII. imprudentiam, atque alii levitatem (unde fortaſſe Johannis Papiſſae prodiit fabella) periculoſamque indulgentiam, quam reapſe Pontifex emendare ſtatim curavit, impii Photii cognita fraude, atque impudentia. Nam anno DCCCLXXX. miſſo Conſtantinopolim Marino Epiſcopo (qui eidem in Papatu deinceps ſucceſſit) ſumma animi fortitudine Auguſti potentiam, & Schiſmaticorum minas parvipendens, acta pro Antipatriarcha in conciliabulo praecedenti anno Byzantii a Photianis evocato reſciſſa ſunt, & Schiſmaticorum anteſignanus denuo excommunicatus. Leo interim VI. Philoſophus cognominatus, Baſilii Imperatoris patris ſui ſucceſſor a. DCCCLXXXVI. Sanctae Sedis veſtigiis inhaerens Photium utriuſque Imperii, atque Eccleſiae perturbatorem a ſede iterum exturbavit, atque exilio multavit; in ejuſque locum germanum ſuum Stephanum, tametſi adoleſcentem ſuffecit, qui, ſexennio ſui Praeſulatus vix abſoluto, defunctus eſt. Tandem Byzantinae Eccleſiae, atque Imperio, extincto Photio anno DCCC-

(*) *Vid. Anon. Salern. c.* 133.

Pontifice ob invaſionem Epiſcopatus Ignatii adhuc ſuperſtitis, perpetuo anathemate fuerat mulctatus, & a Joanne Papa, ut ita dicam, ignaro, ad priſtinum gradum *(a)* (215) reſuſcitatus) regendum ſuſcepit.

LIII. Interea Athanaſius ſolita fraude cupiens ſupradictos fratres ſequeſtrare (216) ad invicem, hinc Landoni *(b)* ſeniori, (217) filio *(c)* videlicet Landonis ſingularis, praeſtantiſſimi viri, neptem ſuam adhuc lactentem in conjugium *(d)* ceſſit; ad hoc ut fila feminarum illaquearent eum; *(e)* adſcitumque eum monuit ſerpentino ore, (218) ut contratrueles ſuos caperet, &, quod magis ambiebat, occideret, ſcilicet ut inter ſe rixantes, aut omnino interirent, aut deficerent, & ille Capuam caperet. Et quoniam Lando, licet ſegnitie, ac *(f)* torpore naturaliter *(g)* frueretur

DCCCLXXXXI. pax & tranquillitas inclaruit, omneſque, quotquot ſuo impio duci faverant, ejuſque ſchiſma armis, calamis defenderant, vireſque ſuas omnes expromſerant, aliquando quievere. Haec igitur, quae breviter adnotavi, innuit hoc loco Erchempertus.

(215) *Reſuſcitatus*, ideſt, in ſua ſede *repoſitus*, unde fuerat exturbatus; & *a morte*, hoc eſt, excommunicationis poena, *reſurrectus*, ideſt, *abſolutus*.

(216) *Fratres inter ſe ſequeſtrare*, ſcil. animos eorum foederatos, & conſentientes in dominatu ſejungere, ut iis inter ſe invicem altercantibus, poſſet iniquus Athanaſius ſe bellis immiſcere, Capuamque, ſicuti anhelabat, ſubjicere.

(217) Lando, qui hoc loco dicitur *Senior*, potius *Junior* appellandus eſſet, cum ſit filius Landonis ſenioris, ut in ſtemm. num. 11. & 21. Ac licet alter Lando ſuus nepos fuerit filius Landulfi Sueſſulani Comitis germani ſui, is tamen nondum vivebat, idcirco Junior interdum adpellatur; quo regnante, Senior etiam dictus eſt ob juniorem praefatum Landonem nepotem ſuum.

(218) Videſis quot artes, inſidias, machinationes verſutus, ac impius Athanaſius adhibuerit, ut Langobardis Capuae Comitibus jugum ſenſim imponeret.

(a) Ann. 879.
(b) Sic ſcripti Codd. omnes.
(c) *Ult. v3.*
(d) Ann. 883.
(e) *Adſtitoque eum.*
(f) *Corpore.*
(g) *Premeretur.*

tur, immobilis, & conſtans perſiſtebat, (*) re inchoata, (*a*) hoc advertens Athanaſius doluit, & protinus conſilium reperit ſibi accommodatiſſimum tunc, ſed non in longum perniciofius; competenti etenim feſtinatione inter iſta Atenulfum adſcivit, eique ſecretius (*b*) infidit. *Ex omni gente Langobardorum, Capuam elegi mihi habilem; & e Capua, gentem veſtram; & ex omnibus fratribus tuis, te ſolummodo praetuli conſentientem mihi, & in cunctis obtemperantem, utrumque induſtrium: idcirco ſi meis verbis aures tuas accommodaveris, in cunctis proſperaveris.* At ille cuncta ſe patrare (*c*) velle reſpondit imperata; cui ille. *Cape filios Landonis, & eſto tu ſolus imperans Capuam, ſicut progenitor tuus ſingulariter imperaſſe dignoſcitur.* Ille vero (*d*) hoc fratrum conſilio diſtulit; qui reverſus omnem venenoſi Athanaſii verſutiam propriis innuit fratribus. At illi obſtupefacti ſigno ſe crucis Chriſti munierunt, dicentes: *Ante moriamur, aut exulemus, quam ſuper fratres noſtros juſte, aut injuſte inſurgamus unquam: donec enim erit in manibus noſtris, non inſidiabimur ſanguini noſtro.* Mox etenim (*e*) cuncti filii Landonulfi munierunt ſe horribili, & pene inaudito ſacramento cum filiis Landonis clanculo ſub gravi anathematis interdictione; ſtatimque Atenulfus abiens, Athanaſio retulit voluntatem fratrum ſuorum ratam fore fratruelibus ſuis, & in nullo penitus (*f*) amoveri. At ille durius (*g*) hoc accipiens, hoſtis factus eſt illis (219).

LIV. (*h*) Eodem tempore Guaimarius ſupradictus Princeps, cum nimium affligeretur ab Athanaſio Epiſcopo cum

(219) Suis detectis inſidiis, hoſtem ſe futurum Athanaſius declarat, cum ab eis ſe laeſum fatetur, ut praetextum aliquem obtenderet impoſterum illos perſequendi, & Capuae Comitatu expellendi.

(*) *Etiam re.*
(a) *Hoc audiens.*
(b) *Inſit.* * *inſidiatur.*
(c) Deeſt. *Velle.*
(d) *Haec.*
(e) *Juncti.*
(f) *Moveri.*
(g) *Haec.*
(h) Ann. 886. & primo Leonis, & Alex. Imp.

cum Saracenis, eſſetque ex toto depopulata tellus ipſius, ita ut capi *(a)* potuiſſet, niſi divina pietas reſtitiſſet, ad Graecorum ſe contulit ſuffragium, a quibus *(b)* nobiliter eſt adjutus; (220) nam & auro, & frumento adjutus eſt, & auxiliatoribus ſtipatus, qui cuſtodirent urbem, & populum ejus, quod hactenus ſervatur, ut dictum eſt. Ajo autem Princeps Beneventi, & ante Principatum, & *(c)* poſtea, partim imbecillis, partim roboreus extitit (221).

LV. Ut autem poſt tergum redeam, abeuntibus Saracenis Calabriam, *(d)* illucque *(e)* pereuntibus, (222) Decivilis Dux Cajetae centum pene quinquaginta ex eis ſecum retinuit, ut ſine Sacerdotali officio (223) non remaneret: ad inſtar Judaicorum Regum, qui diviſo inter ſe bifarie Regno, *(f)* ut fertur, Levitae ex maxima parte Hieroſolymam, quo inerat Templum toto orbe authenticum, congregati ſunt. De quo numero ex parte fati fere ad centum viginti Saraceni urbem Theanenſem *(g)* audenter adierunt, ſicut prius agere conſpexerant, quando *(h)* quippe *(i)* duo millia quingenti erant; ſuper quos Lan-

(220) Guaimarius primus Salerni Princeps, Guaiferii filius Graecorum auxilium implorare cogitur; Athanaſius enim, undique devaſtatis agris, Salernum circumquaque obſidione vallarat ita, ut cives rerum omnium inopia ſummopere laborarent. Hujus rei meminit etiam Anon. Salern. aliique, qui Patricium Guaimarii honorem ab Auguſto Byzantii obtentum memorant; ut num.67.

(221) De varia Ajonis Principis in bellis fortuna, deque variis in eum exſuſcitatis defectionibus, per quas fati vices expertus eſt in praemium ſuae inconſtantiae, inferius differam; & Chronologi paſſim loquuntur.

(222) *Docibilis* omnino legendum.

(223) Ironice in Docibilem loquitur Erchempertus, qui Saracenos ſecum retinere voluit ad deſolationem vicinorum locorum.

(a) *Poſſit*.
(b) Deeſt. *Nobiliter*.
(c) Ann. 884.
(d) *Illuc*.
(e) Vivente Baſilio Imp. ut ſup. n.51.
(f) Reg.l.3.cap.12.& Parap.l.2.c.11.
(g) *Audacter*.
(h) *Prope*.
(i) $\frac{M}{II}$D. & ſic ſemper.

Lando, (224) ceu leo, audacter cum ſuis (*a*) irruens, uſque ad ultimam internecionem protrivit eos, ita ut de tanto numero non amplius, quam quinque evaderent, ceteris (*b*) interfectis, ni fallor, centum quindecim.

LVI. Athanaſius autem cernens ſe (*c*) deluſum ab utrorumque reſponſionibus fratrum, triſtior effectus eſt ſolito; ſed ocius invenit conſilium habile ſibi; miſſis ſiquidem Legatis, trecentos Graecos (*d*) ſuum in auxilium adſcivit, (*e*) Chaſano eos praeeunte. Tunc callide pace facta cum Capuanis, mox quando (*f*) vindemia legitur (*), cum eſſet Capua valide afflicta, & a foris depopulata, omnes (*g*) certatim egreſſi ſunt tam primores, quam & mediocres ad vindemiandum; ille vero, ſuggerente hoc vel maxime (225) Guaiferio Coloſſenſe, ex abditis Graecos, Neapolites, una cum Theatralibus (226) viris, & depraedavit totam Capuam (227), apprehenſis in ea multis, & praeſtantiſſimis viris, peculiiſque non modicis.

Ab

(224) Lando, qui Saracenos Theanum irrumpentes profligavit, fuit filius Landonulfi Senioris, qui Calvenſe Caſtrum, ut ſupra, inſtauravit.

(225) Guaiferius, qui dicitur *Coloſſenſis*, nepos erat Landonulfi Senioris, ac fratruelis Landonulfi Theanenſis Gaſtaldi, & Pandonis Marepahis. *Coloſſenſis* cognominatur, quod in Amphitheatri cuſtodiam fuerit deſtinatus, ut alibi notavi.

(226) *Theatralibus viris*, ſcil. qui circa Theatrum loca incolebant, & Capitolium; ubi antiqui pagi extabant S. Heraſmi, Suriorum, & S. Petri ad Corpus, de quibus alibi agendum erit.

(227) *Totam Capuam* intelligit pro illa hujus Comitatus parte, quae Liburiam mare uſque occupabat: non enim ultra Capuam progreſſi ſunt, ſed cis Vulturnum amnem, cum Lanii i. Clanii amnis, Sueſſulae, Liburiaequae ſolummodo Erchempertus meminerit; Liburiae ſiquidem duntaxat ditioni finitimos agros depopulatus eſt; Capuam enim haudquaquam ſubegit.

(a) *Veniens*.
(b) *Infectis*.
(c) *Deriſum*.
(d) *Sui*.
(e) *Chaſanos*.
(f) Ann. 883. ſive 884.
(g) *Certantes*.
(*) *Colligitur*.

Ab *(a)* illo igitur tempore omnia circumquaque devaſtans, Liburiam *(b)* vindicabat ſibi; nam & Saracenos (228) Agropolitanos, quos nuper de illius magnatibus, juxta rivulum Lanii non procul a Sueſſula, *(c)* qua ille nefandum perpetraverat ſcelus, ferme ducentos *(d)* peremerant viros, clam evocavit, & Capuam miſit; ubi tunc egredientes Capuani valide reſtiterunt eis; ob hoc & abſque praeda ad Caſtra repedarunt: Lando autem ſenior tunc apoplexia percuſſus *(e)* interiit (229).

LVII. Dictus itaque vir pro ut (230) mente conceperat novis, & inauditis machinis inſurgebat adverſus Capuanos, adeo ut *(f)* tempore Quadrageſimali cum omnis (g) plebs Chriſticola, praeterita defleret mala, & poſcit a Deo, ut flenda minime committat, ipſo mediante feſto Dominico, ſubſequente *(h)* crepuſculo, collectis Graecis Materenſibus, (231) Aegyptiis, & Neapolitibus, conſcio Guaiferio (232) Duce, praetereunte *(i)* Chaſano, urbem Capuanam tentavit invadere, atque aſcenſis murum ac ſi (233) trecentis viris armatis diverſorum generibus telorum; ſed omnes, Domino adiuvante, alii ſponte ex eo deſilierunt, qui quidem cervice tenus imis jacti ſunt, nonnulli vero gladio occubuerunt. De noſtris unus ſo-

(228) Saracenos Agropolitanos vocat, qui Agropoli Caſtro ultra Salernum ad mare ſito, tunc conſidebant.

(229) Lando' junior, qui ſupra not. 217. morbo, quam Graeci ἀποπληξίαν adpellant, hoc eſt, ſubitam membrorum percuſſionem, extinctus eſt Septembri menſe A. DCCCLXXXV.

(230) Videl. Athanaſius.

(231) *Aegyptiis*, ſcilicet Saracenis, qui ex Aegypti Provincia advenerant.

(232) *Coloſſenſi*, ut ſupra n.225.

(233) Lege: *ac ſimul cum trecentis viris armatis &c.*

(a) *At*. (b) *Vendicabat*. & 8.
(c) *Quia*.
(d) *Peremere*.
(e) Ann. 884. Vide tamen expanſam tabulam Comitum Capuae n. 7.
(f) Ann. 885.
(g) *Ples*.
(h) *Crepuſculoque*.
(i) *Caſſano*.

ſolum (*a*) Oncricus nomine, & ut fertur, a ſuis extinctus eſt. Bellum quippe (*b*) hoc narratum in muro arbiter judex non per belligerantes, & armipotentes egit viros, ſed per quatuor impuberes mirifice geſſit ad laudem nominis ſui (234). Ille autem confractis itaque viribus, quod conceperat minime (*c*) agere ceſſavit; nam & Salernum per Saracenos prius, & poſtea per Graecos multotiens capere molitus eſt, ſed non eſt permiſſum a Domino.

LVIII. Eodem quoque tempore Guido filius Guidonis (235) ſenioris ſuper Saracenos in Gariliano caſtrametatos, ut retro redeam, hoſtiliter irruens, Caſtra eorum dirupta depraedavit, & aliquantos eorum gladiis interfecit; reliqui montis per opaca, ut aqua, diffuſi ſunt. Is autem Capuam appropians ultra tranſvadavit, & ad Pontem, (236) qui Theudemundi vocatur, caſtrametatus reſedit

(234) ***Arbiter judex***, i. Juſtus Dominus non per homines militari arte pollentes, ſed per paucos ***impuberes***, ideſt juvenculos inexpertos victoriam obſeſſis conceſſit ad ſuam omnipotentiam celebrandam, & ad impiorum depreſſionem.

(235) Guido Spoleti Dux frater Lamberti (uterque Guidonis ſenioris filii) poſt obitum nepotis e Lamberto geniti, Dux factus eſt, juniorque vocitatus. Inde Rex & Imperator Italiae. Cognatum habebat Radelchiſium Benev. Principem, cujus ſororem Ageltrudam ſibi conjugio copularat.

(236) En iterum Theudemundi pons, quem ***prope cum Capuam Guido tranſmeaverit caſtrametatus eſt, & frumento e Liburia ablato Capuanos refocillavit***, paulo poſt cum eodem Duce Capuani foedus iniere. Igitur cum Neapolitani Campanis infenſi eſſent (quippe cum Saracenis in ſocietatem coiverant) omnino putandum, Guidonem e Neapolitum Liburia frumentum abſtuliſſe; quadere Theudemundi pons ſuper Clanium amnem, non ſuper Vulturnum poſitus videtur, ut ſup. not. 87. Cis enim Clanium Liburia Campanorum extabat, transfluviana vero ad Neapolitanum Ducatum pertinebat. Quod etiam ex inſequentibus Erchemp. verbis planius oſtenditur. Guido enim ut Capuanos ſine me-

(h) *Honericus.* * *Hunnericus.*

(f) Deeſt. *Hoc.*

(i) Deeſt. *Agere.*

ſedit aliquandiu; & ablato ex Liburia frumento, aliiſque victualiis, (a) Capuani refocillati ſunt, ſed tunc cum eodem Duce non ſunt foederati (237). Sed cum (b) retrovertetur, urbemque tranſiret, metu coacti ſubdiderunt ſe illi: ipſo ad ſua remeante, erexit ſaepefatus Athanaſius viriliter contra eos, tulitque illis, adjutus auxilio Graecorum, omnia a foris, ſataque quaeque videbantur poſſidere a parte Capuae, nec non & ſuperius; illaque replicata ſunt (c) poſt reditum ſupradicti Ducis per Chaſanum. Multipliciter (d) iſta patrata ſunt, quae a me ſtrictim ſunt dicta.

LIX. Poſt haec ſuggeſtum eſt eidem Duci, ut (238) veniret quantocius, & liberaret confidentes ipſi: ſin autem omnino perditionem ſubirent; qui mox veniens Capuam, Ajonem Principem a Benevento ad ſe venientem conſilio Capuanorum (e) cepit, & ſub cuſtodia Beneventum duci fecit, in quam introiens ordinavit eam. Inde proficiſcens, Sipontum ingreſſus eſt: Ajonem foris reliquit in

metu, aut periculo ad deditionem cogeret aliquando, *ponte Theodemundi* relicto, *retrovertitur*, *Capuamque tranſivit*. Si igitur ut Capuam tranſiret, ex eo loco, quo diſcedebat, pes ei referendus erat, neceſſario Theudemundi pons ultra, non citra Capuam ſitus videtur fuiſſe.

(237) Timebânt fort. Campani, ne foedus cum Guidone tunc ſancientes, in ſe hoſtium Neapolitum, Graecorum, Saracenorumque ſimul arma verti cernerent, ſuamque urbem aut ferro, aut igni hoſtes damnarent. Cum autem praeviderent Spolitenſium Ducem plus armis prae ceteris valiturum, illi ſe dediderunt; ſicque tot inter bellorum diſcrimina, Langobardorum factiones, & diſſidia, in eo ſuam ſpem omnem collocarunt. Vid. Anon. Salern. c. 135. & Oſtienſ. loc. cit. qui ab Erchemperto, quod narrant, excepere.

(238) A Capuanis vocatus eſt iterum in auxilium Guido Spol. Dux, qui praeſto adfuit; atque Ajonem Capuanis infeſtum in carcerem conjecit. Beneventum inde proficiſcens, urbe illa potitus eſt, quam utique *ordinavit*, ideſt, novam in ea regiminis formam inſtituit, jura-

(a) *Capuanis reconciliati ſunt cum eodem Duce non deſoederati.*
(b) *Retro reverteretur.*
(c) *Poſt reditum.*
(d) *Multipliciter.*
(e) Ann. 884.

in Caſtris. Cum autem cognoviſſent Sipontini Ajonem (239) Seniorem ſuum captum, ſupra dictum Ducem, unanimiter irruentes, clauſere in quodam Templo, captis (*a*) ejus optimatibus. Hac, (*b*) illacque tunc miſſum eſt, & abductus eſt Ajo, redditusque eſt ſuis. Alio vero die ſacramento dato, vix (*c*) cum dedecore elapſus eſt.

LX. (*d*) Dehinc Chaſano Conſtantinopolim abeunte, quidam Stratigo Auguſtalis Joannem Candidatum, quem lingua Pelaſgica Joannicio vocant, cum trecentis bellige̜ratoribus direxit Athanaſio Epiſcopo, cum quo idem vir Capuam hinc, & inde praedavit; atque ob perfidiam iſtorum (240) Pandonulfum ex vinculis ereptum, libertati (*e*) reſtituit, & a Magiperto (141) receptus eſt Sueſſam, qui junctus eſt Graecis, atque univerſa animalia Capuae ablata ſunt. Qua de re Lando filius Landonulfi, & Landulſus Epiſcopus adierunt dictum Ducem in Spoletum, ab eo petentes auxilium. Landulfus Epiſcopus a Spoletio reverſus eſt: Lando autem cum eodem Duce per Sipontum (242) Capuam advenit; qui per aliquos dies Atel-

juramentum fidelitatis excepit; novuſque etiam Caſtro Beneventano Praefectus, ſive militaris Gaſtaldus, qui ſibi obtemperaret, inſtituendus videtur. *Ordinare* enim idem eſt ac diſponere, ab agricultura deſumtum, ut ap. Voſs. in Etym.

(239) Sipontini ut noverunt ſuum Principem captivum factum in Guidonem inſurgentes, illum in Templo obſederunt, & ad liberandum Ajonem coëgerunt, praeſtito prius eidem Principi foederis ſacramento.

(240) Pandonulfus, qui e vinculis per Athanaſium ereptus eſt, fuit filius Pandonis Comitis, de quo num. 7. & qui relegatus fuerat anno DCCCLXXXII. ut not. 210.

(241) Magipertus hic Sueſſae fortaſſe praeerat uti Gaſtaldus, qui Pandonulfi factioni clam adhaeſerat.

(242) Quum per Sipontum Capuam adventarit Spoletenſis Dux, credibile omnino eſt, maritima, ac faciliora ipſum loca ſelegiſſe, & per Bene-

(a) *Suis*.
(b) *Illac*.
(c) Deeſt. *Cum*.
(d) *Deinde Caſſane*.
(e) Ann. 884.

Atellae (243) reſidens, Capuam frumento implevit. Accepto nuncio, repente (*a*) Romam profectus eſt, Capuanos relinquens in manibus dicti (*b*) Praeſulis. Is autem ſtatim ſuper Sanctum (244) Heremum Graecos, & Neapolites direxit, quem diu obſidentes, eos, qui in ſublimibus reſidebant, cepit, & deinde Capuam ex utraque (245) parte graviter affligebant ita, ut quaſi obſeſſa videretur; nam juxta Sicopolim (246) Graeci cum Neapolitibus, & Pan-

Beneventani Principatus agros tranſiiſſe, ut Samnitium montes, vias arduas, ac difficiles declinaret; ſicque ad praeſtandum foederatis obſeſſis auxilium citius perveniret; eamque etiam ob rem, ut ſuo foederis jure cum Beneventanis ſanciti uteretur cum exercitu adveniens.

(243) *Atella* antiquiſſima urbs, non ubi nunc Averſa ſita eſt (ut aliqui exiſtimarunt) ſed fere tribus ab illa milliaribus orientem verſus diſtans nuncque *Pomigliano di Atella* nobilis pagus, quem pone rudera adhuc exciſae urbis: de ea fuſius egi in App. viae Deſcr. L. III. Poſtrema ejus excidii calamitas XI. ſeculo accidit; inde a Nortmannis *Averſa* aedificata.

(244) *S. Heremus*, ſeu potius *Heraſmus* turris eſt altiſſima, in qua olim veteris Capuae Capitolium, nec longe a Theatro diſſitum, ut rudera adhuc extantia oſtendunt. Nunc etiam *Turris S. Heraſmi* appellatur, ibique ejuſdem nominis vetus Eccleſia, & finitimus pagus; qua in turri, fortiſſima olim arce ſuis propugnaculis undique circumſepta, ac munita Robertus Neapolis Rex natus fertur, ut ipſemet in quodam diplomate fatetur, in quo nundinarum Eccleſiae S. Mariae Majoris ab eo conceſſarum item mentio, ut in App. Viae loc.cit. notavi. Hanc turrim Athanaſius Graecorum, Neapolitumque militum copiis obſidione vallavit, & expugnavit, ut facilius nova Capua potiretur.

(245) Ideſt, ex utraque etiam fluminis parte, ut ſupra notatum eſt.

(246) *Sicopolis* tunc pene deſtructa erat, pagumque eidem urbi conterminum exſtruere coeperant ejus incolae, quem *Verſarium* prius ab *Inverſa* fortaſſe Sicopoli eductum, inde *S. Nicolai in Trifliſco* cognominarunt, ejuſque memoria ab exeunte Chriſti ſeculo X. habetur in chartis Monaſterii S. Mariae Monialium Capuae, & Capituli Metropolitanae Eccleſiae, cui Paroecia illa, pago jam deſolato, adnexa fuit anno MCCCCXXII. Ad hujus collis radices, qui Trifliſcus, ſive Rogetus dicebatur, nunc vero S. Mariae in Hieruſalem (ob antiquum ibi Deiparae ſacellum extructum a Canonicis Metrop. Eccleſiae Capuanae, cui

(a) Ann. 885. (b) *Praeſidis*.

Pandonulfo reſidentes omnia circumquaque ſtirpitus devorabant: unde contigit, ut octoginta ex eis Calinium (147) adhaerentes, ſuper Theanum latenter irruperunt; quibus ex (*a*) diverſo Lando cum Theanenſibus, & Atenulfus cum aliquantis Capuanis occurrerunt juxta Sanctam Scholaſticam prope Caſtrum Theani, a quibus & victi ſunt.

LXI. Per idem tempus Monaſterium B.Benedicti a (248) Saracenis prius dirutum anno Domini (*b*) DCCCLXXXIIII. ab Angelario venerabili Abbate coeptum eſt reaedificari (*) anno Domini (*c*) DCCCLXXXVI. menſe Auguſto. A quo reverſi, dum Capuam repeteremus, a Graecis capti, exutique ſumus, & exequitati; ablatiſque equis, & ſpoliis, (249) & miniſtris cunctis, homines argento redempti

cui ſubdebatur, duobus circiter abhinc ſeculis Fratribus Ordinis Servorum B. Mariae Virginis ſub annua quadam penſione conceſſum) plures aquarum acidularum medicinalium, iiſque, quae Neapoli, Theani, Teleſiae, atque alibi non diſſimiles ſcaturigines effluunt, quae frugibus molendis inſerviunt, quorum pluribus abhinc ſeculis ſub Richardo I. Capuae Principe extat memoria. Antiquae *Sicopolis* ſupra illius collis planiciem etiamnum ruinae ſuperſunt, quae *Caſtrum Palumbariae* vocitantur, ut not.75. innui.

(147) *Calinium* heic, non pro Calinulo, ſeu *Carinola* accipiendum eſt (quo nomine deinceps haec urbs vocitari coepta) ſed pro *Calvenſi* urbe, ſeu *Calibus*, & Calvo, quae Sicopolim inter, ac Theanum ſita eſt ab aquilonari Capuae regione. Eo pars exercitus depraedatum iverat, quaeque a Landone, & Atenulfo Theano egreſſis caeſa fuit juxta antiquiſſimam S. Scholaſticae Eccleſiam, ubi vetus illud aedificium monumento olim ſepulchrali inſerviebat, ibique adhuc extat, quo Theanenſes pro caſtro utebantur ad urbis ingreſſum cuſtodiendum ea parte, quo Theano Cales, inde Caſilinum iter erat, quae Latina olim vocitabatur, cujus deſcriptionem habes in App. L.II. & III.

(248) Monaſterii Caſinenſis a Saracenis direpti, novaeque ejuſdem ab Angelario Abbate conſtructionis meminit alibi Peregrinius, de qua nos inferius pertractabimus.

(249) De Erchemperti prope Capuam captura ſatis ſuperius verba fecimus.

(a) *Adverſo*.
(b) Ann. 884.
(*) *Deſ. Completumque ex C. Bolv.*
(c) Ann. 886.

Digitized by Google

pti ſunt; equos recollegimus (*a*) quinque: Ego autem ſolus cum praeceptore pedeſtre remanſi; a Capuanis delati ſumus in urbem; inde Neapolim pertranſeuntes, nihilque proficientes, infructuoſi remeavimus Capuam. Deinde tria plauſtra onerata victualiis, multiſque opulentiis juxta (250) Anglenam, quo prius capti ſumus nos, apprehenſa, & depraedata ſunt.

LXII. His (*b*) ita crudeliter geſtis, Atenulfus Spoletium (*c*) pergens, dato pretio, Suabilum Gaſtaldum Marſorum cum aliis ſociis (*d*) Baſſis, (251) quaſi ad trecentos armatos, ſecum advexit; cum quibus & conſilium iniit, ut Gaſtaldatum Capuanum illi firmarent; ſed ingredientes Capuam, cum hoc adimplere (*e*) nequiſſent dicti Franci, reſiſtente, ac contradicente praecipue Landone (251) germano ejus, quem (*f*) dudum ipſe cum ceteris fratribus Gaſtaldum in his, quae ad eos pertinebant, inſtituerat, ab eodem Atenulfo (252) abſoluti, via, qua venerant, repedarunt. Tunc dictus Atenulfus conſilio habito cum ſuis, (253) Sadi cognatum ſuum ad Athanaſium ſae-

(250) Locus hactenus *Anghiena*, ſive *Anglena* appellatur paululum ultra Capuam; Calvum verſus, ubi olim antiquum erat Coenobium Ciſtercienſium Monachorum, S.Mariae Caſamari, ſeu de Anglena nuncupatum, pone ejus pontem, qua rivus excurrit. A Wilelmo I. Siciliae Rege, Capuaeque Principe pons hic extructus ann. MCLV. conceſſaque jam dictae Eccleſiae S.Mariae XL.terrae fuerunt jugera, ex eo, quod ibi Rex equo in praeceps abreptus deiparae Virginis auxilio e periculo incolumis evaſit, ut videre eſt in diplomate anni MCCXI. quod conceſſionis ſub Othone Imp. III. Idus Mart. praecit. ann. confirmatae meminit.

(251) *Vaſſis* videlicet, unde *Vaſſalli*, Ducangius, aliique.

(252) *Abſoluti*, ſcil. a ſacramenti foedere, quo obſtricti erant ad auxilium praeſtandum. Hinc pacto inter eos ſtipendio jam exſoluto, venia iiſdem data eſt, ut ad ſuas ſedes immunes redirent.

(253) Hujus *Sadi* Atenulfi cognati ne verbum quidem apud alios.

(a) V.
(b) *Itaque*.
(c) Ann. 886.
(d) *Baſſiſque*.
(e) *Nequiviſſent*.
(f) Ann. 882.

Digitized by Google

ſaepius dictum ſubdole miſit, poſcens ab eo auxilium, ut adjuvaretur ſingulariter fieri Comes in Capua. Haec audiens gaviſus eſt, & ſpopondit ſe in omnibus illum auxiliaturum. Cumque hoc a plurimis, & maxime, terque, quaterque Landoni fuiſſet relatum, *(a)* illa ſolita ſegnitie, & torpore detentus parvipendens, pro nihilo ducebat hujuſmodi nuncium (254).

LXIII. Exin memoratus (255) Lando febris ardore ſuccenſus, Theanum *(b)* abiit *(c)* curandus a languore, quo detinebatur. Atenulfus interim a recepta, nec greſſum, *(d)* neque mentem removit; ſed *(e)* protinus effectivus exiſtens parturire quod jamdudum corde conceperat, ob hoc Neapolim ire anxiabat feſtinus. Hoc ergo cum ad aures Landonis perveniſſet, illico *(f)* Alciſum, (256) & Aldefridum Capuam miſit, ut dictum virum ſuo hortatu a coepto itinere deviarent, & adjecit: ***Ego autem, Miſſa audita, & comeſtione finita, ſubſequar vos.*** Illi enim *(g)* abeuntes fatum virum invenientes, retinere nequiverunt; erat *(h)* autem dies Dominicus. Deinde Lando proficiſcens, eum minime reperit, jam enim abierat. Quo facto ſubſtinuit

(254) Vigilare profecto debuiſſet, & dolos, ac machinationes hoſtium ſibi paratas timere; Principum quidem curae, ac ſollicitudinis intereſt pervigilare, ne inopina ſubditorum, vel hoſtium proditione opprimatur. Hinc Iphicrates Athenienſium Dux domi, militiaeque copias inſtructas habebat, ne ſi ſiniſtri aliquid accidiſſet: ***Impendere periculum non putabam*** dicere cogeretur, ut poſterorum memoriae hiſtorici tradidere.

(255) Lando febri cum laboraret, Capua Theanum profectus eſt, ibique ab aeris ſalubritatem morbo convaliturum ſperabat.

(256) ***Alciſum***, & ***Aldefridum*** ejuſdem Landonis familiares, Patriciosque viros, quippe qui Atenulfo cogniti, atque probati eſſe debuerant. An hic Algegiſum (ut in Cod. Bolvit.) legendum ſit, ignoro.

(a) *Ille.*
(b) Ann. 886.
(c) *Curaturus.*
(d) *Nec admittens admodum.*
(e) *Promptus, & fervidus, exiſtimans parturire ſe poſſe.*
(f) *Adelgiſum, & Adelfridum.* An Algiſus eſt de quo n. 1. & 68.
(g) *Abientes.*
(h) *Enim.*

ſtinuit Lando reditum ejus, illique revertenti dixit Lando, & ceteri fratres. *Quid egiſti illuc, quo* (*) *iſti?* Quibus ille reſpondit verba bona, verbaque conſolatoria, & deceptionibus plena. His auditis, & (*a*) nimirum creduli acquieverunt, credentes ei. Proinde Lando advertens fraternum dolum, ſed ſomno (257) ſopitus, & negligentia depreſſus non intelligens telum latens, quo jaculabatur; donec transfigerentur fibrae jecoris ejus, & Theanum rediit (*b*) ſanandus, ad quem (*c*) Landonulſus (258) frater ſuus inviſere veniens (*d*) Landonulſus ſolus in urbe relictus eſt.

LXIV. Cernens autem haec Atenulſus, & videns ſibi tempus adeſſe congruum, prius ſimulavit ſe cum conjuge, & liberis de civitate egredi, & (*e*) Calvum, quaſi ad habitandum, adire. Inter iſta cum juvenculis, & pecunia ambitioſis paciſcens, dato ſacramento, & (*f*) promiſſis multis muneribus, diſrumpens jusjurandum, quod cum filiis Landonis ter juraverat, cum ſomni tempus adveniſſet (*g*) Sabbato poſt Epiphaniam, (*h*) hoc eſt VII. Idus Januarii, advocatis ſodalibus ſuis, ſuper filios Landonis irruit bellaturus. Filii autem Landonis non ſegniter ſe praeparaverunt adverſus (*i*) hujuſcemodi conamen; ſed fugientibus eis, in quibus confidebant, concuſſi ſunt (259) vali-

(257) Somno ſolitae ejus deſidiae, ſegnitieque ſopitus.

(258) Legendum *Landulfus frater* ſuus, ut habent emendati Codd. Atque hinc ſane Landulfus filius Landonis ſenioris fuiſſe cenſendus eſt, qui Sueſſulanus dicebatur, ut in Ser. Com. Capuae uberius diſſeretur, Landonulſus vero, qui Capuae relictus eſt, fuit Atenulfi germanus alter, de quo in ſtemm. n. 15. verba facit Peregrin.

(259) Pugna haec, ſeu inteſtina ſeditio, intra ipſius Capuae moenia accidit. Atenulfus nepotes propulſans, urbe potitus eſt, eoſque Theanum ad patrem Landonem fugere compulit.

(a) *Nimium.* (*) Iviſti.
(b) *Sanaturus.*
(c) *Landulfus.*
(d) Vide expanſam Tabulam Comitum Capuae. Nu. 8.
(e) *Calinium, quaſi habitare.*
(f) *Praemiſsis.*
(g) *Sabbatum.*
(h) Ann. 887.
(i) *Hujuſmodi.*

valide. Maxime ex hoc turbabantur, quia putabant, quod Lando cum omnibus germanis ſuis in hoc adeſſet (a) diſcidio. Videntes autem hi, quod deſtituti eſſent ab omnibus, ceſſerunt Atenulfo, & egredientes noctu ex urbe, Theanum advenerunt Landonulfus, Pando, & nepos eorum (260) Guaiferius; clamantibus eis a tergo de civitate; *Nolite ire Theanum*, *quia certiſſime capiemini*. At illi Theanum (b) propinquantes haeſitare coeperunt, ne (c) forſan a Landone tenerentur adſtricti; nunciato itaque adventu ſuo, officioſiſſime ſunt ſuſcepti.

LXV. Atenulfus Gaſtaldatum Capuanum (261) ſingulariter ſuſcipiens, continuo ſe Comitem appellari juſſit; moxque filium ſuum Athanaſio obſidem direxit, ſicut ſacramento pollicitus fuerat, (d) Liburiam, (262) & Capuam ſub jurejurando illi conceſſit; Athanaſius vero retinuit illius ſobolem, quouſque factum illi a Guidone (e) Duce repromiſſum ſuſciperet dictus Atenulfus, acceptoque foedere Gallico, reddidit illi filium (263), & cuſtodita eſt pax inter utrumque anno uno, & menſibus (f) tribus. Per idem tempus miſſis Legatis idem Atenulfus Romam, Majo-

(260) Hic nepos Guaiferius idem eſt, cujus ſupra meminit n. 56. & *Coloſſenſis* vocabatur.

(261) *Singulariter*, ideſt, ſolus dominus Capuani Gaſtaldatus effectus.

(262) *Liburiam*, & *Capuam* Atenulfus Duci Athanaſio ſub jurejurando conceſſit, partem nempe illam *Liburiae*, quae Neapolitano Ducatui finitima erat, Sueſſulam, Abellamque verſus, Atellas, atque Liternum; & *Capuam*, ideſt, *veterem*, ſive Coloſſum, ut ſupra.

(263) Athanaſius pro ſui foederis cum Atenulfo ſecuritate, Guidonis Spoletenſis Ducis (qui Capuanis foederatus eoſdem ſpeciali fovebat patrocinio, ut ſup. not. 237. & ſeqq.) aſſenſum, & confirmationem expetiit. Quibus confectis, obſidem filium ad Atenulfum remiſit, pace ſic compoſita.

(a) *Diſsidio*. Vide Dauſqueum in Orthogr.

(b) *Appropinquantes*.

(c) *Forte*.

(d) *Licuriam*, ceterum ſemper *Liguriam*.

(e) Deeſt. *Duce*.

(f) Ad menſem April. Ann. 888.

Digitized by Google

Majone venerabili Abbate, & Dauſerio Diacono, ut ſubderetur Stephano pio Papae (264), eſſetque illi proprius famulus; & promiſit (*a*) quoque ei reddere Cajetanos, quos pridem callide ceperat, adjuvaretque eum contra Saracenos Gareliano reſidentes. Quae poſtea cuncta oblitus, ex his, quae promiſerat, nihil omnino adimplevit.

LXVI. His quoque diebus (*b*) Theophylactus Stratigo a Bari Theanum hoſtiliter advenit hyemis tempore, Saracenos tentans (*c*) impugnare; nihilque proficiens, infructuoſus abſceſſit; abienſque Neapolim, Marinum Gaſtaldum Caſtri Sanctae (265) Agathae Ajoni rebellem (*d*) accepit, & Apuliam rediens, nonnullas munitiones ejuſdem Ajonis vi apprehendit; unde, occaſione accepta, idem Ajo adverſus Auguſtale (266) dominium rebellionis jurgium (*e*) initiavit, quod ſuo in loco inſeretur.

LXVII. Ante hoc ſane tempus Guaimarius Princeps Conſtantinopolim ad Auguſtorum veſtigia confiſus, (*f*) abſceſſit; a quibus benigne ſuſceptus eſt; (*g*) Patritius ab eis factus, cum honore ad propria remiſſus eſt. Cum autem adhuc illic moraretur, Athanaſius dolorem conceptum

(264) Ut firmius in Comitatu Capuano Atenulſus dominaretur, etiam Stephano V. Pontifici ſe ſubdidit, ut tanquam ***jure Feudi*** (ut barbaro JCtorum vocabulo utar) illum a Sede Apoſtolica obtineret, ut ſup. not. 191. advertimus.

(265) Caſtrum S. Agathae cum inferius quoque a Scriptore noſtro memoretur, ibi nos aliqua delibabimus opportunius.

(266) Benev. Principes poſt Ludovici Aug. diſceſſum metuentes, ne ab Occidentis Imp. ſenſim opprimerentur, cum Orientis Imperio foedus inierunt, annuam penſionem iis ſolvendam pollicentes. Cum igitur Theophylactus Ajoni contra jus, pactumque foedus damna intuliſſet, Ajo ab Augg. Leone IV. ejuſque germano Alexandro deſciſcere coepit, ut infra.

(a) Deeſt. *Quoque ei*.
(b) *Theophylatus*.
(c) *In pugnam*. *In pugnas*.
(d) *Praecepit*.
(e) Ann. 887.
(f) Ann. 881.
(g) *Et Patritius*.

ptum in opus erumpens, Graecos, Neapolites, ſeu omnes Capuanos generaliter movens, ſuper *(a)* Abellanum miſit Caſtrum, quo tunc praeerat Landulfus Sueſſulanus. Mox autem ut illic ſupervenit exercitus, fraude illorum, qui intro erant, captum eſt, apprehenſo in eo Landulfo, & filio ejus juniore, nuruque illius, uxore videlicet Landonis, qui cum Guaimario profectus fuerat (267).

LXVIII. His ita decurſis, ſuaſus Lando ab *(b)* Algegiſo (268), aliiſque Capuanis una cum (269) Guaiferio *(c)* in quandam tractoriam plauſtro vehentem intromiſſus, Capuanam urbem ingreſſus eſt, atque ad Epiſcopalem abiit Aulam; ubi pauci ex vi congregati ſunt, Atenulfo accelerante. Tunc commiſſum eſt praelium, mortuoque (*) Vallane illuſtri viro, diſſolutum eſt cor eorum, qui in

(267) Abella antiqua, & celebris olim Romanorum Colonia a Gothis ſub Alarico deſolata eſt, licet inde denuo prope veteris ruinas extructa fuerit, antiquum tamen decorem nullatenus recuperavit; ſed oppido nomen dedit & decus inſigne Caſtrum, ſive Arx fortiſſima, in qua Landulfus tunc Sueſſulanus Comes dominabatur. Illam fraude civium cepit Athanaſius Dux & Praeſul Neapolit. cui Capuani quoque auxilium praeſtitere. Landulfus ipſe Sergii olim Ducis gener, ejus filius junior (nomen tacetur) & nurus illius, uxor ſcil. Landonis, qui cum Guaimario Salerni Principe Byzantium profectus erat, comprehenſi ſunt.

(268) An hic fortaſſe ille Algegiſus, qui ad deſcribendam hiſtoriam Erchempertum impulit, pro certo adfirmare non auſim; ut num. 1. not. 2.

(269) Lando Comes licet Capua expulſus ab Atenulfo fratre, aſſeclas tamen ſuos, ac fautores ibi reliquerat, qui illum in priſtinam ſolii dignitatem reſtituere ſummopere adnitebantur: quare illum clam introducere in *traba*, ſeu *traga*, & *tractoria* (videl. plauſtro ſine rotis, quod etiamnunc *ſtragulum* vulgo appellatur) tentarunt. Ac licet illi in urbem ingreſſo permulti faverent, opemque ferrent, Atenulfi tamen opera, ac virtute expulſus fuit, ſicque a ſuis etiam derelictus fratri cedere coactus eſt, & cum nepote Guaiferio Theanum inglorius regreſſus eſt.

(a) *Abellarum*.
(b) *Agelgiſo*.
(c) Deeſt. *In*.
(*) Wallano.

Digitized by Google

in parte Landonis erant, & coeperunt illum relinquere; & Atenulſo (a) aſſociari. Tunc, licet (b) ficte, pacis oſculum ſibi mutuo fratres obtulerunt, quod in arca cordis minime retinebant. Lando autem poſt illa cum Guaiferio ad propria remeantes, reliqui conſentanei (270) illorum capti ſunt, & (c) vinculis innexi. Inter quos & Landulfus Praeſul captus eſt, & cuſtodiae (d) truſus. Poſt non multum tempus per (*) ſingulos dies omnes abſoluti ſunt (*).

LXIX. In (e) diebus illis, quando Atenulfus Gaſtaldatus regendi jura adeptus eſt, omnia quaeque Beatus Benedictus infra urbem Capuanam poſſedit, fratribus exulantibus auferri praecepit; qua de re miſſus ab Angelario venerabili Abbate, (f) & Epiſcopo ego ipſe veſtigia Apoſtolorum adii, Stephanum Summum Pontificem (271) poſtulaturus pro rebus noſtris ablatis, a quo & benedictionem fratribus detuli, & privilegium noſtri Coenobii, & ſupradicto viro literas exhortatorias attuli: dominicalis res ablata reddita eſt, (g) mente autem ex toto ſubtracta, in proximo etiam Cellam mihi ab Abbate traditam, concepto dolore, vi abſtulit (272).

LXX. Interea cum Atenulfus jam memoratus Capuanos cepiſſet, advertens Athanaſius Capuam fortiter (h) concuſſam, coepit occaſionem quaerere adverſus Atenulfum, & obſides ab eo, ſeu & pacem (i) innovare, decur-

(270) Ideſt, Capuae conjurati, qui Landonem clam introduxerant.

(271) De hac Erchemperti ad Stephanum PP. legatione ſupra dictum eſt.

(272) Cellam, cui praeerat Erchemp. ignoramus: permultas quidem Caſinenſes in Capuano agro poſſidebant tam citra, quam ultra Vulturnum, quas ſuo loco commemorabimus.

(a) *Aſſociare.*
(b) *Finte.*
(*) Singuli per dies.
(*) *Anon. Salern. cap.* 128.
(c) *In vinculis.*
(d) *Tentus.*
(e) Ann. 887.
(f) Deeſt. Et.
(g) *Me autem.*
(h) *Percuſſam.*
(i) Ann. 888. menſe Aprili.

currentibus inter alterutros miſſis. Majo ſupradictus Abbas, & (a) Auſencius Neapolim profecti ſunt, quos Athanaſius ad Amphitheatrum ire praecepit, ſimulque Atenulfum illuc adeſſe voluit, quatenus firmato foedere una cum Guaiferio (273) Conſule, filium ſuum cum aliquantis e Capua obſidem mitteret. Hoc autem faciens, inſidias tetendit latenter cum Graecis, & ſuis (274) ad capiendum ſuos. Sed quia, ut conjicitur, adhuc non erat completa malitia, quae poſt paululum divinitus (b) punita eſt, facta eſt morula; ſed Atenulfus & filium ſuum infra urbem clauſit, ſupradictos viros miſit (275) Arenam, (c) egreſſuſque ſtatim Graecorum cuneus ſupradictos apprehendit viros cum aliis, & depraedavit totam (276) Capuam graviter; moxque ſine dilatione cunctum equitatum, & pedeſtrem exercitum mittens, omnia ſata Capuae ſuccidi, exterminarique fecit funditus.

LXXI. Praeſciens autem Deus dicti viri malitiam, & volens praeſtare Capuanis miſericordiam in tam crudeli, impiaque perſecutione, permiſit eundem Athanaſium in tan-

(273) Guaiferius, quem Conſulem vocat Erchempertus, Gaſtaldus erat, ſive Praefectus Arcis Coloſſenſis, Neap. Duci foederatus; Conſulis nomine illum adpellat Erchempertus inſigniore titulo fortaſſe ad ejus dignitatem augendam, cujus tituli nuncupatio Comitis, Gaſtaldive dignitatem nedum aequipararet, ſed etiam illi longe praeſtaret; niſi ironice Hiſtoricum locutum velimus, illum notando.

(274) Athanaſius ſuas copias in inſidiis latenter inſidere juſſit, ut Atenulfi exercitum inopinato aggrederentur, atque illum vel ad deditionem cogeret, vel ferro undique trucidaretur. Prima vox *ſuis* Neapolites, altera *ſuos* Langobardos notat.

(275) *Arena*, ideſt, Amphitheatrum, ſive Coloſſum.

(276) ***Depraedavit totam Capuam***, ſcil. totius Gaſtaldatus pagos, vicos, agroſque, qui utramque Capuam circumdabant, & in ſua ditione erant: *ſataque Capuae*, ideſt, ***novae***, quae in Liburia mare verſus erant, *ſuccidi*, ***exterminarique fecit***; ut Campani neceſſario victu privati conficerentur.

(a) *Auſentius*.
(b) *Punienda eſt*.
(c) *Aggreſſuſque*.

Digitized by Google

tantam elationem (a) prorumpere, ut etiam Beneventi fines bis, terque praedari faceret. Ajo autem tunc Bari degens (b) impugnabat Graecos impugnantes ſe. Qui (c) hoc audiens, illico, ſegnitie depoſita, ferme cum tribus millibus bellatoribus clanculo veniens (277) Caſtrum in Abellinum. Ubi autem intellexit Graecos, cum Neapolitibus reſidere ſuper Capuam, radicituſque eam devaſtare, illico recto itinere ſuper eos audacter adventare ſtuduit: ſed (d) quidam naturaliter zizaniorum ſator Dauſerius, (e) Dauſerii (278) noſtri genitor, urbe Beneventi egreſſus, ſubdole, ac ſi ſecuturus Principem, ex diverſo Capuam curſu properavit, & dicto exercitui adventum indicavit Ajonis. At illi, relicta Capua, (f) praecipites Neapolim reverſi ſunt: Ajo autem iter, quod ceperat, peregit (279) illiſque minime repertis, Liburiam ingreſſus eſt: cum quo & Atenulfus abiit, & exuſta tota pene Liburia, ac depraedata, populiſque, & beſtiis ablatis, puteiſque (g) ſaxis oppilatis, Amphitheatrum profectus eſt; quo reſidens per aliquot dies, machinis, & diverſis telis fortiter expugnavit. Ille, idemqne abiens (h) Caſtrum Sanctae (280) Agathae inſedit, atque Marinum Gaſtaldum

(277) *Veniens* &c. lege: venit in Caſtrum Abellinum, nunc urbs, Abellinum quoque vocitatum.

(278) Dauferius hic Beneventanus pater erat Dauferii Monachi Caſin. Diaconi, cujus ipſe ſuperius num.65. meminit, qui Abbatem Majonem Romam fuerat comitatus: ideo Dauferium, *noſtrum* appellat.

(279) Ajo Abellino iter Nolam verſus ſuſceperat; ac Liburiae ad Neapolites pertinentes agros Acerranos, atque Atellanos undique praedatus, puteos omnes ſaxis, ſarmentis, arborumque ramis obſtruxit, ut neceſſario potu incolae carerent, ſicque ad deditionem cogeret.

(280) Caſtrum S. Agathae, nunc nobilis urbs Campaniae, trans Tifatam ab ortu montem, ſitum, quod Comitatum Capuae a Beneven-

(a) *Perrumpere*.
(b) Ann. 888.
(c) *Haec*.
(d) *Quidem*.
(e) Deeſt. *Dauferii*.
(f) *Recipientes*.
(g) *Saxo*.
(h) *Super Caſtrum*.

dum ſibi rebellem in fide ad ſe remeantem ſuſcipiens, abſceſſit; aliquandiu (*a*) Beneventi commorans, per Sipontum Barim reverſus eſt.

LXXII. Atenulfus autem (*b*) ab Ajone, ſe ſubdens per ſacramentum, in adjutorium ſui centum viginti ferme bellatores ſuſcepit; cum quibus graviter totam Liburiam depraedavit. Sed quia nonnunquam deſperatio periculum gignere ſolet, generaliter morti (*c*) Materenenſes e (281) Calvo, & aliquanti Capuani cum (*d*) dictis Apulienſibus juncti, Liburiam circumeuntes, Sueſſulam depraedarunt, & re-

ventano Principatu dividebat ad fauces uſque Occidentales Furcularum Caudii. Ajo Princeps illud ſuae ditioni ſubdidit; Marinus enim Caſtri illius Praefectus, ſive Gaſtaldus, ab eo defecerat, ac Neap. Duci, Graeciſque, icto foedere, adhaeſerat. Haec urbs e ruinis exciſae olim Saticulae coaluit, parumque ab illa diſtabat, ut contra Peregrinium alibi a me probatum: ibique adhuc veterrimi illius oppidi reliquiae apparent.

(281) Hoc quidem loco aut depravatus, aut mutilus Erchemperti Codex, nec ab aliis Codicibus aptior habetur lectio. Attamen non inutilem fore conjecturam puto, ſi Hiſtoricum locutum dicamus de Graecis fortaſſe (quos *Materenſes* appellat, qui *Matera* urbe Theanum cum Theophylacto Saracenos apud Garilianum reſidentes debellaturi adventarant, illicque remanſerant, ut ſup. nu. 65.) Campanis illis adjunctis, qui Landonem Comitem, Theani commorantem, poſtquam Capua expulſus fuerat, fideliter ſecuti erant, in aemulum Atenulfum inſurrexere, ut Landonem ipſum expulſum in ſuam ſedem reſtituerent; Coloſſenſis quoque, Neapolitanique Ducis freti praeſidio ſperabant fore, ut junctis copiis, facili negotio Atenulfum praelio ſuperarent, atque ita Landonem in Capuae Comitatum reponerent, quod ex ſequentibus Erchemperti verbis oſtenditur; ait enim, Sueſſulam, proximamque Liburiam a *Materenſibus* cum Capuanis fuiſſe direptam, Athanaſio Duce Neap. ſibi adjuncto: ab Atenulfo ipſos ſimul appetitos eſſe: Coloſſenſem, ſeu Theatralem aciem a Guaiferio in eorum ſubſidium ſtatim advolaſſe; ſicque fronte, tergoque obſeſſum circumdatumque Atenulfum pugna ſuperatum Atellam confugiſſe, quam prope cum vix diſperſas copias collegiſſet, Capuam verſus rediit. Haec ego, aptius fortaſſe alii expenderint.

(a) *Benevento*.
(b) *Ajonis*.
(c) *Materenſes*.
(d) Deeſt. *Dictis*.

& reverti coeperunt; quibus occurrit Graecorum, Neapolitumque exercitus juxta rivolum Lanii, atque in unum miſti (*a*) ſupervalebat pars Atenulfi partem Graecanicam; ſed ſuperveniens ſcara Theatralis a tergo, & in medio circumſcepti, devicti ſunt, partim capti, partimque gladiis extincti ſunt. Hac de cauſa audaciam ſumens Athanaſius, bellum coepit expetere, unde Atenulfus non ſegnis redditus continuo cum ſuis Atellam abiit; dumque praelium non inveniſſet, reverſus eſt ad ſua.

LXXIII. Cum non (*b*) multo poſt, inſtigante inimico humano generi, collecta Athanaſius multitudine, exercitu miſto Graecorum, Neapolitenſium, & Iſmaelitarum, equitantium, & pedeſtrium, miſitque illos adverſus Capuam pugnaturos; quibus occurrit Atenulfus ultra rivolum Lanii juxta (282) Sanctum (*c*) Carſium, habens in comitatu ſuo auxiliatores ab Ajone miſſos, nec non & Saracenos: Saraceni vero ex utraque parte juncti ſteterunt, nulli eorum praebentes auxilium. Atenulfus talia cernens, acrius ſuper inimicos (*d*) ſuos inſurgens, ac primo impetu potenti virtute ſuperans, pertrivit eos uſque ad ultimam perniciem, occiſis ex eis plurimis, multiſque captis, reliquos oppido fugere compulit, victorque triumphans ad caſtra onuſtatus, ac laetus cum ſuis omnibus repedavit: de ſuis autem praeter (283) unum amiſit, Alde-

(282) ***Locus S. Carſii***, vulgo ***S. Carsio***, in agro Averſano trans Clanium ſitus eſt: ibi acerrime pugnatum ab utroque aemulo, Athanaſio ſcil. & Atenulfo, quibus Saraceni praeſidio erant. Sed hi neutri eorum Duci, pugna jam inter eos inita, adjumento eſſe voluerunt. Qua de re Atenulfus rei militaris expertiſſimus, ac Dux adprime ſtrenuus Athanaſii acies fregit, ac ſtatim e certamine victor abiit.

(283) Parum hic fide dignus redditur Erchempertus, qui ab Atenulfo Comite tam acri, obſtinataque pugna unum duntaxat militem, cui nomen

(a) ***Superval. valebat.***
(b) Ann. 888. Indict. 6.
(c) ***Carcium.*** Vulgo, ***Santo Carzio*** in agro Averſano.
(d) Deeſt. ***Suos.***

derico nomine, & ipſum a ſuis, ut fertur, occiſum. Ab hoc ſane die coepit jam quaſi potens eſſe Atenulfus, & Athanaſius impotens. Hinc inchoavit omnia ſata eorum, qui in Coloſſo morabantur, diripere, cunctaque bona eorum vehiculis diverſis ad urbem trahere (284).

LXXIV. (285) Hoc quoque, quod narro, omnes audient aures, pro ut Dominus ſaepe parabolice ſequacibus ſuis dicebat: (*a*) *Qui habet aures audiendi, audiat*. Ut omnis paveſcat homo, ſtupeat, & ad Deum revertatur. Vel vero ne quis obſtinatus animo remanſerit, contingat illi; (*b*) quod Dathan, & Abiron ſuperbientibus advenit, nec non & Core cum fautoribus ſuis eveniſſe dignoſcitur. Guaiferius enim Praefectus Arenarum, qui pene omnia mala, quae facta ſunt in diebus ejus, is opere ſuo geſſit, fecitque patrare; cujus praeſtigio Romana tellus depopulata, Beneventana regio funditus deſolata eſt, at hoc & exitium, & finem accepit idcirco, Dei judicio, modo illius ſcelus facinoroſus finis explevit. (*c*) Nam ſubito ſuperna (*d*) inſpirante gratia, a qua omne bonum procedit, in illum excitati illi, a quibus ipſe putabatur ſalvari

men Aldericus a ſuis, ut fertur, occiſus, amiſſum praedicat. Hoc utique ſuperius etiam in Capuae oppugnatione contigiſſe fatetur his verbis: *De noſtris unus ſolum Onericus, & (ut fertur) a ſuis extinctus eſt*. At haec inepta ſane non Erchemperti fortaſſe, ſed Longobardi cujuſdam amanuenſis licentiae tribuenda, ut gentis virtutem extolleret, Neapolites aemulos, Saracenoſque deprimeret.

(284) Ad urbem Capuam omnia trahere, quae ex direptione veteris Capuae vicorum, atque caſtrorum abſtulerat, ab eorumque ſatis frumenta, frugesque diripuerat.

(285) Toto hoc numero LXXIV. κατ' ἔμφασιν ab Erchemp. Guaiferii infelix exitus deſcribitur: quippe poſt tot mala, quae jamdiu patraverat in Comitatu Capuano, Beneventanoque Principatu, aliiſque Regionibus, Deo inſpirante, ad ſuorum ſecuritatem, atque tranquillitatem ab amicis captus eſt, & victori Atenulfo traditus, ut flagitiorum ſuorum poenas lueret. Vid. Anon. Salern. c.138.

(a) Matth. cap. 13.
(b) Numer. cap. 16.
(c) Diebus 11. a victoria ad S. Carſium.
(d) *Expirante. Expiante.*

ſalvari, mutata mente in eum ſurgentes, apprehenderunt, bonaque ipſius diripientes (a) vinxerunt, revertentes nihilominus ad ſolum, de quo (b) nunquam diabolice abſciſſi ſunt; ipſumque (286) Proconſulem deſpicabilem Capuam, Atenulfo (c) conſentientes, remiſerunt pane tribulationis, & aqua anguſtiae (d) ſuſtentatum. Hoc facto univerſi, qui a propria ſede olim fuerant (e) exulati, ſuperbe ad ſuam obedientiam reverſi ſunt; factumque gaudium magnum, pax, & ſecuritas; coeperuntque praeeſſe, qui ſubeſſe ſoliti erant; (287) & qui per trecentos, & eo amplius annos imperaverant, ut legiſtis, praeeſſe coeperunt iis, qui cum Saracenis vicerant per aliquot ſoles. Tunc coepit cohors Bardica triumphans regnare ſuper eos, quos ſemper armis ſubegerant (288).

LXXV. Interea videns Athanaſius, ſe in omnibus ſuperatum, pudore abjecto, pacis expetiit foedus, quod adeptus eſt; (f) praemiſſoque jurejurando, pacti ſunt ad invicem. Primum tantum ſacramentum ſiſtebat roboreum ad menſem, aut tempus (389) annotinum: iſtud autem

nec

(286) Iterum Guaiferius Coloſſenſis *Proconſul*, qui Conſul prius vocatus fuerat, ut not. 273. Fort. ironice Proconſul Romano more, quaſi Provinciae Praeſes, & Praefectus habitus.

(287) Neapolitanos quidem intelligit, qui Capuanis ſemper infenſi fuerant, illorum agrum, & praeſertim Liburiam pene totam paulatim occupaverant armorum vi, vel fictis inter ſe foederum ſacramentis, ut pluribus verbis ſuperius.

(288) Confuſim heic loquitur Erchempertus, niſi mutilus fortaſſe textus. Ex hiſce enim verbis tantum colligitur, quod profligatis tunc Neapolitum, ſociorumque Agarenorum agminibus, Sueſſulanus Gaſtaldatus, Acerra, Atella, omneſque pene Liburiae campi adjudicati Comitatui Capuae fuerint Liternum uſque, atque Nolam, ut alibi dicam, Neapoliſque Ducatus variis in Liburiae locis expoliatus, ut clarius infra explicat num. 76.

(289) Tempus *annotinum*, ſive *annoticum*, anni curſum deſignat.

Unde

(a) *Viguerunt. Jungerunt.*
(b) *Nunc.*
(c) *Conſentiente.*
(d) *Sugillaturum.*
(e) *Superbe exulati.*
(f) *Praevioque.*

Digitized by Google

nec ad diem duravit duodecimum. Denique Iſmaelitae hac, (a) illacque diſcurrentes, (b) invitantur ab omnibus, omnia devorant, univerſa conſumunt, & contra Neapolim unanimiter conſurgunt; aequo valde examine ipſum ſupernum jaculatus eſt ſolium, ut ab his proculdubio percelleretur, cum quibus Chriſticolum genus pene omne protriverat; prout (c) Joannes dicit in Apocalypſi; immo & Dominus per Joannem de Babylone. *Quantumcumque miniſtraverunt vobis, miniſtrate: in poculo, quo miſcuit, miſcete illi duplum*. Haec autem audientes, nolite cor apponere, quod Deus (d) hoc meritis alicujus (e) Praelati fecerit, ſed ſua miſericordia, & miſeriis hominum egerit motus; ut ipſe per (f) Pſalmiſtam dicit. *Invoca me in die tribulationis* (g), *& cruam te, & honorificabis me. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras juſtitias meas*? &c. quouſque ait. *Haec feciſti, & tacui; exiſtimaſti, inique, quod ero* (h) *tui ſimilis*. In una tantum re moveor, quod cum dicat (i) Apoſtolus. *Vae qui praedaris, nonne & ipſe praedaberis*? Quid ergo erit de his qui praedant proximos, & proximas, traduntque proſtibulo? ita ne praedabuntur? Deinde ſicuti enim Neapolites vaſtantur, qui vaſtarunt, ita & nos, forſan, devorabimur, (k) qui nunc devorantes ſumus. Beati ergo, qui, Domino cuſtodiente, immunes ab hac ſaeculi procella exiſtunt, ubi omne malum, & nullum ſine Domino bonum regnat, & (l) in aeterna nominantur vita, qua omnis felicitas, & beatitudo perennis floret in ſaecula ſaeculorum. Amen.

Unde etiamnum boves, qui nondum jugo ſubacti, & qui vix annum exegerunt, vernacule dicimus *Annutoli*.

(a) *Illac*.
(b) *Invitabantur*.
(c) Apocal. cap. 18.
(d) Deeſt. *Hoc*.
(e) *Relati*.
(f) Pſal. 49.
(g) *Tuae, eripiam te, & magnificabis me; nam peccatori dicit: Quare &c.*
(h) *Tibi*.
(i) Iſaias cap. 33. ſic dictus. Vide Hieron. ep. 103. ad Paulin. & Auguſt. de Civit. l. 18. c. 29.
(k) *Quod*.
(l) *Interna nominatur*.

LXXVI. Ajo (*a*) denique a Benevento per (*b*) Sipontum (290) Barim profectus ; ſuper quam Conſtantinum Auguſtorum (*c*) Aulicum, & Patritium inſidentem reperit, rebelles Imperatorum viriliter impugnantem; adverſus quem dictus Ajo fultus auxilio Iſmaelitarum, & vallatus agmine pedeſtrium Apulienſium audacter (*d*) inſurgens, primo impetu victor exiſtens, de hoſtibus plures interfecit; deinde a Conſtantino, qui cum tribus millibus equis in tuto conſiſtebat loco, valide contritus, vix cum aliquantis urbem ingredi valuit Barim : reliquis aut gladiis, aut traditis captivitati. Is autem Graecorum obſitus vallo, infra urbem occultatur, ſuſtinens (291) ſuffragium Atenulfi, quem pridem protexerat, & non invenit; nam & Gallos, & Agarenos, promiſſis aureis, ſaepius miſtim invitans, obtinere (*e*) nequivit.

LXXVII. Atenulfus ergo cum Athanaſio pace interim cuſtodita fere (*f*) XII. diebus, ſciſſo foedere, utraque pars ad praedam prorupit. Sed Capuani praevalidiores effecti per ſe, & cum Saracenis graviter Neapolim circumquaque vaſtantes, lacerant, (*g*) & igne conſumentes omnia,

(290) Ajo Princeps, qui jam a Graecorum Imperatorum dominio deſciverat, Barium proficiſcitur, quod a Grecis obſidebatur, primo impetu victor, inde victus urbem regreſſus eſt.

(291). *Suſtinens ſuffragium Atenulſi*, ideſt, *ab Atenulſo auxilium expectans*, quod prius illi Ajo praeſtiterat, novumque, ſi opus fuiſſet, ſpoponderat. Neque ab Italiae Regis copiis (quos *Gallos* tunc vocabant) aut a Saracenis ſubſidium expectandum fas erat, etiam *auri ſponſione oblata* : illi enim inteſtinis bellorum certaminibus Reges inter aemulos, Berengarium ſcil. Everardi Forojulienſis, & Guidonem Lamberti Ducis Spoletenſis filios, implicabantur. Cum aliis aut foedere conjuncti, ut cum praefato Guidone, ut infr. n. ſeq. aut cum Neapolitibus decertantes pro Atenulfo Comite totum Capuae Comitatum ſubigendum ſperabant, atque eam ob cauſam illuc migrare neglexerant.

(a) *Autem*.
(b) *Sepontum*.
(c) *Aulae Patricium*.
(d) Ann. 888. iiſdem diebus, quibus Amphitheatrum receptum eſt ab Atenulfo.
(e) *Nequit*.
(f) *Bis binis*. *Binis*.
(g) *Ut ipſi conſumantes*.

Digitized by Google

omnia; aequo Dei judicio, ut qui Saracenis innumerabiles Chriſticolas gladiis, & captivitatibus tradidit, boniſque eorum ditatus eſt, non immerito ab his flagelletur, rodatur, & praedetur, ut Salomon ait: *(a) Quis (b) miſerebitur incantatori a ſerpente (c) percuſſo?*

LXXVIII. Interea Atenulfus poſt Epiſcopi (292) captionem, cunctumque Clerum ſacramento revinctum, ad nova ſe contulit, & recentia jura *(d)* Legis. Nam Monachos B. Benedicti pro rebus (293) perditis jurare compulit, quibus ceſſum fuerat ab omnibus *(e)* retro Principibus, cunctiſque Auguſtis Gallicis, ſacramentum per ſe nulli homini dandum, niſi per Scariones, ſe autem in hujuſmodi negotio ſapientiorem, ac potiorem oſtendens prioribus (294).

LXXVIIII. *(f)* Defuncto autem Lamberto filio Guidonis ſenioris, filio ſuo *(g)* Spoletium reliquit; quo etiam decedente, Guido junior (295) Spoletium, & Camerinum ſuſci-

(292) *Epiſcopus*, qui ab Atenulfo captus eſt, fuit *Landulfus* Capuae Praeſul, ejuſdem nepos, qui in Epiſcopali Sede S. Stephani veteris Capuae prope Coloſſenſem Arcem ab Atenulfo jam ſubactam reſidere debebat.

(293) *Pro rebus perditis*, ſcil. pro rebus, ſive agris ab aliis inter bellorum turbines occupatis, qui ut a Monachis vindicari poſſent, chartas conceſſionum producere, juramentumque praeſtare ad veritatem conteſtandam debebant in manibus *Scarionum*, quo nomine *Milites nobiles* a Langobardis appellabantur, ut videre eſt ap. Carol. Aquin. in Lex. milit. Ducang. Murator. alioſque paſſim.

(294) Atenulfum merito laudat Erchempertus, a quo beneficiis quamplurimis Caſinenſes fuerant cumulati; ſub eoque Principe ſuam ipſe deſcripſit hiſtoriam.

(295) *Guido* Junior Spoleti, & Camerini Dux filius Lamberti, qui fuerat filius Guidonis Senioris, ut in ſtemm. Idem qui poſtea anno DCCCLXXXVIII. Regnum Italiae poſt Berengarium occupavit, cujus facti paulo infra Hiſtoricus noſter meminit, & nos ſupr. egimus.

(a) Eccleſiaſtici c. 12.
(b) *Medebitur*.
(c) *Semel percuſſo*.
(d) *Regis*.
(e) *Vero*.
(f) Ann. 880.
(g) *Spoletum*.

ſuſcipicns, cum Saracenis in Sepino (296) caſtrametatis pacem fecit, obſidibus datis, & acceptis. Cujus etiam tempore ſupradicta Coenobia, Urbes, & Oppida omnia a Saracenis capta, & exuſta (297) ſunt. Regiam ad urbem (298) legationem dirigens, contra jus faciens, pecuniam accepit; quamobrem a Carolo III. Auguſto (299) captus eſt, & niſi fugam (*a*) arripuiſſet, capite plectendus erat. Unum quippe illius narro factum haud (*b*) diſſimile, quod in Gariliano geſtum (300) eſt. Denique cum Siponto idem Dux, Atenulfo comitante, Capuam pergeret,

(296) *Sepinum*, ſive al. *Sepianum*, urbs olim fortiſſima, Bovianum inter, & Teleſiam a Benevento milliaribus circ. XV. diſtans; cum Alezeco olim a Benev. Princ. cum aliis urbibus adſignata fuerit, ut ſupr. notavimus, unde *Gaſtaldatus Alezeci*, a Saracenis poſtmodum occupata erat. Et quoniam minati fortaſſe erant, se Gaſtaldatum Theatenſem, qui Spoletenſi Ducatui adnectebatur, occupaturos, hanc ob cauſam Guido cum iis ann. DCCCLXXX. pacem compoſuit, ne tot hoſtibus undique cinctus & oppugnatus opprimeretur.

(297) Haec Saracenorum irruptio ann. DCCCLXXXII. contigiſſe videtur, quo Johannes VIII. antequam e vivis excederet, Carolum Imperatorem hortatus eſt, ut ei auxilium contra Spoletenſis Ducis copias ferret, a quibus *Pentapolis urbes* opprimebantur; & contra Saracenos, qui Romanae Campaniae minabantur. Baron. tom. X. Neque anno DCCCLXXXIV. iſta irruptio deſierat, quo S.Bertharius Caſin. Abbas ab iis gladio peremtus eſt.

(298) Conſtantinopolim Legatos mittens contra jus fecit, quod ipſe Italiae Regi Carolo Aug. tanquam Spoleti Dux dudum illi fidelitatis ſacramento se obſtrinxerat.

(299) Carolus Auguſtus qui III. dicitur, idem qui vulgo *Craſſus*, fil. Ludovici Germaniae Regis, Piique Imp. nepos Ann. DCCCLXXX. vel ſequenti (Pag.ad h.a.) Auguſtus inauguratur a Johanne VIII.die Natalis Dom. & anno DCCCLXXXVII. in Triburenſib. Comitiis ob ejus deſidiam, ineptiamque ad Imperii majeſtatem ſuſtinendam, depoſitus: cui ſucceſſit Arnolſus nothus Carolomanni, a quo Carolus emendiçare alimenta coactus eſt. Baron. loc. cit.

(300) Quod *factum narrandum* adhuc deſideramus.

(a) *Arriperet*. (b) *Indiſsimile*.

Digitized by Google

ret, in loco, qui Caudi (301) dicitur, Arranem Iſmaelitam, Tyrannum crudeliſſimum cum trecentis pene ſequacibus ſuis peremit. Cognoſcens autem Guido Carolum Auguſtum *(a)* ſeminecem jacere, cupiditate regnandi devictus, deceptuſque a contribulibus ſuis, *(b)* relinquens Beneventanam Provinciam ſibi *(c)* ſubactam, *(d)* & Spolitenſium Ducatum, abiit Galliam (302) regnaturus; Beneventi quidem tellus a Graecis capitur; Spoletium depraedatur ab Agarenis: ipſe autem manet inviſus, & inauditus. Cum vero *(e)* pervenerit, & auditus fuerit, quid *(f)* dixerit, vel quid egerit, ſcire volentibus per ordinem narrabo.

LXXX. Interea Ajone *(g)* obſeſſo infra urbem Barim a Grae-

(301) De Caudio, ejuſque Furculis alibi dictum. Ibi Atenulfus Comes, & Guido Spoletenſis junctis copiis dimicantes, Arranem Saracenum cum trecentis aliis occiderunt.

(302) *Galliam* hic Ciſalpinam intelligit, ſeu *Langobardiam*, quae nunc *Lombardia* vulgo vocitatur, in quam ſe tranſtulit Guido ann. DCCCLXXXVIII. ut Italiae Regnum occuparet contra Berengarium jam Regem inauguratum. Hic primo ejus opes fregit; ſed inde a Guidone ſubactus eſt ann. DCCCXC. & Imperiali poſtremo Diademate coronatus a Stephano PP. V. initio anni DCCCIXC. ut recte Pagius adnotavit ad annum DCCCVIIIC. nu. 2. quem conſule. Ad hoc tempus Guido regnandi cupidine illectus, Beneventanam Provinciam jam ſibi ſubjectam, Ducatumq; Spoleti, & Camerini reliquit: Graeci interim Beneventanam Dynaſtiam ſubdidere; Spoletinumque Ducatum Saraceni invaſere, ut his verbis expedite narrat Erchempertus: *majora inde proſecuturum promittens*, quae quidem ſcripta fuiſſe credo, poſteaque deperdita; non autem, ut communiter ajunt, Erchempertus hoc anno DCCCXIC. diem extremum clauſit; cum ab iis, quae ipſe in fine hujus nu.79. innuit, plane colligitur, ipſum ea ann. DCCCIXC. deſcripſiſſe, eo ſcil. tempore, quo Guido nondum amplius *inviſus*, ideſt devictus a Berengario erat, ſed victor, ut legentibus patet.

(a) 887. exeunte, qui obiit 888. men. Jan.

(b) *Reliqua*.

(c) *Subacta*. Vide Chronol. Pr. Benev.

(d) *E Spolitenſium*,

(e) *Pervenit*.

(f) *Erit*.

(g) Ann. 888.

a Graecis, atque auxilium efflagitante a Gallis, & ſuis, Atenulfus titubans (303) Athanaſii minas, Legatos ſuos ad Conſtantinum patritium deſtinavit, qui reſidebat ſuper dictam urbem, & foedus (*a*) cum ipſo ſtatuens pacis vires reſiſtendi Ajonis, aſtu doloſo, avertit. His, & (*b*) hujuſcemodi argumentorum decipulis (304) dictus Ajo cernens ſe deluſum, doluit; tandem neceſſitate coarctatus cum memorato Patricio pacem faciens, urbem remiſit, & ad propria remeavit: Atenulfo, & Majoni Abbati, (*c*) qui ſupra fata legatione functus fuerat, haud fruſtra minitans. Eadem tempeſtate dum idem Atenulfus Dauferium (305) noſtrum Diaconum (*d*) diſponeret Tarentum, & inde Regiam ad urbem tranſmittere, ipſe queſtus eſt adverſus eum de inopia: oborta inter alterutrum contentione, ad invicem ſequeſtrati ſunt, & Atenulfo incubante Capuam, Dauferius Theanum commoraturus properavit. Paulo poſt concordia compoſita, ad eum, a quo ſe ſeparaverat, regreſſus eſt.

LXXXI. Per idem tempus Graeci navaliter a Conſtantinopoli ad Rhegium (*e*) tellurem adventantes, ex diverſo & Iſmaelitae ab Africa, & Sicilia properantes, utri-

(303) Atenulfus metuens, ne cum Ajoni auxilium ferret, ab Athanaſio iterum Capuae Comitatus ſubverteretur, militia, ac Duce deſtitutus, foedus cum Graecis iniit, & Ajoni hoc modo auxilium praeſtitit, urbemque Barium iisdem conceſſit; Ajone tamen diſſentiente, qui ſponte coactus Barium ceſſit, Beneventumque ſe tranſtulit.

(304) *Decipulis*, ideſt fictionibus, quibus Ajoni Atenulfus illudebat, ſuoque potius, quam Principis commodo, atque utilitati conſulens; *Decipulae* enim voce metaphorice utitur, vulgo il *trabocchetto*, qua aves eſca, aut mures decepti capiuntur.

(305) *Dauferium noſtrum*, ideſt Monachum Caſin. ut ſup. not. 278.

(a) *Cum ſtatuens*. *Cum ſtatueret*.
(b) *Hujuſmodi*.
(c) *Qui fata*.
(d) *Recte diſponeret*.

(e) Sic quoque *tellures Theatbenſium*. Num. 5. *in Barium tellure*. N. 29. *Benev. tellus*. Nu. 47. & *Romana tellus* Num. 74.

utrique junxerunt ſe inter Meſſanam urbem Siciliae (306), & Rhegium : & confringentes parumper (a) mortui cuncti ſunt Graeci ; tantoque metu territi ſunt reliqui Achivi, qui remanſerunt, ut tam viri, quam feminae, (b) & parvuli, relictis utriuſque civitatibus (307) cum omnibus, ſubſidium adepti ſunt, nemine contrahens bella. Sed ut talia permiſerit Divina aequitas illi belluinae genti e contra narrabo brevius. Achivi autem, ut habitudine ſimiles ſunt, ita animo aequales ſunt beſtiis ; vocabulo Chriſtiani, ſed moribus triſtiores Agarenis (308). Hi videlicet per se fidelium omnes praedabant, & (c) Saracenos emebant, & ex his alios venales Oceani litora farciebant, alios vero in famulos, & famulas reſervabant. Talia, & his ſimilia animadvertens Deus tradidit illos in opprobrium, & in devorationem, ut pereant, & recogitent, & intelligant, quia in operibus ſuis diris Deum jacu-

(306) Utraque tam Graecorum, quam Saracenorum claſſis in Meſſanenſi Pharo pugnam commiſerunt, in qua Graeci devicti ſunt, ut infra explicat Hiſtoricus. Plures quidem Baſilius Imp. e Saracenis victorias retulerat, eamque praecipue, qua anno DCCCLXXX. illorum claſſem penitus profligavit, ut ex Epiſt. Johann. VIII. 249. patet, eaſque habes ap. Zonaram, & Porphyrog. in vita Baſilii. At Leo ejus filius patris ſolium adeptus, non vero ſecundam ejus fortunam, tametſi militari arte ſatis pollens inclaruerit, pluries a Saracenorum claſſibus ſuperatus eſt, ut paſsim Graeci Scriptores inviti enumerant : unaque ex iisdem victoriis ea fuiſſe creditur, cujus Erch. hoc loco meminit ann. DCCCLXXXVIII. quamquam ejus inde jacturam Nicetas maritimae Leonis claſſis Praefectus inſigni Saracenorum clade compenſarit ann. DCCCIXC.

(307) *Cum omnibus* &c. locus ſine dubio corruptus. Hinc lectionem Caracciolanam ſequor tanquam germanam : *cum omnib. rebus ſuis ad loca tuta ſe receperint, nemine perſequente* : timore videlicet, metuque concuſſi, & exagitati.

(308) Hic quam male de Graecis ſenſerit Erchempertus, jam vides. Omnia quae prius in ipſos vomuerat opprobria colligit.

(a) *Victi ſunt. Mutuo juncti ſunt.*
(b) Deeſt, *& parvuli.*
(c) *Saracenis* an *a Saracenis?*

jaculati ſunt. Acta ſunt haec in arcto ſpatio maris, quod dividit (*a*) Regnum a Sicilia, qui locus olim tellus erat, (309) ſed moderno tempore a Phari aequore occupatus eſt. Haec itaque geſta ſunt anno Domini DCCCLXXXVIII. Menſe Octobri.

LXXXII. Hoc etiam anno (*b*) reverſus eſt Guido ad Italiam, (*c*) quam principare (*d*) cupit, ſed obtinere (*e*) nequit. In Italiam juxta civitatem Breſcianam cum Berengario, & ipſo Duce conflictus, in quo nimirum conflictu utriuſque partis acies crudeliter caeſa (310) eſt. Spolia autem caeſorum a Berengario recollecta ſunt. Pacti ſunt (*f*) tantum ad invicem uſque in Epiphania, (*g*) quae celebratur VIII. Idus (*h*) Januarii: Cum autem uterque ſe junxerint ad pactum, vel ad bellandum, quod deinceps egerunt, praeſenti Opuſculo inſeram.

Finis Hiſtoriae Erchemperti.

DE

(309) Vulgare aliorum dictum ſequitur Erch. Acunctis non ex opinione, ſed ex veritate uti fabella aeſtimatur. Sparta Geographis expendenda relinquitur.

(310) Variam Guidonis Italiae Regis cum Berengario fortunam diſtinguit Pagius ad ann. DCCCVIIIC. n. 1. & 2. Stephanus PP. V. Arnulſum in Italiam e Germania revocaverat ad hujus Provinciae Tyrannos deprimendos; Berengarius enim neceſſitate potius, quam voluntate compulſus illuc haud adventarat ann. DCCCXC. Guidonem propterea Pontifex Imperatorio diademate coronavit, ut ſuperius monuimus.

(a) *Regnum* abuſive, ut etiam apud Ign. Caſſ. N. 2. idemque Erchemp. pari ratione Ducem Neap. dixit *Principem N.* 29. Sed hic, *Regnum* terra eſt continens oppoſita Inſulae.

(b) *Revertens*.

(c) *Quo*.

(d) *Cupiit*.

(e) *Nequivit*.

(f) *Tm*.

(g) *Quod*.

(h) Ann. 889.

DE HISTORIOLA
IGNOTI MONACHI CASSINENSIS.

PEratilem ſane hanc Hiſtoriolam, quae in celeberrimi Caſſinenſis Monaſterii Bibliotheca deliteſcebat, jam olim ex inibi adſervato membranaceo (a) ſcripto Cod. ſignato numero 353. deprompſeram diligentia quidem laborioſa; etenim membranae illae prae antiquitate pleriſque in locis adeo extritas repraeſentabant literas, ut multoties eas interpretari magis, quam legere opus mihi fuerit, tandemque duas, treſve voculas, & majori plane jactura, nonnullas integras lineas prorſus obliteratas praeterire ſim coactus. Sed malum hoc non unum in illis inſederat, quae vel librarii culpa, vel auctoris defectu (raſurae enim nullum aderat judicium) vacuas retinebant, quo loco numeri adſcribendi fuerant annorum Epochae ab Abb. Petronace ad Abb. Berthariam, quod ſane ne dum res ipſa, de qua ibidem agitur, ſed titulus iiſdem membranis praefixus, quem poſt dabo, ſummopere expetebat: operaeque pretium fuiſſet termaximum id noſſe, quo implicatae enodari facilius potuiſſent quaeſtiones eadem de re non ſatis hactenus explicatae; illaque pariter adnotatione noviſſemus definitum annum, quo praeſentem Hiſtoriolam ejus auctor exaraverit (b). At de hoc bene eſt, ex pluribus namque ejuſdem locis clare liquet ſcriptioni illum incubuiſſe, ſuperſtite adhuc jam dicto Berthario, proindeque rebus exſtitiſſe coaevum; quas, licet non continenti ſerie, ſed ſaltuatim; video tamen produxiſſe ad annum fere 875. quando Imp. Ludovicus Lotharii fil. ex CisTyberina Italia in Galliam ultimum ſe recepit, quod Num. 22. & 26. nec poſteriora uſquam adnotavit. Scriptionem vero ſuam, praemiſſis

(a) *Scriptus Codex hujus Hiſtor. alicubi deficit librarii, & temporis culpa.*

(b) *Cujus auctor rebus coaevus.*

miſſis nonnullis velut Prolegomenis, exorſus ille fuerat a tempore, quo Beneventanus Principatus diſceſſit, diſcerptuſque eſt in partes, hoc eſt ab anno 840. *Ejus igitur aetas nulla obſcuritate obvelatur:* (a) *ſecus autem nomen, quod omnino ſilent membranae, ſimplicem praeferentes Epigraphen his verbis conceptam.* Annorum ſupputatio de Monaſterio Sanctiſſimi Benedicti. *Quam cum integrae Hiſtoriolae minime quadrare comperiſſem, eſt mihi viſum aliam, quam indidi, ſubrogare meo arbitrio efformatam. Nec forſan, de hujus auctoris nomine majorem adeptus fuerat notitiam Leo Oſtienſis, qui eadem iſta, conſimilibuſque uſus, ut ipſe in Prologo ſui Chronici adpellat, ſcriptiunculis, gravi ceteroqui eandem ſuggillat cenſura*, lacinioſo *adſerens* (b) ſtylo *deſcriptam. Quis vero illi lacinioſus dictus ſit ſtylus, nuſquam prodit; ſed facile diſces, re inſpecta, cujus implexa, ac multiplex narratio modo currit recto ordine, modo recurrit, nulla temporum norma cuſtodita, ſed ſicut mentis impetus impellebat; non ſecus, ac in veſtium laciniis, ut caſus tulerit, praerupti, undoſique implicantur, multiplicanturque ſinus. Eſtque hac plane ſignificatione id verbi apud Petrum Diac. in Additione ad eumdem Oſtienſem lib.* 3. *c.* 47. *eandemque multo ante videtur uſurpaſſe Tertullianus adverſus Marcionem lib.* 4. *cap.* 29. *dicens* expeditos nos eſſe debere ab impedimentis vitae lacinioſae: *eodemque figurato dicendi ſchemate quicquid continenti, ac firmo, imperturbatoque non procedit tenore, lacinioſum dicitur; indeque Apulejo Met. lib.* 1. convallis lacinioſa. *Et in Apolog.* 1. imbecillitas lacinioſa *adpellatur. Etſi Apulejus priori loco convalles adpellare potuit lacinioſas, quod illae lateribus adjacentium montium in longum productae, quoſdam quaſi fictiles tubos repraeſentent, in quorum pariter formam lacinioſae veſtes ſpiſſari, producique ſolent. Et plane hac ille uſus eſt translatione alio loco lib.* 6. *cum fontes dixit* proni foraminis laciniis editos.

Sed

(a) *Sed ignoti nominis.* (b) *Stylo in ea uſus lacinioſo.*

Sed Tertullianus iterum libro de velan. virgin. cap. 4. Sermonis compendium *oppoſuit* ſermoni lacinioſo. *Et adverſus Marcion. lib.* 4. *cap.* 1. Compendiatum novum Teſtamentum lacinioſis oneribus antiquae legis. *Iterumque de cultu fœminarum cap.* 9. faciei ſimplicitatem lacinioſis pombarum ineptiis *pariter oppoſuit. At de his ſatis* (*). *Praeſentem vero Ignoti hujus auctoris Hiſtoriolam a Leone inibi fuiſſe indicatam, nulla ambiguitate adfirmo, e qua illum complura excerpſiſſe ſat conſtabit, ſi modo utriuſque loci, quos ad hujus Opuſculi oram paſſim contuli, expendantur: idque majori quoque cedet bono, quoniam neglectum temporum ordinem hoc pacto addiſcere valebis a Leone, qui eadem pene omnia ſuo in Chronico ſeriatim digeſſit. Nemo autem idcirco operam arguat me luſiſſe, quod Oſtienſi deflorata iterum recoxerim, nullo prorſus emolumento; namque ex incondita iſta ſcriptiuncula, tum multa curioſis non ingrata, quae ille omiſerat; tanquam a ſuo inſtituto nimium aliena, modo innoteſcent; tum vero clariora fient, ut opinor, quae habentur in Actis Adparitionis S. Michaelis Archangeli* (a) *in Gargano monte de bello inter Sipontinos, ac Neapolitanos, qui eodem tempore Chriſti fidem ſuſceperint, de quo viros magnos (non utique mihi ſuccenſendos) laboraſſe ſcio. Ab eadem namque noſcere poterimus inibi Sipontinorum nomine Langobardos demonſtrari, qui Sipontum, & adjacentia loca non ante multos annos pervaſerant, Beneventanaeque Dynaſtiae adtribuerant; Neapolitanorum vero adpellatione indicari communes Graecos, qui ſub ducatu Magiſtri Militum (Neapoli ſupremum id tunc erat militare munus) novos propellere hoſtes, ſive praereptas ſibi urbes reciperare ſatagebant; agnitaque ope ab Archangelo* (b) *Langobardis*

(*) *Confer. Voſſ. Etym. V. Lacinia, & Lauremberg. in Antiquar. V. Lacinia, & Laciniare, ubi plura congeruntur ad rem.*

(a) *Qua lux datur Actis Adparitionis S. Michaelis Archan. in M. Gargano.*

(b) Langobardos Graecis regionem ademiſſe, clarum eſt, proque ea retinenda perpetuo cum eiſdem dimicaſſe.

bardis praeſtita, religioſiores devenere: male enim Graeci apud Latinos ſaepe ſaepius audierunt de pluribus ſacris dogmatibus: quod Actorum ſcriptor genere, ut reor, Langobardus Neapolitanis, ipſis utique Graecis, ſignate adtribuit; quia, ni fallor, eos propemodum indefeſſos, perpetuaque bellorum aemulatione maxime inviſos ſuae genti ſentiebat remanſiſſe hoſtes. Productam vero explanationem ab hac (a) *praemonſtrari Hiſtoriola num.* 3. & 25. *nullus, ut puto, inficiabitur, quam aliquando altera ipſe utens conjectura ſubodorabam; accepto ſcilicet indicio, tum ab iis, quae Erchempertus num.* 27. *obiter quidem, adnotavit de victoria iterum a Langobardis de Neapolitanis relata, recurrente anniverſaria die Adparitionis S. Michaelis Archangeli* (*)*; tum vero ex iis, quae habet Ignotus ſcriptor in Actis Dedicationis Sacrae Cryptae in monte Gargano, eaque legere eſt in Homiliario Doctorum; quo loco antiquus ſane auctor ille, qui Caroli Magni aetatem praeceſſit, de revelatione agens Archangeli in praedicto Monte, tradit bella a Sipontinis Angelica virtute propulſata, interceſſiſſe illa non inter ſolos Neapolitanos, & Sipontinos, ſed his adſtitiſſe Beneventanos; ita ut aperte inde dignoſci poſſit Sipontinorum, Beneventanorumque nomine Langobardos Beneventanae regionis ab eo fuiſſe praemonſtratos, acceptione per eadem tempora ſatis communi, ut alibi erit dicendum. Mihique valde favet non aliis explanatus adhuc locus Adonis Viennenſis in Martyrol. ad diem* 29. *Septemb. ubi agens de eadem Archangeli revelatione, miram Sipontinae urbis deſignationem tradit, eam locans* in Campaniae finibus inter ſinum Hadriaticum, & montém Garganum; *quandoquidem cum non ſatis explorata antiquiora illa geſta ad recentiora ſaecula perveniſſent, quibus tunc inter Langobardos, ac Neapolitanos per Campaniam* (b) *frequentiſſimae, perpetuaeque incaleſcebant pu-*

(a) Confer Erchemp. num. 81.

(*) *De hac utique re infra num. XXV. uberius pertractabo.*

(b) Erch. N. 2. 8. 10. & 15. Tum Pr. Grimoaldi. nu. 3.

pugnae; idcirco ſua ſcriptores tempora contemplantes, res, loca, belligerantiumque gentium nomina commiſcuere. At de his non plura, quae nihilominus S. Romanae Eccleſiae, eruditorumque cenſurae firmo propoſito ſubmitto. Adſtitit autem Langobardis CisTyberinam Italiam invadentibus B. Michaelis virtus (a) *eodem Dei conſilio, quo S. Sabini Epiſcopi, & Martyris patrocinium adfuit Langobardis aliis, qui per eadem tempora in Spoletanam urbem, locoſque conterminos irrupere, ut auctor eſt Paulus Diac. Hiſtoriae lib. 4. cap. 5. Sed & reliquis quoque omnibus SubAlpinas urbes inhabitantibus Langobardis coeleſte non defuit auxilium, qui Sancti Praecurſoris Joannis Baptiſtae protectione fulti, & Regiam, ſupremamque in ceteros alios retinentes dignitatem, eoſdem ad ſui Patroni cultum pariter allexere, quibus illum noverant aeque adſtare fautorem. Sed de his conſule, ſi licet, eundem Paulum eodem* (b) *lib. 4. cap. 22. Ceterum exemplar hujus Hiſtoriolae antiquum ſane, ab auctoris uſque aetate exaratum haud dubie opinor; namque ſuppletum illud, adnotatumque fuiſſe a Joanne Abbate Caſſinenſi, olim Capuae Archidiacono, certiſſimo comperi indicio, ſicut alibi conſtare faciam. At non idem Ignoti hujus Monachi extitit autographum, quod intelligi facile poterit ex hoc ipſo, quod librarii defectum ſuppleverit Joannes tum alibi, tum ad num. 2. itemque quod nonnullis in locis mendoſum habeatur, auctoris non credam vitio. Ex quibus quidem locis inobſervatus non eſt mihi praetereundus unus, aut alter. Et primo qui ad num. 1. ſignatus habetur aſteriſco, ad quem Leo Oſtienſis lib. 1. cap. 4. in ſcripto, & in Venetae editionis Codice tradens, Petronacem praelatum fuiſſe in Caſſinenſi Coenobio anno 720. legiſſe videtur ſic.* Ab anno Incarnationis Domini (*c*) quingenteſimo trigeſimo nono ſub Juſtiniano Imperatore ſunt anni &c. *Alter vero locus mihi obſervandus initio*

(a) *Si modo calculo firmabunt ſuo ſacri, eruditique viri.*
(b) *Hos autem iterum moneo, quo* ad fidem ſcripti exemplaris.
(c). Vel legit. *Quingent. quadrag.* ipſo ſcilicet 40. adnumerato.

initio eſt num. 6. *ubi Indictio* 15. *adfixa* Conſtitutioni promotionis exercitus *Ludovici annum monſtrat, ut citius, exeuntem* 866. *At ille Caſſinum pervenerat in Junio ejuſdem anni, Capuamque exercitu circumvallatam obtinuerat in Septembri, ſicut conſtat ex Chronologia Comitum Capuae ſuo inſerenda loco. & ex eodem Oſtienſe* (a) *lib.* 1. *cap.* 35. *Nec animadverſione non eget tertius tandem locus ad num.* 7. *ſignatus litera K; etenim initio menſis Decembris modo dicti anni* 866. *Ludovicus decimum octavum ad minus, non autem decimum ſeptimum, ut ibi habetur, ſui Imperii annum adnumerabat, quippe qui ex Guilielmo Bibliothecario in Hadriano primo annum Imperii obtinebat decimum nonum in die* 19. *Kal. Januarii Indictionis primae, hoc eſt exeunte anno* 867. *quam pariter annorum ſupputationem demonſtrant Acta Concilii Romani ſub Leone* IV. *quae relata habentur Hincmaro Epiſt.* 9. *cap.* 23. *ad quem locum fruſtra eſt Adnotator, ſed rite illa explicantur ab Antonio Auguſtino lib.* 2. *de Emend. Grat. Dial.* 3. *& a Baronio ad annum* 884. *num.* 17. *Tuque ad eandem formam interpretare Anaſtaſium Bibliothecarium in Leone* IV. Cum conſilio, *inquit*, Sereniſſimorum Lotharii, & Ludovici Imperatorum anno Imperii eorum quinto, & trigeſimo, atque Pontificatus jam dicti Praeſulis ſeptimo menſe Decembris, die octava, Indictione ſecunda. *Ex quo diſces adnumeratum fuiſſe Ludovici annum quintum in menſis Decembris die* 8. *Indictione* 2. *hoc eſt anno exeunte* 853.

FRAN-

(a) Non obeſt Diploma in Chr. S. Vinc. de Volt. l. 2. *Dat. an.* 17. *Imp. Ludov.* 3. *Id. Jun.* 14. *Ind. poſtquam Capuam cepit an.* 1. hoc eſt, ann. 886. nam confictum adparet ex adjecto tempore captae Capuae.

FRANCISCI MARIAE PRATILLI

Ad ea, quae in hac Camilli Peregrinii Hiſtoria collecta ſequuntur.

ADMONITIO.

QUamvis ſeriem hiſtoriae Langobardicae a Peregrinio deſcriptae ne latum quidem unguem invertendam putarim; tamen ne Sicardi, & Radelchiſii Beneventanorum Principum Capitularia tenebris offuſa, ac omnino obſcura in medium afferrentur, ut a Peregrinio factum animadvertimus, temporis anguſtia diſtrictus in extricandis aliis difficultatibus ad hanc hiſtoriam pertinentibus, Cl. quoſdam viros e foro Neapolitano adhibui, quorum opera notulae ſaltem aliquae in dubiis obſcuriſque locis adderentur, ut nihil, quod ad illuſtrandam hanc Langobardorum hiſtoriam conduceret, ſupereſſe videretur. Quare ut iis elucubrandis aliquid temporis ſpatium concederetur, eademmet Capitularia altero tomo inſerenda putavi. Quod ſiquis fortaſſe culpae expoſtulabit, factum non improbet, cum literariae Reip. bono ſatis ſit conſultum.

Quoad Ignoti Caſinenſis hiſtoriolam attinet, quae heic poſt dicta Capitularia a Peregrinio ſubjungitur; ad eam quoque illuſtrandam notulas quaſdam adjeci, iis omiſſis, quas ad Erchemperti hiſtoriam idem Ignotus appoſuit. Ad ea tamen, de quibus ibi Erchempertus non meminit, & quae explanatione egerent, illas adjunxi.

Poſt Erchempertum Anonymi Salernitani hiſtoria collocanda videbatur, quippe qui cum eodem Scriptore ab aliis confunditur, ut alibi Peregrinius ipſe adverterat, ac viciſſim ſocii, comiteſque habentur. At quoniam poſt Ignotum, Salern. Anonymum Camillus tranſponendum putavit, eo etiam loco illum (integrum tamen, non mutilum, ut praeter omnium exſpectationem Peregrinius ipſe fecerat, ac itidem Muratorius in ſua Ital. Script. Colle-

Digitized by Google

ctione) reponendum curavi; ut unico intuitu eorundem & varietas interdum, & narrationis concordia animadvertatur: additis quoque ex aliorum MSS. Codicum, quos minutim expendi, variantibus lectionibus: (ut hujus Scriptoris totam hiſtoriam unitim conjugerem, quod in Cl. Muratorii editione exſpectabatur) ac notas quaſdam iis adjeci, quas Muratorius ipſe breviter quidem, ſed multa eruditione refertas, & critice excultas in medium attulit.

HISTO-

Digitized by Google

HISTORIOLA
RERUM A LANGOBARDIS GESTARUM
IN CISTYBERINA ITALIA AB ANNO FERE DCCCXXXX.

Ad tempora Landulſi Campani Epiſcopi, & Comitis, atque S. Berthari Abbatis Caſſinenſis: continens annos plus minus XXXVI.

Ignoto Monacho ejuſdem Monaſterii
Auctore coaevo.

I. Quidam ex noſtris ſcire volentes quot anni eſſent a tempore Sanctiſſimi Benedicti Patris uſque nunc, nos quoque amore ducti, quantum potuimus ſub calculandi aeſtimatione collegimus. Ab anno Incarnationis Domini quingenteſimo (a) vigeſimo (1) anno ſub Juſtiniano Imperatore ſunt anni a diebus ejuſdem Beatiſſimi Benedicti uſque ad Petronacem Abb. centum (2) octoginta, & unum. Et a Petronace Abbate uſque (3) HUNC annum Domini Berthari Abbatis, qui eſt

(1) *Anno* : lege, *nono*. Anno ſiquidem DXXIX. S. Benedictus Caſinenſe Monaſterinm conſtruxit, ut in ſerie Abbatum Caſin. opportunius cum Peregrinio expendemus.

(2) *Octoginta*: lege, *nonaginta*. Anno namque DCCXX. Petronax Caſinenſe Coenobium inſtauravit, ut ſup. dictum eſt, alibique differendum.

(3) Si per *τὸ Hunc* certum Praeſulatus Berthari annum Ignotus deſignaſſet, planum profecto foret, quo certe anno ab eo coepta fuiſſet ſuae hiſtoriae deſcriptio. Verum, uti rite Peregrinius advertit, cum ſub Abbate Berthario vixerit, *ſcripſeritque quae viderat*, conji-

(a) Vide judicium meum de hac Hiſtoriola.

eſt Deo praeſule in Coenobio tertius decimus Paſtor, dinumerantur circiter anni (4) ... quoſt eſt annus Dominicae Incarnationis (5) . *Numeri annorum non aderant*.

II. (6) Paululum aliquid & de Langobardorum gente, quomodo in Italiam properarit, commemorandum. (a) Narſis quoque Patritius pro expellenda Gothorum gente, quae Italiam invaſerat, Langobardos foederatos elegit, & cum Graecis ſuis pariter, ac Romanis ab eiſdem finibus, hoc eſt Romanorum terminis, repulit Gothos. Qui Narſis Neapoli reſidens, legatos ad Langobardorum gentem dirigit, mandans ut paupertina (7) Pannoniae rura desererent, & ad Italiam cunctam refertam divitiis poſſidendam venirent, ſimulque multimoda pomorum genera, aliarumque rerum ſpecies, quarum Italia ferax emittit, quatenus eorum ad veniendum animos poſſet inlicere. Langobardi vero laeta nuncia, & quae ipſi praeoptabant, gratanter ſuſcipiunt, deque futuris commodis animos attollunt. Hinc Langobardi ſedes proprias, hoc eſt Pannoniam, amicis ſuis Hunnis contribuunt; eo

ſci-

conjiciendum videtur ab his, quae ipſe narrat, ab anno circ. DCCCXL. ad DCCCLXXVI. abſolviſſe: non enim uſque ad Monaſterii ſui deſolationem (quo etiam tempore Berthario Abbati a Saracenis caput amputatum fuit, quod anno contigit DCCCLXXXIV.) hiſtoriam ipſe ſuam perſecutus eſt.

(4) *Circiter anni CLVI.* ſupplendum eſt ex ſupr. notatis.

(5) Annus Dominicae Incarnationis deeſt etiam in autographo. At ex jam dictis conjici poteſt fuiſſe annum circ. DCCCLXXVI. vel qui proxime ſequitur; quo fortaſſe anno ſuam Ignotus noſter abſolvit hiſtoriam.

(6) De Langobardorum in Italiam adventu plura jam dicta ſunt in Pauli Diaconi, & Erchemperti notis. Heic duntaxat adnotandum videtur, ab Ignoto Caſinenſi Narſetis in Graecos Auguſtos odium, vel aemulationem ſilentio praeteriri, ex quo tandem Narſete in Italiam advocati fuerint Langobardi, quod nemo fere ex Latinis ſcriptoribus negat.

(7) Legendum: *pauperrima*.

(a) Ad verbum ex Paulo Diac. l. 2. c. 5. & 6.

ſcilicet ordine, ut ſiquo tempore Langobardis neceſſe eſſet reverti, ſua rurſus arva repeterent. Igitur Langobardi, relicta Pannonia, cum uxoribus, & cunctis omnibus, & ſuppellectile. Italiam properant poſſeſſuri. Habitaverunt autem in Pannonia annis XLII. de qua egreſſi ſunt menſe Aprili (a) (*per Indictionem primam, alio quidem die poſt Sanctum Paſcha, cujus feſtivitas eo anno, juxta calculi rationem*) in ipſis Kalendis Aprilibus, cum jam a Domini Incarnatione anni quingenti ſexaginta, & octo eſſent evoluti.

III. Poſt hoc dominantes Italiam, (8) Beneventum (*properantes*) introeunt ad habitandum. Horum (9) autem

(8) Adfirmat heic Ignotus, Beneventum properaſſe Langobardos, Italia jam ab ipſis ſubacta, quod opinioni illorum contrarium omnino eſt, qui aſſerunt, illos Beneventum incolendum a Narſete miſſos, quo primum tempore ab eo in auxilium evocati Langobardi (ex iis ſcilicet, qui poſt reditum illorum in Pannoniam reliqui fuerant in Italia praedis, ac depopulationibus aſſueti) ac praemiis allecti fuerant, ut junctis ſuorum Graecorum copiis in Gothos arma verterent. Quae heic confuſa admodum, & indigeſta omnino congerit Ignotus, nemo non videt. Verum de Autharis Regis Beneventum adventu Hiſtoricus intelligendus videtur, ut Ducatum illum extenderet, Langobardorumque Regno adjudicaret, ut ſuperius innuimus in proluſione ad Paul. Diaconum, quam conſule. Idem etiam Peregrinius adſerit in Diſſertatione de Benev. Ducat. inſtit. tomo III. hujus operis adducenda.

(9) *Horum autem*: (ideſt Langobardorum) deeſt fortaſſe *defenſor*, aut aliud hujuſmodi, *extitit Michaël Archangelus*. Quo tempore ſuam concinnabat Ignotus hiſtoriam, exploratum quidem eſt, gentem illam B Michaëlis cultui addictam fuiſſe, ob idque ſpecum illi prope Sipontum dicatum identidem religioſe frequentaſſe. At hic non ab initio frequens fuit cultus, cum ex Langobardis plerique idolorum cultores fuerint, aut ſaltem Ariani, ut alibi diximus, & fuſius infra. Quod a pleriſque Langobardicarum rerum Scriptoribus hactenus ignoratum animadvertimus. At planum profecto fit ex variis, quae circumferuntur, numiſma-

(a) Quae hic, & infra his ſignis ( ) ſunt incluſa, erant ad oram ſcripti Cod. ſed aliena manu, & atramento recentiori, quae tribuo Auctori Chronici Com. Cap.

tem Princeps militiae coeleſtis exercitus Michaël extitit Archangelus. Neapolites (10) ad fidem Chriſti perducti. (b) Alzecus Vulgarius cum hominibus ad habitandum

miſmatis, in quibus inſcriptum cernitur: *S. Michaël Archangelus*. Plura etiam in Principatu Beneventano, Salernitano, ac Capuano eo tempore in ſui honorem templa poſita leguntur, ut ap. Oſtienſ. alioſque, quaeque adhuc ſupereſſe cernimus.

(10) Quantum heic a veritate abhorreat, ac prorſus hallucinetur Ignotus Caſinenſis, nemo eſt qui non videat, cum Chriſti fidem a Neapolitibus uſque hactenus multo poſt Langobardorum in Italiam irruptionem acceptam adſtruat. Ac profecto ad Apoſtolorum uſque tempora illam referendam nemo eſt, qui in dubium revocet. Veterem hanc, certamque traditionem Scriptores fere omnes haudquaquam improbant. Cuinam ignota ibi B. Petri Apoſtoli praedicatio Chriſtianae Religionis, cum primum, vel ſecundo is Romam profecturus, aut illinc expulſus Neapolim venit, ibique fidei myſteriis pleroſque primum imbutos omnes fatentur? Epiſcoporum ſane Neap. Sedis certa, licet ob Tyrannorum perſecutiones interrupta aliquando, ſeries, illorum Acta, in Concilia interventus, Templorum, immo & Monaſteriorum extructio, aliaque Chriſtianae Religionis monumenta ſub prioribus V. ſeculis ſatis oſtendunt, hunc Hiſtoricum Neapolitum famae obtrectaſſe (niſi ejus textum corruptum velimus) cum illos poſt ſeculum Chriſti VI. ad fidem perductos poſt Langobardorum in Campaniam adventum, adfirmet. Langobardi quidem tunc temporis vel ethnici, vel Ariana ſaltem ſecta imbuti erant, ut vel Paulus ipſe Diaconus ſuae gentis fautor eximius praedicat. Hinc Beneventanos potius Langobardos ſeculo VII. in Chriſti fide fuiſſe inſtructos, ſecus vero Neapolites ab Ignoto Caſinenſi adſerendum erat. Ex ipſiſmet enim illius gentis Scriptoribus patet, S. Barbatum Beneventi, ac S. Decoroſum Capuae plurimum deſudaſſe, ut Langobardi, diſcuſſa errorum caligine, verae Religionis dogmata amplecterentur, & Fidei lumen iis illuceſceret; quod ex actis ipſius S. Barbati Benev. Epiſcopi, ac Apparitionis S. Michaëlis Archangeli, ut Peregrinius, Bollandus, Baronius, aliique adfirmant, plane evincitur. Qua profecto de cauſa (niſi amanuenſium incuria, aut a Neapolitanorum fortaſſe obtrectatore aliquo factum putemus) Ignotus haec enarret, omnino ignoratur. At ſane ingenita Langobardicae nationis in Neapolites aemulatio in cauſa fuit, ut plura in eos temere effutirent illius gentis Scriptores. Et quidem hi, Erchempertus praeſertim, & Ignotus Caſinenſis, qui ſeculo IX. ſuam hiſtoriam deſcri-

(a) Ex Paulo Diac. in Hiſt. Lang. lib. 5. c. 11.

Digitized by Google

dum ſuſcipitur. Graecorum, Romanorumque Langobardi gentes ſuperantes, totam ſimul Beneventi poſſident patriam.

IV. (*a*) *Omne* quippe *Regnum*, ut ait Dominus, *in ſe ipſum*

ſcripſerunt, eo ſcilicet tempore, quo Neapolites inter, ac Langobardos aſſidua ardebant bella, hujuſmodi probra Neapolitibus imponere, eoſque hujus rei expoſtulare conantur; ut Neapolites calamo ſaltem, ſi non armis offendentes, tanquam ethnicos, ac impios notent. Vid. infra num. XXV.

At non Ignotus duntaxat Caſinenſis hujuſmodi haec in Neapolitanos congerit probra; ſed, ut ex quibuſdam aliis auctoribus colligitur, qui illorum gloriae invident, Symmachum quoque, a quo fortaſſe Ignotus hic accepit, in hanc ſententiam diſceſſiſſe, ajunt. Is igitur epiſt. 27. lib. VII. cum Neapolim *religioſam urbem* vocet, ex ejus verbis quidam poſt IV. Chriſti ſeculum baptiſmi aqua lotam fuiſſe credunt; ac Symmachi uſque aetate Neapolites gentium aras, deorumque delubra coluiſſe. Hujus Scriptoris verba in medium adferantur: *Quam pridem Neapolim petitu civium ſuorum viſere ſtudeo: illic honori Urbis Religioſae intervallum bidui deputabo. Dehinc, ſi bene dii juverint, Capuano itineri venerabilem nobis Romam, laremque petemus*. Quod Symmachus ſub ſeculi IV. fine Valentiniano Imperatore vixerit, Urbis Praefectura, Conſulatu, aliiſque Dignitatibus auctus, inde ob ejus in ethnicos ſingulare animi ſtudium, indulgentiamque Urbis exiſio mulctatus ſit, nemo eſt, qui ignoret; illumque Chriſtiano nomini infenſum perpetuo fuiſſe, aeque apud omnes eſt exploratum. Quare non eum ibi de Chriſtiana Religione locutum inquiunt; ſed de Gentium potius ſuperſtitione: non enim elogia in hoſtes Symmachus congeſſiſſet, nec civium petitioni lubenter annuiſſet, ſi ſuae ſectae adverſa illi dogmata tenuiſſent, nec eorum civium petitioni ſibi aſſentiendum putaſſet, ſi contrariae ſuae religionis legibus paruiſſent. Sed ne in hoc tempus fruſtra teratur; praetermittendum arbitror *Religionis* verbum, ejuſque etymon varie ab Scriptoribus accipi; unde multiplex *Religionis* urbis Neapolitanae acceptio eſt. Ultro quidem adverſariis concedimus, Symmachum de ethnicorum ibi religione locutum, Neapoliteſque quoſdam dignitate fortaſſe, aut nobilitate praeſtantes, qui illum ad urbis acceſſum invitarunt, idolorum cultui addictos notaſſe, quid ad rem? an ex hoc inferri licet, Neapolitanam inde gentem tum ethnicorum ſuperſtitioni penitus adhaeſiſſe, Chri-

(a) Lucae c. 11. Ad Galat. cap. 6.

ipſum diviſum deſolabitur . Et quod quis ferens ſeminaverit , hoc & metet . Propterea diviſus Iſraëliticus populus in omnem ventilatus eſt mundum ; ſic & haec Langobardorum gens diſſidentes mentibus , etiam ſuos interfe-
cere

Chriſtianique nominis hoſtes , uti Symmachus erat , hactenus extitiſſe ? Satis quidem improbabile ; ſiquidem D. Ambroſius , qui ad haec fere tempora claruit, Severo Neapolitano Antiſtiti ſanctiſſimo literas miſit , ut lib. VII. ep. 55. idemque fortaſſe Symmachus Decio Campaniae Praeſidi *Severum* ipſum *Epiſcopum fratrem meum* (ſic eum adpellat) *omnium ſectarum atteſtatione laudabilem* commendare ſtuduit, ut ex ejus Epiſt. 51. lib. VII.

Urgent adverſarii , Severum hunc Epiſcopum ab Ambroſio , & Symmacho laudatum , nullibi a Scriptoribus , Neapolis Antiſtitem cognominari . At Ambroſius , qui *Jacobum fratrem , & Compresbyterum ſuum in Campaniae litora ad quietem ſibi adipiſcendam adventaſſe* , ait , *& ejus amoenitates elegiſſe : remota enim veſtri litoris ora a periculis , omnique ſtrepitu tranquillitatem infundit : Nos autem* (ſubdit Ambroſius) *objecti barbaricis motibus , & bellorum procellis in medio verſantur moleſtiarum freto* ; quid , quaeſo , aliud deſignat , quam Neapolim , Campaniae amoeniſſimam urbem , in ejus praeſtautiore , ad maris nempe litus , extructam ſinu , quaeque ab omni tunc bellorum periculo vacua , quiete maxima fruebatur ; dum Mediolani , ac in ceteris Italiae regionibus bellorum incendia exardeſcebant ? Heic nempe Campaniae litus ab Ambroſio deſcriptum , ac ubi Severus Antiſtes praeerat, ſitum profecto erat. Siquem alterum maritimae urbis Campaniae Praeſulem , Severum nomine , ab Ambroſio nuncupatum , habent , oſtendant ; niſi pro ſuo libito illum effingant. Idem quoque Symmachi verba confirmant . Is enim cum Decio in Campania (ubi munere aliquo vel civili , vel militari fungebatur , ac Neapoli potiſſimum degebat , ut ex ejuſdem Symmachi Epiſt. 36. lib. VII. apertiſſime colligitur) Severum Epiſcopum commendarit , ecquinam urbi Severus praeeſſe poterat , quam Neapoli , in qua ſaepius ſimul immorantes Decius , ac Symmachus ipſe probatam , exploratamque Severi Antiſtitis virtutem ſatis habebant ? Negari vero nequit , quamvis Neapolitanam gentem uſque ab Apoſtolorum aevo ſacro fonte tinctam adfirmemus ; tamen uſque ad Conſtantini imperium , immo ulterius , ethnicorum ſuperſtitioni pleróſque hactenus addictos . Quamvis enim Catholica Religio in cunctis Romani imperii urbibus , oppidiſque palam ubique coleretur ; tamen ſub Conſtantino Magno uſque ad ejus obitum ann. CCCXXXVII. haud omnino everſus erat idolorum cultus, nec deorum delubra radicitus evulſa, licet per-
multa

Digitized by Google

cere Principes. Ob id patriae facta diviſio, Beneventanorum Principatus duabus equidem partibus efficit diviſus; a quibus viciſſim Franci, Saracenique unus contra alterum evocati, poſt tandem fraus Saracenorum

multa deſtructa cernerentur, ſacraque vero Deo Opt. Max. Templa excitata, ac poſita, ut narrat Theodoretus Lib. V. cap. 10. & Julian. Orat. 7. Poſt aliquot vero annos Conſtans Conſtantini filius Aug. Gentium ſacra aboleri, ac templa illarum claudi, ſecus vero deſolari praecepit; quod inde & Conſtantius anno CCCLIII. confirmavit, licet Arianorum fautor, ac propugnator acerrimus: immo gladiatores quoque, cruentaque in Amphitheatris ſpectacula eliminavit, ut in Cod. Theod. L.V. & VI. de Pag. ſacrif. & L.II. de Gladiat. Quae tamen Chriſtianae Reip. bona vix delibata, Julianus ille impius apoſtata mox peſſumdedit, & conculcavit, fideles exagitando, eorumque ſacras aedes devaſtando, & ethnicorum denuo ſuperſtitionem inſtauravit anno CCCLXII. Nec ſuo, peſtiferi ſcilicet Apoſtatae, conſepultus eſt tumulo ethnicorum cultus. Valentinianus enim Imp. anno CCCLXXI. Romanis Senatoribus, adhuc ethnicis, profana in Capitolio in Victoriae ara Sacra fieri permiſit: quod quidem immane facinus Chriſtiano zelo inflammatus Gracchus urbis Praefectus paulo poſt ejuſdem arae deſtructione vindicavit, quod non Romanae duntaxat, quam ceterarum civitatum exemplo eſſet ad aras Gentium evertendas, idolorumque cultum penitus exſtirpandum. Vid. Baron. ann. CCCLXXIII. Patet igitur pene toto Chr. ſec. IV. Ethnicorum ſectam hactenus in oppidis, pagiſque, quam in urbibus quoque floruiſſe. Neque hujus infandi incendii extinctas prorſus favillas eſſe teſtantur Scriptores, qui ad ſeculum uſque VI. idolorum ſuperſtitionem in aliquibus pagis (unde *Paganorum* ethnicis nomen adtributum) propagatam affirmant. Teſtis Caſinum, in cujus monte a S. Benedicto Apollinis idolum exciſum fuiſſe ferunt, ut Oſtien. L. I. c. 5. Nec Pantheon fortaſſe Romae ſacra dedicatione a Bonifacio PP. III. expiatum, niſi ut Ethnicorum reliquiae ab illo deorum omnium coeno, haud templo, prorſus expurgaretur. Sic Neapolitana civitas fortaſſe, quae ſuos Graecorum ludos, numina, ſacraque peculiaria habebat, quibus e longinquis etiam regionibus gentes illuc evocabantur, vix poſt IV. Chriſti ſeculum Gymnica heic certamina, Lampadiferi curſus, Cerealia ſacra, aliave deſuevere. Quae quidem ludicra Symmachus urbis Praefectus, pluries ſpectarat, atque ad haec ſpectacula, ſacraque alludendo *Religioſam urbem* Neapolim fortaſſe adpellavit, in qua non omnino Chriſti fides colebatur, cum permulti idolorum cultores, aut Ariani ſaltem degerent, uti Romae etiam, ceteriſque in urbibus Italiae, a quibus nondum

elimi-

rum Barim noctu capiens, poſt demum Tarantum obſidentes, introeunt, totumque pene in integrum poſtmodum Regnum igne, ferroque vaſtantes, demoliti ſunt, & ad ſolum uſque perductum circiter per annos ferme (a) triginta.

V. Lan-

eliminata erat idolorum religio: ſicuti in Oriente, in cujus regionibus ea citius ſecta extincta eſt, quamvis Chriſtianae ibi fidei pene gemella haereſis exorta eſt, quae totum inde terrarum orbem infecit.

Haec tamen omnia ſicuti veritatem plane adſtruunt, ac meae opinioni conſentanea videntur (amica quidem veritas conſenſum expoſtulat) ita Ignoto noſtro nullatenus ſuffragari autumo. Nam eſto, Neapolitanorum plerique ethnici fuiſſe dicantur uſque ad finem IV. ſeculi (quod utique de omnibus adfirmare omnino non licet) vel etiam a paucis ibi coli coepta Chriſti Religio, Cathedrae inſtitutio, Templorum conſtructio, aliave id genus argumenta plane oſtendunt, jam inde ab Apoſtolorum aevo in hanc civitatem Chriſtianam fidem invectam, quo hujus Anonymi Scriptoris calumnia apertiſſime convellitur; & ad hujus Ignoti fautorum argumenta refellenda unum illud Fortunati Epiſcopi Neap. exemplum ſatis ſit, ut veritati omnino adquieſcant. Hunc enim Antiſtitem, ut falſae Synodo Sardicenſi ſubſcriberet, per literas hortabantur Ariani Epiſcopi (ii quidem ut vera illius Synodi Acta intercluderent, in eadem urbe anno CCCXLVII. concilium rurſus convocarant, ejuſque Acta tanquam germana diſſeminare auſi fuerant). Quam quidem epiſtolam Baronius refert Annal. to. 4. novae edit. Luc. p. 480. eamque ad Fortunatum etiam Neapolis Campaniae Epiſcopum, ſimul & ad alios quamplurimos, datam adfirmat. Ante annum igitur CCCXLVII. jam Fortunatus Neapolitanae Eccleſiae praeerat Epiſcopus; ecquis ergo neget jam inde a principio Apoſtolicae praedicationis Chriſti fidem Neapolim invectam, etiamſi pauci fortaſſe cives Fortunati aetate vel Ethnici fuerint, vel Ariani? Quo Ignoti Caſin. calumnia magis creſcit, quandoquidem non ſeculo IV. Neapolites ad fidem perductos, ait, ſed poſt Langobardorum in Italiam adventum, ſeculo nempe aut ſaltem VI. exeunte, aut VII. ineunte quod quam abſurdum, incredibile, ac valde criminoſum ſit, qui haec legerint, dijudicent.

At rem manu nunc tandem attigiſſe credo, ac Neapolitanorum noſtrorum vindicias, Ignoti defenſionem, veritatis patrocinium ſuſcepiſſe;

(a) Annos enumerat ab incurſione in omnem Beneventi regionem, quae contigit anno fere 853. Confer Erch. num. 20.

V. (*a*) Langobardi vero dum nimia ſuis pro factis pericula ſuſtinerent, ob hoc nimium afflicti, neceſſitateque compulſi Franciam legatos dirigunt, atque glorioſi Imperatoris Hludovici implorant Auguſti clementiam, ut patriam

piſſe; quod neminem adhuc fortaſſe feciſſe reor. Scribebat Ignotus Caſin. ſeculo IX. quo Sergius ſanctiſſimi Athanaſii Epiſcopi nepos, Neapoliſque Dux impietate magis, quam prudentia atque aequitate, morumque probitate urbem regebat. Patruum Praeſulem perfide inſectabatur, ſacraſque ſimul ejus res, ornatus, ac theſauros diripiendo Saracenis ſibi foederatis diſtribuebat, Eccleſiaeque miniſtros non tam contumeliis afficiebat, quam fuſtibus, flagriſque caeſos affligebat, condemnabat, exilio multabat, piam, religioſamque urbem Saracenorum flagitiis contaminabat, & inſtar impiae Babylonis vitiorum omnium coeno volutandam ſinebat; ſicque morum licentiam dogmatum perverſitas ac pervicacia comitabatur. Quamobrem multoties Sergius ab Imp. Ludovico Pio, & Hadriano Pontifice monitus, nullo pacto reſipiſcere curabat, licet idem Pontifex ſacro anathematis gladio in illum, ac civitatem ipſam pluries animadverterit; Caeſar etiam gravia bella minatus fuerit, Neapolitanae Liburiae agros multoties depopulatus, ut ſupr. cum Erchemperto meminimus. Itaque ſub Sergio Duce cum Neapolitum pietas nedum remittere, ſed omnino peſſum ire coeperit, ac Pontificis minis, ſuppliciis, terroribus poſthabitis, vivendi licentia irrepſerat, a Fide deſciviſſe credidit fortaſſe Ignotus noſter. Ad quod confirmandum confert epiſtola illa, qua Ludovicus Imp. Baſilio Conſtantinopolitano Auguſto per Auprandum legatum reſcribit, quam habes ap. Baronium, & infra in Anon. Salern. hac ipſe ſe excuſatione tuetur, dum Neapolitanos ab eo offenſos Baſilius adfirmaret: *Nihil*, ait, *aliud quidem exegimus* (a Neapolitibus nempe cum Saracenis foedere non ſolum, ſed fide conjunctis) *niſi ſalutem ipſorum, videlicet ut desererent contagia perfidorum, & plebem deſiſterent inſequi Chriſtianorum: nam infidelibus arma, & alimenta, & cetera ſubſidia tribuentes .... itaut facta videatur Neapolis Panormus* (ubi Agarenorum erat Regia) *vel Africa, ſedes Saracenorum*. En quam male offenderint catholicos quoſque eo temporis Neapolitano-Saracenica praelia, fidelium inſectationes, Epiſcopi ac Sacerdotum perſecutio, anathematum deriſio, aliaque quibus obdureſcebant facinora! Quid mirim igitur, ſi infideles prorſus ii cenſebantur, atque idolorum cultores? Cumque poſtmodum a Johanne PP. VIII. in ſanctam Eccleſiae communio-

(a) Oſtien. lib. 1. c. 35.

triam ſua cum gente veniens, eos omnino a Saracenis quantocius eriperet. Qui veniens hoc decretum ſuae reliquit patriae.

VI. (*) *CONSTITUTIO promotionis exercitus obſervationis partibus Beneventi ſub Indictione* (a) *quinta decima.*

Quicumque de mobilibus Widrigid (11) *ſuum habere poteſt, pergat in hoſte. Qui vero medium Widrigid habet, duo juncti in unum qualitatem inſtruant, ut bene ire poſſint. Pauperes vero perſonae ad cuſtodiam maritimam, vel patriae pergant; ita videlicet, ut qui pluſquam decem ſolidos habent de mobilibus ad eandem cuſtodiam vadant.*

nionem, Saracenis depulſis, Sergioque ab Athanaſio II. Neap. Antiſtite ejus germano oculis, dignitate, libertateque orbato, Romamque ad Pontificem tranſmiſſo, Neapolites recepti fuiſſent, ac reconciliati, cenſurarum nodis ſoluti; tunc ad fidem quoque advocatos eſſe credidit Ignotus noſter, quos antea noverat Saracenis immixtos, immo ipſis deteriores. Miror ſane poſt Peregrinium, neminem hactenus noſtratum rerum Scriptorem, immo neque civilis Hiſtoriae Neap. Auctorem fuiſſe, qui diligenti animadverſione expenderit, quod forti certoque noſtrae urbis patrocinio ac defenſione eſſe poterat.

Atque haec (ni fallor) ad Gordium quaſi hunc nodum exſolvendum apta, ac veritati magis conſentanea videntur, ut a religioſa noſtrorum civium pietate, Ignotique memoria caliginem diſſipemus. Nemo enim omnino perſuadere ſibi poterit, Ignotum tam iniquo in Neapolitanos animo fuiſſe, ut ſiquod falſum aſſereret, a ſuae gentis etiam affeclis hujus peſſimi criminis fuiſſet expoſtulatus. Cum igitur ipſe heic adfirmet: *Neapolites ad Fidem perductos*, in hanc ſententiam locutus intelligendus eſt, illos ab Eccleſiae matris ſinu abalienatos, rurſus eidem fuiſſe reconciliatos. Quam denique meam opinionem aliis probandam ſpero, tanquam veritati, vel ſaltem veriſimilitudini conſentaneam, religioni, ac pietati noſtrae urbis, atque Caſinenſi huic Scriptori aptiorem.

(11) *Widrigid.*, quod alias *Weregeldum*, *Widrigildum* apud Eccardum in not. ad leg. ſalic. p. 97. illud hominis pretium ſignificat, ſeu quamlibet compoſitionem, quo alia res compenſatur: itaut ſit aeſtimatio, qua caput alicujus, vel res quaepiam taxetur. Ducangius.

(a) Vide judicium meum de hac Hiſtoriola.

(*) Ann. 866.

Digitized by Google

dant. Qui vero non pluſquam decem ſolidos habet de mobilibus, nil ei requiratur. Si pater quoque unum filium habuerit, & ipſe filius utilior patre eſt, inſtructus a patre pergat. Nam ſi pater utilior eſt, ipſe pergat. Qui vero duos filios habuerit, quicumque ex eis utilior fuerit, ipſe pergat: alius autem cum patre remaneat. Quod ſi plures filios habuerit, utiliores omnes pergant; tantum unus remaneat, qui inutilior fuerit. De fratribus indiviſis juxta Capitularem Domini genitoris noſtri, volumus ut ſi duo fuerint, ambo pergant. Si tres fuerint, unus qui inutilior apparuerit, remaneat: ceteri pergant. Si quoque plures omnes utiliores apparuerint, pergant: unus inutilior remaneat. De qua conditione volumus, ut neque per Praeceptum, neque per Advocationem, aut quamcumque occaſionem excuſatus ſit, aut Comes, aut Gaſtald, vel miniſtri eorum ullum excuſatum habeant; praeter quod Comes in unoquoque Comitatu unum relinquat, qui eundem locum cuſtodiat, & duos cum uxore ſua. Epiſcopi ergo nullum laicum relinquant. Quicumque enim contra hanc inſtitutionem remanere praeſumpſerit, propriis ejus amiſſis, quod ſubter ordinatum habemus, praeſentialiter ad noſtrum opus recipere juſſimus, & illum foras ejicere. Omnibus enim notum eſſe volumus, quia jam a prioribus noſtris juxta hanc inſtitutionem (12) *tultae fuerunt, ſed prima recuperare meruerant: nunc autem certiſſime ſcitote, cujuſcumque proprietas tulta fuerit, vix a nobis promerebitur recuperationem. A fluvio Pado uſque Trebia ſit Miſſus Lotſelmus. Inter Padum, & Ticinum Eriulfus. Inter Ticinum, & Adda Erembertus. Inter Adda, & Addiza Landebertus. Ab Addiza uſque ad Forum Julii Theobaldus. Petrus, & Arthemius Epiſcopi junctis ſecum Miſſis Epiſcoporum, & Comitum, Piſa, Luca, Piſtoris, & Lunis. Theutmundus, Florentia, Volterra, & Ariſtio, Rodſelmus, Vluſid, & Sena, Andreas. In miniſterio*

(12) *Tultae*, .i. ablatae, Itali *tolte*.

ſterio Witonis, Rimmo, & Joannes Epiſcopus de Forcona. In miniſterio Verengari Hiſelmundus Epiſcopus. In littore Italico Ermefridus, Macedo, & Wlferius. Hi volumus, ut populum ejiciant, & cuſtodiam praevideant, & populum in Caſtella reſidere faciant, etiam & cum pace. Nam ſi Miſſus aliquis auſus fuerit praetermittere, qui nominibus remanſerint, praeſentialiter proprium tollant, & eum foris ejiciant; & ſi inventus fuerit ipſe Miſſus, proprium ſuum perdat; & ſi Comes aliquem excuſatum, aut baſſallum ſuum, praeter quod ſuperius diximus, dimiſerit, honorem ſuum perdat; ſimiliter eorum miniſtri, ſi aliquem dimiſerint, & proprium, & miniſterium perdant. Quod ſi Comes, aut Baſſi noſtri aliqua infirmitate (detenti) *remanſerint, aut aliquem excuſatum retinuerint, aut Abbates, vel Abbatiſſae ſi pleniſſime homines ſuos non direxerint, ipſi ſuos honores perdant, & eorum baſſalli & proprium, & beneficium amittant. De Epiſcopis autem cujuſcumque baſſallus remanſerit, & proprium, & beneficium perdant. Si quoque Epiſcopus abſque manifeſta infirmitate remanſerit, pro tali negligentia ita emendetur, ut in ipſa Martha reſideat, quouſque alia vice exercitus illuc pergat, in quantum Dominus largire dignatus fuerit. Et ut certiſſime ſciatis, quia hanc expeditionem pleniſſime explere volumus, conſtituimus, ut Epiſcopus, Comes, aut* (13) *Baſſus noſter ſi in infirmitate incerta detentus fuerit, Epiſcopus quippe per ſuum Miſſum, quem meliorem habet. Comes vero, & Baſſi noſtri per ſe ipſos hoc ſub ſacramentum affirment, quod pro nulla occaſione remanſiſſent, niſi quod pro certiſſima infirmitate hoc agere non potuiſſent; omnes enim volumus, ut omnem hoſtilem apparatum ſecum deferant, ut cum nos hoc proſpexerimus, & inbreviare* (14) *fecerimus, non negligentes appareant, ſed gra-*

(13) Familiares & domeſticos intelligit, qui mittuntur a Principe in Provincias. Interdum ad fines ac limites cuſtodiendos mittebantur.
(14) Videl. inſcribere, & in *brevibus* adnotare.

Digitized by Google

gratiam quoque noſtra habere mereantur. Veſtimenta autem habeant ad annum unum, victualia vero quouſque novum fructum ipſa patria habere poterit. Fragidis (15) *enim quicumque eundo, & redeundo commotionem fecerit, vitae incurrat periculum. Et quia temporis congruentia imminet Quadrageſimale, in quo ſtudenda ſunt praecepta Dei, conſtituimus, ut quicumque Eccleſiam fregerit, adulteria, & incendia fecerit, vitae incurrat periculum. Quicumque Caballum, Bovem, Friſcingas* (16), *veſtes, arma, vel alia mobilia tollere auſus fuerit, tripliti lege componat, & liberum* (17) *armiſcara, ideſt ſella, ad ſuum dorſum ante nos a ſuis ſemotus bis dirigatur, & uſque ad noſtram indulgentiam ſuſtineatur; ſervi vero flagellentur, & tundantur, & illorum domini, quae ipſi tulerunt, reſtituant. Quod ſi clamor ad Seniores venerit, & ipſi talia non emendaverint, tunc horum Seniores ipſam compoſitionem faciant, & eadem armiſcara quamdiu nobis placuerit ſufficere compellantur. Et hoc conſtituimus, ut ex utraque parte juſtitia ſervetur, videlicet noſtri ſicut circa vicini, quae neceſſaria ſunt, emenda. Vicini autem nullatenus carius, quam ſuis circa vicinis, vendere praeſumant. Qui vero homicidia indiſcrete, & praeſumptioſe fecerit, vitae incurrat periculum.* (a) *Iter enim erit noſtrum per Ravennam, & immediate menſe Martio in Piſcariam, & omnis exercitus Italicus nobiſcum. Tuſcani autem cum populo, qui de ultra veniunt, per Romam veniant ad Pontem Curvum, inde Capuam, & per Beneventum deſcendant nobis obviam Luceria IIX. Kalendas Aprilis.*

VII. His

(15) *Fragidi* ſunt *Foragerii*. Ducang.
(16) Etiamnum apud Calabros *Friſinga*, ſeu *Friſcinga*, *ſcropha* vocitatur.
(17) *Armiſcara*, gravior multa, quae viris praeſertim militaribus, & nobilibus irrogari ſolebat. Vid. Lexicograph.

(a) Sed poſtea non hoc itinere, ſed per Soram Beneventum ingreditur.

Digitized by Google

VII. (*a*) His igitur praelibatis, & hac lege ſancita; dictus Dominus Imperator Hludovicus Auguſtus cum uxore ſua pariter glorioſa Angelberga Auguſta Benevento properantes, Junio menſe ad Monaſterium veniunt Sanctiſſimi Benedicti Patris; ubi a venerabili Berthario Abbate cum ſacerdotali officio, lampadibus, & thymiamatibus, nec non & Fratrum laudibus honorifice ſuſceptus eſt. Aſcendens autem montem, ubi dicti almi Patris pii Benedicti ſacrum corpus humatum eſt, pari gloria ibidem ſuſceptus, aliquid ibidem Sancto, & bene conferens munere, dictum omne Coenobium conſpiciens, laudabiliter admiratus deſcendit. Inibi Capuanorum fruſtrata calliditate, poſt dies aliquot obſidens, obtinuit Capuam (18), ingreditur Salernum, navigans Malfim, Puteoli utitur lavacris, (*) & per Neapolim Sueſſulanam adiit urbem: dehinc caſtrametatur Caudim. Menſe autem Decembri Dei omnipotentis opitulante gratia ingreſſus eſt Beneventum, anno quidem (*b*) ſeptimodecimo Auguſtalis Imperii ſui. Et ecce congreditur cum Saracenis: trophaeum primitus bellicans ſumpſit ex eis victoriae, ac demum omnia illorum

(18) Ludovicus cum Capuam adventaret ann. DCCCLXVI. ut infra, haud ſtatim, ſed poſt trium circiter menſium obſidionem, illam ſubegit, ut ſup. ex Erchemp. didicimus. Quo utique tempore, parte ſui exercitus circa Capuam relicta, cum alia, ſuiſque Optimatibus ſociatus, Salernum petiit, & Amalphim urbem Neapolitano tunc Ducatui adnexam; poſtque Julio fort. menſe exeunte, aut Auguſto ineunte Puteolos perrexit, quorum balneis tam late celebratis uſus eſt Imperator, ut e morbo, quo afflictabatur, convaleſceret: inde per Neapolitanorum Liburiam Sueſſulam adivit, Capua jam potitus, collectiſque ſuis omnibus copiis, Furculas Caudinas ingreſſus, Arpadii (quod olim Caudium oppidum) caſtrametatus eſt Decembri menſe cit. anni DCCCLXVI. Beneventum tandem appulit anno ſaltem XVIII. regni ſui, ut ſupra cum Peregrinio adnotavimus, ſecus anno XVII. ut Ignotus adfirmat.

(a) Erch. nu. 32. & 33. Leo Oſtien. lib. 1. c. 35.

(*) Oſtienſ. l. 1. c. 36.

(b) Vide judicium meum de hac Hiſtoriola.

rum capiens caſtra, ſolae tantum illius civitates remanſerunt, Barim ſcilicet, nec non atque Tarantum; nam omnium quidem eorum gloria, munitiſſima capta eſt urbs Materia, quaeque igne, ferroque ad nihilum redacta eſt; Auguſto autem menſe (19) reverſus Beneventum. In cujus obſequium cum eſſet ibidem Bertharius Abbas, nam illic in Sancta Sophia inchoatum fuerat Oratorium a praedeceſſore ſuo reverendiſſimo viro Baſſacio, quod omni ſtudio perfecit, & in honorem Sancti conſtruxit Benedicti. Dedicatum autem a Stephano Theaneſis Sedis Epiſcopo, & ab Angelari Levitae ſtudio opus perficitur.

VIII. Si forte noſſe cupis, quis lector futurus eris, quam ob cauſam Beneventanorum regionem Saraceni dominaſſent, occaſio videlicet extitit talis. (*a*) Sicardus Beneventanorum Princeps a ſuis interfectus, Radelchis Secretarius Palatii ei ſucceſſit in Principatum. Tunc apud Tarantum morabatur Siconolfus armipotens, bonae memoriae Siconis magni Principis filius. (*b*) Interea his temporibus Capuanites plurima perpatrantes flagitia; etiam ſuos, majores ſibi, occiderunt parentes, illorumque omnia diripientes, ſemetipſos ſublime in ſpectaculum conſtituerunt mundi: ob hoc verebantur adire Beneventum, Principiſque ſui Radelchis obedire praeceptis. Nam novis fraudum iniere machinis; ſeque Tarantum contulerunt ad Siconolfum praedicti Principis filium, & cum ceteris ſibi ſocios, & in flagitiis pariter conſimiles dictum ſibi conſtituerunt Siconolfum Principem; Qui nec multo poſt introiens Salernum, magnaque pars Beneventi regio ſecuta eſt eum. Contra quem Radelchis Principis libor (20) exarſit, & eum diſperdere nitebatur e terra. Quatenus alterutrum per tempora longa dimicaverunt; quanta per hos geſta

(19) Sequentis anni DCCCLVIII.
(20) Ideſt *livor*, ſive rabies.

(a) Oſtienſis lib. 1. cap. 24.
(b) Erch. n. 15. & 53.

geſta fuerint viciſſim mala, nulla ſuſtinere valet pagina, nullus doctoris explanare ſenſus, ſed neque ſcribentis poteſt eſſe omnino facultas. *(a)* Nam eo tempore dictus Radelchis Princeps per Barenſem Pandonem Gaſtaldeum in auxilium ſibi tranſmarinos invitabat Saracenos, qui divergabantur reſidentes. Intempeſta videlicet noctis hora, more ſolito, nominatam rapuerunt civitatem, quae urbs juxta Graecorum ſtylum, Βαρὺς *baris*, gravis, ſive fortis interpretatur: vocabulum ex eo olim promeruit, ob delinquentium facinora. Ab hac gravis, vel fortis Saracenorum vaſtatio, ut in nos utique ſic nimium ſaeviret. Horum iniquorum primus venientium vocabatur Alfonſes, (*) obſitis ſiquidem veſtimentis, & calciamentis, ſaltem nec Tarabere (21) ſuccintis, ſed ſolis arundinibus manu geſtantes. Cum his quoque Radelchis totam devaſtavit Siconolfi regionem; Capuamque (22) primariam redegit in cinerem, & inde hinc omnia corruunt pariter in pejus. Hoc *(b)* tempore bellum inter utroſque factum eſt in Cannis (23).

IX.

(21) ***Tarabere***: Tataber idem fortaſſe, ac Tabardum, ut recte advertit Ducangius, & Tabaldus, ſive Tabardus, ſagum videlicet militare, ſeu longa tunica, qua nunc etiam Pannoniae Saviae, ſive Ripenſis gregarii milites, & Catalauniae in Hiſpania Provinciae utuntur, quam *Tavardum* hi, illi *Tabtbartz* (ut volunt) appellant; Italique noſtri vulgo *Tabarro*.

(*) Hic Alfonſes Saracenorum Dux, an idem fort. qui Calſo ab Erchemperto dictus fuit, affirmare non dubito.

(22) *Capuamque primariam*, veterem ſcilicet Capuae urbem intelligit. Cum enim Ignoti Caſſ. aevo nova jam extiterit ad Caſilini pontem Capua, veteri pene deſtructa, primariae, ideſt primae urbis reliquias ob incendium a Saracenis excitatum, Radelchiſio Benev. Principe foederato eos impellente, deſignat, ut ſup. in Erchemp. dictum eſt.

(23) Vide ſup. in not. Erchemp. 46. & 47.

(a) Erch. n. 16. Leo Oſtienſ. lib. 1. (b) Erchem. num. 16, cap. 24.

IX. (*a*) His diebus Saraceni ingreſſi Romam, Oratorium totum devaſtaverunt Beatiſſimorum Principis Apoſtolorum Petri, Beatique & Eccleſiam Pauli, multoſque ibidem peremerunt Saxones (24), alioſque quamplurimos utriuſque ſexus, & aetatis; Fundenſemque (25) capientes urbem, vicinaque depraedantes loca, Septembri quoque menſe ſecus Cajetam caſtrametati ſunt. Contra quos pervenit Francorum exercitus; ſed ſuperatus a Saracenis quarto Novembris Idus, iniit fugam; quos perſequentes Saraceni, illorumque omnia capientes, tandemque ad Sanctum devenerunt Andream, cujuſque Cellam igne cremaverunt. Quique dum perveniſſent ad Cellam Praeſulis Beatiſſimi Apollinaris, cognomento Albianum, e vicino Sanctum Beatiſſimi Confeſſoris Chriſti conſpexerunt (26) montem, quo illico pergere ſatagebant; ſed tardior quippe eos tranſire hora vetabat. Igitur tanta tunc, & coeli ſerenitas, & terrae ſiccitas, ut fluvium pede quiſque volens pertranſire poſſet. Beatiſſimi vero Benedicti Patris Monachi tunc vicinam ſibi mortem cernentes, protinus viciſſim pacem (27) dederunt, obſecrantes miſericordem Dominum, ut illorum propitius in pace animas ſuſciperet, quas in velocitatem mortis continuo expectabant migrare. Illico univerſi nudis plantis, & cinere ſperſo capite, cum

(24) Saxones appellat, qui a Carolo M. & Ludovico Pio Auguſto ejus filio Romam perducti ibi conſederant ad urbis fortaſſe cuſtodiam.

(25) *Fundenſem urbem*, ſcil. *Fundos*, nunc *Fondi*.

(26) Montem nempe Caſinenſem S. Benedicti vocatum, quod ibi ejus Coenobium extructum, ſacrumque ejus corpus quieſcebat, quicquid Galli Floriacenſes Monachi perperam contendant.

(27) Se invicem conſalutarunt pacis oſculo, ut qui proxime Saracenorum gladiis certo morituri, ſicque mutuis amplexibus, vale dicto, adſtringebant: ſicuti Chriſtus Dominus in coelos aſcenſurus vale dicens diſcipulis: *pacem*, ait, *relinquo vobis*, *pacem meam do vobis*.

(a) Leo Oſt. lib. 1. cap. 26. Annal. Anaſt. Bibl. in Leone 4. Franc. a Pithoeo editi ad annum 846.

cum Litaniis (28) ad patronum ſuum ſe contulerunt Benedictum Beatum. Dum nimius eſſet pavor, & formidoloſa expectatio, & copioſa fieret ad Omnipotentem Dominum exoratio, per (29) viſum Baſſacio Patri paruit praedeceſſor & Apollinarius Abbas: *Quid*, inquiens, *habetis, quare moerorem patimini?* & Baſſacius ad haec. *Imminet iniqua mors, & non verendum? Nolite*, inquit, *timere: Benedictus pius Pater veſtram obtinuit ſalutem; deprecamini igitur ſedule Dominum cum Litaniis, & Miſſarum ſolemniis, Dominus cito exaudiet voces clamantium ad ſe: denique & nos vobiſcum in Eccleſiis ſtantes caelorum cum civibus communiter pro vobis Jeſum Chriſtum Dominum exorare non deſiſtimus*. Cumque a ſomno ſurrexiſſet Baſſacius Paſtor, & hoc fratribus indicaſſet, in commune omnes excelſa voce Dominum benedixerunt, qui ſalvat miſericorditer ſperantes in ſe. Tunc ſubito immanis facta eſt pluvia, coruſcationes, & tonitrua tam vehementia, ita ſiquidem, ut etiam (30) Carnellus fluvius, ultra terminos excreſcens, redundaret; & quem pridie adverſarii tranſire poterant pede, ſequenti videlicet die, Divina coërciti repulſione, neque ripam attingere valebant fluvii: nitebantur quolibet fluvium tranſire modo, ſed dum nullus adeſſet cis ad Coenobium tranſmeandi aditus, ſicut eſt illorum dira barbaries, digitos corrodentes manuum, fremebant, qui ſtridebant dentibus, huc, illuc-

(28) *Cum Litaniis*, ideſt, majoribus, ſeu poenitentiariis, quarum antiquiſſimus in Eccleſia uſus, ut paſſim apud ſacros Scriptores mentio.

(29) *Per viſum, ex viſu, & ex biſo* paſſim in veteribus inſcriptionibus, & apud Scriptores mentio: nec aliud ſibi volunt, quam *per ſomnium*: quod etiam inferius explicat: *cumque e ſomno ſurrexiſſet*.

(30) *Carnellus* fluvius idem, ac Lyris, ſive Garilianus, qui medio aevo varium nomen e locis, per quae excurrit, ſortitus fuit. Cum Caſini montis radices radit ad Oſellum uſque montem non longe a Sueſſa urbe, Carnellus nuncupabatur. Cum vero e radicibus illius urbis excurrens mare verſus perfluit, Lyris & Garilianus vocitabatur, ut advertit Nucaeus in not. ad Oſtienſ. L. I. c. 5. not. 522.

illucque furibundi diſcurrentes. Et ut non abeſſet illorum aſſuetum facinus, Cellas Beatiſsimorum Martyrum Stephani, ſeu Georgii igne cremaverunt, & per duos (a) Leones ad caſtra remearunt. Poſt dies aliquot ſuos ſubnervantes equos, navigare coeperunt; qui dum propius ſuae adeſſent Provinciae, ita ut etiam jam vicinos cernerent montes, nautico plauſu laudes ſuo more dederunt: mox inter eos una paruit navicula, quae duos ferebat homines, unius velut ſpeciem Clerici, alterius velut Monachi habitum habentis. Qui dixerunt ad eos. *Unde venitis, vel quo itis*? At illi reſponderunt dicentes: *A Petro revertimur, Roma; omne illius devaſtavimus Oratorium, populum cum regione depraedata; Francos ſuperavimus, Cellaſque Benedicti igne cremavimus: Et vos*, inquiunt, *qui nam eſtis*? Ajunt illi: *Qui nos quoque ſumus, modo viſuri eritis*. Illico facta eſt tempeſtas valida, & procella vehemens; omnes igitur naves confractae ſunt, cunctique adverſarii perempti; nullus unquam ex eis penitus remanſit, qui ceteris talia nunciaret (31). Sequenti itaque tempore Leo venerabilis Papa Oratorium ambiens Beati Petri, muris firmiſſimis, & excelſis munivit (32), ne unquam talis Romae ulterius aliquando eventus eveniret.

X. (b) Per idem rempus Siconolfus Princeps pro (33) Spa-

(31) Quomodo haec praeſcierat Ignotus noſter? Ac ſi aliquo oraculo tibi fuerant detecta, quare reticuit? ſeculi quidem illius vanae ſuperſtitioni indulgendum potius, quam illudendum eſt! Oſtienſis tamen, qui ex Ignoto noſtro narrationem ſuam exſcripſit, affectatae hujus ſortis infortunium aliquo pacto emendat: *ita ut*, inquit, *vix aliquanti evadere potuerint, per quos haec ad aliorum notitiam pervenirent*. Ita, *medicamine vulnus deterſit miſerans*, Oſtienſis.

(32) Unde urbs *Leonina*, cujus paſſim apud illius aevi Scriptores mentio.

(33) *Pro Spanis*, videlicet, pro Hiſpaniae Saracenis, quos Siconulfus

(a) Locus eſt, ac finis ditionis Monaſterii Caſſin. Leo Oſt. lib. 1. cap. 5. lib. 3. c. 12.

(b) Oſtienſis lib. 1. cap. 25.

Spanis tribuendum de Beatiſsimi Benedicti Coenobio theſaurum abſtulit perplurimum. Siquidem vice prima Baziam (34) argenteam unam: Vaucas (35) par unum in gemmis, & ſmaragdis: Spara (36) par unum, Sericamque (37) ſericam de Filſori cum auro & gemmis. In alia igitur

ſu in auxilium invitaverat. Confer quae meminit Oſtienſ. L. I. c. 25. & epit. ejuſdem Oſt. Chron. ap. Murator. to. II. p. 366. *Poſt haec Siconulſus ad Caſin. Coenobium veniens ſub praeſtationis nomine Hiſpanis tribuendum Agarenis univerſum fere theſaurum, quod glorioſae memoriae Reges* (ut optime Nucaeus loc. cit. emendavit) *Carlomannus, & Pipinus frater ejus, & Carolus Magnus, & Ludovicus ejuſdem Caroli filius, & alii quamplures ſeu Reges ſeu Principes religioſi ibidem contulerant, abſtulit. Prima ſiquidem vice abſtulit in calicibus, & patenis, crucibus, phialis, annulis, bociis, ac fibulis auri puriſſimi libras CXXX. Saricam inſuper ſericam de ſylfori cum auro, & gemmis pro aureis decem millibus. Item & ſecunda vice, &c.*

(34) *Baziam*, quam etiam *Vatiam*, *Variam*, & *Vaciam*, ſeu *Vaucam* infra vocat Ignotus, Scriptoreſque alii diverſimode uſurparunt, videl. *Baucas*, & *Batiolas* apud D. Gregor. L. I. ep. 42. Eas crederem paterae genus eſſe, ſeu vas illud, vulgo *Bocale*, adpellatum, ut explicat Bulenger. de Donar. Pont. L. II. c. 28. cujus etiam Plautus meminit: *batiolis bibunt*. Videſis Magr. in Lex. Eccl. Buleng. & Ducang.

(35) *Vaucas*, idem procul dubio ac *Bazias*, ut ſupra notavi; ſed pro diverſa fort. forma, eas multipliciter uſurpatas autumo: aut pateram illam praegrandem, quam Italice *Bacino* dicimus. At alii aptius expendant. Barbariei illius ſeculi parcendum ſane, ſi parum Latine heic loquatur Ignotus.

(36) *Spara*, ſeu *Sparra*, ideſt, pectorale, ſive pectoralis illa gemma, qua ſacra penula, ſive pallium, vulgo *Piviale*, ante pectus adnectitur, & alligatur. Vide Lexicographos.

• (37) *Sericamque ſericam*, lege: *ſaricamque ſericam*, videlicet ſpeciem quamdam pallii, aut veli, ut habet Buleng. loc. cit. c. 38. ex Anaſtaſii verbis in Benedicto III. *Sarica de Olovero cum chryſoclavo*, ubi *τὸ olovero* explicatur *purpureo* a Nic. Alemanno in not. ad Hiſt. Procopii, ut habet Nucaeus, ut ſup. Idemque fort. erit *Sylphori* Ignoti noſtri: In notis enim Latino-graecis *Blatta Silphe*, & in Lex. G. L. *Silphe Blatta* eſt purpura, & purpureum; a quo Sylphori & Silſori, a *Sil* coloris genere, cujus meminit Auſonius in Monoſ. *Sitne peregrini vox nominis, aut Latii Sil?* & Plin. L. XXXIV. c. 12. *In argenti, & auri metallis naſcuntur etiam nunc pigmenta Sil, & caeruleum:*

Sil

igitur vice centum triginta in vaſis auro libras. Tertia itaque vice trecenti ſexaginta quinque argento libras, & tredecim millia ſolidos auro figuratos. Quarta videlicet vice Vacias duas penſantes libras triginta, & Fandatos (38) duplices ſeptem. Quinta nihilominus vice (39) Matiatos ſolidos praedolatos quatuordecim abſtulit millia. Et poſt haec in (40) Agrifis Baciam unam, & Scaptonem unum Conſtantinopolitano deaurata fabrefacta vaſa opere. Porro in ſequenti vice ſexta per Landonem (41) Comitem

Sil proprie limus eſt; optimum ex eo quod Atticum vocatur. Quare corrigendus hic amanuenſium error, qui pro *Silfori*, *Fiſori* exſcribunt. Pallium itaque, ſive velum erat *Sarica* purpurei coloris auro, gemmiſque acu varie contextum. An ex Sarica nomen Saricae, ortum vulgariter *Sargia*, quod pallium eſt, ſive *Cuculla* vulgo dicta Monachorum, ac Monialium ordinis S. Benedicti, ipſis expendendum relinquimus.

(38) *Fandatos*, lege, *Fundatos*, ut in Oſt. loc. cit. Fundati, ſive Fundata ap. Buleng. & Magrum, ut ſup. erant Blattae auro textae, vel acu pictae, & uti Italice dicimus *drappi con fondo d'oro*, quaſque *laſtre*, aut *lame* vulgus appellat. Anaſtaſ. in Leone III. rem confirmat: *Fecit vela holoſerica majora ſigillata habentia perichryſim, & Crucem de Blattis, ſive Fundata*: ubi Anaſtaſius particula *ſive* non diſtinctim, quaſi vocem praecedentem explicet, ſed conjunctive utitur, ut Nuc. notavit. *Duplices Fundatos* nominat Ignot. ad eorum pondus, & ſoliditatem explicandam; non autem numerum, quem jam ſeptenum dixerat. Quos *ſeptem* ipſe *Fundatos* enumerat, octo legit Oſtienſ.

(39) *Matiatos ſolidos*. Divinandum profecto eſt: Monetae quidem genus, & fort. parvi, ſive *dimidiati* ſolidi erant aut aurei, aut argentei a Gallico vulgari verbo *Metoyen*, & *Mitoyen*, apud Italos *Mezzano*; apud Oſt. legitur *Mazatos*, fort. idem ac dimidiatos, ſive *Mezzani*. Judicent alii pro libito, aut mecum etiam divinandum detur.

(40) *In Agrifis*, legendum fort. *Anaglyphis*, ut legit Oſt. *Baciam unam* (Bariam ex errore in Oſt. epit.) *& Scaptonem unum* &c. Anaglypha quidem, ſeu anaglypta vaſa illa dicuntur, quae caelata, figuriſque extantibus ſculpta. Vaſa, quae explicat Ignotus, caelata ſeu ſculpta fuiſſe nemo eſt qui dubitet. At *Baciam* hic *inauratam* caelatamque a ſuper. dictis diſtinguit, quae argenteae, gemmiſque, ac ſmaragdis ornatae erant, ut not. 26. & 27. Quid autem *Scaptonis* nomine intellexerit, illud occentare liceat: *Davus ſum, non Oedipus*.

(41) Landonem ſcil. Comitem Capuae filium Landulfi ſenioris intelli-

tem, & Aldemarium (42) Gaſtaldeum vi ex Coenobio ſuſtulit idem Siconolfus praedolati ſolidos duo millia; & ſui Principis coronam Siconis, (43) genitoriſque de auro, ac gemmis ſmaragdinis ornatam. Ex hoc neque ſibi profuit, animamque jugulavit ſuam; ſed neque quod fallere Monachos promittendo niſus eſt, ei neque profuit nihilominus, ſeu patriae; ſed videlicet ab hinc nullum ei amplius evenit triumphus victoriae.

XI. His diebus inter utroſque Principes factum eſt in (a) Cancellis (45) bellum perexecrabile.

XII. Ali-

telligit, qui Comitatum regendum ſuſcepit ab anno DCCCXLII. ad DCCCLX. Unde penſiones haſce, ſeu tributa ab anno DCCCXLI. quo primum Siconulfus Caſinum petiit ad exeuntem annum DCCCXLIV. quo Romam ipſe ad Ludovicum Lotharii filium adiit, ut habet Anaſtaſ. in Sergio II. ſoluta a Caſinenſibus fuiſſe conjicimus: quod quidem clarius ab Oſt. loc. cit. explicatur.

(42) *Aldemarium* hunc *Gaſtaldeum*, militarem Praefectum puto Salerni, cujus poſt Siconulfi mortem, Sicone ejus filio ab Ludovico Imp. in exilium pulſo, Princeps electus eſt: ex eaque inde urbe alii quoque Aldemarii prodiere, qui Capuam poſtea, alioque translati ſunt, quorum in Langobardis Scriptoribus frequens memoria.

(43) *Sui Principis, genitoriſque Siconis coronam &c.* ſcil. quam in capite gerebat Sico Princeps ejus pater ex more ab Arichi, qui primus Beneventi Princeps appellatus, & more Regis inunctus coronam uſurpavit (ut alibi, & infr. dicendum) & Caſinenſi Coenobio, Divoque Benedicto ipſemet obtulerat. De coronis, variiſque earum differentiis vide Caſſan. in Cat. Gl. Mundi par. 2. concl. 2. Buleng. de Spol. B. II. c. 13. & Paſchal. de Coron. Coronae typum, qua Capuanus olim Princeps utebatur, dabimus to. III.

(44) Ad aliorum exemplum, atque emendationem Siconulfi damna, ac perniciem in ſeipſum converſa ob rapinas, & ſcelera, quae patrarat, exaggerat Ignotus; quod utique crimen Caſinenſes omnes Scriptores perpetuo notarunt.

(45) Pugnam *in Cancellis* atrociſſimam, quam hic num. XI. Ignotus memorat, diverſam omnino ab ea, quae ab Erchemperto nu. XVII. enarratur, fuiſſe puto; in qua ſcilicet apud *Cancelli* Caſtrum Siconulfi fuſo exer-

(a) An de hoc bello Erch. num. 17.

XII. (a) Aliquantis interim elapſis temporibus, Maſſar Dux Benevento reſidens in auxilium Radelchiſi Principis, Beatiſsimae Dei Genitricis in Cingla Mariae Monaſterium devaſtavit, Caſtellumque poſtmodum Sancti, qui cognominatur (46) Viti; cepit: Teleſinum poſsidens Caſtrum humiliavit, totamque devaſtavit Apuliam, & cetera nihilominus loca; quandoque pervenit ſecus almi Benedicti Monaſterium, cujus adeo ita divinitus mens immutata eſt, ut dum unus ei Canis vellet in pratis unam comprehendere Aucam (47), per ſemetipſum cum flagello cu-

exercitu, mox collectis copiis, prope Caudinas Furculas, quae ab eodem Cancello parum diſtant, Beneventi Principis copias adortus, illas proſtravit. Hoc ex horum Scriptorum contextu plane conſtare quiſquis dijudicet.

(46) Caſtrum S. Viti illud fuiſſe ſuſpicor, quod non longe olim ab Aeſernia urbe ſitum erat, nunc penitus deſolatum, ejuſque adhuc rudera viſuntur, & veteres ejuſdem urbis chartae oſtendunt: necnon Cinglenſe Chron. anno MII. haec habet: *Caſtrum S. Viti de Monte per Sernienſem Comitem Gaidolfum occupatur. Abbas ad Capuae Principem conqueſtus ivit.* Quibus ex verbis multa nobis conſideranda offeruntur. I. Hocce in Caſtro Monaſterium priſcis temporibus Caſin. Monachorum fuiſſe, cujus nulla apud Oſtienſem, alioſque Scriptores extat memoria. II. Hujus Caſtri ditionem penes Abbatem fuiſſe. III. Gaidulfum Aeſerniae Comitem nullibi adhuc, neque a Peregrinio relatum. Caſtrum hoc ſitum erat ſub collis illius planicie, in qua *Macchiae* oppidum: Monaſterii adhuc rudera ſunt; ejuſque redditus, qui ſupererant, compoſitis litibus in Romana Curia agitatis, anno MDLXXXIV. Aeſernienſis Eccleſiae Canonicis tandem addicti ad congruentem illorum alimoniam, ut diurnis in Choro Horis Canonicis recitandis, ac ſacro adeſſent, quod primum ob reddituum penſionem non ſolutam minime praeſtabant. Haec omnia ex ejuſdem Eccleſiae monumentis eruenda curavi.

(47) Avem *Aucam*, ideſt, Anſerem, quam vulgariter *Oca* adpellamus. Hanc mirabilem Aucae narrationem exſcripſit etiam Oſtienſ. ut Caſinenſium, ac Langobardorum genio indulgeret. Animi utriuſque levitati parcendum! Non autem Nucaeo, qui veriſſimam credidit, quippe acclamando epiphonemate uſus eſt in ejus not. loco cit.

(a) Oſtienſis lib. 1. c. 28.

lo cucurrit, & eandem de ore raptoris expulit avem; cumque ante januas aſſiſteret Monaſterii, protinus portas claudere juſsit, ne ſubſequentes introire (48) praeſumerent. His expoſitis, pertranſiit Aquinum, ac depraedavit Arcem, vicinaque loca. Novembrio autem menſe poſt dies octo reverſus eſt Beneventum (49).

XIII. (*a*) Mortuo itaque Siconolfo apud Salernum, Sico filius ejus ſpecie tenus ei ſucceſsit in Principatum. Iſque poſt aliquantulum Franciam puerulus tranſducitur.

XIV. (*b*) Menſe Junio (50) generalis per totam Beneventi regionem terraemotus factus eſt magnus, ita ut Iſernienſem funditus urbem obrueret, multumque perimeret populum: ad ultimum etiam & Praeſulem extinxit ejuſdem civitatis. Par ruina aedificiorum extitit apud Sanctum Vincentium; ſimiliſque vis fuit terraemotus ad Benedicti Beati Coenobium, ſed nec unus quidem lapis ſuo de loco lapſus eſt. Quod dum Maſſario renunciatum fuiſſet, ut ruinoſam depraedaret Iſerniam, ait. *Dominus omnium illuc*

(48) Poſt *introire*, ſupplendum *illic*, quod in Oſtien. etiam legere poterat Peregrinius.

(49) Non quod octo tantum dierum ſpatio Saraceni excurſiones ſuas expleverint, ſed Beneventum octava Novembris die remigrarint. Irruptiones namque, incendia, ac depopulationes menſes circiter tres perduraſſe notum eſt.

(50) Menſe Junio anni DCCCXLVIII. ſub Leone IV. Ind. X. ut habet Anaſtaſ. Tunc Aeſernia omnino deſtructa, ac deſolata, ejuſque Epiſcopus (nomen deſideratur) ſua cum Eccleſia, Clericiſque conſepultus eſt. Nova inde urbs extrui ſub veteris ruinis coepit anno inſequenti, ſed anguſtiore illo ſitu, quo Epiſcopalis etiamnum Baſilica extat Forum uſque, ubi Principis aedes conſtructa; quem dehinc ſitum poſteriori aetate cives circumquaque protenderunt: nunc autem a novis terrae concuſſionibus protrita, incolis urbs pene deſtituta conſpicitur.

(a) Erch. num. 20. & 23.

(b) Oſtienſ. lib. 1. cap. 28.

illuc iratus eſt, & ego peramplius deſaeviam? Non utique ibo (51).

XV. Teleſis nova ſecus primariam in planitie ſui cognominis conſtruitur (52).

XVI. (*a*) Inter haec tempora; breviter ut ſuperius dictum, intra Capuanites filii Landolfi Gaſtaldei, hoc eſt Lando Comes, Landolfus Epiſcopus, Pando Marepahis, Pandenolfus Gaſtaldeus hujus patriae inſignes habebantur. Sed ob ſcelera commorantium crebro eorum urbs (53) incendio cremata eſt: non poenitentiae remedium, neque Divinam poſtulantes miſericordiam, aut emendationem facinorum, ſed quodam tandem reperto conſilio, ad Caſilini pontem (54) conſtruunt civitatem, quam (55) ludo ſecundam vocitabant Romam. Nam ſicut qui effugerit a facie leonis, & incurrerit in urſum, ſic ab iſtis remota civitas ipſa ab igne, pari in ultione corruit in abyſſum (56).

Qua

(51) Ipſe viderit Ignotus, qui verba haec fortaſſe audiit, quae Saracenus prodiderat.

(52) *Teleſia* antiqua parvo ſub colle olim ſita a Saracenis primum, inde a terraemotu penitus excisa eſt, ejuſdem cives biennalis ſpatii tempore transfugae novam aedificandam curavere in collis ejuſdem planicie, quae itidem poſteriotibus ſeculis bellorum factionibus, terraeque motibus deſtructa, vix hodie ſuum in ruinis nomen oſtentat.

(53) Urbs tamen haec non Capua, ſed *Sicopolis* erat, ut ſupra notatum, quae in Triflisci colle ultra veterem Capuam, ac Vulturni aquas prominebat.

(54) Deficit *novam conſtruunt civitatem &c.* quae *nova Capua* ad Caſilini adhuc pontem extat, ut dixi.

(55) Non illudebant profecto, cum *ſecundam* obtrectatores *Romam* vocitarent *Capuam urbem*: ſatis enim tunc apud omnes exploratum habebatur ab antiquis Scriptoribus, atque a L. Floro & M. Tullio praeſertim, *Romam alteram* fuiſſe adpellatam.

(56) Ad varia, quibus ſuberat Capua, incendia, alludit Ignotus noſter, qui Capuanos quidem multimodis pupugit.

(a) Erchem. num. 21. & 24. Leo Oſtienſ. lib. 1. cap. 31.

Digitized by Google

Qua gloria ſperabatur erigi, carmen indicat iſtud (57).

„ *Quae primum ſenio marcebat tempore longo*
„ *Cernitur en amplis conſurgere moenibus urbem.*
„ *Illa Senatorum pollebat ſulta catervis* (58),
„ *Nomine ſed Capua vocitatur & iſta ſecunda.*
„ *Providus in cunctis patriae, populique juvamen*
„ *Lando Comes ſtudio ſolerti hanc condidit urbem.*
„ *Aurea Porta vocatur, fert quia lucis honorem.*
„ *Arma, ſalus, virtus perpetua Chriſtus in urbe*
„ *Hac maneat populo tempus in omne ſuo.*
„ *Pellat & hinc hoſtem ſaevum, fraudemque malignam,*
„ *Civibus & praeſtet pacis honore frui.*

XVII. Hoc videlicet tempore Tarantum fame obſeſſa a Saracenis capitur (59).

XVIII. (a) Per idem tempus Baſſacius Abbas rogatus a Primatibus patriae adiit Franciam; qui obſecrans glorioſum Imperatorem Hludovicum veniens Barim, & in quantum poſsibilitas fuit, totis viribus cum Saracenis dimicavit. Poſt complures autem dies venit Beneventum: igitur Sabbato vigilia Sanctiſsimae Pentecoſtes infra Beneventanam urbem interemptis Saracenis, Radelchis Principatum

(57) Hanc inſcriptionem, ſeu titulum ſuper urbis Capuanae portam poſitum fuiſſe credunt, quae *Aurea* olim dicebatur, Beneventi inſtar, ubi *Aurea Porta* etiam extabat, quod *inaurata* fortaſſe circumpagmenta habuerit in ejuſdem extructione, quaeque meridionalem Liburiae plagam ſpectabat, cujus quoque meminit Peregrinius.

(58) Veterem illam, celeberrimamque Capuam deſignat, antequam a Romanis ſubjiceretur, Hannibali foederatam.

(59) Tarentum urbs capta ann. circ. DCCCLVI. Eam Gothi olim occuparunt: inde a Graecis, ſub Beliſario Italiam oppugnante, recepta eſt: illum poſtmodum Romualdus Benev. Dux anno circ. DCLXXX. expugnavit; e Langobardorum manibus Saraceni eandem rapuere cum aliis ſimul Calabriae, ſive Apuliae urbibus; Ludovicus denique Imperator, Saracenis expulſis, illa potitus eſt, ut in Erchemperto narratum eſt.

(a) Erchem. num. 19. Leo Oſt. lib. 1. c. 32.

patum gerens, Maſſarim capit; ad Imperatorem adductus, capite plectitur. Hludovicus exinde repedavit in patriam.

XIX. (a) His temporibus Baſſacius Abbas defunctus eſt, (60) expletis in regimine annis decem, & novem; cujus quale, quantumque fuit ſurſum, deorſumque in Eccleſiis ſtudium, & ipſi VIDIMUS, QUI SCRIBIMUS (61), & carmina illius nobis deſcripta reſonant. Huic ſucceſſit in regimine Bertharius Sacerdos, ejus diſcipulus, moribus, & vita ſtrenuus, & omni bonitate conſpicuus. Caſtelli ſurſum munitionem ipſe ambiens, calicem ad honorem Dei officium operatus eſt, civitatem . . . . (62) fieri voluit, & inchoavit. Et quomodo totis viribus contra Saracenos in Gaeta dimicavit, NOSTRA PLENISSIME

(60) A vero abludit: *expletit annis XIX.* quin potius nondum exactis dicendum foret: Baſſacius namque annis XVIII. & menſ. X. non adhuc abſolutis Caſinenſi Coenobio praefuit, ut alibi differendum.

(61) Igitur anno DCCCLVI. quo Baſſacius Abbas vivere deſiit, jam Ignotus noſter Monachi habitum induerat Caſinenſem, qui eodem aevo vixit, ac Erchempertus; *viderat* enim *ipſe*, *quae ſcripſit*.

(62) *Civitatem* (ſupplet *juſo* Nucaeus in Not. ad Oſtienſ. cap. 23.) *Hic itaque Abbas Bertharius* (ait Oſt.) *reminiſcens periculi, quod nuper a Saracenis eidem loco acciderat: totum undique Monaſterium quod ſurſum erat, muris, ac turribus fortiſſimis in modum Caſtelli munivit. Civitatem quoque ad radicem hujus montis circa Monaſterium Domini Salvatoris conſtruere inchoavit, quae Eulogimenopolis, ideſt Benedicti Civitas dicta eſt*. Ubi Nucaeus ita adnotavit not. 5 *Ignotus Caſin. num. 19. dixit: Civitatem juſo fieri voluit, & inchoavit. Unde adverbium juſo pro deorſum adhuc noſtratibus retentum licet obſervare, quod nitidius alii efferunt G iù*. At Nucaei ſupplemento non acquieſco. Amanuenſis fortaſſe errore corrupta vox, *juſſu*, vel *juſſo*, quo plane intelligeretur juſſu Berthari nova urbs S. Germani aedificari coepta. Quod vero ait Nucaeus, nimis abſtruſum eſt, & veritati minime conſentaneum. Eruditorum ſententiae ſubſcribo.

(a) Oſtienſis lib. 1. cap. 32. & 33.

Digitized by Google

SIME COMPERIT AETAS. Quomodo autem ſuos dilexit commiſſos, & quatenus pro ipſis decertavit (63), Praecepta indicant Coenobio facta Imperatorum.

XX. Eo tempore Ademarius Princeps erat apud Salernum. Teanenſis Eccleſiae Praeſul Jupoaldus (64) obiit. Et (a) Hilarius Levita B. Benedicti Monachus ad Epiſcopale decus eligitur.

XXI. Bonae memoriae Aloara Landonis (65) conjux Comitis una cum Surano medico, ejuſque interventu tam benefactrix erat Monachorum, ut Madium totum menſem ſtipendia praeberet, ac aleret Fratres.

XXII. (b) Lampert filius Widonis, & Ildepert Comites (66) niſi ſunt manus erigere contra Hludovicum Imperatorem: ſed relata illorum fraude, perſecutus eſt eos Hludovicus uſque Marſim. At illi demum ante faciem ejus fugerunt Beneventum apud Adelchiſum Principem. Ildepert vero pertranſiens abiit Barim, libentiſſime quidem a Seodane Rege ſuſceptus eſt, & habitavit ibi tempore, quo voluit. Hludovicus ergo Imperator perſequens eos devenit in Iſerniam, quam cum infidelem ſibi comperiſſet, bellando cepit, ac deinde pertranſiens Aliſem, poſt plura bella urbs capta eſt. Per Teleſiam igitur devenit

(63) Mira ſane Ignoti heic loquendi ratio, dum utitur voce *decertavit*! Monachorum ſuorum curam ac ſollicitudinem innuit in aggerandis opibus, & ab Impp. Augg. privilegiis ſibi cumulandis. Multum quidem elaborandum, ac prope decertandum Berthario fuit, ut opimam victoriam ſuis compararet.

(64) Quem heic *Jupoaldum* Theani Epiſcopum appellat Scriptor noſter, *Lupum* vocat Oſtienſ. c. 33. Nucaeus fort. neutri cedens, utrumque conciliat, ac *Lupoaldum* legit.

(65) Aloara Landonis Senioris conjux, ut in ſtemm. n. 2.

(66) Quae hoc num. XXII. confuſim, nec ſine aliqua diſcrepantia refert, alibi aptius repetenda.

(a) Oſtienſis lib. 1. c. 33.

(b) Erchem. num. 35. Oſtienſis lib. 1. c. 36. & Anonym. Salern. editus. Sed non ſine aliqua diſcrepantia. Vide Guilielm. Bibl. in Hadrian. 2. pag. 334.

venit ad civitatem, quae dicitur Sanctae Agathae, & urbem expugnare coepit; quae dum valde eſſet munita, multis diebus obſedit; erat etenim tunc aeſtivum tempus. *Nemo enim unquam*, ut (*a*) Apoſtolus ait, *carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fovet eam*. Tandem Bertharius Abbas condoluit ſuper Hiſembardum conſanguineum ſibi, & Gaſtaldeum obſeſſae civitatis, & intervenit pro eo apud Imperatorem Auguſtum, cujus & promeruit gratiam, & pactum dedit civitati, ac illius juri protinus urbs mancipata eſt. Adelchis Princeps ad pedes proſtratus clementiſſimi Imperaroris, & ſuam obtinuit veniam, & fugacibus Comitibus; abhinc tandem Hludovicus rediit Franciam. Hoc in tempore Magenolfus Clericus Ingenam neptem Imperatricis cepit conjugem.

XXIII. (*b*) Ademarius junctus cum Neapolitanis nitebatur quiddam doloſe erga ſuos; ob hoc oculi ejus evulſi, ſpernitur a Principatu, & Warferius Salerni factus eſt Princeps. Nam (*c*) dictus Ademarius Suram, Arpinum, Vicum Album, & Atinum tradidit Francis, ideſt Widoni Comiti. In his locis praeerat Landolfus Gaſtaldius, quae dum amiſiſſet loca, prae nimia eſt triſtitia defunctus.

XXIV. Juvamine Landonis Comitis, & fere Sacerdotis Teano Monaſterium conſtruitur famulabus Dei. (67)

XXV. (*d*) Defuncto igitur apud Capuanam urbem Landone Comite, Pando germanus ejus ei ſucceſſit in Comitatum; qui junctus cum Landolfo Epiſcopo venerabilem Aloaram cognatam ſuam de Capua excutientes, quae exul cum natis, & facultatibus propriis apud Salernum habi-

(67) De hoc Theanenſi Monialium Coenobio breviter inferius differemus, ne Ignoti hujus interrupto curſu, legentes heic demoremur.

(a) Ad Eph. cap. 5.
(b) Erchem. num. 26.
(c) Erchem. num. 25.
(d) Erchem. num. 38.

Digitized by Google

habitatura devenit (*a*). Per idem tempus Neapolites audaciter ſuper Capuanos (68) venire in bellum conati ſunt: eo

(68) Acerrimam hanc Neapolites inter, & Capuanos Langobardos pugnam, quam utriſque Landonibus vita functis, ſeniore ſcilicet patre Februario menſe ann. DCCCLXI. & juniore filio menſe Aug. ejuſdem anni contigiſſe Ignotus adfirmat, illam duobus annis ante Erchempertus commiſſam fatetur. Ignotus ſiquidem anno DCCCLXII. menſe Majo eam accidiſſe memorare videtur, Erchempertus vero ad annum DCCCLX. illam figit. Si Ignoto habenda fides erit, falſum omnino eſſet, quod narrat Erchempertus, a Landone ſcilicet juniore Langobardorum copias imperatas, & cum Neapolitibus conflixiſſe; eo vero tempore, quo illam Ignotus contigiſſe innuit, Lando aut defunctus omnino erat, aut ſaltem paralyſi laborans (quo tandem morbo oppreſſus periit) in lecto detinebatur. At non una haec duntaxat Ignoti haud propria, & veritati minime conſona narratio, ut erroris nota is merito afficiatur. At Erchemperto utpote magis accurato Scriptori procul dubio adſentiendum. Is enim num. VII. perhibet, Sergium Neapolit. Ducem Campanis nimium inſenſum quantumvis foederatum occaſionem arripuiſſe, ut illos oppugnaret, ſubigeretque. Verum Lando prope Sueſſulam, nec procul ab Clanio amne cum exercitu praeſto fuit, ac Neapolites praelio ſuperavit, ac fregit; quam victoriam B. Michaëlis Archangeli (quae poſtr. non. Majas accidit, quo quidem die ipſius feſtum celebrarant) patrocinio, cui plurimum fidebant Langobardi, cultu praecipuo illum colentes, acceptam retulerunt. At neutri Scriptori annuendum videtur, cum ea, quae aliorum aevo contigerint, inconſulto fortaſſe, & ex vulgi etiam inconſtanti rumore nimium ſibi indulgentes, ut ſuae gentis virtutem extollerent, ac religionem, ipſi memoriae prodiderint. Ac ſane cum ii buccis crepantibus victoriam illam praedicent, quam Langobardi Beneventani, ac Sipontini prope Garganum montem e Neapolitibus, Templum S. Michaëlis Arch. diripere cupientibus ſub Grimoaldo Principe poſtr. nonas Majas, ejuſdem Archangeli feſto recurrente die, retulerunt, aut fabulam ceciniſſe neceſſario ſunt credendi, aut ſaltem hujus facinoris immerito Neapolites expoſtulandi videntur. Hujus victoriae Paulus Diaconus imprimis meminit, ut ſup. *Qui* (Grimoaldus) inquit, *cum eſſet vir bellicoſiſſimus, & ubique inſignis, venientibus eo tempore Graecis, ut oraculum S. Michaëlis Archangeli in Gargano ſitum depraedarentur, Grimoaldus cum exercitu veniens, ultima eos caede proſtravit*]. Ubinam, quae-

(a) Erchem. num. 27.

eo ſiquidem die, quo B. Michaëlis feſtivitas eſt. Hujus Langobardi auxilio freti exierunt adverſus (*) Quirites, & tan-

quaeſo, heic Neapolitum mentio? Nec quidem pro Graecis Neapolites intelligendi, quod Graecorum imperio ſubeſſent. Eadem quippe ratione & Amalphitani, & Surrentini, & Stabienſes, & Puteolani, aliique Graeci quoque dicendi forent, qui Orientali parebant Auguſto, quod utique prorſus improbabile, ac veritati minime conſentaneum videtur. Quinam vero hi Graeci fuerint, qui divi Michaëlis Templum diripere tentarunt, quamvis id haudquaquam contigit; (quod Paulus profecto non reticuiſſet) nec ipſe Diaconus, nec ceteri deinceps explicarunt. Hoſtiles inimicitiae, quae Neapolites inter, ac Langobardos perpetuo exardebant, Erchempertum fortaſſe, ac Caſinenſem Ignotum impulerunt, ut adfirmarent, a Neapolitibus hoc ſcelus attentatum, arrepta occaſione alterius pugnae ſub Landone Capuae Comite, ac Sergio Neapolitano Duce prope Clanium amnem anno DCCCLX. aut DCCCLXIII. commiſſae. At quâ tuto itinere Neapolitibus tranſgrediendum erat, cum loca omnia Langobardorum copiis circumſepta illos praepedirent, neque per Salernitanos, aut Nolanos agros tranſmittere exercitum in Apuliam omnino puſſent? Ac profecto a Langobardis Neapolitanum Ducatum circumquaque urbibus, ac munitiſſimis arcibus clauſum Nuceriam uſque, Nolam, Acerraſque, ne ulterius fines ſuos protenderent Graeci, quis ignorat? Quâ igitur via per urbes hoſtium ditioni ſubjectas Neapolitibus patere poterat, ut ad Sipontinum Divi Archangeli ſpecum accederent praedaturi, niſi certo periculo committendum exercitum vellent?

Verum ne ipſi quidem Graeci, qui tunc Apuliae dominabantur, hujus ſceleris expoſtulandi videntur. Ii enim praecipuo etiam honore D. Michaëlem colebant, ut apud omnes perinde Graecos, Latinoſque Scriptores (quod etiam Peregrinius teſtatur) omnino compertum. Templum illud ab iis excultum, exornatumque Scriptores innuunt, quodque ſaepius pie inviſendum curabant. Igitur neque Graecos hos, neque Neapolites Garganici Templi praedones fuiſſe ſatis abunde probatum videtur, niſi malint alii hujus ſceleris auctores Graecos illos fuiſſe, qui ſub Conſtantino, aut Conſtante Aug in Apuliam appulere, ac cum Beneventanis Langobardis pugnaturi Luceriam haud longe a Siponto diſſitam urbem occuparunt, ac ſolo prorſus aequarunt, Paulo ipſo teſte Lib. V. c. 6. & 7. ac poſtmodum ad ſpe-

(*) Ann. 861.

Digitized by Google

& tanta in illis caede bacchati ſunt , ut plurimi ex eis gladio fuerint perempti, multique capti, nonnulli in fluvium ſe projicientes ; reſidui vero perpauci vulnerati in urbem

ſpecum S. Michaëlis praedatum perrexere. Quod tamen mihi improbabile videtur ; Paulus enim uti Luceriae, Acherontiaeque everſionem deſcripſit, hujus facti quoque proculdubio meminiſſet, ſi tum vere illud contigiſſet.

Neque item Langobardos hujus ſceleris reos conjicerem, quod Peregrinius fortaſſe ſuſpicatur, cum Langobardos, ſi Paulo Diac. L. V. c. 3. adſentiamus, cultui jam S. Mich. Archangeli ſub initio Regni ipſiuſmet Grimoaldi tam impenſo ſtudio addictos cognoſcimus, ut Hanulſo Bertharidi Principis familiari, in quem Rex Grimoaldus animadvertere cogitabat, ac interficere, penitus ignoverit, ſtatim ac illum ad Templum Divi Michaëlis confugiſſe ſibi nunciatum fuit. Ex quo profecto colligitur, magno in honore D. Archangelum apud Langobardos fuiſſe, cum ob ejus tutelam nocentium crimina condonata cognoſcimus. Si igitur Paulo falſitatis, & mendacii notam impingere nolimus (qui ſuo haec ingenio inventa nobis obtrudat, ut Langobardorum virtutem, pietatemque extollere videatur, quamvis immerito, cum ethnici adhuc, aut Arianiſmi faece eo tempore Langobardi inficerentur) neque Graecos, neque Neapolites, nec etiam Langobardos Beneventanos hujus ſceleris auctores cenſerem, ſed Slavos fortaſſe, alioſve exteros populos (ſecus vero Saracenos, ut ſup. in Pauli not. diximus) qui e Graeciae litoribus ſolventes Sipontum appulere ; exploratum quippe eſt, paucis adhinc annis ante ab eodem Beneventi Principe Grimoaldo illos profligatos, ut ipſemet Paulus innuit, qui ſub Sipontinis moenibus eam pugnam accidiſſe narrat. Anne Slavi ipſi, qui anno DCXLII. ad Sipontinas oras acceſſerant, illuc rurſus regreſſi, ut ſuis transfugis in proximis regionibus diſperſis praeſto eſſent, Templum illud diripiendum tentarint? Ii quidem a Langobardis devicti haudquaquam ſuas naves conſcenderant in patriam redituri, ſed eos, ut idem memorat Hiſtoricus Lib. IV. c. 46. *qui hoſtes remanſerant*, fugam arripere compulit Grimoaldus. At quo tandem ſe receperant? In Samnitium fortaſſe regiones, ubi praedis aſſueti montes inter, ſilvaſque degebant, donec alio ſibi migrandum licuiſſet, aut a ſociis auxilium praeſtandum ſperarent. Quocirca nihil dubii eſt, quin Slavi, vix quadriennii ſpatio exacto, anno ſcilicet DCXLVII. rurſus ad Apuliae regiones adpellerent, ut ſuis transfugis auxilio eſſent, amiſſumque militiae decus, novo commiſſo praelio, recuperarent. Slavi quidem multoties vicinas invaſerunt regiones, Hiſtriamque praeſertim, quae, mari in-

urbem reverſi ſunt ſuam: Caeſarius autem Magiſtri Militum filius capitur, Capuamque adductus ferro in compedibus habetur. Secunda Neapolitis haec ruina extitit
ſimi-

ri intermedio, Apuliam ſpectat. Illinc igitur ſaepius diſcedere poterant, & Apuliae regiones, cum libebat, depopulari.

Nec contrarium omnino videtur, quod Paulus innuit, Slavos nempe primum a Grimoaldo prope Sipontum proſtratos, inde Graecos, qui S. Michaëlis ſacram Aedem invaſiſſe dicuntur. Cum enim e Graeciae oris in Apuliam appuliſſent aut Slavi, aut Bulgari, aut Thraces, aliive, omnes quidem Graecorum nomine recte adpellari poterant, cum revera aut Graecorum ditioni quodammodo ſubeſſent, aut e Graeciae maritimis oris diſceſſerant. Meam hanc conjecturam eruditis expendendam relinquo, cui ſi fortaſſe adſentiant, necne, parum curo. At videant ſiquae veritati ſatis conſentanea in medium attuli, Paulo, aliiſque ejuſdem ſententiae Scriptoribus ſuffragentur; quin potius omnino adverſentur. Exploratiſſimum ſiquidem eſt, haudquaquam a Paulo Sipontini Templi direptionem adfirmari, ſed duntaxat tentatam. At Auctor ille, qui S. Michaëlis Archangeli Apparitionis acta deſcripſit (quae apud Bollandum die VIII. menſis Maii licet legere) atque Scriptor quoque actorum S. Barbati Epiſcopi Beneventani, quos Langobardos quidem fuiſſe proculdubio omnes fatentur, direptionem revera patratam adfirmant, direptores tamen omnino reticent. Cui igitur potius habenda fides? Paulone, an illorum actorum Scriptoribus? Si Paulo adſentiendum erit, in dubio profecto haerebimus, an Graeci Templum illud invaſerint, necne, cum praedam hanc ipſe omnino reticeat. Sin actorum illorum Scriptoribus; eam reapſe contigiſſe certiſſime adfirmabimus; nec a Graecis quidem, ſed Langobardis illam patratam omnino fatendum. Ex actis quidem S. Barbati ſatis conſtat, illum plurimam operam navaſſe, ut Langobardos ad veram Chriſti fidem perduceret anno circ. DCLXIII. Ac ſicuti Caſinenſe prius Monaſterium, aliaque fortaſſe tum ſacra loca fuerant praedati, veritati haud abſonum videtur, ab iiſdem Garganici ſpecus ſacram D. Michaëlis aedem fuiſſe direptam, quam rurſus ornandam, excolendamque Sanctus Epiſcopus ſuadebat, ut illius patrocinio adjuvari mererentur: *Et quoniam* (ut in cit. Actis legitur) *illic* (ſcilicet, in B. Michaëlis ſpecu) *abſque cultoribus omnia depraedantur, unde nec ſedulum ibi ſacrificium perſolvi poteſt, melius a nobis diſpoſita ſibi proficiant ad ſalutem*. Quamobrem Peregrinius noſter in Diſſ. Fin. Duc. Benev. ad Sept. non immerito conjicit *vere tunc Graecos cum Langobardis pro Gargani poſſeſſione, ſicuti pro aliis alibi frequenter conflixiſſe; atque hos victoria potitos ſacram Archangeli ſpecum diripuiſſe*: quae quidem

 aliis

ſimilis, qua olim in Gargano, cum B. Michaëli Archangelo ageretur feſtivitas, corruerunt; quod ex utroque latere Seodan audiens, factum irriſit, dicens. *Stuppa cum tormentis* (69) *pariter junctae fecerunt bellum*.

XXVI. (*a*) Eo autem tempore in Aquini Villa Rodoaldus Gaſtaldius ſecus Pontem Curvum conſtruxit Caſtellum: hoc facto ſubduxit ſe a jure Capuanorum (70), qui vehementer ob hoc affligebatur a Capuanis. His diebus (71) Magenolfus, de quo ſupra, pergebat Franciam, ut

aliis argumentis Peregrinius confirmat, quem conſule.

Si igitur Pauli fundamentum ex jam dictis nutare videtur, everti etiam Ignoti, atque Erchemperti ſimul textus mihi videtur. Nam aut haec apud Langobardos antiqua traditio fuerat poſteris demandata, vel ab ipſis conficta. Si tradita poſteris haec memoria fuit, cur Graecos eos fuiſſe affirmat, ſecus vero Neapolites: & Erchempertus, Ignotuſque Neapolitibus ejuſmodi crimen imponunt? Cur rurſus Oſtienſis, qui Langobardicam Hiſtoriam uberius deſcripſit, hujus tam inſignis victoriae haudquaquam meminit, Grimoaldique Principis minutim acta narravit, ejuſque cum hoſtibus certamina, triumphoſque cecinit? Ab iiſdem conficta eſſe neutiquam credendum; at vel e vulgi tunc fama Garganica haec victoria ob nationum inter ſe decertantium aemulationem initium habuit; vel de aliis olim victoriam obtentam in Neapolites Langobardi retorſerunt, quos ut infenſos ſibi hoſtes offendere ſatagebant.

(69) Lege: *Sarmentis*. At etiam hoc ab Ignoto noſtro perbelle ad animi ſolatium fortaſſe inventum.

(70) Ex hoc Ignoti noſtri loco facile perſpicitur, Capuanae Dynaſtiae ad ſeptentrionem fines Pontem-Curvum uſque, & Soram fuiſſe protenſos; a Rodoaldo enim Gaſtaldo, qui Capuano quidem primum Comitatui ſubdebatur, in ſua ditione arce conſtructa ſecus Pontem-Curvum ad ſuorum profecto finium cuſtodiam, exploratum plane fit eo uſque Campanae Dynaſtiae fines fuiſſe propagatos. *In Aquinenſi villa*, ait, non quod villam pro urbe acceperit; ſed in villa, ideſt, in agro Aquinate. in quo Ponſcurvus ſitus erat, qui *ab ejuſdem Pontis ſitu* (verba ſunt Oſt. Lib.I. c. 38.) *& nuncupatione Ponſcurvus nomen retinuit*.

(71) Magenolfus Clericus, qui neptem Imperatricis conjugem duxerat,

(a) Oſtienſis lib. 1. cap. 38.

ut ſibi ab Imperatore glorioſo peteret, quo vivere loco, ſeu & habitare poſſet; cui Rodoaldus legatarium quendam Urſum tranſmiſit Presbyterum, ut reverſus veniret, ac pariter commorarentur, ſuoque praeſidio juvaret eum a perſequentibus ſe. Reverſus ergo Magenolfus de itinere cepto, & in Pontem introivit Curvum; nec multo poſt profectus eſt Salernum, ſumptaque conjuge omni cum ſupellectili, ac familia rediit in Caſtrum. Neque diu latuit myſterium iniquitatis, nam quadam die cum ſuis cepit Rodoaldum, eumque in cuſtodiam retruſit, duos quoque filios ejus in Turrim projecit, omnemque facultatem ipſius abſtulit, theſaurum, peculia, mancipia, ſervos, populum, Caſtrum, Villam, & omnia ſubjugavit ſibi: rudem, populumque indiſciplinatum, quem invenit, docuit more Palatii eſſe prudentiſſimum; & qui prius non noverant, niſi caepe, & allia, nunc ab eis centum principales exquiruntur ſolidi, etiam & in hoſtili armati proficiſcuntur exercitu. Rodoaldus (72) offertus dum Beato Benedicto fuiſſet, vix a venerabili viro Berthario Abbate, & Monachis liberatus eſt: ut Aeſopus doctor fabularum ait: *Hoc patiatur, qui fortiorem ſibi induxerit in domum ſuam.*

XXVII. (a) Dum in Eulogimenopolis urbis moenia ſtruerentur, unus quidam tunc ibi erat cum ſuis ſociis in conſtructione civitatis. Is quondam prae nimia infirmitate lin-

xerat, ut ſup. n. XXII. Ludovicum Aug. convenit, ut aliquid ſibi ad matrimonii onus ſuſtinendum ſubſidii praeſtaretur. Timens Rodoaldus Campanorum Comitum opes, qui ſuam a Campanis defectionem ſe ulturos minabantur, Magenolfum in auxilium advocat. Verum, juſto Dei judicio, uti Hiſtoricus ſubdit, ipſe ſibi nolens jugum impoſuit, ac mala fabricatus eſt.

(72) Ut in libertatem tandem Rodoaldus vinculis ereptus vindicaretur, Monaſtico S. Benedicti habitu induendum petiit, quod facile Bertharii Abbatis precibus a Magenolfo impetrandum ſperabat.

(a) Oſtienſis lib. 1. c. 33.

te linguae perdiderat officium, & per annos circiter ſeptem nullum omnimodo valuit proferre ſermonem. Quadam itaque nocte laſſus ab opere manuum, dum Fratres in Oratorio Beatiſſimi Benedicti Deo laudes peragerent, idem mutus ad columnae pedem cum aliis reſidens, obdormivit; quem B. Benedictus per viſum baculo capite percutiens, increpans ait. *Huc properaſti*, inquit, *ad dormiendum? Evigila ergo, & tribus vicibus expue in terram*. Qui cum hoc feciſſet, ſurgens a ſomno, beneficium ſibi collatum coepit omnibus effari, & ita perfecte loqui, ut ante ſeptennium nec minus ſolitus erat, & omnes Deo laudem pariter dederunt.

XXVIII. (*a*) Interim gladius Dominicae indignationis huc, illucque diſcurrens, in delinquentium cervicibus graſſabatur; nam egreſſus de vagina ſua, omnes terminos per circuitum devaſtabat. Ille impiiſſimus, atque crudeliſſimus latro, quem (*b*) *Dominus percutiat gladio oris ſui, & deſtruat illuſtratione adventus ſui*, ille peſtifer Seodan (73) quodam tempore egreſſus a Bari, totam deva-

(73) Seodanus Saracenorum Califus, dequo pluries in Erchemperti hiſtoria mentionem fecimus, Bari egreſſus per Beneventi Principatus fines Capuae Comitatum invaſit, locaque omnia tam citra, quam ultra Vulturnum, & Clanium fluvios, quae olim terra Cantiae, ſive Canciae vocitabatur, in veteribus chartis atque Scriptoribus ſaepiſſime memorata; & quae Lebore, ſive Liburia, & Leboria dicebatur, ut diximus: quae utique loca, ſive agri ad Campanorum Dynaſtiam pertinebant. Hinc *totam Capuam*, ſeu Campanorum ditionem, agros illos vocat Ignotus. Occinit quoque Oſtienſ. Lib.I. c. 35. *Interea Rex Seodan venit Capuam, quam totam circumcirca devaſtans Cantiam quoque, & Liburiam . . . . peragrans in Campo Neapolitano tentoria fixit, plurimos interficiens. Campum de Neapoli*, in quo caſtra poſuit Seodanus, eundem fuiſſe puto, qui partem illam ſuburbii Neapolitani etiamnum occupat, quod vulgo *S. Antonii Abbatis* nuncupatur, a Paroecia nempe Sanctorum Johannis & Pauli recta mare verſus tendens cis fluvioli (quem male vulgus Sebetum vocat, in veteribus enim

(a) Oſtienſis lib. 1. cap. 35. (b) Paul. ad Theſſal. 2. cap. 2.

devaſtabat Capuam, Cancias, Leborem, & ſuum nequiſſimum thronum poſuit in campo de Neapoli. Nullus omnino praeteribat dies, quin ad quingentos, & eo amplius interficeret homines, & hoc patri ineſſe dicebat, ut illud compleretur (a) Evangelicum: *Omnis qui interficit vos*,

enim chartis *Rubeolus*, *&* *Riviolus* ſemper appellatur, nuſquam vero Sebetus) aquas, ut manifeſte patet ex Johan. Diac. in Chron. Epiſc. Neap. in Athanaſio, ubi: *In Eccleſia* (inquit) *S. Januarii foris ſita Monachorum Collegium ſub Abbatis regimine ordinavit, offerens eis unum hortum in Campo Neapolitano ſitum*. Ejuſque horti meminit charta in Tabulario Eccleſiae S. Nicolai ad Piſtaſi adſervata (quam Cl. vir rerum antiquarum cultor eximius Scipio de Chriſtophoro mihi familiariſſime conjunctus invenit, ac exſcriptam mihi legendam dedit) anno IV. Wilielmi Regis Ind. III. deſcripta; cujus haec ſunt verba: *Eccleſiam, ſeu Monaſterium S. Januarii ſitum forit ad corpus juris S. Neap. Eccleſiae* habuiſſe *hortum*, cujus confinia erant *parte ſeptentrionis, & occidentis cum hortu, & interficu* (via vulgariter vicinalis) *de heredes de illis de Pantaleo, a parti Orientis via puplica, qui badit a illu ponte de flubeu* (pons iſte Guiczardus olim cognominatus) *ſitus erat hic hortus at illa fuga* (quo fluvioli aquae concludebantur, ut molendis frugibus inſervirent) *ha Sanctu Januariu, qui eſt foris urbis hujus cibitatis, & nominatur ad illa Rota* (ſcilicet piſtrinum). Hujus Neapolitani campi pars ad Neap. Antiſtitis redditus etiamnum pertinet, ubi vulgo dicitur, *la Polveriera*; e quo fortaſſe campo Athanaſius Epiſc. hortum diviſit, quem olim Monaſterio S. Januarii adſignavit. Ejuſdem campi de Neapoli mentio eſt in duabus chartis ſec. XII. & XIII. exaratis quas affert V. Cl. P. Ludovicus Sabbatinus de Anphora in ſuo Kalend. Neap. menſe Junio pag. 63. & ſeqq. ac prima quidem haec habet: *Foris hujus Neapolitanae Civitatis in campo de Neapoli prope & cum facie de Eccleſia SS. Joannis & Pauli*. Altera vero: *Poſiti in loco S. Joannis in Campu de Neapoli prope ipſa Eccleſia S. Joanni*. Conſonat etiam Peregrinius noſter in Camp. Diſc. 2. c. 21. aſſerens campum Neapolitanum non longe a Porta Neap. Orientali, quae *Capuana* dicitur, ſitum, ibique Neapolis urbis fines fuiſſe adfirmat; ac in ſuae opinionis teſtem Falconem Chronol. Beneventanum vocat, qui ann. MCXL. Rogerii Regis Neapolim adventum deſcribit: *Cives igitur*, inquit, *cum militibus Civitatis foris Portam Capuanam exierunt in Campum, quem Neapolim dicunt, & Regem ipſum honore & diligentia multa amplexi ſunt*.

(a) Johan. cap. 16.

vos, arbitratur ſe obſequium praeſtare Deo. Nam ſtans ille Tyrannus ſuper cadavera mortuorum, ſedens edebat tanquam unus putridus canis. Tandem quaſi e gravi ſomno evigilantes, ſed gravate, atque praepediti nimis miſeriis Waldelpertus, & Majelpotus Gaſtald, & (74) Garard Comes cum plurimis aliis nobilibus, properaverunt (*) Beneventum, ut communi conſilio ulciſcerentur ſe de Saracenis: ſalubre quidem fuit conſilium, ſed inutilis ordo. Non uno agmine, non una eademque intentione per cohortes incedebant, ſed diviſi ab altero inordinate proficiſcebantur. Igitur propinquaverant ſecus Saracenos a Barium, quod hic erigentes ſe protinus ſtraverunt in terram, jamque Sol ad occaſum tenebat; hi vero, qui a Benevento venerunt, ſicut fuerant laſſi, & nimium quidem fatigati, ſitienteſque valde, continuo in aciem introierunt. Illico Saraceni ſubito erecti, ut erant in uno agmine conglobati, repente irruerunt ſequi eos; hi vero terga vertentes fugere coeperunt; plurimi interempti a gladiis, nonnulli cadentes, in alterutrum impingentes praefocabantur; alii in foſſatis, ſepibus, & cavernis terrae illaeſi a gladiis, ſed prae ſiti mortui inveniebantur: Saraceni autem victores effecti, ceptum peregerunt iter.

XXIX. Inter Capuam, Teanum, nec non Aliſam AUDITUR eſſe mons quidam, in quo DICITUR adeſſe An-

ſunt, & ſic uſque ad praedictam portam Capuanam perductus eſt. Qua de re patet, Seodanum in Campo de Neapoli, ideſt, prope urbis portas conſtitiſſe, ut Neapolitanis incolis vias intercluderet, ne res ad victum neceſſariae in urbem immitterentur, ſicque cives ad deditionem cogeret.

(74) Quamvis ab Ignoto reticeatur, quibus praefuerint Gaſtaldatibus Wardelpertus, aliique, aperte vero Erchempertus, & Oſtienſis declararunt, qui ſecus pugnam accidiſſe fatentur, nec ſuos Langobardos accuſare verentur, ac Ignoto haud adſtipulantur.

(*) Ann. 869.

ſe Angelica virtus, ad inſtar B. Michaelis Archangeli in (75) Monte Gargano, ubi diſtillari aquam, & jugiter effoſſam

(75) Mons, in quo ſpecus hic B. Michaëlis Archangeli ſitus erat, *Melanicus* olim adpellabatur, nunc vulgo, *Monte di San Michele*, in Principatu Formiculae Dioeceſis Cajacenſis ſitus, mille circit. paſſ. a villa *Sclavorum* vocitata. Ibi olim Monachorum cella Ordinis S. Benedicti ad Teleſinum Monaſterium pertinens; quam D. Anſelmum incoluiſſe ferunt, dum in Campania degeret, ibique, ut fama eſt, opus illud, quod inſcribitur: *Cur Deus homo*, compoſuit, teſtis eſt Edimarus in ejus vita. Mons hic, ac ſacer D. Michaëlis ſpecus mox deſcribendus, licet Cajacenſi Dioeceſi conjunctus fuerit, priſcorum tamen ſeculorum memoria penes Campanum Archiepiſcopum erat juriſdictio, convenientibus illuc undique e diſſitis etiam regionibus hominibus pietatis cauſa, ut patet ex noſtro Ignoto, & ex Bullis etiam Atenulfi Capuae Archiepiſcopi Jaquinto, ac S. Stephano Epiſcopis Cajacenſibus datis, quae in Cajacenſi item Tabulario adſervantur, plane colligitur: *Non dedimus vobis*, (ſunt verba Bullae) *veſtriſque ſucceſſoribus Eccleſiam S. Angeli in Melanico* (monte) *quam in noſtram, noſtrorumque ſucceſſorum poteſtate reſervavimus &c.* Nunc temporis decurſu in deſuetudinem abiit Campani Antiſtitis hujus ſpeluncae juriſdictio, & mons, ſpecus ipſe, ac cella pene diruta Calatino Epiſcopo ſubjicitur. In hujus igitur montis vertice ſpelunca ſive ab arte, ſive a natura in praegrandi ſilice exciſa patet, in qua duae fornicatae cernuntur camerae, ſuis quaeque portis diſtinctae; quae dextrâ patet, arctior, laevâ vero latior eſt, ac magis inſignis vel caſu, vel ex arte fortaſſe ſuis ornamentis oſtium elaboratum praefert, cujus aditum praegrandis arbor undique circumtegit ad ſolis aeſtum declinandum aptiſſima. Tria ibi altaria poſita cernuntur, in quibus poſtr. non. Majas plura Sacra quotannis Deo in honorem D. Michaëlis offerri ſolent, quo ſumma pietate, ac religione, indictis publicis ſupplicationibus, maxima populorum multitudo, ac finitimorum incolarum conveniunt. E dextero introrſum ſpeluncae latere ſilices duae mamillarum inſtar prominent, e quarum altera ab imo papillae cuſpide fortaſſe undique in mamillam a qua collecta leniter manat; aret omnino altera. Neque hinc duntaxat aquae fluunt, ſed quaquaverſus guttae ſpiſſe ſtillant, ut pene ſaxa omnia pluere videantur. Aquae in unum concretae prope aditum ſpeluncae lacum efficiunt, quibus non tam ſitis adventantium extinguitur, quam ad pietatis argumentum omnes haurire conſueverunt. Dexterâ etiam ſpeluncae parte aqua manare cernitur; quod & in Sipontino quoque ſpecu in Apulia, & Novenſi in Lucania, & Tiphatino in Campania, aliiſque in variis terrae partibus quamplurimis animadvertere licet. Quod optimae notae Philoſo-

foſſam Cryptam, & jacere Baſilicam, atque ibidem nunc crebro fieri prodigia. (76) Ex hortatu autem Landolfi Praeſulis Ilarius Teanenſis Eccleſiae Epiſcopus dedicavit illuc Sanctorum altaria, & peramplius ex tunc fiunt multorum ſanitatum ſigna, & prodigia ad gloriam, & laudem nominis Jeſu Chriſti.

XXX. (a) Mos etenim eſt apud Monachos utrorumque Coenobiorum, videlicet Sanctorum Vincentii Martyris, & Beati Confeſſoris Benedicti, diebus Sanctae Quadrageſimae viciſſim ſibi rogum exhiberi, caritatis gratia. Dum hoc quadam die apud Sanctum Vincentium Fratres ſpiritualiter agerent, & illic de Sancto AD HOC Benedicto fratres adeſſent die Veneris . . . .

(77) *Cetera legi nequiverunt, quae facile ſupplebis ex Oſtienſe loco hic ad oram indicato* (*).

XXXI.

loſophis inde argumento fuit, ut de vera fontium, fluviorumque origine optime differere occoeperint, ac paucis ab hinc annis eruditiſſimi de hac de re ediderint volumina; ut videre eſt apud Valliſnerium *de font. orig.* Romanſinum *de font. Mutin.* alioſque quamplurimos.

(76) Landulfi Praeſulis Capuani hortatu illius ſpecus altare dedicatum eſt anno DCCCLXVII. ut ex monumentis Eccleſiae Calatinae. Qua ratione mons iſte, & Eccleſia, Capuano Epiſcopo, non autem Calatino, adhortante, dicata fuerit, ſuperiori nota dictum eſt.

(77) Ne Lector Oſtienſem Lib. I. c. 34. neceſſario conſulere cogatur, ea, quae in Ignoto deperdita ſunt, hic ſupplenda cenſui, cujus verba hoc ſigno (--) notantur. *Die Veneris* X. *Octobris* (Chron. S.Vincentii Vulturn. habet *Fer. III.*) *quae ſecunda lux Lucinae rotam ducebat anno ab aedificatione hujus Monaſterii* CLXV. *repente illuc Seodan nequiſſimus cum ſuis ſatellitibus pervenit, cujus Monachi rumore comperto, mox ad Caſtellum ſuum Monaſterio proximum* (nunc etiam extat pagus, cui nomen *la Roccbetta* Abbatiae Vulturnenſi ſubjectus) *maturato curſu incolumes confugiunt. Saraceni Monaſterium ingreſſi cuncta vaſtaverunt, frumenta in fluvium* (Vulturnum videl. qui paulo ſuperius oritur, unde Coenobium ad *Fontes Vulturni* vocitatum) *qui ſecus effluit, projecerunt; & theſaurum, quem Monachi abſconderant, repererunt. Ita incenſum Monaſterium, Monachis partim diſperſis, ad*

XXXIII.

(a) Oſtienſis lib. 1. cap. 35. (*) Ann. 870.

XXXI. Pando Capuanitis Gaſt. (78) . . . . in bellum . . . . . (a) quidem ipſe prius corruit; de hinc qui fuerunt cum eo, victoriamque adeptus eſt . . . . *Deſunt nonnulla* . . . .

. . . .

(b) Pandenolfus Pandonis dicti filius Capuana in urbe factus eſt Gaſt. . . . . . quem (c) non poſt multum Landolfus Epiſcopus ſua reduxit ab urbe, & ſua cum facultate veniente (d) habitavit in Seſſam.

XXXII. Landolfus autem extitit ſuis civibus non ſolum Epiſcopus, ſed & Comes, & Judex; non ſolum Praeſul, verum etiam Gaſtaldius; neque tantum Pontifex, quin & velut Miles ſuper cunctos praeerat (*per (e) annos duodecim. Quo defuncto, Pandenolfus nepos ejus factus eſt Gaſt. qui tribus annis, & octo menſibus in ea reſidens, a parentibus ſuis captus eſt, & Lando frater Landolfi Epiſcopi factus eſt Gaſt. reſidens annis duobus, & menſibus decem. Cui ſucceſſit Landonulfus frater ejus Gaſt. Capuae anno uno, menſibus quatuor. Per Indictionem quintam menſe Januario cepit Capuam Atenolfus Comes, quam tenuit annis decem; quibus expletis. Princeps Beneventi factus eſt, dominans eam annis decem, menſibus ſex.*)

XXXIII. (*f*) Ita benefactor (79) noſter, ideſt omnium contra-

XXXIII. *uſque annos deſolatum permanſit*. Hoc quidem (ut recte Peregrin. adnotavit) anno DCCCLXX. contigiſſe manifeſtum eſt.

(78) Ea, quae hoc loco in autographo temporis edacitate nimium corroſa, neque Peregrinius, neque Nucaeus, aliique interpretari potuerant, facillime ex Erch. num. 28. & 30. & e Chronico Comitum Capuae num. 6. ſupplere per ſe quiſque poterit: neque heic repetenda opere pretium duxi, ne taedio lector humaniſſimus afficiatur.

(79) Ut ſup. etiam in Erchemp. notavi.

(a) Erchemp. num. 28.
(b) Chron. Comitum Capuæ n. 6.
(c) Erchem. num. 30.
(d) Erchem. num. 30.
(e) Iſta his ſignis ( ) incluſa in exemplari Caſſin. ad oram adjecta fuerunt; quæ ſi conferas cum Ch. Com. Cap. n. 5. 7. 8. & 9. comperies ab eod. conſcripta auctore. Vide me in judicio illius Chron. & in Chronol. Com Cap. locis citat.
(f) Oſtienſ. lib. 1. c. 35.

contrarius hoſtis Seodan, venit in Venafrum, poſtquam eorum ceperat civitatem, & poſtquam omnem devaſtavit Villam (80), & in circuitu ejus tamquam Rex potens in medio reſedit terrae. Initium ſiquidem tunc erat (81) Quadrageſimae Sanctae. Eo autem die Sanctam Dominicam, more ſolito, Bertharius Abbas ſuum exhortabat divinis praeceptis beatiſſimum gregem; cujus vicinitatem cum certo Fratres comperiſſent, concito greſſu ad Sanctum conſcenderunt Benedictum. Sequenti die Mercoris (82) nefandus ipſius Regis exercitus ſecus Sancti Benedicti pervenit Monaſterium, haud non longe quaſi ſtadia duo. Hoc dum vellent Saraceni per montes deſcendere Atinem (83), hic, qui eos deducebat, deſcendit cum eis in Vallem Rotundam, de hinc in (84) Rapidum; cumque in planitiis deveniſſent, praedari coeperunt. In Sancti Eccleſiam dum introiſſent Heliae parum aliquod damnum ibidem facientes, per Circlarios (85) in Hortum Domini cum & per (*a*) Paſcatium (86) in Fontanam Lucii, ab hinc (*b*) Pedem (87), ibidemque ſenem ante Cancellos interfe-

(80) Hic quoque villam pro agro accipit, ut not. 62.

(81) Videl. Fer. IV. Cinerum, qua ſanctam Domini Quadrageſimam, praedicando verbo Dei, annunciabat populo Bertharius Abbas, Eccleſiae de more.

(82) *Sequenti die Mercoris*, i. Mercurii (inde vulgo dictum *Mercordì*) Fer. V. intelligit, qua Saraceni Seodano Duce prope Monaſterium Caſinenſe pervenerunt.

(83) *Atina*, urbs olim, nunc oppidum, non longe a Caſini monte ſita, Boream verſus. Epiſcopali ſede expoliata, Praepoſiturâ tantum ſeculari inſignis.

(84) *Rapidus* fluvius etiamnunc Italis *Rapido* dictus, urbem S. Germani praeterlabitur.

(85) *Circlarios*, ſive *Cerchiaro*, pagus Caſinenſis ditionis. Pleraque ex his locis priſcum hactenus nomen retinent.

(86) Legendum *Paſcuarium* ex Oſt. l. cit.

(87) Lege *Peolam* cum ſupracit. Lib.I. c. 35. qui eadem clarius deſcri-

(a) Al. *Piſcarium*, Oſtienſis *Paſcuarium*.

(b) *Peolam*. Oſtienſ.

terfecerunt, qui eorum ſallitus eſt vias. Ceſam Conſtantii, Olivetum, Matronolam loca perſcrutantes, omnes jumentas, & vaccas Monaſterii auferentes, ad ſocios in Venafrum jam ſero reverſi ſunt. Hic finis in his fuit, Deo propellente, in partibus B. Benedicti, tam Seodam Regis, quam omnium ſatellitum ejus (88).

AD

ſcribit. Peola pagus olim prope olivetum S. Michaëlis Archangeli, cujus rudera adhuc extant, teſte Nucaeo ibi.

(88) Deeſt: *nequitiam*. Hic finis Caſinenſium periculi, atque Hiſtoriolae Ignoti noſtri, qui paulo poſt fortaſſe decubuit, vel cui in hac inſigni Aera calamum ſuſpendere opus fuit, ut rebus ſuis conſuleret.

AD EXPLANATIONEM

NUM. XXIV. IGNOTI CASSINENSIS DE MONASTERIO THEANENSI.

DISSERTATIO.

QUoad Monaſterium Virginum a Landone Campano Comite Theani extructum anno DCCCLX. paucis quidem abſolvit Ignotus Caſſinenſis: *Juvamine*, inquit, *Landonis Comitis, & fere Sacerdotis Theano Monaſterium conſtruitur famulabus Dei.* Cum vero de hoc Monaſterio neque Card. Oſtienſis in ſuo Chron. Caſin. in quo pene omnia, quae ad hanc pertinent hiſtoriam, ſane memorantur; neque Eraſmus Gattula Abbas Caſinenſis, qui ejus hiſtoriam diligentiſſime perſequitur, quaeque Oſtienſi vel exciderant, vel omnino erant praeterita, ſedulo explicat; nec item ceteri moderni Scriptores meminerint, ac ſilentio praetereundum putarint, heic aliqua de eo addenda non abs re fore exiſtimavi, ut & Ignoti hiſtoriolae novam faculam praeferrem, & Campaniae noſtrae Cl. viris jucunda ſane diſputatio ob oculos poneretur. Quo fortaſſe obtrectantium convicio obviam iturum ſpero, cum aliquid diligentiae meae in illuſtranda Langobardorum hiſtoria adceſſerit, ne operam luſiſſe omnino, & extra omnem aleam iis diſputaſſe videar. Quae enim in Paulo Warnefrido, Erchemperto, Ignoto, ceteriſque illius aevi Scriptoribus legerint, quomodo inter Langobardos perpetua exarſerint bella, eorumque opes ſenſim creverint belli ipſius fortuna, ſuoſque fines latius protenderint, inſignes primum nequitiâ ii fuerint, dehinc pietate, ac religione praefulſerint; hac qualicunque elucubratione noſtra profecto nonnihil patebit. Quid, quod illius aevi Scriptores de poſitis tot Eccleſiis, Monaſteriis, Hoſpitaliis meminerint: tot Pontificibus ſuppetias eos veniſſe, tot praedia, honoreſque Eccleſiis adtributos, in impios graviter animadverſum praedicent? Haec profecto Langobardorum pietatem, ac reli-

religionem ſingularem ſatis oſtendunt, qui prius morum feritatem praſeferebant, aetate poſtmodum labente, gentis ſuae ſceleribus luendis incubuere. At licet haec ad illorum pietatem comprobandam ſatis firma videantur argumenta, planius tamen ex mox dicendis patebit. Ac duo quidem ſacrarum Virginum Monaſteria, ut ex MSS. Codicibus mox afferendis eruitur, Theani extructa cernimus; quorum primum antiquius, de quo nunc ſermo habetur, ſimul cum Calvenſi altero, ac itidem Cinglenſi Capuam poſtmodum translatum fuit; recentius alterum, de quo infra.

Ut ad ea igitur, quae Ignotus innuit, illuſtranda ordine accedamus, advertendum eſt anno DCCCLX. a Landone Capuae Comite hocce Monaſterium ſacrarum Virginum e ſolo excitatum, eique praedia quamplurima ad victum neceſſaria fuiſſe adtributa, ut ex quadam charta manifeſte colligitur, qua Atenulfus I. Capuae Princeps anno CM. die XVII. Septembr. Indict. III. ſui Principatus anno I. (eodem quidem Septembri menſe Indictio illa imponi coepta) illi conceſſa privilegia confirmat. Haec cum ceteris chartis in Monaſterio Monialium S. Mariae nuncupato Capuae hactenus adſervatur, cui Theanenſe ſimul, & Calvenſe eodem titulo S. Mariae inſignitum adjunctum fuit, ut ſupr. Charta haec ex autographo exſcripta a noſtro Michaële Monacho adfertur; quam ex ſuis MSS. Codicibus erutam edendam curavi.

„ In nomine Domini Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti
„ Dei Aeterni. Atenolfus Dei ordinante providencia Lan-
„ govardorum gentis Princeps cum princivalis excelencia
„ peticione dilectorum ſuorum juſte petentis clementer
„ favet. Non eos ſolum quibus hec impendit devociores
„ opſequiis reddit, verum etiam Divinam Mageſtatem ſibi
„ propenſius parare creditur adjutricem. Quapropter no-
„ verit omnium fidelium noſtrorum preſencium ſcilicet &
„ futurorum ſolercia, quot cum (1) Cuntberga venerabilis
„ Aba-

(1) Cuntberga Abbatiſſa, quam Atenulfus conſanguineam vocat, filia

„ Abatiſſa fidelis noſtra comſanguinea, adque Stephanus
„ Prepoſitus Monaſterii S. Mariae Ancillarum Chriſti,
„ quot eſt ſitu intro cibitate noſtra Teanenſe noſtram ob-
„ ſecraſſent excelenciam, quatenus ſuo Monaſterio, quot
„ annis ſupra Lando Patruus noſter edificare cepit per
„ Agilpert ſuum Caſtald & Radulſum judice, & Eſenar-
„ du Marepahis ſub Indiccione (2) VII. nos concedere-
„ mus adhuc idem Monaſterio confirmaremus omnes of-
„ ferciones & preceptora, que in huic loco S. Marie con-
„ ceſſa adque firmata ſunt a bone memorie Landoni Pa-
„ trui noſtro, & ejus ucſore Aloara necnon & a Landonulfo
„ genitori noſtro & Yſelberga (3) genetrici noſtre, & A-
„ gilpert, Majelfrit, & Poto (4) Comitibus nepotibus ſuis,
„ ſive ab aliis conceſſa adque firmata ſunt omne conti-
„ nencia quas continet, & omnes quaſcumque ſcripciones
„ & moniminas idem monaſterio pertinentes in omni lo-
„ cu Principatus noſtriſque Gaſtaldatibus . . . .
„ *deficiunt (5) aliqua temporis edacitate conſumpta* . . :
. aſſen-

filia fortaſſe vel ſoror erat Comitis Theanenſis, qui Campano Dynaſtae conſanguineus erat ex ſupra narratis, & ut alibi opportunius diſſeremus.

(2) Annus Indictionis VII. Landone regnante, fuit vel DCCCXLIV. aut XLV. vel DCCCLX. aut LIX. At veritati magis conſentaneum videtur, anno vel DCCCLX. aut LIX. a Landone Theanenſe Monaſterium extructum; anno enim DCCCLIV. res Campanorum Comitum adeo bellis, factionibuſque miſcebantur, ut Monaſteriis excitandis Landoni locus, ac vires haud ſupereſſent. Anno igitur DCCCLX. illud conſtructum videtur.

(3) *Patruum* Atenulfus appellat Landonem; is enim filius erat Landonulfi Theanenſis Gaſtaldei, (ut in ſtemm. num. IV.) qui frater ſupradicti Landonis. Ejus uxoris nomen nondum Peregrinio, ſed omnibus ignotum hactenus erat. Yſelberga igitur Landonis ſenioris conjux fuit, filia, ut habet Peregrinius, Potelfrit Proceris Beneventani.

(4) Nepotes *Yſelbergae* erant Agilpertus, Majelfrit, & Poto Beneventi Primores; & quoniam in hac charta Comites appellantur, ii in Capuano fortaſſe Comitatu, vel Theanenſi *Feuda* poſſidebant, ac praedia, ex quibus Monaſterium opibus augerent.

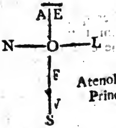
(5) Verba ſunt Michaëlis Monachi in ſuis Codd. MSS. e quibus & alia

„ : . . . . . . aſſentientes hos firmitatis apices . . . . .
„ fieri juſſimus . Per quos omnino ſancivimus & perpe-
„ tualiter havendum noſtris adque futuris temporibus
„ concedimus adque confirmamus in prephato ſancto Mo-
„ naſterio omnia preceptora & offerciones quas ividem
„ conceſſa adque firmata ſunt , una cum opnibus ſcripci-
„ onibus , & monimina prephati Monaſterii pertinenti-
„ bus , ut quematmodu ipſa preceptora continent , &
„ ipſis ſcripcionibus & moniminas ipſas ſcripto reperitur
„ & avetur ita in opnibus inviolaviliter maneant . . . . .
„ *Deſunt alia* . . . . adque confirmavimus at po-
„ ſeſſionem prephati Monaſterii S. Mariae famularum Dei
„ ſitu intro cibitate noſtra Tiano & tibi Cuntberga Aba-
„ tiſſa conſanguinea noſtra , & Stephanu Prepoſitu , & ve-
„ ſtris aliis famulabus Chriſti de dicto Monaſt. at avendu
„ & poſidendu & faciendu pars prephati Monaſterii lega-
„ liter opnia que ei placuerint apſque contrarietate ali-
„ cujus Comitis , Gaſtald , Judicis vel Sculdahis aud cujuſ-
„ cunque perſone haud hominis contradiccione vel inquie-
„ titutine ; ſet perpetualiter is prephatu Monaſteriu fir-
„ miter illut aveat & poſideat nemine ecxinde contrati-
„ cente . Quot ſi quiſpiam hanc noſtram conceſionem &
„ confirmacionem quomodocunque moleſtiare & biolare
„ perpetuis temporibus preſumſerit , ſciat ſe at partem
„ prephati Monaſterii compoſituros auri puri & riczati (6)
„ liuras centum , & hec noſtra conceſio in opnibus que
„ continet firma & inviolavilis permanead in perpetuum.
„ Ut autem hec noſtra conceſio & confirmacio verius op-
„ ſervetur manu propria ſupſcribſimus , & anulo noſtro
„ ſupter juxſimus ſigillari

ATE-

alia nobis ſuppeditantur ad noſtram Langobardorum hiſtoriam elucubrandam .

(6) Quid ſibi velit , *riczati* vocabulum , Lexicographi omnino ſilent . Eruditorum diligentiam exquiro .



Signum Domni Atenolfi Sereniſſimi Principis

„ Joannes clericus Pal. & Scriba ex juſione ſupradicte Po-
„ teſtatis ſcribſi. Datum quintodecima calend. Octubri an-
„ no primo (7) principatus Domini noſtri Atenulfi excel-
„ lentiſſimi Principis Indiccione tercia. Actum in cibitate
„ Capua.

Qua ex charta, ſeu diplomate plane patet, Theanenſe hoc Monaſterium cuſtodiendis Virginibus a Landone ſub Regula S. Benedicti fuiſſe dicatum, uti cetera tum Caſinenſium non in noſtris duntaxat regionibus, ſed per totam fere Italiam puellarum Coenobia extructa quoad animarum curam, Praepoſitis ipſis Caſinenſibus parebant; ad quos una cum Abbatiſſa bonorum omnium etiam adminiſtratio, eorumque locatio, aut alienatio, modo aliqua urgeret neceſſitas, pertinebat; ut paſſim ex aliis in ſacrarum Virginum Monaſteriis adſervatis id genus chartis facile colligitur.

Et Ignoto inſuper Caſſinenſi Landoni Theanenſis Monaſterii fundatori titulum *fere Sacerdotis* adtributum diſcimus, quo ſcilicet ejus pietatem extolleret. Cum enim is, labente aetate, variis affictaretur morbis, ac paralyſi praeſertim laboraret, ad Dei opem pro ſuis ſceleribus implorandam animum appulit, ſicque Eccleſiis, ac Monaſteriis exſtruendis incubuit, itaut *fere Sacerdotis* honore illum

(7) Anno DCCCC. die XVII. menſis Septembr. ſcriptum Diploma manifeſte patet; anno ſcil. I. Principatus Atenulfi, Indictione III. eodem Septembri menſe incoepta.

illum adpellandum cenſuerit Hiſtoricus. At ad Theanenſis Monaſterii hiſtoriam ſermo redeat.

Poſt annum ferme DCCCLX. cum Saraceni in Italiam veniſſent, ac prope Garilianum amnem Capuani, Theanenſiſque Comitatus agros praedaturi conſediſſent, hujus Monaſterii praedia ab iis devaſtata cernimus uſque ad ann. CMXV. quo hinc diſcedere Saraceni coacti; ut habet Oſtienſ. I. 52. At, in priſtinum ſtatum rebus reſtitutis, non diu ſacris Virginibus pax ſtetit. Rurſus enim, ut idem Oſtienſ. I. 55. ex Hungarorum in Campaniam invaſione in pejus ruere res Monaſterii coepta, ita ut ſumma rerum inopia illae laborarint; idcirco anno DCCCCXXXIX. adnitente Landulfo I. ejuſque germano Atenulfo II. Principibus ad earum inopiam levandam Capuam tandem migrarunt, ac ſimul in Monaſterium S. Mariae olim Cinglenſe (jam tum Calvenſis quoque Virgines huic ſociatae) adſcitae fuere, quo Theanenſis Monaſterii res omnis, domeſtica ſacraque ſupellex translata, ut ex alio Diplomate in ejuſdem Monaſterii Tabulario adſervato videre eſt, *protritis tamen adeo literis, ut vix* tempore ſupralaudati Mich. Monachi circa annum ſcil. MDCXL. *quaedam intelligere potuerit* (ut ipſemet fatetur in ſuis MSS. Codd.) *quibus Monaſteriorum iſtorum Capuam translatorum, & bonorum ſuorum confirmationem extricare nec ſine labore potuerit*. Quae tamen in membranaceo hujus Coenobii veteri Regeſto uberius explicantur: itaut dubitari neutiquam poſſit, quin & anno, ut diximus, & a praedictis Principibus haec translatio, & contubernium mutua Virginum adprobatione, atque ſumma animorum conſenſione fuerit conſtitutum. Sed ad hanc rem confirmandam ea meminiſſe praeſtat, quae in praecit. Regeſto habentur; anno ſcilicet MXVI. Saracenis profligatis, ac e Campaniae finibus prorſus expulſis, Benedictus Pap. VIII. *Monaſterio olim Cinglenſi, nunc S. Mariae Sanctimonialium de Capua* (verba ſunt Bullae ejuſdem Pontificis) conjunctionem Monaſterii *Calvenſis & Theanenſis* confirmat, ac utriuſque Monaſterii bona inpoſterum praefato Monaſterio S. Ma-

riae de Capua unita eſſe, atque adnexa decernit. Quodque itidem altera Bulla Leo Pap. IX. anno MLII. Beneventi data (ibi enim tum Pontifex morabatur) confirmat. Utraque Bulla in Tabulario Monaſterii habetur, eaedemque in Regeſto membranaceo collectae leguntur.

Incenſa, ſeculo Chriſti XI. Teanenſi urbe & vetus etiam Monaſterium S. Mariae incendio abſumtum fuit anno ſcil. MLXIII. ex Oſt. l. 3. c. 16. Quare Eccleſiam, Coenobiaque diu deſolata Moniales inſtaurarunt, ac in nova illius dedicatione anno Dom. MCLXXIV. Alexandro PP. III. mandante, Mathia Abbatiſſa XVIII. Kal. Jan. Theanenſem, Calvenſem, Sueſſanum, & Calenenſem Antiſtites invitavit, cui etiam ipſa interſuit Abbatiſſa. Inſtaurato tandem, abſolutoque opere, ſacrae Virgines Monaſterii S. Mariae *de Foris* vulgo nuncupati (de quo mox ſermo, quodque extra urbem poſitum erat) ut ad illud transferrentur, petiere, donec ſuum quoque pene exciſum Monaſterium reficeretur; quo obtento, ibi quamplurimos annos degerunt; tandem anno circiter MCCLX. ad ſuum Monaſterium *de Foris* regreſſae. Verum cum anno MCCCIV. hoc Coenobium S. Mariae ſacris Virginibus, quae illud incolerent, deſtitueretur, ac Theanenſis Antiſtes ſibi vindicandum tentaret, illae Summi Pontificis, ad quem confugere, auctoritate, Praeſulem inhibuerunt, quominus illo potiretur; donec ab inſignis famae Milite Bartholomaeo de Capua, Monialium patrocinio ſuſcepto, pactum cum Theanenſi Antiſtite initum fuerit, ac a publico tabellione Nicolao Rubeo de Theano ſcriptum; conſtitutumque fuit, ut jus Eccleſiae, ac Monaſterii hujus penes Abbatiſſam S. Mariae de Capua omnino eſſet, ſecus Theanenſem Praeſulem: excepta nihilominus penſione duarum cerae librarum illi quotannis ſolvenda a Presbytero illius Eccleſiae Vicario, qui Crucem ubique attollere poſſet, eidemque Eccleſiae in poſterum cum ſuis clericis inſervire, ut in cit. Reg. *fol.* 458. & 203. Attamen ut tam Sacerdos, quam Clerici Theanenſi Synodo intereſſe, atque *Cathedraticum* ſolvere tenerentur.

Mul-

Multoties Eccleſia, adnexumque Monaſterium Monialibus S. Mariae de Capua inſtaurandum fuit, praeſertim anno MCCCIXC. & MDXLIII. quo a Thoma Caracciolo Capuae Archiepiſcopo, & S. Sedis Apoſt. a Paulo PP. III. delegato ad Templi hujus inſtaurationem illae adactae ac condemnatae, inſtantibus magiſtratibus, ac viris Theanenſis civitatis; quae licet ad Sacr. Rom. Rotam reclamarint, delegati tamen Apoſtolici ſententia valuit, ac fuit perſcripta. Rurſus anno MDCXXI. reſtituendum fuit, ſacraque ſupellectili ornandum. Verum, noſtra ferme aetate, pene diruta Eccleſia, ac continenti Monaſterio, Moniales ipſae S. Mariae de Capua ne novis ad ea inſtauranda expenſis adigerentur (jam tum enim magnificentiſſimum ſane Templum Capuae extruxerant) Summi Pontificis adcedente auctoritate, exacto anno MDCCXLVIII. Eccleſiâ conceſſâ, bona omnia Theano Capuam tranſtulere, alienatis fundis; quo Monaſterii aes alienum diſſolutum, ac praediorum redditus in Campano agro aucti.

Ad alterum Theani Puellarum Monaſterium deſcendamus, cui nomen etiam, & titulus S. Mariae *de Foris*, quod extra urbem primo conſtructum fuerit. Hujus novi Theanenſis Monaſterii aedificatio ex eo profecto procul dubio originem duxit, quod veteri altero, anno CMXXXIX. ut ſupra innuimus, Capuam translato, nec reditus ſpes ulla haberetur, Theanenſes Comites Lando, & Atenulfus filii olim Atenulfi, Campanorumque Dynaſtarum conſanguinei (ut alibi dicemus) novum hoc in urbe Monaſterium excitandum curarunt anno CMLXXXVII. Indict. XV. ut ex fundationis autographa Scriptura membranacea literis Langobardicis deſcripta, in Tabulario ejuſdem Theanenſis Monaſterii adſervata colligitur, quam hactenus ineditam praelo ſubdendam curavi; magnum ſane noſtrâ memoriâ, ac dignum medii aevi monumentum, ut merito nedum Italiae, ſed tranſalpinis Cl. viris rerum antiquarum eximiis cultoribus ſummopere expetatur. En igitur chirographum, ſeu *Inſtrumentum* illius Monaſterii fun-

ſundationis a Cl. viro Johanne Baptiſta de Quattro Theanenſis Eccleſiae Decano, ac tunc temporis, ſcilicet XX. Kal. Novembres ann. MDCCXLIV. Provicario Generali ad exemplum deſcriptum, ſignoque Illuſtriſſ. Theanenſis Epiſcopi cuſum, impreſſumque.

,, In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei Aeterni:
,, Quinto anno Principatus Domini Landenolfi (1) glorioſi
,, Principis menſe Octuber quintadecima Indiccione. Ideoque
,, que nos Lando & Atenolfo Comitibus ex cibitate Tea-
,, nenſe filii quondam bone memorie Domini Atenolfi Co-
,, mitis declaramus nos habere terram que eſt Toro juſta
,, eandem cibitate in cibitate (2) vetere Tianenſe propin-
,, quo Turrim ex eadem cibitate, que vocatur Turre ma-
,, gna, quo habet fines, de una parte fini Carbonario (3)
,, antiquum, unde via pergit adveniens ribu; & alia par-
,, te alio Carbonario unde ſimiliter via modo pergit; de
,, tertia parte fini via que badit infra hec terra, & terra
,, noſtra cui ſupra germanorum, que eſt conjuncta cum
,, ipſa jam dicta Turre magna, de quarta parte Carbo-
,, nario qui eſt inter hec terra, & terra de homines de
,, caſa Johanniperti de Tianu, in qua Monaſterium & Ec-
,, cleſia cupimus coſtruere pro amore Dei omnipotentis;
,, & pro ſalbacione anime noſtre in onore Sante Dei Ge-
,, netricis & Virginis Marie, & B. Michaëlis Arcangelu,
,, & Veati Johanni Vaptiſte, & duodecim Apoſtolorum,
,, adque omnium Sanctorum. Et abemus alia petia de ter-
,, ra juſta eadem cibitate intus in cibitate vetere ubi jam
,, fuit oliveito plantato, & deſuper ipſum oliveitum in
ipſu

(1) Landenolfus Capuae Princeps Pandulfi I. Caputferrei filius, qui cum matre ejus Aloara regnavit ab anno CMLXXXII. Quare annus V. reſpondet anno CMLXXXVII. quo Indictio XV. recurrebat.

(2) Vetus Theanum, cujus adhuc Amphitheatrum, Circus, aliaeque ſuperſunt ruinae, ſubtus novam urbem paſſ. circ. CCCL. extabat.

(3) Fornax, in qua carbones accendebantur.

Digitized by Google

„ ipſu Toru ejus edificata eſſe videtur Eccleſia Santorum
„ Coſme & Damiani, & habet as finis, de una parte ſi-
„ lice (4) qui venit per porta vetere, qua dicitur S. Sal-
„ vatoris, de alia parte via que decurrit inter hec ter-
„ ra, & terra cum vinea Epiſcopatus de Santi Teren-
„ tiani, & ut rebolvit & vadit per Carvonario, & aſcen-
„ dit & conjungit in muro de predicta cibitate, de tercia
„ parte fini ipſu muru de eadem cibitate, in qua ſunt
„ edificate duab. turri, ut volvit & rebolvit juſta pedes
„ de ambe ipſe Turri, de quarta parte ſicuti incipit de
„ traſaricu (5), qui eſt in muru de preditta cibitate,
„ & dirette deſcendit in ſilice, que eſt via que venit a
„ iſta cibitate, & ut ipſa ſilice ſe conjungit ad Croce cum
„ ipſa priore fine, & de una ex ipſe jam ditte petie ſi
„ Dei voluntas fuerit, cupimus coſtruere Monaſterium ut
„ dixſimus in ea ratione & ordine, ut ibi fiad ſemper
„ congreacio Monachorum, aut Monaſterio puellarum,
„ qui ibidem cotidie laudes Deo referant, & debitum (6)
„ Eccleſiaſticum peragant. Nunc autem qualiter nobis con-
„ gruum eſſe videtur pro mercede & redemcione ani-
„ me noſtre, ut jam & in futuro ſeculo de pecca-
„ tis noſtris requiem & miſericordiam invenire poſſi-
„ mus, per hoc ſcriptu diſponimus & judicamus, ut
„ ſi Deo avente una ex ipſe petie de terra per nos
„ vel per noſtris eredibus, & aliis hominibus, cui
„ per nos diſpoſitum aut in manum miſſum fuerit con-
„ ſtructa fuerit, & firmato Monaſterio, quatenus ſint in
„ ipſo Monaſterio, & in ejus Eccleſia offertum & ju-
„ dicatum ambo ipſe ſuperius ditte judicate petie de
„ terris per ipſe jam dittis finis & aliis omnibus re-
„ bus, adque ſubſtantiis noſtris, que inferius declaramus.

„ Pri-

(4) Via Latina antiqua, qua Theano Calvum itur, de qua alibi diximus.

(5) Parvus ingreſſus portae urbis.

(6) Horas ſcilicet Canonicas, ſacraque.

„ Prima vero curte & Turris que abemus in finibus Tea-
„ nenſe ſuper Curnelianu (7) que abet finis de una par-
„ te ribio, qui dicitur Mamme (8), unde per tempus
„ (9) aqua decurrit, & ut advolbit juſta terram Eccle-
„ ſie S. Angeli, que fuit Guiſelgardi Gaſtaldei. Alia par-
„ te via antica que decurrit inter hac terra, & terra
„ quam ſuptus dicimus, & ut revolbet per terram Ciri-
„ ni liberti noſtri, filii Amici Jumentari, & aliquantulum
„ terre quam ego qui ſupra Atenolfus Comiti datam abeo
„ Johanni Ferrarii, unu capite tenet in bia que dicitur
„ Tramziſta (10), aliu capite terra de homines de ipſu locu
„ Cornelianu. Secunda petia ibique loco in qua Eccleſia
„ S. Caſtrenſi coſtructa eſt, & vinea plantata abet finis,
„ de unu latere fini ipſa jam ditte via antica, alio late-
„ re fini ribiu, qui deſcendit ſub ponte marmoriu (11),
„ unde per tempus aqua decurrit per ipſi ponticello &
„ deſcendit in via que vadit per ipſu vicu de Cornelia-
„ nu & pergit contra campu juſta ipſo lacu, qui eſt in-
„ fra jam dittis finis & fini terrà, que fuit Viſancii Ju-
„ dici, & ut rebolvit juſta terram cum vinea de ipſi ho-
„ mines de Cornelianu, & conjunget ſe cum eadem via
„ antiqua, que eſt in priore fine. Tercia vero petia de
„ terra & curte quam abemus in finibus ejuſdem Tea-
„ nenſis locu ubi nominatur Ruſi (12) abet finis de una
„ parte via, que eſt ſilice, inde abet paſſus ducenti op-
„ tuaginta, de alia parte fine Severola (13), inde abet
„ paſſus

(7) Pagus antiquus vulgo *Corniglianno*.
(8) In aliis chartis dicitur *Mammola*.
(9) Videl. hyberno tempore cum pluviae excreſcunt.
(10) Fortaſse intermedia, ſeu *tranſigia*, ideſt tranſitoria. Vid. Ducang.
(11) Pons iſte marmoreus magnifice ſuper plurimos antiquos fornices extructus, non longe a Theanenſi urbe hactenus extat.
(12) Adhuc nomen retinet *li Ruſi* haud procul a Theani planicie.
(13) Locus mihi ignotus. Theanenſes fortaſſe norunt. Niſi Spelmanni opinionem ſequi velimus ap. Ducang. qui Seuverolas, foſſas fuiſſe

„ paſſus mille biginti de tertia parte terra que fuit quon-
„ dam Baſſi & de conſorte ejus abet inde paſſus quatri-
„ genti quinquaginta & ſex, de quarta parte fine ribio
„ de S.Felice qui eſt de parte de monte qui dicitur Ce-
„ ſema, inde abet paſſus mille duocenti ad paſſum juſte
„ perſone homini menſuratum. Quarta petia de terra &
„ monte in ipſo monte noſtru qui vocatur Ceſema qui eſt
„ ſuper aqua qui dicitur A Sextu, in qua Eccleſia S.An-
„ geli & S.Nazarii conſtructa eſt, finis abet de una par-
„ te (14) rabe, que dicitur de Almannu, alia parte via
„ antica que vadit per pede de eodem monte, tertia par-
„ te alia rabe que dicitur Meldara, & deſcendit de ipſo
„ fenoculare, quarta parte fini ſerra de ipſo jam ditto
„ monte noſtru, que eſt ſupra jam ditta Ecleſia S. An-
„ geli & S.Nazarii. Quinta petia de terra in planu ſub
„ ipſo monte propinquo badu qui eſt in aqua de ipſo Sextu
„ abet finis uno latere & amba dua capita terra cui ſu-
„ pra germani, & alio latere fini ipſa jam ditta via (15)
„ antiqua que vadit per pede de ipſu monte noſtru per
„ ſingula latera abet paſſus ducenti & per ſingula capita
„ abet paſſus octoginta ad paſſum juſtum. Sexta petia de
„ terra & monte qui eſſe videtur in eodem monte noſtru
„ de Ceſema in Cirritu planu, in qua Eccleſia S. Potiti
„ & S.Nicolai conſtructa eſt, abet finis incipiendo ab ipſu
„ Cirritu, & badit per coſta de Ordicara que eſt perti-
„ nentem noſtra cui ſupra germani, & vadit per ſerra
„ de monte (16) Calbellu, & deſcendit in puteum Taſſel-
„ larii, & aſcendit per colle Traverſu, & deſcendit in

H h „ jam

fuiſſe, ait, in locis paluſtribus ad aquas eliciendas: Sic dictas, quod limitum loco eſſent, a Gallica voce *Seuver*, quae ſeparare ſignificat.

(14) *Rava* hic pro nemoroſa valle accipitur, ſicuti & infra. Unde *Rave* noxium Papias apud Ducang. interpretatur, quod aer ibi fortaſſe praum ſalubris.

(15) Via antiqua, Latina olim appellata.

(16) Nomen adhuc *Calviello* retinet, e quo Johannem Antonium Campanum V. Cl. vere ortum duxiſſe ferunt.

„ jam ditta rave que eſt priore fine. Septima petia de „ terra & monte eſſe videtur in ipſu monte noſtru de „ Ceſema, & badit in locu de Valieri, in quo Ecleſia „ S. Petri conſtructa eſt finis abet ex omni parte terram „ de monte noſtru cui ſupra germani & abet per ſingu- „ las partes paſſus centu quatraginti ad paſſu juſtu. O- „ ctaba petia de terra eſſe videtur in finibus Bairanu „ (17), que eſt ſup. locum qui vocatur Teſtola infra mon- „ tem de lapillu & monte de Cevarola, in qua Ecleſia „ S. Mattei Apoſtuli conſtrutta eſt abet finis da una parte „ terram Jeſualdi Clerici, & terra q. Roſi, & Joanni fi- „ lii Joanni clerici de Capua, de alia parte fini ipſu mon- „ te de Cevarola, da quarta parte . . . . monte „ noſtru qui ſup. germanorum & de homines de caſa . . „ . . . . terre decem inſimul cum omnibus . . . . . . „ . . . Nona petia de terra eſſe videtur in locu Marcza- „ nu (18), in qua Eccleſia S. Caſti edificata eſt, abet „ finis una parte ribio, alia parte foſſatu unde per tem- „ pus aqua decurrit, ut ſe jungunt ſimul de tertia par- „ te terra noſtra cui ſupra germani, quarta parte . . . . . „ . . . abet paſſus centum. Decima petia de terra & Sil- „ ba noſtra que eſt ſupra colli Planu (19), quam abemus „ in locu piccilli (20) abet finis da una parte foſſatu un- „ de per tempus aqua decurrit, alia parte terra Marti- „ ni de Varvolano. & noſtra qni ſupra germani, tertia „ parte terra Joannis Orci & Gauti filii Selterami, & no- „ ſtra, quarta parte alia terra noſtra cui ſup. Comiti- „ bus. Undecima petia de terra, que eſt in finibus Bai- „ ranu in qua Ecleſia S.Marie conſtrutta eſt que eſt ea-

„ dem

(17) Nomen hactenus habet *Vairano*.

(18) Marzanum etiamnum appellatur oppidum trans Theanum Caſinum verſus ſub ditione Ducum de illuſtri familia de Petio Salernitanorum.

(19) An hic etiam mentio *Pilani* caſtri jam fort. deſtructi? rite dubitandum.

(20) Fort. *Puczilli*, locus ibi valde notus.

„ dem Eccleſia conſtrutta ſub ipſu monte qui dicitur Mor-
„ rone inſimul cum quatuor terzaria (21) de terra in qua
„ eadem Eccleſia S. Marie conſtrutta eſt ſimulque Eccle-
„ ſia noſtra que ibi conſtrutta eſt vocabulo S. Agapiti
„ juſta fines de loco Mineau (22) in ipſo montem no-
„ ſtrum, qui dicitur S. Leuci cum triginta modii de ter-
„ ra propinquo eadem Ecleſia, abente per ſingula ipſa
„ modia tam in longitudo quam in latitudo per quatuor
„ partes per ſingulas partes paſſus triginta ad juſta men-
„ ſura. Duodecima petia de terra que eſt prato (23)
„ quam abemus in loco Petra mellaria (24) abet finis de
„ uno latu fini foſſati ut decernit inter hec terra, & ter-
„ ra S. Benedicti, inde habet paſſus nonaginta unum &
„ revolvet per viam que fuit (25) antica abet inde paſ-
„ ſus ſedecim & iterum revolbit juſta terram de filiis
„ Saſſi & inde abet paſſus ſexaginta tres, & inde revol-
„ bet juſta (26) riellu, unde per tempus aqua decurrit,
„ & vadit volbendo, abet inde paſſus trigintaſex alio la-
„ tere terra que fuit qu. Aldefridi, & terra S. Vincentii
„ abet inde paſſus centu & tres, & ab inde volbet ju-
„ ſta ipſa terra S. Vincentii, inde abet paſſus centum tri-
„ ginta tres ad juſtu paſſu. Tertiadecima petia de ter-
„ ra & preſa & caſa in quo habemus coquina, & fuit
„ ciſterna que eſſe videtur intus eadem cibitate Teano
„ prope ipſa Porta (27) de ſubto habet finis unu latere
„ caſa fabrita Unerici & Radoaldi Diaconi filii Sadalgri-

Hh 2 „ mi

(21) Terra *Terzaria*, e qua pro tertia parte directo domino fructus pendebantur, etiam num locationes ad tertiam fructuum partem dominio pendendam fieri cernimus.

(22) Fort. *Mignano*.

(23) Videl. ad animalium paſcua.

(24) Vulgo *Pietramelara*, oppidum Dioec. Thean.

(25) Quae Aliphiam verſus ducebat, ut alibi diximus.

(26) *Riellus* .i. parvus rivus.

(27) Theani adhuc Porta extat, quae vulgo *Porta di ſotto* nominatur, parum ab illa diſtat praeſens S. Mariae Monaſterium.

Digitized by Google

„ mi, aliu latere via noſtra cui ſupra germanis unu ca-
„ pite ipſa via noſtra que eſt juſta platea aliu capite ci-
„ ſterna noſtra de meſu (28), quod nobis reſervabimus.
„ Quartadecima petia caſa fabrita vetere ibique in quo
„ eſt guaizo (29), & terra vacua, que eſt terra in unu
„ conjuntum finis habet una parte ſcripta via noſtra que
„ vadit juſta ipſa ciſterna, alia parte fini muru de ipſa
„ caſa noſtra noba (30) fabrita, in quo de ſubto abemus
„ ſtabblu (31) & valneum & deſuper janeczu (32) tertia
„ parte fini muru de preditta Cibitate, de quarta par-
„ te fini traſenda noſtra que pergit ad ipſu priſtinu (33) no-
„ ſtru. Quintadecima petia de preſa & caſa noſtra ibi-
„ que in quo abemus ipſu jam dittum priſtinu abet finis
„ una parte jam ditta traſenda alia parte fini ipſu mu-
„ ru de ſcribta Cibitate tertia parte alia traſenda quar-
„ ta parte fini preſa & caſa quod reſidet Allo Caſtald
„ fil. Guiſelgardi Caſtaldi. Sextadecima petia de preſa
„ & caſa intus eadem Cibitate propinquo Eccleſia S. Ma-
„ rie abet finis uno latere via noſtra cui ſupra Germa-
„ ni, alio latere preſa & caſa ſcripte Eccleſie S. Marie
„ unu capite preſa quod nos datum abemus in Monaſte-
„ rio noſtro Domini Salvatori de monte Cucuruzu (34),
„ alio capite preſa noſtra cui ſupra Germani quot nobis
„ reſerbabimus per ſingula latera in longitudo abet pe-
„ des triginta, & per ſingula capita pedes triginta ad
„ pede juſte menſuratum, & unum molinu noſtru quem
„ abe-

(28) Hic fons qui in media via excurrit, & adhuc extat, intelligendus omnino eſt.

(29) Vulgo nunc *Gaiſo*.

(30) Nova Comitum Theanenſium ſedes.

(31) Stabulum, & piſcinam.

(32) Hic aqua haeret. Aliis explicandum vocabulum relinquitur.

(33) Piſtrinum lege, ideſt, *Panetteria*. Unde Piſtrinarii Piſtores.

(34) Mons qui ſupra Theanum, vulgo *Cuccaro*, ſeu *Luccaro* appellatus: Monaſterium olim ibi Caſinenſium; inde deſolatum, de quo nemo hactenus, quo ad ſcio, meminit. Poſt plura ſecula conceſſum Fratribus Servis B. M. Virginis, quod hactenus incolunt.

„ abemus juſta fines de ipſa curte noſtra de Sanctu Ste-
„ ſanu de finibus Aliſana quod fuit Papares filii Baruſi,
„ ſimulque & duo molina in aqua que dicitur Sextu,
„ ubi pars jam dicti Monaſterii ipſe edificare boluerit
„ omni tempore da badu ipſu ſextu in ipſu alveu de
„ ipſu flubiu in ſubtus deſcendente paſſus duomilia a per
„ traverſu paſſus decem cum aquis & ripis, & ſedimen
„ & formali & cluſurii eorum, & cum omnia que ad ipſa
„ jam ditta molina pertinent, & una petia de terra de
„ ipſa locora & curte noſtra que abemus in loco Vaira-
„ nellu (35) ſuper ipſa molina monaciſca in longitudo
„ per ſingula latera paſſus viginti, & per ſingula capita
„ paſſus quindecim ad paſſu juſtu. Igitur & ego qui ſu-
„ pra Lando Comes diſpono & judico a mea parte ut ſit
„ offertum & judicatum in ipſo jam ditto Monaſterio una
„ petia de terra que eſt Valle in Cibitate vetere que di-
„ citur Broilu que abet finis & menſuris unu latere ter-
„ ra ſcripti Epiſcopii ſuper ipſum cilium (36) Valle men-
„ ſurando paſſus centu quatraginta ſex, aliu latere per
„ ipſu aquariu paſſus ſeptuaginta octo, & aliquantulum
„ terre mancole, qualiter vadit & volbit paſſus ſeptem,
„ & ab inde volvendo paſſus ſeptuaginta unu capite ſu-
„ bto ipſa Vripta (37) paſſu biginti tres & ab inde bol-
„ vendo paſſus tres, & quomodo vadit volbendo per ipſe
„ Vripte paſſus tredicim, & avinde bolvendo fini ipſo
„ aquario & via publica paſſus decem & octo, alio ca-
„ pite terra ſcribti Epiſcopii paſſus triginta ſeptem ad
„ paſſum Landoni (38) Seniori Caſtaldei menſuratum. Et
„ ſeptem petia de terre mee quas abeo in finibus ejuſ-
„ dem

(35) Etiam nunc dicitur *Vairanello*.
(36) Ideſt Vallis labrum, ſeu ripam.
(37) Id eſt Crypta.
(38) De hoc Landonis ſenioris paſſu, quo totus Capuae Comitatus ſub Langobardis utebatur, paſſim Tabulariorum noſtrorum veteres chartae.

,, dem Teanenſis. Prima petia in loco qui vocatur Riu
,, Cajani (39) prope ipſu Caſtellu abet finis cum latere
,, riviu inde abet paſſus ducenti biginti, alio latere via
,, unde abet paſſus duocenti decem uno capite terra de
,, filii Majoni Wiſci, abet inde paſſus centuviginti quin-
,, que & alio capite terra de filiis Veneruſi, & inde ha-
,, bet paſſus ſexaginta quinque. Secunda petia de terra
,, intus in Cibitate vetere Teanenſe quam mihi in co-
,, mutatione datum habet Dominus Lando (40) Epiſco-
,, pus, abet finis una parte terra mea cui ſupra Lando-
,, ni Comiti que fuit S. Benedicti incipiente de via que
,, eſt ſilice quomodo vadit uſque in limite qui decernit
,, inter hec terra & terra que eſt Toru que fuit Bene-
,, dicti famulo ditti Epiſcopi inde abet paſſus octoginta
,, quinque, alia parte fini ſcripta limite, & quomodo va-
,, dit volvendo circa terram Ecleſia Domini Salbatori in
,, qua (41) Xenodochio eſſe dignoſcitur ſubjecta ſcripti Epi-
,, ſcopii & inde abet paſſus nonaginta quatuor, tercia
,, parte limite qui decernit inter hac terra & terra de
,, filiis qu. Stefani abet inde paſſus ſeptuaginta tres. Ter-
,, cia petia de terra in ipſa cibitate vetere ſupra capu
,, qui dicitur de Angelperti qui fuit de Gualpertu Pre-
,, ſbiteru, ubi ſupra nomen dicitur Priſtinaru (42) quam
,, mihi in commutacionem datam abet Andrea filius qu.
,, Joan-

(39) Fort. idem quod nunc *Cajanello* appellatur, Pagus, quem prope rivus excurrit.

(40) Lando hic Epiſcopus Theananſis neque Ughellio. neque aliis hactenus notus. In Ughellio ipſo poſt Angelarium, qui vixit uſque ad ann. circ. CM. lacunam videmus annorum CVI. Quare in ſerie Epp. Theanenſium Lando collocandus videtur ab ann. circ. CMXC. ad ann. MVI. quo degebat Sandrarius Epiſcopus Theani. Non abs re etiam conjiciendum puto, Landonem hunc Epiſcopum e genere fuiſſe veterum Capuae Comitum, & fortaſſe e familia Comitum Calvenſium. At aptius, ac fuſius alibi.

(41) Eccleſiam S. Salvatoris cum Hoſpitali intelligit.

(42) *Priſtinaru*: locus Piſtrinorum, ubi urbis *Panetteria*, ut ſup. notavi: aut quod inde Gualpertus cognomen ſumſerit *Priſtinaru*. Lectoris judicio diſcutiendum relinquitur.

„ Joannis finis habet amba latera & unu capite terra que
„ fuit ſcripti Epiſcopi abet de ipſu latere de ſupter quo,
„ modo advolbet ipſe interſico inſimul cum ipſo interſi-
„ cu paſſus ſeptuaginta octo , & de ipſu latere deſuper
„ abet in longitudo paſſus ſexaginta & de ipſu capite fi-
„ ni terra fuit S.Benedicti abet inde paſſus quatraginta.
„ Quarta petia in ipſa Cibitate Vetere quam mihi in
„ contumacionem datam abet pro pars Ecleſie S.Augu-
„ ſtini Rodoalt Subdiaconus & cuſtos ipſius Eccleſie finis
„ abet unu latu via , abet inde paſſus nonaginta quin-
„ que , aliu latu terra ſcripti Epiſcopi & terra mea cui
„ ſupra Landoni Comiti inde abet paſſus centum unu ca-
„ pite fini meo carvonariu , inde abet paſſus triginta alio
„ capite fine terra ſcripti Epiſcopii paſſus biginti quin-
„ que . Quinta petia ibique adjunta quam mihi datam
„ abet Ubberto & Joanne & ucxoribus eorum finis abet una
„ parte ipſu carvonariu per ipſum ciliu deſuper menſu-
„ ratum abet inde paſſus biginti quatuor alia parte fini
„ limite de terra ſcripti Epiſcopii inde abet paſſus trigin-
„ taduo , tertia parte ſupradicta quarta petia que fuit
„ S. Auguſtini paſſus trigintaſex , quarta parte terra , in
„ qua ſuptus dicimus paſſus bigintiduo . Sexta petia ibi-
„ que conjunta quam mihi venditam abet Jaquinto filio
„ Grimoaldi & Guiſelgardo & Juliano filio qu.Gauti que
„ eſt terra vacu (43) & riparia una ſe tenente finis abet
„ unu latere fini medio carvonariu qui eſt de parte da
„ barcu (44) nobu inde abet paſſus quinquaginta tres ,
„ alio latere fini limite qui eſt de terra ſcripti Epiſcopii,
„ ſic quomodo advolbit ipſu limite abet inde paſſus quin-
„ quaginta ſex unu capite terra que fuit ſcripti Epiſco-
„ pii ſic quomodo menſurando incipit de preditto meo
„ Carvonariu inde abet paſſus trigintatres alio capite fi-
„ ni

(43) Vacua , idem , in qua arbores non ſunt ſatae , vulgo *campeſtris*.
(44) *Barcus* , ſeu *Bargus* , erat patibulum , e quo ſceleſti , qui capite plectendi erant , ſuſpendebantur . Ducang.

„ ni ſupradicta quinta petia paſſus quatraginta unu. Se-
„ ptima petia in campu qui dicitur de Angelperti quam
„ mihi venditam abet Petri filii Juge abet finis unu la-
„ tere fini mediu ipſu carvonariu de ipſa cibitate vete-
„ re inde abet paſſus octoginta, alio latere terra mea cui
„ ſupra Germani dico Landoni Comiti, inde abet paſſus
„ octoginta, unu capite fini terra & riparia mea cui ſu-
„ pra Landoni Comiti paſſus triginta nobem alio capite
„ ſimiliter terra mea paſſus quinquaginta nobem ad paſ-
„ ſum qui fuit ipſius Landoni Senioris Caſtaldei menſu-
„ ratum. Inſimul cum ipſe ſcripcionibus meis quod de
„ ipſa petia de terra firmitatem abeo. Igitur nos qui ſu-
„ pra Lando & Atenolfo Comitibus diſponimus & judi-
„ camus ut ſit offertum in ipſo jam dicto noſtro Mona-
„ ſterio hoc eſt de ipſe terre noſtre quas abemus in
„ finibus Capua foras ipſa curte noſtra de Maiuliſi (45)
„ in ipſa ceſa juſta via publica que pergit ad campu (46)
„ Caliani modii de terra duodecim, & decem modii de
„ terra in ipſo pratu noſtru de Santa Fauſtina (47) ad
„ ſcriptum paſſum menſuratum: & una preſa terranea in-
„ tus Capua propinquo ipſe caſe (48) noſtre fabrite per
„ as finis & menſuris, de unu latere & unu capite pre-
„ ſa noſtra quod nobis reſervabimus & alio latere fini
„ muru de caſa que fuit Algiſi (49) filii Adelgiſi, & pre-
„ ſa de filii Aurenti, & alio capite traſenda puplica per
„ ſingula latera in longu abente pedes quadraginta, &

„ per

(45) Oppidum olim *Acento*, inde *Majoriſe*, cujus etiamnum veſtigia ſuperſunt, & locus hactenus *Majoriſe* appellatur; e Capua Sinueſſam verſus paſſ. circ. M. diſtat. de quo alibi meminimus.

(46) Nunc *Campogagliano*, quem a floribus ſponte naſcentibus, *Campofiorito* etiam vocitant, haud procul ſupra memoratum locum *Majoriſe* ſitum.

(47) Ita etiamnum adpellatur.

(48) Theanenſes igitur Comites, Campanorum Principum conſanguinei, Capuae etiam ſuam domum habebant; ſicuti & ceteri Comites Aquinenſes, Aeſernienſes, Preſentiani, Gallutii &c. de quo alibi fuſius agendum.

(49) E quibus nomen huic familiae ortum, ut ſupra.

„ per ſingula capita pedes biginti quinque ad pede de
„ manu qui fuit ipſius Landoni Caſtaldi menſuratum.
„ Inſimul & quindecim petie de terra quas abemus in
„ finibus Capua in locu Faucianu (50) foras ipſa curte
„ noſtra de eodem loco. Prima petia cum ſedivilia finis
„ abet unu latere terra de filiis Domini Landenolfi (51),
„ alio latere terra de filiis Domini Landolfi (52) per ſin-
„ gula latera abet paſſus centum triginta ſex amba ca-
„ pita bie, da uno capite paſſus quadraginta duo, &
„ alio capite paſſus quadraginta unu. Secunda petia ubi
„ eſt Ecleſia deſtrutta vocabulo S. Naczari finis abet uno
„ latere terra de ipſi filii Domini Landenulfi, alio late-
„ re terra que fuit Domini Landoni Epiſcopi per ſin-
„ gula latera paſſus centum duodecim unu capite bia
„ aliu capite tenet in ipſu fundu Sancti Naczari per ſin-
„ gula capita paſſus biginti quatuor. Tertia petia finis
„ abet unu latere terra que fuit Domini Landoni Epi-
„ ſcopi abet inde paſſus quatraginta ſeptem, alio latere
„ terra de ipſis filiis Domini Landenolfi, inde abet paſ-
„ ſus quinquagintaſex unu capite terra que fuit ipſius
„ Domini Epiſcopi paſſus quatraginta nobem, alio capi-
„ te terra Retalgerimi & inde abet paſſus quinquaginta.
„ Quarta petia finis abet amba latera terra de ipſis filiis
„ Domini Landenolfi paſſus quinquaginta ſex amba ca-
„ pita terra noſtra cui ſupra germani per ſingula capita
„ abet paſſus quindecim. Quinta petia finis abet unu
„ latere terra noſtra qui ſupra germani & terra de filiis
„ Domini Landenolfi, alio latere terra de filiis Domini
„ Landolfi per ſingula latera abet paſſus ſeptuaginta no-
„ bem, unu capite terra de filiis Domini Landolfi, alio
„ ca-

(50) Locus haud longe a Sinueſſano monte Maſſico, ortum, ac meridiem proſpiciens, qui adhuc *Fanciano* appellatur, ubi fortaſſe tunc temporis finis Capuae Principatus, ac Comitatus Theanenſis initium.

(51) Capuani Principis.

(52) Landolfi V. Benev. Principis.

„ capite terra Rottelgrimi per ſingula capita paſſus octo.
„ Sexta petia finis abet unu latere terra de ipſi filii Domini Landolfi alio latere terra Sante Naſtaſie per ſingula latera paſſus octogintaſex unu capite terra de ipſis filiis Domini Landolfi paſſus tredecim, alio capite via paſſus quatuordecim. Septima petia finis abet unu latere via paſſus octogintaſeptem, alio latere terra que fuit Domini Epiſcopi paſſus octogintaduos uno capite terra S. Naſtaſie paſſus trigintaquatuor, alio capite terra de homines de Arzanu (53) paſſus ſexagintaduo. Octaba petia finis abet uno latere terra de hominis de Arzanu, alio latere terra que fuit Domini Epiſcopi per ſingula latera paſſus octoginta nobem unu capite bia paſſus ſexdecim, alio capite terra Rottelgrimi paſſus decem & ſeptem. Nona petia finis abet unu latere terra Pandenolfi alio latere terra de homines de Sarczanu per ſingula latera paſſus bigintiocto amba capita terre Domnuandi per ſingula capita paſſus ſexdecim. Decima petia finis abet unu latere & unu capite bia & alio latere & alio capite terra Oderici per ſingula latera paſſus ſeptuaginta & per capita paſſus biginti duo. Undecima petia finis abet unu latere terra Oderici paſſus trigintaſex aliu latere terra Urſi Maczamauri paſſus triginta & conjungit cum terra de filiis Roczi, unu capite terra Orderici alio capite terra ſcripti Urſi per ſingula capita paſſus bigintinobem. Duodecima petia finis abet unu latere terra de filiis Roczi alio latere terra Sancti Stefani per ſingula capita paſſus trigintaduo . . . .
„ . . . . Quartadecima petia finis abet unu latu terra de filiis Roczi alio latere terra S. Arcangeli & terra ſcripti Urſi per ſingula latera paſs. centuſedecim, unu capite terra Orderici paſs. decem & nobem alio capite bia paſs. quatuor.

(53) Fortaſſe *Marczanu*, aut, *Sarczanu*, ut infra.

„ tuordecim. Quintadecima petia finis abet unu latere
„ terra que fuit Domini Epiſcopi alio latere terra de fi-
„ liis ſcripti Urſi per ſingula latera paſs. centumſex unu
„ capite bia, alio capite terra S. Maximi per ſingula ca-
„ pita paſſus quadragintaquatuor ad ſcriptum paſſum
„ menſuratum. Necnon offertum & judicatum ſit in ipſo
„ jam dicto Monaſterio & in ipſa ejus Ecclesia quadra-
„ ginta modia de terra infra fines de una petia de ter-
„ ra noſtra quam abemus in finibus (54) Calbiu in loco
„ paſtena in qua Eclesia noſtra vocabulo S. Mariae con-
„ ſtrutta eſt que eſt propinquo curte noſtra de loco Fran-
„ culiſi (55), & abet finis eadem petia de terra de unu
„ latere fini Saone (56), de alio latere fini bia que de-
„ cernit inter hec terra & terra noſtra cui ſupra germa-
„ ni, & terra Eclesie S. Germani. Infra autem judicate
„ finis a parte de ipſa bia & caba que eſt ſaxata . . .
„ . . . . . . cum ipſa Eclesia S. Marie ſit in eodem Mo-
„ naſteriu ut diximus offertum & judicatum ipſa quadra-
„ ginta modia de terra ad ſcriptum paſſum menſuratum,
„ ſeu & alia terra noſtra que eſt Toro in eodem loco pa-
„ ſtena ad badu de ipſe Caldanelle (57) que abet fines
„ da duabus partibus eodem Saone, de tertia parte via
„ & caba de quarta parte terra de filiis Baſſi, inſimul
„ & albeum de ipſo Saone. Hec autem omnia que &
„ qualiter ſuperius dicta ſunt & declarata inſimul cum
„ omnibus ſcripcionibus noſtris que ipſas continere bide-
„ tur in ipſo preditto Monaſterio & diſpoſitum & judi-
„ ca-

(54) .i. urbis Calvenſis, ſeu *Calvi*, inter Theanum & Capuam ſitae.

(55) Caſtrum, ſeu Turris Francoliſii etiamnunc vocitatum in Dioec. Calvenſi, eo tempore Comitatui Theanenſi adſcriptum.

(56) Fluviolus, qui a Theano Francoliſium verſus decurrit, cujus alibi meminimus.

(57) Locus balneorum, ſeu aquae morbis medendis aptae *Caldana*, & *Caudana* tunc temporis appellata. Vide Peregrin. in Camp. & me in Appia. Hic locus *Caldanelle* erat fortaſſe ille prope Francoliſium, ubi aqua acidula effluit, nec longe a Saonis curſu.

„ catum adque offertum cum biis & aquis & curſus aqua-
„ rum, & cum anditis (58) & ſepis ac limitibus & ripis
„ & omnibus pertinentiis ſuis cum omnia inferiora & ſu-
„ periora ſua ad poſſeſſionem ipſius Monaſterii, & de ejus
„ Rectoribus (59). In ea videlicet ratione & inclinati
„ omnibus ſupradictis rebus & ſubſtantiis & in ipſa eadem
„ Ecleſia abere deveant cuntis diebus bite ſue Lucas
„ (60) Presbiter & Monacus adque Abbas, & Criſtovoli
„ & (61) Niciforu Ancille Chriſti & eorum ſucceſſore
„ que ab ipſis ibidem preordinati fuerint ad ſuam utili-
„ tatem, & de ipſa frugia (62), que in de dies annua-
„ liter dederit peragendum & faciendum inde omnia que
„ eorum placuerint ea videlicet ſanctione ſuper judicatum
„ in ipſo monaſterio & in ipſa Eccleſia ſit diſpoſitum &
„ judicatum, adque offertum & ubi Deo auſiliante invio-
„ labiliter conſiſtere valeant in perpetuum ſicuti a nobis
„ attenus & diſpoſitum eſſe videtur. Itaut ſuperius dicti
„ Lucas Abbas & ipſae ambo Ancillae Chriſti que jam
„ a nobis ibi preordinati ſunt Rectores licentiam abeant
„ in ipſu Monaſteriu ordinare Rectorem ſive Da . . . .
„ aut virum bone operationis Abbatem aut religioſa
„ femina Abbatiſſa, & propterea cum monachis &
„ eodem Monaſterio una cum jam dicte Ecleſie &
„ predicte caſe ſeu nominate turris, terris, moli-
„ na & omnibus ceteris rebus adque ſubſtanciis & qua-
„ liter ſuperius ſcripte ſunt, vel qui ibidem Domino opi-
„ tulante augenda ſunt cuncta & integra in ſuo juris do-
„ mi-

(58) *Andita* a Langobardis dicebantur terrarum repugula palis circumſepta: *Sepes* ſpinis & arbuſculis: *limites* foveis, aut lapidum acervis obſiti.

(59) Pro Rectoribus hic intelligendi Praepoſiti, aut quicumque alii, quib. cura Monaſterii committebatur.

(60) Lucas Caſin. quidem Monachus, primuſque Monaſterii Praepoſitus, qui Abbas ob honorem dictus erat.

(61) *Criſtivolis*, & *Nicifora* Sanctimoniales, ac Monaſterii facile Fundatrices aliunde fort. a Comitibus evocatae.

(62) Terrarum quicumque fructus, ſeu cibaria. *Frugia* quoque aliquando pro *Frui*.

Digitized by Google

„ minio & poteſtate tenere dominare & regere adque gu-
„ bernare deveat , ſiquot ut ubi ille Rector quod illi
„ preordinaberit obierit, quatenus eligat ſibi Abbatem
„ vel Rectorem ex ipſe monaſterio (63) , ut Monache
„ Abbatiſſe & propter quale voluerint ipſa Congregatio
„ (64) cum conſenſu noſtrum vel de noſtrorum heredi-
„ bus, adque aliqua datione non preſumet vel quolibet
„ premium ut & pietatis & omnia inſtituta in lucra car-
„ nalium comutetur: ſet propter roberentia & amore Di-
„ vine Majeſtati talem Rettorem ibidem ad regendum
„ & dominandum & gubernandum ut diximus ſive quo-
„ libet premium ordinare deveant qui ſecundum Domi-
„ num qualiter nos inſtituimus dicta gubernet adque diſ-
„ tribuat per fratres & ſorores & per peregrinis & egen-
„ tibus & nullum noſtrum heredum unquam de ſupradi-
„ ctis rebus, vel que ividem Domino opitulante agenda
„ ſunt quomodo per vim auferre & ſubtrahere , & per
„ ſingulos annos dare deveant ipſe qui ſupra Lucas Ab-
„ bas vel ipſa jam dicta Ancilla Chriſti & ejus ſucceſſo-
„ res, quam & illi hominibus qui eodem Monaſterio re-
„ gere conſpicitur nobis cui ſupra Landoni & Atenolfi vel
„ ad noſtrorum heredibus per aldietatem (65) cenſum
„ unu cereu duplice gubitum ſemper in Paſca Reſur-
„ rectionis Domini aut infra ipſum annum quale tempo-
„ re pars ipſius Monaſterii voluerint. Seu & ego Radel-
„ garda Comitiſſa genitrix ipſorum cui ſupra Landoni
„ & Atenolfi & relicta ſuperius dicti Domini Atenolfi Co-
„ mitis filia Attoni Caſtaldei quam & ego Gerviſa Comi-
„ tiſſa filia Actoni Comitis, & uxor bidelicet ſcripti Lan-
„ doni Comiti ; necnon & ego Blacta Comitiſſa filia Ser-
„ gii Patricii, & uxor jamdicti Atenulfi Comiti , ſicut
„ nobis

(63) Ex ipſo Monaſterio Caſinenſium urbis Theanenſis eligi poterat Praepoſitus.

(64) Sive, ut dicunt, *Capitulum*.

(65) *Aldii*, ſive *Aldiones*, quibus opus imponebatur, aut ſervitus. Vid. Ducang. Lindebrog. Murator. alioſq. paſſim.

,, nobis cui ſupra mulieribus congruum eſt pro ſalbatio-
,, ne animae noſtrae conſentientibus nobis ipſi jam nomi-
,, nati Lando & Atenolſo (66) mundualdi noſtri, in quo-
,, rum mundium nos eſſe cognoſcimus, ut cum eorum
,, boluntate & per hoc ſcriptum diſponimus & judica-
,, mus, ut ſit offertum tam in ipſu jam ditto monaſte-
,, rio, & in ipſa ejus Eccleſia cunta & integra omnem
,, partem pertinentiam noſtram de ipſis omnibus ſupra-
,, dittis rebus & ſubſtanciis que ſuperius ditta ſunt & de-
,, clarata cum omnia inferiora & ſuperiora ſua & una
,, cum biis & aquis & anditis ſuis & cum ſepis & limiti-
,, bus & cum pertinenciis ſuis & cum omnia que ibidem
,, Domino opitulante ajenda (67) ſunt totum, & inte-
,, grum ipſos ſit offertum ad poſeſſionem ipſius locis &
,, de Rectores in ea racione & ordine ipſa pars & perti-
,, nenciam noſtram de ipſis viribus (68) noſtris & mulie-
,, ribus (69) licenciam & poteſtatem abeant Rectores
,, ipſius monaſterii, & de ejus ſcribtis rebus & ſubſtan-
,, ciis fieri ſibi inde tutori & defenſori per ipſum ſcri-
,, ptum & cum ipſe ſcribcionibus noſtris quod ibidem of-
,, ferimus, & pro aliis eorum racionibus ut melius potne-
,, rint & ſcierint, tantummodo omnia ſupradittis rebus
,, obligamus tam nos & noſtris heredibus ipſos defendere
,, ad pars ipſius monaſterii ab omnibus hominibus vel
,, partibus que ipſos per noſtri datum abereque fierent.
,, Quapropter ut cunta que & qualiter ſuperius ſcribta
,, eſſe videntur firma ſtabiliter incommutabili ordine per-
,, maneant in eternum; & ut nobis & omnibus noſtris
,, parentibus quorum juſta fuerunt vel que ibidem Do-
,, mino opitulante a nobis vel quibuslibet & fidelibus Cri-

,, ſti-

(66) Mundualdus a *Mundio*, quod idem ac tutela, ſecuritas, patrocinium. Unde Mundualdus uxoris vir erat, ſcil. ejus tutor, ac defenſor. Paſſim ap. Scriptores mundualdos invenies.

(67) .i. Agenda.

(68) .i. Viris.

(69) .i. Uxoribus.

„ ſticulis aduc agenda ſunt perficiatur ad eternam remu-
„ nerationem, & perpetuam felicitatem, & illut nequa-
„ quam a nobis vel a noſtris eredibus diſrumpendum aut
„ minuendum pariterque conſenſu obligavimus nos omnes
„ ſupra nominati viri & mulieribus nos & noſtris eredi-
„ bus, nos autem que ſupra mulieres cum conſenſu &
„ boluntate de ipſis jam dittis mundualdis noſtris, vobis
„ cui ſupra Luce Abbati & jam dittae Ancille Chriſti
„ & ad Rectores ipſius Monaſterii qui eum regere con-
„ ſpicitur, quam & ad illis hominibus qui unc ſcribtum
„ pro parte prefati monaſterii in puplico judicio oſten-
„ ſerit, ut ſi aliquando tempore vos ipſis vel quiſcun-
„ que de noſtris eredibus de cunta que & qualiter ſupe-
„ rius legitur diſrumpere aut retornare vel inde aliquod
„ minuere queſierit per qualiſcumque homo qui ipſos
„ inde ſuptrahere queſierit per qualecunque modum, abeat
„ partem in igne perpetuum cum Juda qui Dom. Jeſum
„ Criſtum traditit ad crucifigendum, & cum Anna &
„ Caifa & cum aliis impii Judei qui Dominum tratide-
„ runt & cum Anania & Saffira ad diem judicii ſedead
„ cum impiis at ſiniſtram partem & audiat vocem D.
„ N. J. Criſti dicentem ſibi ite maledicti in ignem eter-
„ num quia paratum eſt vobis perpetuum incendium
„ quia male perpetraſti: & totum & integrum illut ad
„ partem & poteſtatem ipſius monaſterii non dimiſerimus
„ in ipſa racione que ſuperius diximus, vel ſi hunc ſcri-
„ btum in qualibet parte refutare temptaverimus, aut
„ ſi omnia ſupraditta in preditto monaſterio, & at ejus
„ Rectores non compleberimus ut dictum eſt mille ſolidi
„ aureos Vizanteos penam nos & noſtrorum eredibus com-
„ ponimus & dare obligamus vobis Luce Abbati & ad
„ jam ditte Ancille Chriſti vel ad pars jam dicti Monaſte-
„ rii ſeu ad illis hominibus qui hunc ſcribtum pro par-
„ te ipſius monaſterii in puplico oſtenderit in cauſacione
„ contrariam partem, & omnia ſupradicta per inibitis
„ vobis compleamus in ipſa racione que ſuperius legitur,
„ & ſi de omnibus ſupradittis rebus & ſubſtanciis que

„ ſu-

„ ſuperius legitur qualiſcumque homo aliquid inde ſup-
„ trahere queſierit, & beniat & ipſa anatema que ſupe-
„ rius legitur excepto perſolbentes vos & pars ipſius mo-
„ naſterii nobis cui ſupra Landoni & Atenulfi & ad no-
„ ſtris eredibus jam dicta aldietate annualiter ſemper ut
„ ſupra diximus, & nos que ſupra mulieribus abeamus
„ ipſam partem noſtram ad frugiendum (70) ipſa cuntis
„ diebus vite noſtre ut ſuperius legitur & ſcribtum ipſe
„ de omnibus que continet firme permanead perpetuum.
„ Et taliter nos qui ſupra Lando & Atenulſus germani
„ Comitibus, & nos que ſupra mulieribus Radelgarda &
„ Gerviſa & Blacta Comitiſſe unanimiter, pariterque cum
„ conſenſu ſupraditti mundualdi noſtri pro ſalbacione ani-
„ marum noſtrarum fecimus, & te Martinum Clericum &
„ Notarium ſcribere rogabimus. Actu Teanenſe ✝ Ego
„ Suppo Iudex ✝ Ego Sauus ✝ Ego Sactico.

Plura equidem ſunt, quae hoc in Diplomate adno-tanda videntur I. Atenulſum patrem horum Teanenſium Comitum (e quibus Preſentiani Comites, Gallucii, Roccaeromanae, Cajanelli, aliique hujus Principatus Capuani Comites prodiere, ut alibi dicendum erit) Landonis & Atenulfi, germanum fuiſſe Landenulfi Capuae Principis, ejuſque uxorem fuiſſe Radelgardam, de quo nihil omnino meminit Peregrinius noſter in Stemm. Princ. Langob. de quo inferius. Quare Lando & Atenulſus Landenulfi Capuani Principis nepotes erant.

II. Landonis uxor Geruiſa, ſeu ut aliter Jerviſa, vocabatur, ut habet etiam Peregrin. l. c., quem immerito carpit Abb. Gattula Hiſt. Caſ. to. 1. p. 106. ac Jeſulſam appellat ex male tranſcripta donationis charta, quae extat in Tabulario Caſin. exarata ſub Abb. Manſone, qui ſedit ab ann. CMLXXXVI. ad CMXCVI. quam ibi producit: nam in illa, aliiſque chartis in Reg. Petri Diac. legitur ſemper *Gerviſa*, & *Jerviſa*, non autem

(70) Ad fruendum ſcil.

tem *Jeſulſa*; ut ipſe legit in charta donationis anni CMXCV. videlicet: „ Ideoque ego mulier nomine Jer-
„ viſa (*a*) Comitiſſa que fui (*b*) uxor bo. mem. Landoni
„ Comitis (*c*) de Comitatu Tiano & filia Actoni (*d*) Co-
„ mitis, & modo ſum uxor Rainaldi Comitis (*e*) filii bo.
„ rec. Berardi Comitis (*f*) declaro me abere quartam
„ partem de curtis & terris que fuerunt ſupraditti Lan-
„ doni Comitis viri mei quibus prima ex ipſe curtis &
„ terris eſſe (*g*) videtur in Gualdu Patrienſe, ſecunda
„ curte & terris in Liburia (*h*) loco Griciniano . . . . . .
„ alia in loco qui dicitur Faucianu (*i*) que ſunt in Can-
„ cie loco S. Fauſtina &c. Neque hoc unum, aut alterum Gattulae erratum in veterum chartarum transcriptionibus, ut omnes fere norunt. Miror tamen, quam ob cauſam ipſe Peregrinium notare audeat, qui plura fortaſſe ſcripturarum, ac Codicum monumenta evolverat, nondum in Caſinenſium omnium, ſed in aliis etiam totius Neapolit. Regni tabulariorum pluteis, ac bibliothecis. Ad rem noſtram redeat ſermo. Gerviſa iſthaec Teani Comitiſſa, viro Landone defuncto, cum Rainaldo Marſorum Comite anno CMXCIX. ſecundo conjugium iniit, ut habet Peregrin. ſed perperam, excuſoris fortaſſe lapſu. Nam anno CMXCV. ut ex Charta a Gaſtula producta patet, jam uxor erat Rainaldi Gerviſa. Imo etiam anno CMXCIII. exeunte, quo occiſus fuit Princeps Cap. Landonulſus, jam Gerviſa, ut ſuſpicor, nupſerat Rainaldo; qui Capuam cum fratre profectus fuerat, ut mortem

K k . Lan-

(a) *Jeſulſa* legit Gattula:
(b) *Fuit*, Gatt.
(c) *Comiti Comitato Theano*, habet Gattula;
(d) *Adtoni*, Gatt.
(e) *Fili*, Gat.
(f) *Comiti*, Gat.
(g) *Exe*, Gat.
(h) *Liburiae*, Gat.
(i) *Paucianu*, Gat.

Landenulfi ulciſceretur, ut habet Oſt. L. II. c. 10. Rainaldus enim Marſorum Comes multiplici affinitatis nodo cum eodem Principe conjunctus erat. Neque a Peregrinio fortaſſe epigramma in tumulo Landonis hujus inſcriptum rite intellectum opinor. Ex illo namque, quod extat in Paroecia S.Johannis ad Curtim Capuae, clariſſime ni fallor, evincitur & aetas Landonis, & dies, annuſque emortualis. Ibi detritis quodammodo literis ita legitur.

Comes M . . . . (a) Tianenſe Cibitatis
Subter hoc tumulo requieſcit nomine Lando
Corpore dum vicſit criſticola denique manſit
Nobilis & magnus clariſque parentibus ortus
Omnibus acceptus multa bonitate refertus
Annorum (b) triginta ſue poſt tempora vite
Adgeſtus (c) ſeptem tunc terram terra recepit
Nobem (d) nongentis tribus annis fulcſiit aſtris
Primo (e) menſe dies decimu qua datus in orbe (f).
Criſte tuo ſuccurre fideli dicite cunti
Huc venientes & redeuntes ita legentes ✝

III. Blacta uxor Atenulfi Comitis Theanenſis etiam adhuc cunctis ignota prorſus erat. Filiam Sergii Patricii, Neapolitani illuſtris viri fuiſſe conjicio, ac de Sergiorum fortaſſe Ducum, ſeu Conſulum familia, cujus frequens in Neap. chartis memoria extat. Quandoquidem Sergii nomen Graecum fuiſſe, non vero Langobardum, fatendum omnino eſt; quodque magis Patriciorum dignitas confirmat, quae tum Neapoli, ceteriſque in urbibus Gracco Imperatori ſubjectis, plurimum vigebat.

Cae-

(a) Fort. *Magnanimus?*
(b) .i. *Vixit ann.* XXXVII.
(c) *Adgeſtus* participium ab *Aggero*, .i. *ſepultus:*
(d) *Ann.* 993.
(e) Menſe Januario die X.
(f) Eodem, quo natus fuerat, die. Neque a veritate abſonum puto.

Ceterum, hoc S. Mariae Monaſterio vel terraemotibus, vel hoſtium incurſionibus, aliove infortunio exciſo, ac pene deſolato, Sacrae Virgines in vetus alterum S.Mariae quoque nuncupatum, fuerunt cooptatae, ibique demoratae, donec novum deinceps ad pomerium urbis, ac juxta Portam olim Planam, nunc Epiſcopalem appellatam, extructum fuit Coenobium; priſcumque ſemper ſuum S. Mariae *de foris* nomen retinuit, ut ab altero jam Capuam translato, ac S.Mariae *de intro* vocato, diſtingueretur. Viget hactenus hoc Monaſterium, licet antiqui ſplendoris aliquantum amiſerit, ac in pejus profecto ruiſſet, niſi CL. Annae Galluciae Neap.patriciae e veterum Theanenſium Comitum ſanguine ortae, quae illi multoties praefuit Abbatiſſa, cura ac diligentia acceſſiſſet, quo in priſtinum ſplendorem, ac decus illud reſtituendum curavit.

F I N I S.

Digitized by Google

INDEX
TOMI I.

A

ABella 163
Acerentia a Graecis obſeſſa. 17
Adelciſus Deſiderii Regis filius. 45
Adelmarius contra Radelgiſum ſociatus. 96
Ademarius Salerni Princeps. 103. 109. Ejus inimicitiae cum Guaiferio. 110. Ejuſdem obcaecatio. ibid.
Aeſernia. 209. ſeq. & 214.
Agropolis ſub Saracenis. 144. ſeq. 152.
Agebrandus Spoleti Dux. 35
Agelgiſus, ſeu Algiſus. 57. ſeq. 79
Ajo Dux, Arechis filius. 9. ejus mors. 12
Ajo a Graecis rebellat. 162. a Graecis victus. 172. Barium cedit. 176. a Guidone Spol. Duce captus. 158. 166
Ajo, Radelchis frater, Benev. Princeps. 143. Ejus inconſtantia. 150. Liburiam praedatur. 166.
Alezecus Bulgarus. 24
Angelarius Abb. Caſſ. 164
Anglena locus prope Capuam. 158.
Annus Emboliſmalis. 94
Antinianus locus prope Capuam. 140.
Apocriſarii qui ſint. 128
Aquinum. 210. 220. ſeqq.
Arechis Zotonis Ducis ſucceſſor. 5. Fide Catholica imbutus. 6. Ejus mors. 9
Arechis alter. 81. 84
Arena. Vide Coloſſum.
Arioaldus Rex. 8.
Arodus ab Arodia Sveciae urbe. 8
Aſtulfus Rex. 41. & 42. Ejus mors. 44
Atenulfus a Pandenulfo captus. 137. Fratribus foederatus. 149. ad Athanaſium recurrit. 159. Capua potitus. 160. 164. cum Ajone Liburiam praedatur. 166. Ab Athanaſio devictus eſt, 167. & ſeq. cum Saracenis Neapolim vaſtat. 173
Atella. 156
Athanaſius Mag. Milit. Neap. Saracenis foederatus 134. Cum Langobardis inde. 143. Pandonulfum & fratrem fraude capit. 145. Ejus machinationes in Capuae Comites. 148. & ſeqq. Capuam praedatur. 165. ab Atenulfo debellatus, foedus init 170. poſt dies foedus ſcindit, & ſuperatur. 172
Autharis Rex & ejus Columna. 1. & 2.

B.

BArium a Ludovico Imperatore captum cum Saodan Sa-

Saraceno. 121. a Graecis occupatum. 110. Ab Ajone; Graecis ceſſum. 176
Baſilius Imp. ejus mors. 146. Ejus filii Leo, & Alexander Aug. & Stephanus Patriarcha, ejecto Photio. 146. ſeq.
Baſſacius. Abb. Caſſ. ad Ludovicum Imp. legatus. 103. 204
Beneventani Ducatus diviſio. 102. ejus fines. 17. Saraceni praedamur. 115. a Graecis ſubjugatur. 174. a Saracenis multoties devaſtatus. 194. Qua da cauſa Saraceni Beneventanam Regionem introijerunt. 201
Beneventi obſidio. 18
Beralais, Amphitheatrum V. Coloſſum.
Bertharius Abb. Caſſ. 120. 139. 201.
Bovianenſis Gaſtald. 116
Brutiorum Provincia. 6
Bulgarorum Dux, Gaſtaldus efficitur. 24. 25
Bulgarorum lingua. 26

C

Caeſareus Sergii Neap. Ducis filius capitur. 112
Calfo Sarac. Rex. Barium fugit. 99.
Calatia, Cajacia, ejuſque Caſtrum. 114. 117. 131.
Calinium, ſeu Calinulum. 157
Calor fluvius. 21
Calvenſe Caſtrum. 137. ſeq. ejus Monaſterium Capuam translatum. 123
Campus de Neapoli ubi fuerit. 222. ſeq.
Capuae Novae conſtructio. 108. 211. obſeſſa 110. iterum obſeſſa 132. a Ludovico Imp. ſubmiſſa 120. Ejus incendium 133 ab Athanaſio iterum impetita. 144. 151.
Capuani Comitatus extenſio. 104. 131. 229. Salernitano Principatui adnexus. 106. Ejus territorium a Saracenis vaſtatum. 146. inde ab Athanaſio. 151.
Capuanus Epiſcopatus diviſus. 139. Dioecefis extenſio. 144. Ejus urbis Portae. 141
Carlomannus Caroli Regis Francorum filius Monachus 40. ſeq. in Galliam miſſus 5 moritur, ejus corpus in Caſin. Mon. transfertur. 42. 43
Carolus Magnus Deſiderium Regem Langob. ſubjugat. 45. 80. Romam petit 45. Beneventum pergit. 85. ſeq.
Carolus Calvus Imp. Romae coronatus. 129
Carolus Craſſus. 174
Caſairta, ſeu Caſerta. 114. 117
Caſinenſe Monaſterium Langobardi invadunt. 5. a Ludovico Aug. inviſitur. 120. Inſtauratur. 157
Clanius fluvius. 168. 216
Coloſſum, ſeu Caſtrum Coloſſenſe Capuae quid. 135. 165
Conſtantiniana Baſilica Capuae. 138. ſeq.
Conſtantinus ſeu Conſtans Imper. 17. Tarentum venit. 17. Beneventum obſidet, ſed fugere cogitur. 18. ſeq.
Centum quidnam fuerit. 22. 23
Cumanum Caſtrum a Beneventanis captum. 31
Cuneus quid. 112

Dau-

D

DAuferius inſidias Grimoaldo tendit. 86. a Neapolitibus ſuſceptus. 87. a Grimoaldo veniam impetrat. 89
Deſiderius Rex. 44. urbes Exarchatus multas aufert. 45. a Carolo fugatus. 45.& ſeq.
Diaria & Dietae quae fuerint. 81
Docibilis Cajetae Dux Saracenos ſecum detinet. 150

E

ECcleſia Sanctae Mariae ad Perticas 33. Sancti Stephani Capuae 139. & S. Petri 141. S. Scholaſticae Theani. 216
Epiſcopi ſub Langobardis quaſi Comites cenſebantur. 142
Erchempertus Viri Patricii filius 46. ſeqq. Ejus Monachatus 48. Ejus captura 137. ejus mors. 157. ejus legatio ad Stephanum PP. 21.& ſeq.164

F

FAroaldus 1. Spoleti Dux. 4
Faroaldus 2. Traſemundi filius. 28. 32.
Forinum Oppidum. 21
Forojulii Ducatus. 7
Fundi urbs a Saracenis direpta. 203.
Furculae Caudinae. 99

G

GAſtaldus apud Langobardos quis nam fuerit. 25
Gaideris Benev. Princeps. 132. Landonis cognatus. 142. Capitur 143. & fugit ibid. Conſtantinopolim perveniens ab Auguſto honore afficitur. 143.ſeq.
Giſa Romoaldi Ducis ſoror. 19
Giſulfus Grimoaldi germanus Dux 27.Soram, aliaque loca depraedatur. 28. Cuncta inde reſtituit. ibid. Ejus mors. 29
Giſulfus Romoaldi Ducis filius.31. Contra eum parvulum inſurgunt. 32. a Beneventanis defenſus ibid. a Rege Liutprando ob ſuam aetatem expulſus.ibid. Rex Conibergam uxorem dat. 33. & ducatum obtinet. 36
Godeſcalcus Dux 34. ejus uxor Anna 35. fugiens Regis Liutprandi iram a Beneventanis occiditur. ibid.
Gregorius Dux Benev. 32. ejus mors. 34
Grimoaldus & Radoaldus fratres Ducatum Benev. adminiſtrant. 10. ſeq. Ducatum obtinet, mortuo Ajone. 12. Rex Italiae Grimoaldus creatur. 16. Beneventum ab obſidione liberat. 16.18.
Grimoaldus Romoaldi filius Dux 27. Viglinda ejus uxor. 27
Grimoaldus Dux Arechis ſucceſſor. 84. Uxorem repudiat. 85. quae cum Pipino egerit 86. inſidias Dauferii ſuperat 86. 87. Cum Neapolit. pugnat 88. dona recipit, inde occiſus. 89
Guaiferius, exturbato Ademario Salerni Prin. ejus uxor Landelaica Landonis Comitis filia. 110. Monachus efficitur: ejus mors, & ſepultura 142.Capuam obſidet. 132.ſeq.
Guaiferius Coloſſenſis ab amicis ca-

captus, & Atenulfo traditus. 169.
Guaimarius I. Salerni Prin. Guaiferii filius ab Athanaſio Neap. Duce expulſus 144. Graecorum auxilium implorat 150. Conſtantinopolim pergit. 162
Guido Spoleti Dux Capuam obſidet 108. ſeq. Benev. ſubvenit, inde diſcedit. 110. Saracenos in Gariliano diſpergit. 153. Capuam capit 154. Benev. potitur 155. cum Capuanis foederatus. 161
Guido junior cum Saracenis pacem init 174. fugam arripit ibid. Saracenos ad Furculas perimit 175. Diademate coronatus. 178
Guinchiſius Spoleti Dux. 85

H

Hildericus Rex 33. Liutprando ſociatus 34. ejus mors, 40.
Hildericus Dux Spol. a Rege electus 32. ejus mors. 34

I

Johannes PP. VIII. Capuam venit. 140
Iſernia & Bovianum combuſtae. 142.

L

Lambertus Dux Spoleti 115. Capuanos recipit 121
Lambertus II. Dux. 170
Lando Senior Capuae Comes 103. 104. paralyſi percuſſus 111. moritur. 112
Lando Junior Neapolites ſubigit die S. Michaelis Arch. 111. Calvenſe Caſtrum inſtaurat 137. Saracenos Theano expellit 151. Capuae auxilium porrigit. 155
Lando Comes clam Capuam immiſſus pellitur ab Atenulfo, & Teanum regreditur. 163
Landulfus Cap. Epiſc. 107
Landulfus Sueſſulanus 163. Landulfus Cap. Epiſc. captus 132. 164. Inde electus Landenolfus. 131.
Landulfus Cap. Gaſtaldus, ejus crudelitas 96. 139. a Radelgiſo deſciſcit, & Neapol. ſociatur 97. ejus mors 104. quatuor filiis hereditatem relinquit. ibid.
Landulfus Epiſc. ſolus Capuam regit 114. 116. ejus mali mores, vitiaque deſcripta 117. 118. ſeq. Comitatum dividit inter nepotes 119. Ludovico Aug. carus 124. ejus mors. 130. ſeq.
LandulfusLandonis junioris fil. 100
Landonulfus Teanum regit 114. ejus uxor ibid. Sueſſulam capit 107. ejus mors 109
Langobardi Ariani 8. Regum eorum ſeries. 176. ſeqq. 188
Leo PP. oratorium B.Petri moenibus cingit poſt Saracenorum irruptionem. 205
Liburia, ejusque fines 136. 161. 166. 222.
Lintres quid. 132
Liutprandus Rex in Traſemundum Ducem Spol. arma vertit 31. 35. expellit, & ſuo loco Agebrandum conſtituit. 35. Nepotem

Gi-

Giſulſum in Benev. Ducatum remittit 36. ejus mors. 39
Lucania pro Peſto uſurpata a Langob. 82
Luceria a Graecis proſtrata. 17
Ludovicus Pius Aug. Caroli M. fil. 91. ejus collega Lotharius Aug. 92. a Landone in Saracenos vocatur 101. ſeq. iterum veniens Barim pergit 103. Ademarium Salerni Princ.creat,ibid. ejus conſtitutio 196. ſeqq. cum Saracenis pugnat, & Barim expugnat 120. ſeq. a Beneventanis captus 122. ſeq. ejus mors. 126
Lutharius Galliae Rex 100. ejus mors. 101

M

MAſſar Sarac. Rex. 101.209
Melanicus Mons, ſeu S. Michaelis, ejus crypta mirabilis. 225
Mitola Capuae Comes. 20
Monaſterium Caſſin. Langobardi praedantur 5. 32. & Saraceni. 137. ejus cuſtodia,poſtquam fuerit derelictum 32. S. Vincentii in Vulturno aedificatio 31. incenſum 136. S. Sophiae Benev. 83. S. Mariae in Cingla 209. Theanenſe. 230. ſeq.

N

NEapolim . Conſtantinus ſeu Conſtans Aug. pergit 20. a Sicone obſidetur 90. cui occurrit Ludovicus 91. peſte ob Saracenos afflicta 143. ejus Religio propugnata 190. ſeqq. ejus bella cum Langobardis 111.an ſacram S.Mich. Archang. ſpecum in Siponto diripuerint. 216.ſeqq.
Nummi Langobardorum. 84

O

ORia, Oeria urbs. 143

P

PAndo Marepahis Landulfi fil. 104.
Pando Landulfi Praeſulis frater occiſus. 115
Pandonulfus Sueſſulae Comes. 107
Pandonulſus cum fratribus contendens, cum Gaideriſio, & Graecis foedusinit 131.ſeq.Capuae obſeſſus 132. cum fratribus paciſcitur 133. cum Neapol. & Saracenis ſociatur 134. Coloſſum obſidet, pacem init, recepta Liburia 136. Johanni PP. VIII. ſe ſubdit 140. Neap. exulat cum fratre & filiis 145. Capuam obſidet Graecis & Neap. adjunctus.156. ſeqq.
S. Paulinus Cap. Epiſcopus. 106
Pertica quid apud Langob. 33
Petraria machina quaenam fuerit. 19.
Petronax Gregorii PP. permiſſu Mon. Caſſin. habitare coepit. 29. 30.
Photii Conſtantinop. Patriarchae ſchiſma. 147.ſeq.
Pilanum Caſtrum. 137
Pipinus Gall. Rex cum filiis a Stephano PP. uncti ſunt 43. Papiam obſidet. 43
Primores urbis qui. 114

Digitized by Google

R

RAdechis Comes Compſinus cum Sicone Grimoaldum Benev. Ducem dolo perimit 89. Monachus inde Caſſ. efficitur. ibid.
Radelchis Sicardo Benev. Princ. ſuccedit 201. per Pandonem Gaſt. Barenſem Saracenos in Siconulfum invitat 202. Totam cum Saracenis Siconulfi ditionem devaſtat, Capuam incendit, cum illo in Cannis pugnat ibid. ſeq.
Radelchiſius ſeu Radelchis II. Adelchis fil. poſt Gaideris capturam, Princeps Benev. electus 142. ejectus. 143
Radelgarius Radelchis fil. patri in Princ. ſuccedit 102. ejus mors 104.
Radelgiſius Sicardi Pr. Theſaurarius, eidem ſuccedit 95. Salernum fraude ductus vix fuga eripitur 97. Saracenos cum Urſo ejus fil. aggreditur 98. cum Siconulfo pugnat. 100. ejus mors. 102
Radelgis Radelgiſii Pr. fil. 143
Radoaldus, & Grimoaldus Beneventum pergunt. 7
Raptruda Ratchis filia monaſt. exſtruit prope Caſſinum cum Taſia ejus matre. 41
Ratchis Rex 40. Peruſiam obſidet 41. Monachus efficitur. 41.42
Regum poſtremorum Italiae ſeries. 39. ſeqq.
Roma, ejuſque Ducatus a Saracenis vaſtatus: 203
Romoaldus Benev. Dux 16. conjux Theuderada 23. monaſt. S. Petri exſtruit 26. Tarentum expugnat, Brundiſium, aliaſque urbes 26. ejus mors. 27
Romoaldus Giſulfi fil. patri ſuccedit 29. Guntberga conjux 31. & Ravigunda ibid. ejus mors. 32
Rotharis Rex. 8

S

SAburrus Conſtant. Imp. Dux. 129
Sadducti familia Lang. illuſtris. 96
Salernum ab Athanaſio obſeſſum 50., & a Saracenis. 123
Saodan Sarac. Rex Benev. Provinciam devaſtat 115. ſeq. 222. 228. capitur Barii & liberatur. 127
Saraceni a Pandone Barium vocati 98. Romanum agrum devaſtant 129. 202. a Siconolfo debellati 99. varia loca depopulantur 102. a Capuanis profligati 123. in Calabriam fugiunt 124. nova eorum irruptio 146. pugnant cum Graecis ibid. Athanaſium Ducem Neap., & Athenulfum deludunt 168. quae damna irrogaverint 174. cum Graecis in mari confligunt & vincunt. 177
Scara quid ap. Langob. 123
Scariones qui. 173
Sclavi Sipontum appulſi a Grimoaldo Duce caeſi. 12
Seſualdi mira virtus, & fides. 19
Sergius Neap. Dux Saracenis foederatus, a fratre ob impietatem obcaecatus Romam Papae mittitur. 129. ſeqq.
Sicardus Siconis fil. Ben. Princ. 92. ejus crudelitas 93. ejus mors. 94. 201.
Siciliam Saraceni invadunt. 92
Sico Ben. Pr. 89. 90. Gallis foede-

Digitized by Google

re junctus ibid. Neapolim obſidet. 91
Sico ad Princ. Salern. patri Siconolfo ſuccedit. 107
Sico Comes Acherentiae Grimoaldum Princ. occidit. 89
Sicopolis caſtrum. 96.108.132
Siconulfus a germano in exilium pulſus 93. contra Radelgiſum conſtitutus 95. quas urbes ceperit 97.201. ejus pugnae 99. mors 102. theſaurum Caſſin. abſtulit. 206. ſeq.
Sila Calabriae mons. 6
Spoleti Ducum ſeries in Tab. Ariulfus gentilis 4. Theudelapius, & Atto 15. Guido 100. ejus Ducatum Saraceni invadunt. 175
Stephanus PP. in Galliam profectus 43.
Stratores quid. 47
Sueſſa urbs. 137. 155.
Sueſſula, ejuſque Caſtrum 112.114. deſtructa. 134

T

Taurinenſium Dux Garibaldus. 16
Teleſia nova conſtructa 211. ejus Gaſtaldatus. 115
Teanum, ejuſque Caſtrum 142. Saraceni invadunt. 150
Theatenſium loca Spoletano Duc. adjuncta. 85
Theophylactus Stratigus Graecorum Ajoni rebellandi cauſa fuit. 162.
Theodemundi pons, ubi ſitus 111. 112.
Traſemundus Spol. Dux Faroaldi fil. rebellat a Rege Italiae, & fugit 32. Spoletum redit, Hilderic um extinguit 34. expellitur, & clericus efficitur. 35
Traſemundus Capuae Comes 16. 20. Dux Spoleti a Rege Grimoaldo creatus, cui ſororem uxorem dat 22. ejus mors. 28
Trifiſcus collis 96. ſeq. ejus aquae curandis morbis aptae. 156. ſeq.

V

Vaſa humata quae 138
Veſuvius mons. 143
Wachilabus Traſemundi 11. germanus Dux Spoleti regnat 29.
Winiberta Romoaldi filia. 27

Z

Zeta quid, & Zetula. 80. 139
Zoto 1. Benev. Dux 2. ejus mors. 5

EMI.

EMINENTISSIMO SIGNORE.

Giovanni di Simone pubblico Stampatore in queſta Città, ſupplica l'E. V. che dovendo riſtampare: *la Storia de' Prencipi Longobardi di Camillo Pellegrini con nuove giunte, e addizioni di Franceſco Maria Pratilli*, ne commetta la reviſione a chi meglio le parerà, e l'averà a grazia, ut Deus &c.

Reverendus Dominus Pater Abbas D. Benedictus Latilla Canonicus Lateranenſis S. Theologiæ Anteceſſor, & Curiæ Archiepiſcopalis Examinator Synodalis revideat, & referat. Datum Neapoli hac die 26. menſis Martii 1749.

C. EPISCOPUS CAJACENSIS VIC. GEN.

Julius Nicolaus Ep. Arcadiopol. Can. Dep.

EMINENTISSIME PRINCEPS.

EMinentiæ Tuæ juſſu legi Tom. I. Hiſtoriæ Principum Longobardorum, quam olim a Camillo Peregrinio illuſtratam, nupera editione, ineditis opuſculis, utillimis notis, doctiſque Diſſertationibus Vir Præclariſſimus Franciſcus Maria Pratilli auxit, adornavitque: Nihil in eo Sanctæ Religioni noſtræ, boniſque moribus difforme nactus ſum; ſed curas ſpeciales Eruditiſſimi Recentis Editoris quaquaverſum demiratus, commendabile illius ſtudium tenebris, & Antiquitatis barbariae detergendi res noſtras, illaſque ad novam veritatis lucem revocandi per quam maxime, ut meretur, laudare non valeo: Hoc meum judicium, quod Eminentiæ tuæ humiliter ſubmitto. Datum Neapoli in Conventu S. Petri ad Aram, die 10. Aprilis 1749.

Humillimus, & obſequentiſſimus famulus
D. Benedictus Latilla Can.Lat.Abbas.

Attenta relatione Reverendiſſimi Reviſoris imprimatur. Neapoli 26. Maii 1749.

C. EPISCOPUS CAJACENSIS VIC. GEN.

Julius Nicolaus Ep.Arcadiop. Can.Dep.

S.R.M.

S. R. M.

GIovanni di Simone pubblico Stampatore deſiderando dare alle ſtampe, *la Storia de' Prencipi Longobardi di Camillo Pellegrino, colle note del Canonico Franceſco Maria Pratilli*, ſupplica la clemenza della M. V. commetterne la riviſione a chi meglio parerà, e l' averà a grazia, ut Deus &c.

Admodum Reverendus D. Jacobus Martorelli in hac Regia Studiorum Univerſitate Profeſſor in Cathedra Linguæ Græcæ revideat; & in ſcriptis referat. Neapoli die 17. menſis Aprilis 1749.

C. GALIANUS ARCHIEP. THESSALON. CAPPELL. MAJOR.

DO-

D O M I N E.

CAnonicus Franciſcus Maria Pratillus natus quidem ad noſtrates res hiſtoricas, & geographicas exornandas nihil prohibet, quin dignis laudibus honeſtetur: utinam Neapolitana vis omnis ingeniorum in id unum adlaboraret, meſſis quidem uberrima nobis undique objicitur, novaque haud procul urbe ſe prodit, & veluti immortua hodiedum exſuſcitatur: ipſeque exemplo ſuo nos urget: nam cum viam Appiam, præſertim quæ per Regni hujus bonam partem inſtrata erat, antea occultam, vel penitus ignotam ſummo labore aperuerit, nunc hiſtoriam poſterioris aevi difficultatis plenam, ſed non exigui momenti, atque utilitatis recoquit, & ſelectis adnotationibus auget illinitque, cujus pars melior regiones Neap. amplectitur, & quod fuerit earum regimen oſtendit; Principes viros, qui illas moderati ſunt luculentiori ordine connumerat atque apponit. De re Campana mirum in modum deinceps merebitur, cum alterum elaboratiſſimum Peregrinii opus proferet, eique quæ tantum virum aufugere, ipſe adnectet, ita ut volumen induſtria ſua perfectum nanciſcemur. Cum autem hæ litterariæ lucubrationes cum primis dirigantur ad Regis Domini noſtri decus, ejuſque dominii meliorem partem illuſtrandam, nihil cavendum, quominus lubens indulgentia Principis, ut typis commendentur, accedat. V. Kal. Maii MDCCXLIX.

M. T.

Addictiſſimus, atque Obſequentiſſimus
Jacobus Martorellius
Reg. Græc. litt. interpres.

Die 16. menſis Maii 1749.

Viſo reſcripto Suæ Regiæ Majeſtatis ſub die 13. *currentis menſis & anni, ac retroſcripta relatione facta per Reverendum D. Jacobum Martorellium de commiſſione Reverendi Regii Capellani Majoris prævio ordine præfatæ Regiæ Majeſtatis.*

Regalis Camera Sanctæ Claræ providet, & decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inſerta forma præſentis ſupplici libelli, ac approbatione dicti Reviſoris, verum in publicatione ſervetur Regia Pragmatica, hoc ſuum &c.

CASTAGNOLA. FRAGGIANNI.

Illuſtris Marchio Danza Præſes S. R. C.
& cæteri Aularum Præfecti non interf.

Citus.

Reg. fol. 26. Larocca.

ER-

ERRORES CORRIGENDI.

Fol. 21. dubita	lege dubito
fol. 27. DCIXIV.	l. DCLXIV.
fol. XXVII. duobos	l. duobus
fol. XXIX. adſevabantur	l. adſervabantur
fol. XXXII. HOSFES	l. Hoſpes
fol. LXXII. Langobardiam	l. Langobardia
fol. 50. praecicato	l. praecitato
fol. 57. Turrepaldo	l. Landepaldo
fol. 74. oſtenſi	l. offenſi
fol. 95. Siconoltus	l. Siconolſus
fol. 112. Traſimundi	l. Theodemundi
fol. 117. DCCLXV.	l. DCCCLXV.
fol. 134. obſtructum	l. obſtructo
fol. 139. vet.Capua; alteram	l. vet. Capua alteram
fol. 225. deſtra	l. dextera

Digitized by Google

Digitized by Google

LEGATORIA DI LIBRI
R. CICCIORICCIO
Borgo Vittorio, 25
ROMA

Digitized by Google